Rbl. 3.–

Silvia RANNAMAA Kadri · Kasuema

Silvia RANNAMAA

Kadri Kasuema

Silvia RANNAMAA

Kadri Kasuema

Tallinn
Eesti Raamat
1990

E
R15

Kolmas trükk

Kaane illustratsioon: *Regina Lukk*

Kujundanud: *Heiki Puzanov*

R 4702770201—222 / 901(15)—90 11—31—89

© Kaanekujundus. Kirjastus «Eesti Raamat», 1990

ISBN 5—450—00962—3

KADRI

I INETU PARDIPOEG

Esmaspäeval, . . .

Alati olen lugenud ja kuulnud räägitavat, et meie maal elavad õnnelikud lapsed, et lastel on muretu lapsepõlv. Olen sellega nõus, kui ma mõtlen Anne Puustile või ükskõik missugusele oma klassikaaslasele. Ainult ühest ma ei saa aru — miks siis mina, kes ma ju ometi ka elan sama õnnelikul maal, nii ütlemata õnnetu olen? Usun, et ma olen kõige õnnetum tüdruk. Mitte üksnes meie maal, vaid terves maailmas.

Mis õnne või head ma võiksingi elust loota, kui mul pole ei ema ega isa!

Isa on mul lihtsalt — teadmata kadunud! Kadus ära nagu mõni ese, millega on hooletult ümber käidud. Kas pole see hirmus? Ma ei tea isegi täpselt, kuidas see juhtus, sest vanaema ei taha sellest millegipärast üldse rääkida.

Ema aga — ema vaeseke suri siis, kui mina olin nii väike, et ei mäleta sellest midagi, mitte kui midagi . . . Vaatlen oma ema pilte, kõige sagedamini seda, kus ema hoiab sirelioksast kinni ja naerab. Vaatlen ta kätt ja püüan kujutleda, kuidas see käsi oleks soe ja pehme ja õrn ning silitaks mu pead, mu põski, ja võib-olla võtaks ta mind süllegi, kuigi ma olen nüüd juba süllevõtmiseks liiga suur, ja siis ma ei saa teisiti kui nutan ja nutan, kuni mu pea jälle valutama hakkab . . .

Oh, miks mul pole vanemaid?! Kui mul oleks kas või üksainukenegi! Ma tean päris kindlasti, et ma oleksin siis palju parem õpilane. Siis läheks mu käes kõik hästi ja õnnelikult nagu teistel, olen selles üsna kindel.

Mul on ju vanaema, mu emaema. Ta hoolitseb minu eest, ta teeb tõepoolest kõik, mida suudab, ja ma olen alatu, kui ma pole rahul. Kuid vanaema on vana ja mina olen vilets laps ja siis ta riidleb minuga ilmast ilma.

Varem, kui ma veel väiksem olin ja muinasjuttudesse uskusin, mõtlesin vahel nii, et vanaema on nõid, kes on mind mu pärisvanematelt röövinud. Siis tegin ühtelugu salajas tuhat plaani, kuidas ära põgeneda. Üldse, ma mõtlen vist liiga palju igasuguseid lollusi ja ei midagi mõistlikku, nagu vanaemagi ütleb. Nüüd ta ei ütle küll juba ammu enam nii. Mitte sellepärast, et ma targemini või kasulikumalt mõtlema oleksin hakanud, vaid sellepärast, et ma oma niisugustest mõtetest mitte kellelegi enam ei räägi, isegi vanaemale mitte. Nüüd ma mõtlen ainult päris salaja igasuguseid asju välja ja keegi ei saa nende üle naerda.

Aga väga lõbus ja lohutav on niimoodi omaette mõelda. Võib kujutleda ennast ja oma kodu missugusena tahes. Ja ma kujutlengi!

Vahel, kui ma koolist koju lähen, kujutlen teel, et mul on hoopis, hoopis teistsugune kodu. Aknad on suured ja taevas paistab sisse ja toas on kõik imeilusad asjad. Küll ma neid asju siis paigutan ja panen iga kord jälle paremini ning ühtelugu muretsen uusi ning ilusamaid juurde. Tingimata on seal raadio ja hiiglasuur, terve seina suurune raamaturiiul! Aga vanaema on naeruse näoga, tal on valge põll ees ja tutiga toatuhvlid jalas, tal pole kunagi seda koledat jooksvat, ta on alati kodus ja hoiab meie korteri puhta ja sooja. Kujutlen seda kõike nii selgesti, et ma juba ise seda peaaegu usungi, ning ma koguni kiirendan sammu ja ruttan koju, kus on nii mõnus ja hubane. Päriselt on muidugi kõik hoopis teisiti, ja kui vanaema ongi juba enne mind koju tulnud, siis on tal nagunii alati mingi põhjus minuga riidlemiseks.

Miks ei ela ma küll muinasjutuelus? Miks pole olemas ühtegi võlueset, mis täidaks kõik soovid ja muudaks minugi elu ilusaks ning huvitavaks? Mis viga oleks muinasjutumaal, kus inetust konnastki võib saada kaunis kuningapoeg ning Tuhkatriinu saab kuninga kaasaks. Siis oleksin minagi ainult ajutiselt nõiutud printsess tigeda nõia vangis ja minulegi saabuks aeg, millal vabanen nõidusest ning muutun kauniks tütarlapseks, kes äratab imetlust ja armastust enda vastu . . .

See kõik on ainult omaette unistamiseks. Pole mina mingi printsess ega vanaema mingi nõid. Vanaema on üsna harilik vana inimene, kes ainukesena maailmas mind

armastab ja hoiab, ja temagi tahab, et oleksin parem, kui ma olen. Me igatseme ju üht ning sama asja, kuid mis parata, kui see nii ei ole. Ta ohkab sageli: «Miks sina küll selliseks viletsaks oled loodud?» Sedasama mõtlen minagi, kuid miski ei muutu seeläbi paremaks. Ma ei saa ilmaski millegagi hakkama, mida ta mul teha käsib. Siis ta vihastub, tutistab või müksib mind ning teeb kõik ise. Mõnikord kuulen, kuidas ta poriseb: «Kellesse see laps küll on läinud?» Mitte kellessegi pole ma läinud. Olen täitsa ainulaadne iseendataoline käpard.

Sellepärast pole mul ka ühtegi sõpra. Kellelegi pole mul kurta oma muresid.

Nüüd siin haiglas lamades tuli mulle mõte, et kirjutan õige kõik oma kurva elu meeldejäävamad sündmused üles. See oleks mulle ühtlasi ka ajaviiteks, sest siin on ju kole igav. Meie palatis on teised kõik vanemad inimesed, ja kuigi nad on mu vastu päris lahked, ometi on nad liiga uudishimulikud. Nad pärivad, pärivad ja pärivad. Kuid ma ei taha neile midagi rääkida, sest midagi ilusat ega head mul jutustada pole, ja siis ma olen mõnda asja lihtsalt valetanud.

Ema kohta ütlesin õigust, aga kui nad ikka aina edasi pärisid, siis ma isa kohta millegipärast valetasin. Ütlesin, et isa on praegu hiigla kaugel komandeeringul, et ta on insener. Nüüd mul on iga kord hirm, kui vanaema mind vaatamas käib, et äkki mõni tädidest teeb temaga juttu ja siis tuleb kõik välja, ning seepärast ma püüan kogu aeg ise vanaemaga rääkida. Üldse kardan ma, et vanaema võiks rohkem paljastada kui vaja. Ma pole ka keldrikorterist sõnagi lausunud. See õieti polegi vale, sest keegi pole mu käest küsinud, mitmendal korrusel me elame, kuid vanaema võiks kergesti selle pärast ohkima hakata. Imelik, kuidas ta aru ei saa, et niisugustest asjadest pole vaja rääkida. Ega see ju midagi paremaks tee, kui teised haletsevad. Olen tähele pannud, et haletsemine on peaaegu seesama mis põlastamine.

Seepärast ei tea ka meie koolis peale klassijuhataja mitte keegi, et elan keldrikorteris. Üle kuue aasta olen osanud seda saladust varjata. Mõnikord on küll juhtunud, et üks või teine kooliõde on tahtnud meile tulla, kuid ma olen osanud sellest ikka kuidagi kõrvale põigelda, ja ega minu juurde nii väga ei kiputagi.

Kõigepealt juba seetõttu mitte, et elan meie koolist kaugemal kui ükski teine õpilane. Lapsed käivad ju tavaliselt ikka oma kodule kõige lähemas koolis. Ainult mina käin koolis peaaegu teises linna ääres. See on muidugi jälle üks vanaema väljamõeldisi. Nimelt kui ma väike olin ja kui vanaema mind kooli sisse kirjutama läks, siis valis ta mitte meie elukohale, vaid oma töökohale kõige lähema kooli. Ta oli juba algusest peale kindel, et ma üksinda isegi üle tänava minemisega hakkama ei saa ja et ma jään tingimata kuhugi vahele või alla. Sellepärast ajas ta mu igal hommikul endaga koos üles ning võttis mu tööle minnes kaasa. Mäletan veel praegu neid pikki, tüütavaid hommikutunde. Tavaliselt tukkusin kogu tee, vanaema kõrval käies, trammis istudes ja koolis teiste tulekut oodates. Mõnikord ma vist ei saanud päris virgeks viimaseks tunnikski. Kuid mitte see polnud asjas kõige halvem. Kõige halvem oli see, et see teistele lastele kohe silma hakkas, et ma alati vanaema käest kinni käin ja et ta talutab mind nagu lasteaiapõnni. Kuigi me tulime vanaemaga nii vara, et koolimaja oli alles tühi, leidus ikkagi mõni, kes teadis.

Kuidas ma siis vanaema peale pahane olin ja kuidas ma näo vanaemast seda kaugemale pöörasin, mida lähemale ma koolimajale jõudsin, ja kui vähe see aitas! Terve esimese klassi jooksul ja peaaegu pool teistki viis vanaema mind kooli, ja kui vähegi sai, tuli ka pärast vastu. Praegu siin lamades mõtlen ma, et vanaemal oli ju siiski õigus. Näed, nüüd veel suure, juba kolmeteistkümneaastase tüdrukuna juhtus minuga ometi õnnetus tänaval, mida vanaema oli kartnud. Sellest aga edaspidi...

Kui ma seda vihikut kirjutama hakkasin, siis mõtlesin, et kirjutan kõik järjekorras üles, aga nüüd kipub jälle läbisegi minema.

Püüan seepärast alustada otsast peale, nii nagu ma oma elu mäletan. Tänaseks on aga küllalt. Õde käis juba süstimas ning varsti ta tuleb ja kustutab tule.

Kõrvalvoodist tädi küsis, kellele ma nii pikka kirja kirjutan, kas isale? See on hea mõte! Ütlesingi, et isale jah, siis nad ei hakka rohkem pärima, ja miks ma ei võiks kujutleda, et mul on isa kusagil kaugel väga tähtsatel ehitustel ja meie oleme kirjavahetuses ning igatseme teineteise järele...

Teisipäeval, ...
Puhketunni ajal

Täna ootasin juba kärsitusega, et saaksin jälle kirjutama hakata.

Ma alustan nüüd esimesest klassist, sest enne kooliaega polnud hoopiski midagi huvitavat.

Kui ma kooli läksin, ei tundnud ma veel ühtegi tähte. Paljudel oli siis juba lugeminegi selge, kuid tähti tundsid kõik. Ainult Juta oli veel niisama rumal kui mina.

Kooli pani vanaema mind õigupoolest liiga noorelt. Mind ei tahetud vastugi võtta, aga vanaema palus kangesti, ja kes teab, mis ta jälle kõik kokku rääkis. Tema ju lootis, et kool teeb mu targemaks. Igatahes võeti mind vastu küll, kuid juba esimesel veerandil soovitas klassijuhataja vanaemale tungivalt, et ta mind veel ühe aasta laseks kodus olla.

Ma nimelt segasin alguses kõik tähed ära. Õnneks avastas kooliarst varsti, et see tuleb siiski peamiselt mu silmadest, sest neil on midagi viga, ja saatis mu silmaarsti juurde, kes mulle prillid kirjutas. Sellest peale hakkasin prille kandma ja tähtede vahel vahet tegema, kuid lugemaõppimine läks sellegipoolest väga visalt. Isegi Juta õppis varem lugema kui mina. Olin klassis kõige viimane juba algusest peale.

Mida klassis loeti, see jäi mulle meelde küll ja koguni üsna kiiresti. Sellest vist siis tuligi, et kui me koolis hakkasime esimese nääripeo jaoks ettevalmistusi tegema, andis õpetaja Annele ja mulle ühe luuletuse pähe õppida. Pidime selle koos ette kandma, või nagu õpetaja ütles, deklameerima.

Mäletan, kui väga õnnelik ma olin sel päeval. Esineda nääripeol ja veel Anne Puustiga koos! Ma otse jooksin koolist koju. Vanaema küpsetas parajasti pliidisuus silke.

«Vanaema!» kisasin juba ukselt. «Mina hakkan nääripeol koos Anne Puustiga deklameerima!»

«Mis tekameerima?» torises vanaema arusaamatuses. Selgitasin vanaemale õhinaga, milles asi seisab. Näis, et see vanaemalegi nagu meeldis. Vähemasti ei hakanud ta kohe riidlema nagu harilikult, vaid lubas koguni ema pluusist mulle näärideks uue pluusi õmmelda.

Terve see õhtu on mulle imeselgesti meelde jäänud. Esiteks harutasime pluusi ja pärast vanaema luges mulle seda luuletust nii kaua ette, kuni see mul peas oli. Ta ei pidanudki väga palju lugema, mulle jäi üsna kiiresti meelde. Vanaema ütles lõpuks ainult, et ega ta igavesti saa mulle ettelugejaks jääda, et pean juba ise lugemise ära õppima. Lubasin talle suures rõõmutuhinas sedagi õige kiiresti teha.

Veel voodis olles arutasime vanaemaga seda nääripeo asja. Jutustasin siis ka talle, kui ilus tüdruk on Anne Puust ja kui ilusad riided tal on, et ta kleitidel pole kasvamise jaoks midagi jäetud, isegi kingi ei pea ta enne vanaks kandma, kui need talle parajaks saavad. Selle peale aga vanaema pahandas ja ütles, et ma olen kole mõistmatu laps, ning käskis mul magama jääda.

Ma keerasin vanaemale selja ning püüdsin aru saada, miks ma vanaema meelest mõistmatu olen, kui ma Anne Puusti ilusatest riietest räägin, ning mulle tundus, et mõistmatu on hoopis vanaema, ja uni ei tahtnud kuidagi tulla.

Siis tundsin, kuidas vanaema tasakesi mulle tekki peale kohendas ja kuidas ta kondine käsi kareda peopesaga hetkeks mu pead silitas, ja sedagi kuulsin, kuidas ta ohkas. Ta arvas, et magan. Ma ei julgenud ennast liigutadagi ja kangesti kippus nutt peale.

Ometi olin ma seekord õnnelik, ja kui jäin magama, siis nägin unes, et mul oli seljas imekena heleroosa kleit, alt kahar nagu tantsijannal, ja ma ise olin ilus ja kerge ja mul polnud prille tarvis ja kõik oli imehea. Isegi vanaemal ei olnud kortsusid, ta käsi oli sile ja õrn ja ta oli hea mu vastu. Ärgatagi oli kahju, nii tore oli see unenägu.

Kui ma päeval kooli läksin, kordasin kogu tee seda luuletust. See oli mul päris peas. Koolis selgus aga, et Anne polnud seda veel üldse õppinud, ja kui õpetaja meid proovida tahtis, ütles Anne, et tema ei tahagi nääripeol esineda. Seekord ei saanud ma sellest kuidagi aru, kuidas võib mitte tahta esineda, ja veel nääripeol! Kui õpetaja Annele peale käis, et ta ütleks, miks ta ei taha esineda, hakkas Anne viimaks nutma ja lausus:

«Õpetaja, ma pärast räägin.»

Mul hakkas millegipärast kohe hirm ja ma tundsin, et

on tulemas midagi halba. Kui ma sel päeval koolist koju läksin, valutas mu süda, ja kui mul veel meelde tuli, kui rõõmus olin hommikul sedasama teed pidi kooli minnes, hakkas mu süda veel rohkem valutama.

Poolel teel jooksis Juta mulle järele ja hõikas juba eemalt, et tal olevat mulle midagi väga tähtsat ütelda. Kui ta hingeldades mu kõrvale jõudis, hakkas ta kiiresti jutustama:

«Tead, miks Anne ei taha nääripeol esineda? Ma kuulsin, kui ta õpetajaga rääkis. Ta ütles, et tema ei taha sinu kõrval olla, sest sul pidavat miski hais juures olema.»

Tundsin, nagu oleks mind löödud. Siis pistsin kodu poole jooksu ja jätsin Juta endale järele hõikama.

Sel päeval ei olnud vanaema veel koju jõudnud ja ma võisin ennast tühjaks nutta. Nutsin ja nutsin. Siis nuusutasin igalt poolt oma riideid, aga mingit haisu ma ei tundnud, ja nutsin jälle.

Mis näoga ma lähen homme kooli? Tundsin ennast nii alandatuna ja solvatuna, et mul oli tõesti kahju, et vanaema polnud mind koolist ära jätnud, nagu õpetaja soovitas. Õhtul hakkasingi vanaema paluma:

«Kallis, pai vanaema, võta mind koolist ära! Ma ei taha enam koolis käia.»

Vanaema sai aga ainult vihaseks ja küsis:

«Mis tempudega sa seal koolis siis hakkama oled saanud, et sa ei julge sinna enam minna?»

Kui mul enam midagi üle ei jäänud, rääkisin vanaemale ära, mis ma Jutalt olin kuulnud. Vanaema läks veel ühtesoodu vihasemaks ja hakkas kiruma Annet ja tema vanemaid, keda ta ise sugugi ei tunne. Mul oli juba hirm, et viimati ta lähebki Anne vanemate juurde «neile tõtt näkku ütlema», nagu ta lubas. Palusin pisarsilmil, et ta seda ei teeks. Kuidagi tundsin, et see teeks mu häbi ainult suuremaks, kui vanaema sinna riidlema läheks.

Õhtul

Seekord hellitasin lootust, et sellest loost ehk teised õpilased kuulda ei saa, kuid juba järgmise päeva teisel vahetunnil oli see kõigil teada. Juta hoolitses selle eest.

Mina ei tea, mis temal küll sellega asja pidi olema. Anne poolest oleks see ainult õpetaja ja tema vahele võinud jääda.

Kannatasin järgmistel päevadel hirmsasti. Poisid käisid minust mööda ja vedasid paljutähendavalt ninaga õhku. Mul polnud ühelegi inimesele oma häda kurta. Anne oli veel ainukene, kes poisse keelas, kuid kas siis poisid kuulavad! Vanaema käest sain ainult riielda, kui julgesin kodus nutta. Siis mõtlesin jällegi, et vanaema on nõid ja mina nõiutud printsess, aga see mõte ei lohutanud mind enam...

Kõige hullem oli, et ühel õhtul tuli õpetaja meile seda asja uurima. Oleksin häbist peaaegu voodi alla pugenud, kui õpetaja korraga meie toas seisis ja ringi vaatas. Ma ei kuulnudki ähmiga, mida nad kõik vanaemaga rääkisid. Niipalju sain aru, et õpetaja tungivalt soovitas vanaemal sagedamini tuba õhutada, sest muidu jääb riietele ja kõigele muule sumbunud keldriõhu lõhn juurde, ka olevat see tervise pärast hädavajalik. Märkasin, et vanaema oli sellest jutust ainult solvunud, ja mul oli jälle tuline hirm, et hakkab äkki õpetajale midagi ütlema, aga ta siiski ainult kurtis muidu meie elu, ja alles siis, kui õpetaja ära oli läinud, pahandas:

«Õige mul tark. Õpetagu oma lapsi koolis, aga mind vanainimest jätku rahule. Andku parem uus korter, küll siis hais kaob iseenesest.» Püüdsin küll vanaemale selgeks teha, et ega õpetaja pole siis mingi korteriandja ja et ega tema selles süüdi ole, et elame niisuguses kohas, aga vanaema porises veel tükk aega omaette. Siiski saatis õpetaja meile mingi komisjoni või ma ei tea mis asja. Kasu polnud sellest mingisugust. Uut korterit meile pole antud, kuigi vanaema jooksis aina mööda igasuguseid asutusi. Viimaks viskas käega. Eriti veel, kui tal soovitati ühes kohas koguni vanadekodusse minna ja mind lastekodusse anda.

Nüüd vanaema aga muudkui käsutab mind — vaata, et sa ilusasti õpid, muidu pistetakse lastekodusse.

Ma pole ju enam nii väike, et ma sellest aru ei saaks. Ma tean ka üsna hästi, et lastekodus on hea olla, arvatavasti paremgi kui meil kodus. Klassijuhataja kinnitas sedasama ja ega ma vanaema hirmutamist ei kartnud siis ega karda praegugi, kuid lastekodusse ei taha ma sellegi-

poolest minna, sest mul on ju ikkagi oma kodu ja oma vanaema ja üldse, mis me teineteiseta peale hakkaksime?

Seekord aga jäin ma parajasti näärideks haigeks ja siis tuli vaheaeg, ja kui me pärast vaheaega kooli läksime, olid poisid minu nuusutamise vist unustanud, kuid hoolima ei hakanud minust sellegipoolest keegi.

Ja mida ongi minust hoolida? Olen saamatu, kohmakas ning andetu. Mind sõimatakse Haisukotiks ja Karvandiks. See viimane ongi olnud mu peamine hüüdnimi. Olen ju ka kõige inetum tüdruk klassis. Ütelnud pole mulle seda küll just keegi, kuid tean isegi, sest ka meil on kodus peegel, kuigi pisike, tõtt aga näeb ka sellest ja see tõde ei tee mind rõõmsamaks. Nüüd veel see õnnetus jalaga. Kuigi arst ütleb, et hakkan käima ja kepslema nagu ennegi, ohkab vanaema ühtelugu, kui käib mind vaatamas:

«No oli nüüd seda ka veel tarvis, et sa vigaseks jääd!»

Tarvis muidugi polnud, seda tean ise kõige paremini ning püüan kangesti arsti rohkem uskuda kui vanaema...

Tädi kõrvalvoodist küsis täna, kas mul on ka hea isa. Algul jahmusin hirmsasti, siis ütlesin, et on väga, väga hea. Tädi küsis seepeale jälle:

«Kas isa pole tahtnud sulle ka uut ema võtta?»

Oijah, valetamine on siiski üsna hirmus asi! Kui kord alustad valega, siis ei saa sellest enam lahti. See on nagu väike lumepall, mis kallakult veeredes ikka rohkem ja rohkem lund enda ümber mätsib.

Kui siin teada saadakse, et ma valetan, hakkavad nemadki mind põlgama. Parem oleks juba tumm olla, siis ei peaks ma nendele piinavatele küsimustele vastama.

Neljapäeval, ...
Hommikul

Täna küsis meie palati õde minu käest, kas mul pole igav siin lamada. Ütlesin, et on küll, ja siis ta tõi mulle terve aastakäigu vanu «Pioneere» lugeda. Olen talle selle eest väga tänulik.

Üldse on raamatud olnud mu elu kõige suurem rõõm,

kuigi ma esimeses klassis veel lugeda ei tahtnud ega seda ka selgeks ei õppinud.

Lugema õppisin ma alles suvel pärast esimest klassi. Meil tehti kodus remonti ja kõik asjad olid üksteise otsa koridori tõstetud. Oli väga kitsas ja väga igav. Kuhugi polnud mul minna ega midagi teha. Kõik teised lapsed olid maal ja laagrites. Ainult ülevalt Helle oli kodus, kuid temaga polnud midagi suurt ette võtta, sest et ta ju oli alles nii väike. Siiski käisin vahetevahel seal aega viitmas ja tema järele vaatamas, kui ta ema turule või poodi läks.

Hellel oli tore piltidega raamat. Lehitsesime seda. Pildid olid selles nii imelised ja paelusid mind väga, sest nad olid just nagu osa ilusatest unenägudest ning Helle ema vestetud muinasjuttudest.

Palusin Hellelt seda raamatut natukeseks endale. Läksin tagasi, ronisin kolihunniku otsa üles lae alla ja hakkasin uuesti seda raamatut uurima. Tahtsin nii väga teada, millest seal juttu on. Eriti selle pildi kohta, kus üks muinasjutuline piiga seisab ja täht särab laubal.

Hakkasin veerima. Ja ma ei mäletagi enam, kuidas, aga korraga sain ma aru, mis ma veerisin, ja lugemine oligi selge. Need tunnid, mis ma seal üleval kolihunniku otsas veetsin «Tsaar Saltaani» uurides, on mulle kuidagi üsna eriliselt meelde jäänud . . .

Pärast lõunat

Samal suvel läksin igavuse pärast Juta juurde, sest ta elab mulle kõige lähemal, ja seal mängisid lapsed ringmängu. Juta oli ja mina läksin ka, aga mind ei võtnud mitte keegi kordagi ringi sisse, isegi mitte Juta, ja jälle oli mul nutt varuks. Püüdsin hästi kõvasti laulda, et nutust jagu saada, aga korraga näpistas Juta mind ja sosistas:

«Sa ära parem laula, sul on nii kole hääl ja ajad teistel ka segamini.» Jäin otsekohe vait. Poetasin enda vaikselt ringist välja. Hirmus on kõrval seista, kui teised mängivad. Hiilisin salaja koju.

Hiljem ma pole enam kunagi läinud teiste lastega

mängima ja Jutast hoian ka eemale. Kuigi tema selles küll süüdi pole, et ma valesti laulan. Tal oli seekord ka päris õigus, ainult näpistada poleks tarvitsenud, sest tõepoolest ma ei suuda õieti ühtegi viisi pidada ja minu käes ei maksa midagi alustada näiteks «Tibukeste» lauluga ja lõpetada imelikul kombel «Timurlaste marsiga» . . .

Aga ikkagi tundsin kibedat solvumistunnet. Ja kui ma sel õhtul voodis selle üle järele mõtlesin, miks mul ühegi asja peale annet ei ole ja miks ma ometi kõike nii erakordselt halvasti oskan, hakkasin lohutuseks mõtlema oma vastavastatud «Tsaar Saltaanist». Kui ahvatlevalt salapärane ning üllatavalt kaunis tundus mulle jälle see koht, kus nõiutud luigest saab kauneim neiu, ning kordasin endale ikka ja jälle nagu võluvormelit:

> . . . Hele täht on laubal tal,
> kuusirp kumab patsi all.
> Nõtke, sale, sammul kindlal
> astub nagu paabulind ta,
> aga häälekõla tal
> nagu helisev kristall . . .

Nüüd ongi nii, et kui mu mõtted väga kurvaks lähevad ja ma tunnen ennast üksi ning kõikidest mahajäetuna ja õigust ütelda täiesti kõlbmatuna, kordan ikka endale seda salmi ja see nagu aitaks mind kuidagi. Vähemasti viib see mu mõtted jälle ilusate, erutavate mõttelugude maale ja ma tunnen ennast hoopis teistsugusena, kui ma olen.

Muidugi on häid raamatuid peale «Tsaar Saltaani» veel lugematu hulk ja nad kõik on mu ainukesed, head ning lohutavad sõbrad. Ainult vanaema ei tahtnud sellest kuidagi aru saada ning pahandas iga kord hullusti, kui leidis mind juturaamatu tagant. Palju aastaid olen pidanud sedagi vähest rõõmu, mis mul elus on, just nagu varastama.

Õhtul

See juhtus alles möödunud aastal. Mul oli kõik õpitud ja ma hakkasin südamerahuga lugema «Onu Tomi onnikest», kui vanaema käsutas mind jälle magama. Mul oli aga just hirmus põneva koha pealt pooleli ja ma palusin teda ilusasti, et ta lubaks ainult selle lehekülje lõpetada.

Muidugi unustasin ma põnevusega, et ma ainult ühe lehekülje jaoks loa kauplesin, ja lugesin edasi. Korraga käis lüliti klõps ja tuli oligi kustunud. Ei aidanud midagi, mul tuli pimedas lahti riietuda ja voodisse kobida. Olin vanaema peale kangesti pahane ja magama ei saanud ka kuidagi jääda. Hirmsasti tahtsin teada, mis onu Tomist edasi saab. Ootasin, kuni vanaema norskama hakkas. Siis hiilisin imeettevaatlikult vanaema selja tagant pörandale ja haarasin käsikaudu kobades raamatu. Riiulilt leidsin ühe küünlajupi. Läksin pliidi ette, süütasin küünla ja pugesin sellega ning raamatuga peadpidi ahjuauku. Seal jätkasin käpuli maas lugemist.

Süvenesin lugemisse nii, et unustasin täiesti maailma enda ümber. Kuigi kaua ma aga sellises unustuses olla ei saanud, sest seesama maailm tuletas ennast mulle äkki ja ootamatult tugeva sähvakuga meelde just sellelt mu ihu poolelt, mis mul ahjuaugust upakil väljas oli. Sinna juurde kuulsin vanaema vihast häält:

«Ah või mind petma ka veel! Ah või öösel salaja silmi rikkuma, need on sul vist liiga head?! Tahad sa päris pimedaks jääda või mis? Tahad sa mul öösel salaja maja põlema pista?!»

Ta oli seekord nii vihane, et ma ei saanud talle mitte kui midagi selgitada, kuigi ma kõik ilusasti andeks palusin ning lubasin mitte enam nii teha.

Vanaema oli ja jäigi minuga pahaseks. Õigust ütelda, eks pahane olin minagi, kuid sellel pole ju mingit tähtsust. Leidsin, et vanaema oleks võinud ikka pisutki aru saada, mida raamatud mulle tähendavad, ja natuke rohkem ka minu huvide peale mõelda. Vähemasti ei tohiks ta nii suure tüdruku juures enam ihunuhtlust tarvitada!

Kuid raamatuid ei julgenud ma nüüd enam vanaema nähes hoopiski kätte võtta. Nii kestis see vist üle nädala ja mul oli lõpuks nii paha olla, et ma mõtlesin juba, et kui need raamatud vanaema nii väga vihastavad, siis ma

ei hakka neid üldse enam kunagi lugema, ja et katsun siis tõepoolest natuke rohkem ja paremini õppida, nagu vanaema iga kord rõhutas, kui juturaamatud kõne alla tulid.

Meie pikale mossitamisele tegi aga ootamatu lõpu üks imelik juhtum, mille üle ma olen mitu korda mõelnud ja millest ma aga sugugi aru ei saa.

Juhtus see nii. Vanaema saatis mind ühel õhtul poodi teed tooma. Pood oli rahvast täis ja mul tuli üsna kaua oodata. Olin juba päris leti ligi, kui nägin, et vanaema poeuksest sisse astus. Ta tuli muidugi vaatama, kuhu ma nii kauaks jäin. Vanaema astus minu juurde ja tahtis mulle midagi ütelda, kui nägin, et üks onu, meist tükk maad eemal, teda teretas.

Mis vanaemaga sel momendil juhtus, seda mina ei tea, kuid ta muutus näost nii imelikuks, krahmas mu ümbert kinni ja tõukas mind ukse poole. Püüdsin küll vastu seletada, et ma pole ju veel teed saanud, kuid tema sosistas ainult: «Lähme!» ning kiirustas mind enda ees lükates uksest välja. Kogu asi oli nii imelik ja arusaamatu ja muutus veel arusaamatumaks, kui vanaema juhtis mind pärast poest väljumist kõrvalmaja hoovi. Kui ma temalt sosinal aru pärima hakkasin, miks ta nii teeb, pani ta mulle koguni käe suule. Mul hakkas isegi pisut jube. Mõtlesin juba, et vanaema on ehk äkki mõni välismaa salakuulaja, kellel ollakse jälil, kuid see mõte tundus mulle endalegi pisut kentsakas — aga mida muud ma siis oskasin sellest asjast arvata?

Kuulsin, kuidas inimesed värava taga tulid ja läksid. Siis jäi korraga tänav päris tühjaks ja meie vanaemaga hiilisime koju hoopis teist teed kaudu kui harilikult. Ega vanaema mulle koduski seda asja rohkem selgitanud.

Kui küsisin ta käest:

«Vanaema, kas sa ei näinud, et üks onu esteks poes sind teretas?», siis vanaema, samuti nagu ei näinud poes selle onu teretamist, nii ei kuulnud seekord ka minu küsimust, vaid koguni ütles: «Kas sul siis täna õhtul midagi lugeda pole?»

See oli alles pööre! Seda juhust ei saanud kasutamata jätta. Võtsin kohe südame rindu ning ütlesin:

«Vanaema, luba ma loen sulle sellest raamatust midagi ette, siis saad isegi aru, et ma ei tahtnud seekord sugugi maja põlema pista.»

Vanaema ei vastanud mulle ei ega jaa. Mina mõtlesin, saagu mis saab, ning alustasin lugemist. Esiteks kippusin kogelema, sest vanaema vaen raamatute vastu ning meie hiljutine kokkupõrge olid mul veel liiga elavalt meeles. Siis aga haaras lugemine mind nii kaasa, et ma aina lugesin, lugesin ja lugesin. Kui ma sinna kohta jõudsin, kus onu Tom jälle oma piinajate kätte satub, ja mul pisarad silmist raamatule tilkuma hakkasid ning ma lugemise katkestama pidin, kuulsin, kuidas vanaema ohkas:

«Hullutavad ka lapsi!» Kuid ma nägin, päris kindlasti nägin, et vanaemal endal olid silmad niisked.

Sellest ajast peale ongi meil vahetevahel sellised lugemistunnid ja need on meie kõige mõnusamad õhtud. Nüüd ei pane vanaema iga kord sugugi tähele, et on juba hilja, et ma silmi rikun või et voolu läheb palju. Ehk olgu siis, et ta mõne tegelase peale vihastab. Siis hakkab ta algul nohisema, ja kui lugu ikka veel ei parane — ajab magama. Mõnikord räägime kahekesi veel voodiski edasi, kuidas oleks õigem olnud või mismoodi meie kangelane oleks parem võinud või pidanud toimima.

Ainult niikaugele ei saa ma vanaema iialgi, et ta vahel ise mõne raamatu ostaks — peale kooliraamatute. Tean ju küll, et ta palk on väike, aga mõne üksiku vahel õige harva võiks ta siiski osta. Raamatud ei ole ju nii kallid.

Mul on ainult Helle ema kingitud «Tsaar Saltaan». Ta vist sai aru, kui väga ma seda raamatut ihaldasin, sest ühel päeval, kui ma seda jälle järjekordselt laenama läksin, ütles ta:

«Sa võta see raamat õige päris endale. Helle sellest nagunii veel midagi ei tea, lõhub niisama ära.» See oli hirmus kena tema poolt.

Reedel, . . .

Raamatutest on mul veel kuus numbrit «Pioneeri». Need sain endale nii. Kord suurel vahetunnil istusime mitmekesi saalis ahju ümber ning Anne ja Milka rääkisid midagi viimasest «Pioneerist». Mind huvitas üks asi ja

ma segasin end küsimusega nende jutu vahele. Milka vaatas korraks minule ja päris imestunult:

«Kas sa siis pole veel viimast «Pioneeri» lugenud?» Ütlesin, et ei, sest ma pole veel jõudnud seda kooli lugemislauas vaatamas käia.

«Kas sul endal siis «Pioneer» ei käi?» küsis Milka edasi.

«Ei, sel aastal ei käi,» vastasin niisuguse näoga, nagu käiksid meil muidu kõik ajalehed ja ajakirjad kuni «Pionerskaja Pravdani» välja.

Anne lausus mulle korraga: «Tule täna pärast kooli meilt läbi. Meil käib sel poolaastal kogemata kaks «Pioneeri». Isa ja ema mõlemad tellisid. Ma annan teised sulle.»

Missugune hea juhus! Kuid samas meenus mulle, et see on ka raha maksnud, ja ma ütlesin juba üsna aralt:

«Aga mul pole täna raha kaasas.» Nagu oleks mul ilmaski mingisugust raha kaasas! Anne hakkas naerma:

«Rumal, ega ma neid siis müüma hakka. Nagunii seisavad muidu.»

Mul oli hea meel, ja kui me kahekesi koos tema poole läksime, tahtsin nii kangesti midagi tema heaks teha, et ütlesin:

«Anne, luba ma kannan su kotti.»

Anne ajas silmad suureks ja vaatas mulle otsa: «Mis juttu sa ajad? Sa oled ju ise minust poole väiksem. Miks sa peaksid minu kotti kandma?»

Mul hakkas piinlik. Sain aru, et olin jälle rumalusega hakkama saanud, ja tundsin, kuidas ma üleni punaseks läksin. Anne ütles veel: «Küll sina oled imelik tüdruk.» Siis polnud meil enam midagi rääkida.

Anne kodus on imekena. Oma suureks imestuseks märkasin, et nad polegi vist nii väga rikkad, nagu mina arvasin. Nende käes on ainult kaks tuba ühest suuremast korterist. Mina millegipärast kujutlesin ikka, et neil on nii, nagu vanaema rääkis ühe oma direktori kodust, kus ta noorena oli kraamimas käinud, kus seinad olid puha peegleid täis ja saalis kasvas päris tõeline palm. Klavereid olevat olnud koguni kaks, kuigi mitte keegi nendel mängida ei osanud. See oli kõik ainult ülearuse rikkuse pärast nii, aga ometi olevat nad ennast nii vaeseks pidanud, et kui vanaema tolmu pühkides neil kogemata ühe vaasi

ära lõhkus, siis pidi ta kaks nädalat ilma palgata töötama. Niisugused imelikud rikkad olid need.

Nojah, peegleid ega klavereid pole Anne juures küll, kuid ometi on ta kodu ilus ja kindlasti palju ilusamgi veel kui sellel direktoril. Nende juures on nii hele ja puhas ja soe, ja kui me sisse astusime, mängis raadios midagi väga ilusat ning Anne ema kattis parajasti lauda ja kutsus mindki sööma.

Kuid mul hakkas nii suur hirm, et ma peaksin sööma selles heledas puhtas toas valge linaga kaetud laua ääres, kus pealegi istuksid peale Anne veel tema ema, isa ning suur vend! Ajaksin tingimata suppi lauale või kes teab, mis teeksin, nii et ma ütlesin parem, et vanaema ootab mind juba kindlasti, et pean otsekohe koju ruttama. See on muidugi ka sulatõsi, sest vanaema on harjunud ja nõuab alati, et ma koolist otsekohe koju läheksin, ning ma pean iga kauemaks jäänud minuti kohta talle aru andma.

Kuid neid minuteid on harva, sest mul polegi kuhugi jääda. Pioneerikoondustel ma ei käi, sest et ma pioneer ei ole. Sellega oligi ka päris imelik lugu. Teises klassis, kui meist enamik pioneeriks hakkas, olin ma selleks veel liiga noor, aga kui sain üheksa-aastaseks, siis ei teinud keegi väljagi, et ka mina võiksin pioneeriks hakata. Keegi mind ei kutsunud ja ise ma ennast pakkuma minna ei julgenud. Ei kutsutud arvatavasti seepärast, et mul on ühtelugu õppimisega raskusi ning haige olen ma ka ilmast ilma. Ja ongi hea, et pole kutsutud, sest ega vanaema poleks mind niikuinii lubanud.

Nüüd olen sellega juba nii ära harjunud, et ma kuhugi ei kuulu, et keegi mind ilmaski endaga kaasa ei kutsu. Mulle ei tule enam meeldegi, et see võiks ka teisiti olla. Siiski seekord, kui ma seal Anne ema ees seisin ja ütlesin, et ma neile lõunale jääda ei või, igatsesin küll väga, et mind ka mõnikord kuhugi kutsutaks, vähemasti sinna, sellesse rõõmsasse kenasse kodusse, kus oli kõik, millest mina oskasin üldse unistada.

Mind ei hakatud keelama. Anne ema ütles kohe, et ta saab sellest aru ja et ma olen väga hea laps, kui ma vanaema sõna kuulan. Noh, oli niigi palju mu loobumisest kasu, et sain Anne emalt kiita.

Anne andis mulle viis numbrit «Pioneeri» kätte ja

lubas kuuenda kooli tuua, kui see ilmub. Surusin ajakirjad vastu rinda ja lippasin koju.

Kodus meisterdasin endale raamaturiiuli. Kuurist leidsin väikese puukasti. Selle vooderdasin seest ja väljast tapeediga, asetasin aknalauale ning nii saingi endale raamaturiiuli oma isikliku raamatukogu jaoks. Selleks olid nüüd Puškini «Muinasjutt tsaar Saltaanist» ja viis numbrit «Pioneeri». Ka raamatukogust võetud raamatuid otsustasin seal hoidma hakata. Riiul tundus ikkagi veel tühjavõitu. Aga siis tuli mulle hea mõte, kuidas ma riiuli raamatuid täis saan panna. Otsisin kuuri alt paar parajat raamatusuurust lauajuppi, kleepisin need paberiga üle, nende «kaantele» ja «selgadele» kirjutasin oma lemmikraamatute nimed ja asetasin nad riiulisse.

Kui otsin nüüd riiulilt midagi lugemiseks, vaatlen neid, tuletan meelde, millest neis juttu oli, ja mul polegi tarvis neid lahti lüüa. Nii ongi need raamatud mul nagu päriselt olemas.

Annel ja tema vennal on aga kummalgi tõeline oma raamaturiiul, mis on raamatuid peaaegu täis, ja nad saavad igaks sünnipäevaks ning pühadeks kingituseks r a a m a t u i d!

Jah, on olemas niisuguseid sünnipäevi: külalistega, kookidega ja kingitustega!

Laupäeval, . . .

Mulle meenub minu viimane sünnipäev, kui sain kolmeteistkümneaastaseks. Vanaema ütles juba eelmisel õhtul, et ärgu ma mingit sünnipäevatamist oodaku, et temal selleks raha pole ja pealegi sain ma oma sünnipäevakingi — uue koolikoti — juba paari nädala eest kätte.

Kuigi ma päris kindlasti teadsin, et vanaema kunagi ei valeta, lootsin ma salaja südames siiski, õigemini küll — lihtsalt unistasin, et juhtub ime ja hommikuks on mul laual tort põlevate küünaldega ning uus kleit ja terve virn raamatuid. Muidugi, igaüks teab, et imesid harilikus elus ei juhtu. Mina tean seda juba eriti hästi, seepärast polnudki ma kuigi pettunud, kui ma ärgates leidsin, et vanaema oli nagu tavaliselt vara ära läinud ning mulle teevee ja praetud kartulid ahju sooja pannud. Siiski oli

ta poest ka rosinasaia toonud ning tema kahest moosipurgist oli üks lauale pandud.

Tundsin, kui hea oli seegi, ja kui ma kooli läksin, oli mul kuidagi pidulikum ja parem tunne. Koolis muidugi keegi ei teadnud, et mul on sünnipäev, ja ma isegi unustasin selle peaaegu ära. Ainult kui meile eesti keele kirjandite vihikud kätte jagati ja kui õpetaja korraga teiste paremate seas ka minu töö ette luges, olin nii rõõmus, et tundsin, nagu oleks see olnud minu suur sünnipäevakingitus. Kui ma töö kätte sain, oli sinna ikkagi alla kirjutatud: «Grammatikale rohkem tähelepanu!» Milleks on maailmas küll välja mõeldud grammatika?!

Kuid mu töö loeti siiski esimest korda ette ja esimest korda vaatasid kaasõpilased mind nagu pisutki tunnustavalt. Mul tekkis korraga ootamatult tunne, et võib-olla ma polegi loodud ainult õnnetusteks ja hädadeks ja võib-olla juhtub minugi elus veel midagi suurt ja toredat.

Koduski oli mul nii hea ja kerge olla, et kohe laulsin omaette rõõmust. Laulsin ka siis veel, kui vanaema koju tuli. Vanaema ütles kohe:

«No kes siis sind on pigistanud, et sa nii kisendad?»

Mul polnud sellestki suurt midagi, et ta mu rõõmulaulu kisendamiseks nimetas, ja ütlesin talle:

«Vanaema, mul läks täna elus esimest korda hästi: mu töö loeti kogu klassile ette! Ja mul on täna sünnipäev! Vanaema, teeme täna kooki!»

Vanaema kõhkles:

«Ah, kesse nende kookidega viitsib jannata!»

«Vanaema, ma ise teen. Kooke ma kindlasti oskan teha, kui sa ainult natuke juhatad.»

Vanaema ütles küll jälle: «Mis tegija sina ka oled,» aga kui ma mangumist ei jätnud, nõustus ta siiski. Tema hakkas kartuleid koorima ja mina tainast segama. Vanaema lubas koguni kõik kolm muna, mis tal varuks olid, sisse panna. Tainas sai toredasti kollane. Küsisin vanaemalt panni.

«Et sa siis ise ka midagi näe ja saa,» torises vanaema, kuid üsna heatahtliku häälega.

Õigus, ma ju teadsin küll, et vanaema hoidis panni pliidi kohal ahjuserval, sealt selle must saba paistis praegugi. Püüdsin seda kikivarvule upitades kätte saada — ei ulatunud.

«Võta taburet,» soovitas vanaema. Mul oli aga selline lust ja hoog sees, et ma ei mallanud taburetti tooma minna, vaid hüppasin üles, käsi pikal, et panni saba pihku saada. Pihku ta mulle paraku ei sattunud, küll aga puutusin käega talle külge, nii et pann suure kolinaga alla sadas, otse tainakausi keskele plartsatas ja selle pooleks lõi. Silmapilk hakkas ilus kollane tainas nagu Kollane jõgi üle kallaste voolama.

Vanaema kargas küll kohe juurde, kuid koogitainas pole ju riidetükk, et sa ta muudkui rulli keerad ja üles võtad. Hulk aega sain pliiti kaapida ja põrandat pesta ning pesuvett pisaratega segada.

Vanaemal oli õigus minu peale pahane olla, kuid tema õigus on alati imelik, ikka niisugune, et mulle tundub see õigus ebaõigena. Nüüdki manas ta kõige rohkem mu laiskust, aga ma ju *tahtsin* ise teha ja õnnetus juhtus täiesti vastu minu tahtmist. Vanaema leidis aga, et õnnetus juhtus sellepärast, et ma ei viitsinud taburetti tuua, ja üldse, tal ei tulnud kordagi meelde, et mul on sünnipäev.

Mu meelest oleks ta võinud mulle vähemasti niigi palju sünnipäevarõõmu teha, et ta poleks mind selle kolme muna ja vana savikausi pärast tutistanud. Tutistamine on nii alandav... nagu koerakutsikat!

Kui me laua ääres istusime ning sousti ja kartulit sõime, tuli mul küll meelde, et moosi on ju ka veel, kuid ma ei hakanud seda üldse ütlema. Poleks see mooski mul alla läinud, nagu ei tahtnud kartulid minna, sest kogu aeg oli kurgus nagu mingi palav klimp ees.

Kuulsin, kuidas väljas vihm pladises. Mul oli tunne, nagu nutaks akna taga keegi minu kaotsiläinud sünnipäevarõõmu taga.

Hiljem, kui vanaema hakkas koristama, lipsasin hetkeks välja. Kükitasin välisukse ette lävekivile ja nuuksusin iseendale sülle. Ma ei mõtelnudki seal midagi, ainult tundsin, kui hale mul oli ja kuidas pähe ja kaela langevad vihmapiisad mind nagu jahutasid ja isegi pisut lohutasid.

Kohkusin sellest, et keegi pani käe mulle pähe. Tundsin ära Helle ema pehme ja alati nagu haige hääle:

«Mis sa, lapsukene, siin teed? Mis sul, vaesekesel, jälle viga on?»

Ta hääl oli nii osavõtlik, kuid ma ei saanud talle vastata, ainult puhkesin veel ägedamalt nutma. Vahepeal oli vist vanaemagi mu kadumist märganud, sest korraga kuulsin ta häält:

«Mis tegusid sa siis nüüd siin jälle teed?» Kargasin püsti ja lippasin vanaema ning Helle ema vahelt läbi tuppa. Vanaema tuli ka natukese aja pärast mulle järele. Mina ei nutnud enam ja vanaema ei ütelnud ka midagi.

Püüdsin õppida, kuid pea valutas ja midagi ei jäänud meelde. Vanaema pani teetassid ja suhkrutoosi lauale ning tõstis moosipurgi minu poole äärde.

«Joo tulist teed,» käsutas ta mind, «külmetad ennast seal vihma käes, jääd haigeks. Passi ja tohterda siis sind jälle.»

Olin nii väsinud, et mul oli nüüd täiesti ükskõik, sest suurem jagu südamevalu oli siiski koos pisarate ja vihmaveega ukse taha uhutud. Asusime vaikides teed jooma.

Korraga kuulsime, et keegi meie uksele koputas. Vanaema sissehüüdmise peale astus tuppa Helle ema, ja mõelda, mis tal käes oli — tordikarp!

Mul käis kohe nagu piste südamest läbi, sest taipasin silmapilkselt, et see on mulle, kuid mõtlesin, et just nüüd kohe juhtub midagi, kas kukub laest või kerkib põrandast midagi — aga see karp kaob!

Kuid ei juhtunud midagi säärast, vaid Helle ema astus minu juurde ja ütles:

«Noh, soovin siis sünnipäevalapsele õnne!» ning pistis tordikarbi mulle sülle.

Vanaema õiendas küll Helle emaga: «Mis sa ennast kulutad! Ega siis teilgi külla ole...», kuid mina olin rõõmus ja kartsin juba südames, et viimati Helle ema ehk mõtlebki kuidagi ümber. Tema aga muudkui silitas mu pead ja sundis mind karpi lahti tegema. Oleksin väga tahtnud teda kallistada, kuid ma ei teadnud, kas seda sobib teha, ja nii ma hakkasingi erutusest värisevate kätega karbilt nööri ära harutama.

See oli suur tort — päris tõeline sünnipäevatort, mille keskel ilutses hiiglasuur roosa roos valgete lehtedega ja kõiksugu vigurid seal ümber.

Missugune maitse oli sel tordil! Kui hea... Mul oli siiski sünnipäev — esimene sünnipäev päris tõelise sünnipäevatordiga!

Esmaspäeval, . . .

Tuleb nii välja, et mu elus on siiski ka häid asju olnud. Tõepoolest, kui ma hakkan järele mõtlema, siis mul just nagu oleks peale seda viimast kirjandit hakanud terake paremini minema. Kui ainult poleks juhtunud seda hirmsat lugu, mis mu lõpuks siia haiglasse tõi.

Ma ei taha sellest kirjutadagi, nii valus on see mälestus, ja ometi on see mul kogu aeg meeles, näen seda öösiti unes ja veel palju hullemini, kui see tegelikult oligi, ja kui ma ärkan, siis olen üleni hirmuhigiga kaetud. Siis tahaksin nii väga olla kodus vanaema selja taga voodis.

See päev ise algas üsna harilikult. Nagu alati, sellest peale, kui vanaema mind enam ise kooli ei vii, kippusin selgi hommikul hiljaks jääma. Minuga on ju niisugune nõidus, et mul on alati midagi kadunud. Sel hommikul oli teine sukk läinud — nagu tina tuhka. Viimaks leidsin vanaema kirstust ühe suka. See oli küll teisest raasuke heledam ja lühikeseks kippus ka jääma, aga mis ma siis hädaga pidin tegema? Teel muudkui kinganööp põrkas kogu aeg lahti ja ma pidin aga seda ühtelugu õiendama. Seepärast ma jõudsingi alles pärast kella helisemist kooli, kuigi mind just üles ei märgitud, sest jõudsin siiski enne õpetajat.

Vene keeles oli mul harjutus jälle tegemata, sest see oli nii peletislikult raske, ja ma kartsin kangesti, et vene keeles kindlasti just mind küsitakse, kuid vene keele õpetaja oli sel päeval haige ja meil jäi tema tund koguni ära. Hakkasin üsna rahuliku südamega ja paha aimamata teistega koos koju minema.

Riidehoius hakkas Milka korraga kisama, et tema uus siidsall on kadunud. Algul ei tehtud ta kisast väljagi, aga siis kutsus Milka koolitädi kohale ja see ei lubanud meil kellelgi enne koju minna, kui sall on leitud. Nüüd hakkasid kõik Milka salli otsima. Seda aga polnud kusagil. Otsisime kõik kohad läbi, kuid sall jäi kadunuks.

Panin tähele, et Juta käis aina ühe juurest teise juurde ja sosistas midagi. Siis ütles koolitädi, et riidehoiu uks on kogu aeg lukus olnud ja et keegi pole vahepeal seal käinud.

«Kes oli kõige viimasena riidehoius?» küsis keegi. Mul jäi süda seisma.

«Mina,» tuli mul ehmunult suust. Kõikide pilgud pöördusid minule ja Juta kuulutas kohe:

«Noh, mis ma ütlesin!»

Mul oli tunne, nagu oleksin ma kuhugi kukkunud, kukkunud. Sellegipoolest seisin ma paigal ja kõik olid vait. Juta ja mõned teised nõudsid kohe, et minu asjad läbi otsitaks. Koolitädi püüdis keelata ja saatis Milka õpetaja järele, kuid mina tundsin, et nüüd on nagunii juba kõige hirmsam juhtunud, nüüd ei aidanud enam midagi — mitte kui midagi.

Mul ei tulnud pisaraidki nagu harilikult, hakkasin palitut seljast ära võtma ja mu meelest oli, nagu oleks keegi teine seda teinud. Juba hakati mu kotis sorima. Sel minutil jõudis õpetaja kohale. Ta vaatas mulle otsa, pani minu kalossikastile istuma ning hakkas kõiki küsitlema. Aga kes siis muud midagi teadis, kui et Milka ilus uus siidsall oli kadunud ja et mina olin kõige viimasena riidehoius olnud.

Õpetaja kaasabil otsiti veel kord kõik kohad läbi, kuid samuti asjatult. Õpetaja arvas küll, et Milka oli ehk salli juba teel kaotanud, kuid Milka mäletas kindlasti, et tema oli salliga kooli tulnud, ja Juta kinnitas erilise õhinaga, et tema oli veel Milka salli kiitnud, sest sellel olevat olnud igasugused hiina pildid peal. Ise aga vaatas kogu aeg minule otsa.

Ma oleksin tahtnud enda kaitseks midagi ütelda, kuid ma ei osanud. Oleks keegi otsekohe midagi välja ütelnud, võib-olla ma siis oleksin osanud, kuid õpetaja kuuldes nad vist ei julgenud, isegi Juta mitte. Ometi oli see nii selgesti kõigest arusaadav, et just mind kahtlustatakse. See on kõige hirmsam, mida ma elus iialgi kogenud olen, hirmsam isegi sellest valust, mis ma hiljem tunda sain.

Õpetaja saatis kõik koju ja käskis Milkat veel igaks juhuks kodus oma salli otsida. Mind pidi ta mitu korda käskima, enne kui suutsin end niipalju kokku võtta, et jälle palitu selga panna ja minema hakata. Ootasin, kuni viimane sammumüdin oli kadunud, ja hakkasin alles siis liikuma.

Õpetaja vaatas mind teraselt. Kahtlustas vist temagi, kuigi ütles mulle:

«Miks sa nii mures oled? Keegi pole sulle ju midagi

halba ütelnud ega teinud. Kes teab, kuhu Milka oma salli kaotas. Mine sina ka nüüd ilusasti koju ja unusta see.»

U n u s t a d a niisugune asi! Kas seda võib iialgi elus unustada? Läksin. Jalad olid mul rasked ja mu kõrvus kohises nagu palaviku ajal.

Kui ma tänavale jõudsin, tundsin korraga alles õieti selle ülekohtu kogu suurust. Ma olen küll kõige vaesem õpilane klassis, mul on kõige viletsamad ja inetumad riided, kuid iialgi, mitte iialgi elus ei tuleks mul mõttessegi midagi teiste oma võtta, mitte kõige väiksematki asja!

Kui ma ka igas asjas olen kõige mahajäetum kogu meie klassis, siis ometi mitte kunagi aususes! Kuidas võisid, kuidas tohtisid nad minust nii mõtelda! Kes kaitseb mind selle ülekohtu eest? Milka salli ei leitud üles. Õpetaja ütles küll, et Milka kaotas oma salli ise. Võib ju olla, et õpetaja ise usubki seda, kuid teised ei uskunud. Ja Juta õel, vaenulik nägu ilmus jälle mu kujutlusse, nii nagu ta seal ühele ja teisele midagi kõrva sosistas, ja see oli minu nimi, mida ta sosistas, ja ükski, m i t t e ü k s k i kogu klassist ei hakanud talle vastu, mitte ükski ei ütelnud, et ei usu Jutat.

Nad hakkasid ainult mind vahtima, vahtima nagu süüdlast! Kui hirmus ülekohus! Kellele lähen ma kaebama? Vanaemale? Oh ei! Vanaema leiaks kindlasti midagi, mille pärast minuga riielda, või haletseks niisama. Kuid keegi peaks mind kaitsma, minu eest välja astuma!

Siis mõtlesin, et kui ometi tuleks mu isa — see, kes on olemas ainult mu enda mõtetes —, tuleks suur ja tark isa ja astuks kogu klassi ette ja ütleks midagi niisugust, mis neile kõigile häbi teeks. Isegi poisid kardaksid teda ja paluksid minu käest andeks.

Aga ei ole ju kedagi. Olen nii üksi keset ülekohtust maailma! Pisarad hakkasid mul silmi valguma, hoolimata sellest, et olin tänaval.

Ja siis see juhtuski. Hakkasin üle tee minema. Ei pannud tähelegi, et auto tuli, ja kui ma viimasel silmapilgul seda märkasin, hüppasin ehmatusega just teisele autole ette. Oli kole krigin, kisa ja valu ja siis ma ei teagi enam muud midagi, kui et mind sõidutati samas autos siia haiglasse.

Kesknädalal, . . .

Eile oli nii juhtumusrikas päev, et mul ei jäänud isegi kirjutamiseks aega. Kõigepealt läks eile hommikul tädi mu kõrvalvoodist koju ja juba pealelõunal toodi uus. Ta on samuti tänavaliikluse ohver nagu minagi ja ka just parema jalaga. Aga tal on veel muidki vigastusi ja ta on üsna, üsna haige. Me püüame kõik tema pärast tasa olla.

Eile oli külastamispäev ja mulle juhtus kaks suurt üllatust. Esiteks tuli vanaema mind vaatama. See muidugi pole mingi üllatus, sest ta käib igal külastamispäeval. Üllatus oli aga see, et ta pani kompvekituutu kõrvale, mille ta oma kandekotist välja õngitses, veel ühe kahtlaselt lameda paki. Mõtlesin juba, et see on šokolaadikarp, kuid oli veel palju üllatavam. Vanaema tõi mulle r a a m a t u!

Kõige toredam oli, et ta tõi just «Ivanhoe». Seda ma olen ammu lugeda igatsenud, aga nüüd on see mul päriselt olemas. Küsisin, kuidas ta just selle raamatu teadis tuua.

«Eks Helle ema soovitas,» lõi vanaema käega. «Selles pidavat isegi ajalugu sees olema. Kui koju tuled, eks sa siis loed jälle mulle ka ette.»

Kui hea mu vanaema tõeliselt on! Sel hetkel igatsesin nii väga koju, kuigi viletsasse ja vaesesse, aga meie oma koju, kus oleks nii hubane koos lugeda Ivanhoe suuri seiklusi. Silitasin vanaema muhklikke käsi ja vanaema oli niisuguse näoga, nagu oleks tal häbi hea olla. Ta on ikka niisugune. Imelik! Kuri olla tal pole häbi, aga hea olla on häbi. Mina ei mõista, miks see temaga nii on.

Olime vakka, sest ega meil ju suurt teineteisele rääkida polnud ja ma juba peaaegu soovisingi, et vanaema minema hakkaks, sest kange himu oli seda raamatut lugeda.

Siis aga tuligi uus üllatus. Palatiuks avanes ning sisse tippis oma kergel kõnnakul — Anne Puust! Ajasin silmad pärani — kellele siis tema siin külla tuleb? Aga tema tuli hoopis m i n d vaatama!

Juba eelmisel korral jutustas vanaema mulle, et koolist on mitu korda käidud pärimas, kuidas mu tervis on ja millal tohiks mind vaatama tulla. Siis ma suhtusin sel-

lesse üsna ükskõikselt ning tundsin, et ma ei tahaks kedagi neist näha, sest et ma nende vastu kibedust ja vaenu tunnen. Kuid nüüd, kui Anne niisuguse näoga mu voodi juurde tuli, nagu oleksime eluaeg sõbrad olnud, mulle karbi marmelaadi ja Jules Verne'i «Saladusliku saare» ulatas ja mu voodiservale istus, nagu poleks kunagi midagi inetut ega halba juhtunud, siis oli mul ikka kangesti hea meel.

Ühel päeval tervelt kaks raamatut! See on minu elus midagi ennekuulmatut. Kuid veel ennekuulmatum tundus sel hetkel see, et Anne Puust, ilus andekas tüdruk — klassi esimene! — istus minu, kõigist põlatu ja varguses kahtlustatu voodiveerel.

Mul oli koguni päris naljakas. Ma ei osanud Annega korraga midagi rääkidagi, ainult vastasin tema küsimustele kas jah või ei, nii et ta vist arvas, et ma tõesti olen temale pahane. Ta vaatas mulle oma suurte, väga ilusate silmadega otsa ja ütles:

«Kuule, Kadri, sa ära ole mulle kuri. Ma oleksin pidanud seekord sinu kaitseks välja astuma, sest ma ju teadsin, et Juta valetab. Mitte sellepärast, et ta on üldse alati üks igavene valetaja ja keelekandja, vaid sellepärast, et ma sinust niisugust asja ei uskunud. Usud sa mind, et ma ei uskunud?» küsis Anne niisuguse näoga, nagu oleks see talle väga tähtis. Ta isegi hakkas mu tekil lebavast käest kinni.

«Usun küll,» ütlesin üsna tasa. Ma vist ütlesin seda liiga tasa ja ma ei tea, kas ta kuuliski, sest ta hakkas äkki selgitama:

«Milka leidis oma salli järgmisel päeval klassist lauasahtlist üles. Sa tead ju, missugune hooletu ja unustaja ta on, ja sellest tuli nii palju pahandust.»

Mulle torkas kohe südamesse — ah siis sellepärast! Hea on ju, et sall leiti, aga kui poleks leitud, kuidas siis? Ma ei saanud veel oma mõtet lõpuni mõtelda, kui Anne jutustas edasi, nagu oleks ta mu mõtteid lugenud.

«Sa ära mõtle, et see on selle pärast. Ei, vaid ma ütlesin teistele sel päeval kohe, kui me koos koolimajast välja läksime, et Kadri ilmaski midagi võõra oma ei võta. Kui sa ei usu, et ma ütlesin, siis küsi teiste käest. Jutaga läksin kohe päris riidu ja ma ei ole sellest ajast peale temaga ühtegi sõna rääkinud. Ta tahab nüüd küll kangesti heaks

teha. Eriti veel, et nüüd, kus me su õnnetusest kuulsime, on meil kõigil väga kahju ja häbi ja nüüd ei taha keegi enam Jutaga tegemist teha. See on talle päris paras. Mis ta susib ja valetab alati. Ta tahtis sind vaatama tulla, aga me otsustasime koondusel, et esiteks tulen ainult mina ja teda me ei luba üldsegi tulla. Mis tema siit otsib?

Ja, ah jaa, sa ei teagi, et me tegime sinu pärast kohe niisuguse erikoonduse, kus arutasime sinu küsimuse põhjalikult läbi. Õpetaja oli ka. Kõik tundsid, et oleme sinu vastu väga halvad olnud, ja kui sa terveks saad, siis kui sa tahad pioneeriks hakata, tule meie salka — eks? See raamat on sulle meie salga poolt,» ja Anne osutas kerge käeliigutusega «Saladuslikule saarele», mis oli mul süles.

Kuulasin Annet vist küll ammuli sui ja olin sel hetkel nii rõõmus asjade sellise pöörde üle. Mul ei tulnud siis meeldegi, et ma ju enam ei saagi oma klassi jääda, sest mul tuleb veel kaua haiglas olla ja siis, nagu arst mullè ühel päeval kinnitas, saadetakse mind koguni laste sanatooriumi. Ja mina olen siis ka esimene, kes meie klassist maha jääb, sest meil on niisugune haruldane klass, kus mitte keegi ei ole istuma jäänud, kuigi mina olen selles haruldases klassis kogu aeg kõige viimane olnud ja Juta truult minu kõrval.

See kõik tuli mulle alles siis meelde, kui Anne ja vanaema juba ära olid läinud. Mulle tuli veel paljugi meelde, kui ma kõigele tagasi mõtlesin, ja ma tundsin korraga, et enam pole mul midagi kirjutada oma kurvast ja õnnetust minevikust. Olen kirjutanud ära selle kõige hirmsama sündmuse ja nüüd on seegi muutunud. M i n u l e i l a s u m i n g i t i n e t u t k a h t l u s t u s t. Anne astus minu kaitseks välja! Anne! Ta pole mitte ainult ilus ja tark, vaid ka hea. Võib-olla võiksime sõbradki olla. Kui ehk mitte täiesti, sest mina olen ju . . . ainult Kadri, Karvand, siis pisutki, õige pisut. Mida peaksin küll tegema, et seda väärida?

Reedel, . . .

Eile pealelõunal tuli põetaja meie palatisse ja hüüdis: «Elsa Sarap!»

Uus haige mu kõrval viipas käega. Talle olid lilled, pakk ja kiri.

Elsa Sarap? — Mõtelda, on ju olemas üks kirjanik Elsa Sarap. Äkki on seesama! Piilusin teda vargsi kõrvalt. Ta on üsna hariliku inimese moodi. Ja nii väga ilus pole ta ka. Ma ei tea isegi, mis ma mõtlesin, mismoodi peaks siis üks kirjanik välja nägema, kuid ikkagi ma ei tahtnud uskuda, et üks tõeline kirjanik võiks ka trammist valelt poolelt mööduda ning auto alla jääda ja siis niisama lihtsalt minu kõrval voodis lamada.

Jälgisin teda, kuidas ta öökapi sahtlist prillid võttis, ette pani ning kirja lugema hakkas, kuidas ta prille kergitas ja teise käega silmist pisaraid pühkis. Prillid! Ja nutab ka! Ei, see ei või ikkagi mingi kirjanik olla!

Kui ta paki avas, oli selles ilmatu suur šokolaadikarp ja mandariine. Ta palus üht tädi, kes üleval liigub, et see neid igaühele pakuks. Minule valas ta poole oma oivalise karbi sisust ja andis mitu-mitu mandariini.

Ei, see on vist siiski kirjanik, arvasin otsekohe ja tahtsin väga selles asjas selgusele jõuda, kuid küsida ma ei julgenud. Lasksin ainult maiustustel endale hea maitsta ja imetlesin vargsi lillekorvi ta laual.

Alles õhtul, kui teised midagi omavahel rääkisid ja ma tähele panin, et ta teiste jutust osa ei võtnud, andsin oma uudishimule järele ning küsisin:

«Vabandage, kas teie nimi on Elsa Sarap?»

«On küll, aga miks sa küsid?» päris tema omakorda minu käest. Ise aga naeratas. Sain sellest julgustust:

«Te ehk olete siis kirjanik?»

«Peaaegu,» vastas tema. «Kust sina siis seda tead? Sinuealistele pole ma midagi kirjutanud.»

«Aga ma olen lugenud «Vastuhakku». See on ju siis teie kirjutatud?»

Ta kergitas kulme: «Noo?! Kas lugesid läbi? Ja ei meeldinud — eks ole?»

«Ei, miks ei meeldinud, ainult . . .» Nojah, ma siiski ei söandanud ütelda, et kõige paremini mitte ja et päris läbi

ma seda ka ei lugenud. Tema aga ütles ikka veel lõbusalt muiates:

«No mis ainult? Ainult et igav oli — eks? Ära sa hakkagi mul ütlema, et ei olnud. Pole see sinule kirjutatud ega võinudki sulle meeldida. Ükskord aastate pärast loed uuesti läbi. Siis juba räägime sellest pikemalt, kas nii? Nüüd aga ütle parem, missugused raamatud sulle meeldivad? Näen, et sa armastad lugeda.»

Siis hakkasimegi raamatutest rääkima. Ka Puškinist ja «Tsaar Saltaanist». Ja mõtelda, mis välja tuli — ka temale olevat lapsena «Tsaar Saltaan» kõige rohkem meeldinud. Mul oli nii hea meel sellest avastusest. Temast sai mulle peaaegu nagu sugulane kohe. Kuigi mingi imedemaa sugulane — lahke, sõbralik ja helde!

Ta ei küsinud üldse midagi minu koduse elu kohta, nagu kõik teised olid seda teinud, ja ometi jutustasin talle päris ise kõik — emast ja isast ja keldrikorterist ning lõpuks õige sosinal oma valedestki. Olin kindel, et ta hakkab mind sellepärast noomima, tema aga ütles tasa ja minule tundus, et väga hellalt:

«Vaene väike!»

Mulle kippus kohe nutt peale ja siis ma jutustasin talle, kui väga ma tahaksin olla teiste laste taoline ja et mul oleks palju sõpru ja ilus kodu. Ta kuulas mind vaikides, ja kui mul enam midagi rääkida polnud, lausus:

«Mõistan sind täiesti. Ainult — väga palju oleneb sinust endast. Pead ise tublimaks muutuma. Sinu ja su vanaema olukord peab paranema ja paraneb kindlasti, usu mind! Peaasi — mitte norutada!»

Ja mina usungi. Usun nüüd täiesti kindlasti, sest seda ütleb Elsa Sarap, hea ja tark inimene. Ainult seda ma ei tea hästi, kuidas ma saaksin selle tubli-olemisega hakkama. Kuid võib-olla tema teab, kuidas. Kindlasti teab, selle saladuse uurin talt ükskord veel välja.

Laupäeval, . . .

Kui järele mõtlen, siis paistab, et minuga pole viimasel ajal midagi erilist juhtunud. Laman ikka siinsamas haiglas ja olen ikka seesama õnnetu tüdruk, keda koolis

kord isegi varguses kahtlustati, kuid ometi tundub, nagu oleks midagi huvitavat juhtunud. Midagi oleks nagu teistmoodi. Ma ei oska ütelda, mis see on. Peaasi, et pole enam nii kurb ega igav.

See on vist sellepärast, et minu kõrval on päris tõeline kirjanik. Ma poleks ilmaski uskunud, et üks selline satub kunagi, kuigi õnnetuse läbi, minu kõrvale ja räägib minuga iga päev, nagu polekski mul midagi viga, nagu poleks mu juures midagi ei haletseda ega halvustada. Räägib üsna nagu omasugusega!

Mis ta mulle kõik on jutustanud ja kui palju ta teab! Ma ei usu, et meil koolis ükski õpetaja nii palju teaks. Võib-olla ehk ainult ajalooõpetaja. Kui ma oskaksin kõike seda üles kirjutada ja veel niimoodi, kuidas tema räägib, siis saaks sellest kindlasti tore raamat.

Vahel ta jutustab nii lõbusalt, et kogu palat naerab. Isegi arst räägib temaga eriliselt, lustakalt. Ta meeldib kõigile ja kõik armastavad teda. Mina aga oleksin valmis tema pärast mistahes piina kannatama ja kas või surema. Kui ma näen, et tal algavad jälle need hirmsad seljavalud, siis ma tahaksin nii väga neist osagi endale võtta. Rääkisin sellest ükspäev isegi juba õele, kui õde teda süstima tuli, et kas ei saaks nii kuidagi vereülekande kaudu valu ühelt teisele süstida. Õde muidugi naeris mu välja ja ütles, et arstiteadus õnneks niisugust lollust välja ei ole mõelnud. Aga tädi Elsa ei naernud mind sugugi, ainult naeratas jälle oma imelist naeratust, niisugust naeratust, milline oleks tingimata olnud mu oma emal . . .

Tädi Elsast kirjutades pidin ma nüüd peaaegu ära unustama, et minuga juhtus veel üks üsna salapärane lugu. Nimelt toodi mulle täna keskpäeval pakk. Pakis oli mitmesuguseid maiustusi ja tervelt kakskümmend rubla raha. Mingisugust kirja seal juures polnud.

Kui ma põetajalt pärast uurisin, kust ta selle paki sai, vastas tema, et üks pruunis palitus mees olevat toonud, minu tervise järele küsinud ja palunud selle paki mulle edasi anda.

Mis ma sellest oskan arvata? Ma ei tea ju ühtegi ei pruunis, sinises, mustas ega minu poolest kas või kollases palitus meest, kes võiks mulle mingi paki tuua. Maiustuste üle oli mul muidugi hea meel, aga mis rahaga teha? Ja ikkagi — kellelt see kõik on? Mina, narr, hakkasin

kohe mõtlema, et ehk on kusagilt olematust varjude maailmast ilmunud mu kaotsiläinud isa, kuid kust võis siis tema teada, et olen siin haiglas, ja miks ta siis ise mind külastama ei tule? Ei, see pole võimalik.

Kui vanaema pärastlõunal mind vaatama tuli, jutustasin talle otsekohe sellest pakist ja pakkusin seda raha temale. Vanaema muutus aga väga rahutuks, ei võtnud mingil tingimusel minu käest raha vastu ja tasakesi — haiglas ta kõvasti ei julge — koguni pahandas jälle minuga, et võtan igasugustelt võõrastelt meestelt raha vastu.

Veider süüdistus! Kus siis mina teadsin pakki vastu võttes, et see on võõralt mehelt. Vanaema aga ei jäänud ikka veel rahule ja koguni hoiatas mind, et kes teab, missugused lapseröövlid võivad ringi liikuda ja meelitada.

Lapseröövlid! Hakkasin kohe suure häälega naerma. Nagu usuksin ma veel tondi- ja röövlilugusid! Ja mis suutäis siis mina ka ühele lapseröövlile oleksin! Salapärane see lugu nüüd oli ja selleks näib ta seekord ka jäävat. Tädi Elsa soovitas raha alles hoida ning lihtsalt oodata, kuni kõik selgub, sest ükskord see ju selguma peab.

Sellega pole aga veel kaugeltki kõik. Täna, õhtuse visiidi ajal rääkisin — jälle tädi Elsa nõuandel — arstile, et mu silmad kole ruttu väsivad ja pea hakkab kergesti valutama. Arst kuulas mind tähelepanelikult ning ütles koguni:

«Miks sa sellest juba varem pole rääkinud?» Ma ei söandanud ütelda, et ma lihtsalt ei julgenud. Arst aga tundis selle vastu väga huvi. Istus isegi mu voodi äärde toolile ja aina küsis ühte ja teist. Lõpuks aga lausus:

«Nüüd kutsume sinule siia ühe väga hea silmaarsti. See vaatab su silmad järele, ja nagu mina praegu aru saan, on sind kindlasti võimalik aidata. Teeme nii?» ja ise pilgutas mulle üht silma. Tal on niisugune imelik mood, kui ta on heas tujus, ja heas tujus on ta peaaegu alati, eriti just sellest ajast peale, kui tädi Elsa siin on.

Teisipäeval, . . .

Nüüd siis käis see tark ja kuulus silmaarst. Ta on koguni professor ja päris üleliiduline kuulsus. Vanaema ei usu kindlasti, kui ma talle jutustan, et niisugune tähtis mees kutsuti eraldi minu, ainult minu pärast siia!

Professor oli vana, nägi välja nagu nääritaat ja oli minuga väga sõbralik. Ta tegi mu silmadega igasuguseid imelikke katseid ja proove, tilgutas midagi silma ja uuris ja siis aina küsis ja päris. Teda huvitas isegi kogu meie perekond, kui suur see on ja kes keegi on, ja ka, mis haigused kellelgi on olnud. Rääkisin, mida teadsin ja vanaemalt olin kuulnud. Ka ema haigusest jutustasin nii hästihalvasti kui oskasin. Imelik, miks see kõik teda nii väga huvitas? Nii tundus küll, et ega ta ainult uudishimu pärast seda kõike ei pärinud, ja sellepärast ma ka midagi valetama ega varjama ei hakanud. Keldrikorteri kohta ta koguni ümises midagi, aga ma ei saanud aru, mida. Pärast nad rääkisid meie arstiga mingis võõras keeles, kuid ühest sõnast sain ma siiski aru, ja see oli o p e r a t s i o o n. Mu süda vajus seda kuuldes kolinal kipsmähise põhja, mis mu jala ümber on. Ei aidanud midagi, et nad olid lahkete ja heade nägudega. Kui mind palatisse tagasi sõidutati, tundsin, kuidas ma värisesin. Mõelda ainult — silma hakatakse lõikama. Oh ei, seda ma küll teha ei lase! Parem juba loen edaspidi pisut vähem.

Palatis teised küsisid kohe:

«Noh, kuidas on? Mis arst ütles?» Mina vastasin ja kuulsin ise, kuidas mu hääl värises:

«Tahetakse opereerida . . .»

Kõik hakkasid kohe üksteise võidu mind rahustama, et mis sa kardad, ega see kindlasti pole valus. Kõige agaramini lohutas imelikul kombel see tädi, kes ise alati iga väikese süsti juures oigab ja hädaldab. Tädi Elsa aga ütles:

«Küll on hea, et ta siiski operatsiooni ette võtab. Kui niisugune asjatundja opereerima hakkab, tähendab see ainult üht — saab parandada, on lootust. Mõtle, missugune õnn! Valu on arvatavasti ka, see on paratamatu, kuid valu läheb mööda ja selle kannatab igaüks ära, mõni karjudes, teine karjumata.» Ja õige tasakesi lisas ta teistsuguse hääle ning naeratusega:

«Aga sina kindlasti ei karju, sest ma tean, kui sa ainult tahad, võid olla isegi kangelane.»

Ma polnud asjale veel niimoodi jõudnud mõtelda. Mul oli ainult hirm, et hakatakse valu tegema. Kuid arusaadav, ega mulle siis asjata valu tehta. Silmad saavad ju terveks ja see on tore. See on isegi suurepärane! See on ju õnn, nagu tädi Elsa ütles.

Mis aga kangelasse puutub, siis selleks tuleb mul nüüd vist küll hakata, nii vilets kui ma ka muidu olen.

Ja praegu, kui ma seda kõike kirjutan, mõtlen — kui see operatsioon tõesti õnnestub ja mu silmad terveks saavad, siis ma neid juba enam nutmisega rikkuma ei hakka!

II VÕLUPRILLID

Neljapäeval, . . .
Rongis sõites

Istun vaguninurgas akna all. Olen väljavaatamisest juba väsinud, ja nii mõtlesingi, et hakkan parem kirjutama. Ma ei saa seda aga rahulikult teha. Mind häirib vastaspingil istuv tädi, kes vahetpidamatult tukub ja iga natukese aja tagant vajub longu nagu õhust tühjaks jooksnud kumminukk. Tunnen, et peaksin talle pakkuma oma nurgakoha, siin oleks tal mugavam toetuda. Ma ei julge teda äratada ega kõnetada ja natuke on mul kahju ka seda kohta pakkuda, sest siin on laud, millel saab kirjutada, kuigi ebakindlalt. Ka ei näe tema kohalt nii hästi välja vaadata kui siit.

Nagu kiuste vajub ta jälle oma naabri õlale. Imelik, miks ta öösel ei maganud? Aga võib-olla oli tal laps haige. Ei aita, olgu siis . . .

Ta ei tahtnudki mu kohta. Tänas mind ja ütles, et ta ei või seljaga sõidusuunas istuda.

Mina istuksin rongis ükskõik mis suunas või mispidi, kui aga sõita saaks. Nii väga meeldib mulle see.

Olen oma elus väga vähe sõitnud. Sellepärast meeldibki mulle see kihutamine läbi tundmatute maakohtade. Mul on kogu aeg tunne, nagu oodataks mind seal salapärases kõrges kuusemetsas või nagu kutsuks keegi istuma hallile raudkivile tolmunud võsastikus, nagu meelitaksid sinised laigukesed õõtsuva viljamere kallastel, nagu viipaks üksik kõveratüveline mänd keset kühmulist mättamaad või nagu tunneksin ma tingimata seda poisikest, kes otsib midagi jõe põhjast, püksid üles kääritud . . .

Kahju, et suvi hakkab lõppema, et tuleb jälle kool. Kuidas mul küll sel aastal läheb? Kõik on mulle nii uus

ja võõras. Kuigi mul polnud oma klassis sõpru ja keegi ei olnud hea mu vastu, tunnen praegu, et mul on kahju neist maha jääda. Võib-olla sobiksin nüüd nende kõigiga paremini. Nüüd, kus mul on Anne poolehoid. Anne kirjutas mulle peaaegu iga nädal, isegi siis, kui mina temale ei kirjutanud, sest mul oli silmade pärast keelatud üle ühe kirja nädalas kirjutada, ja vanaemale ja tädi Elsalegi tuli kirjutada.

Tädi Elsa kirjutas mulle tervelt kaks kirja ja saatis paki. Kirjade üle olin väga uhke, mis seda salata. Lugesin neid oma toa tüdrukutele kohati ettegi ja alles hoian neid surmani. Ta kirjutab nii, et see paneb mõtlema. Mul on üks ta kiri peaaegu peas. See, kus ta vastab minu haletsemisele — tal tuleb nüüd ju kepile toetudes käia. Tema aga nagu lohutaks veel mind, kui kirjutab:

«On hea, et Su väike süda oskab juba teiste muredele kaasa tunda.

Ainult muretsemise endaga peab ettevaatlik olema. Minu hädale võib ja isegi peab nii vaatama: on hea, et ma pole baleriin ega iluuisutaja, ning jääb isegi põhjust rõõmustamiseks. Mõistad?

Inimeste seas on juba niigi liiga palju virisejaid, hädaldajaid ja saamatuid. Igaühel, kellel arusaamist jätkub, tuleb sellest hoiduda. Ka Sinul, Kadri. Oled selleks kindlasti suuteline.

Meil on hea vanasõna: igaüks on oma õnne sepp! Meie endi asi on see sepatöö hästi ära õppida, ka siis, kui puudub käsi või jalg. Iga füüsilist viga või mõne võime puudumist saame osaliselt või täielikult korvata millegi muuga. Milleks on siis inimesel mõistus!

Ma ei hakkagi Sulle meenutama Ostrovskit või teisi kangelasi, keda Sa isegi hästi tead. Niisuguseid on palju päris harilike inimeste seas ja õnnetus ei seisa kaugeltki ainult käe või jala puudumises või mõnes muus nähtavas veas.

On küllalt selliseid inimesi, kes, kaotades sõrmekese, hakkavad halisema — nüüd on elu läbi ja ots peal. Selle ühe puuduva pärast nutab nii kaua, kuni ülejäänud üheksägi ei suuda enam tööd teha. Sellised inimesed on hingeelult vigased.

Oma võimeid ei tohi kunagi alahinnata. Mäletad, Kadri, kui me Sinuga haiglas hakkasime eesti keele grammatikat õppima. Sa isegi nutsid kord ja olid kindel, et Su pea seda hirmsat grammatikat iialgi ei võta. Noh, aga nüüd? Sinu viimane kiri minule oli juba peaaegu vigadeta.

Näed siis — kunagi ei tohi alla vanduda. Kõigepealt — hädaldamine ei aita mingil juhul!

Lugesin hiljuti ühest vanast naisest Helen Kellerist, kes oli sündinud pimedana ja kurttummana, kuid kes õppis kompamismeele abil kõike, tegi isegi ülikoolikursuse läbi. Ta ei tunne ennast sugugi õnnetuna ja koguni kirjutab raamatuid tervetele inimestele.

Kui palju on terveid inimesi, kes on pimedad ja kurttummad oma olemuselt!

Leiab üks selline viriseja kümme rubla, siis on ta tingimata õnnetu, miks ta kakskümmend ei leidnud. Kaotaja peale ei mõtle ta aga iialgi. Sellise inimesega läheb asi isegi niikaugele, et kui sina temaga raskel ajal leivatükki poolitad, siis ei saa ta oma tükki isuga süüa, sest ta mõtleb kogu aeg sellele tükile, mida sina sööd.

Näed sa, Kadri, ise ei maksa küll ennast õnnetuks teha. Sa kirjutad mulle, et Sul on head toanaabrid ja et Sa saad kõigiga hästi läbi. Ega Sa ei usu, et kõik teised Su ümber on korraga paremaks ja rõõmsamaks muutunud? Ei, Kadri, rõõmsamaks ja tublimaks oled kindlasti muutunud Sina ise.

Kui Sulle öeldakse, et Sa käid küürus, siis tuleb hakata käima sirgelt, aga mitte solvuda ja ütleja peale pahandada. Räägin ma õigust? Enda nägemisvõimest ja suhtumisest oleneb kõik...

Püüa Sinagi alati ja igal pool näha loomulikku head, ka siis, kui see hea on ajutiselt millegi varjus või kuhugi alla peidetud. Võitle alati selle eest, et hea jääks peale...»

Ma olen selle kirja üle palju järele mõtelnud ja sain aru, et see ongi tädi Elsa «saladus», mida ma seekord haiglas olles temalt välja uurida tahtsin. Küll mina tahaksin ka temataoline olla — kõigest hoolimata!

Miks siis minagi ei võiks hakkama saada? Minul on pealegi ju «kõik kümme sõrme alles.» Isegi mu silmad on nüüd terved. Operatsioon oli küll raske, kuid kanna-

tasin karjumata ära. Selleks pole üldse vaja kangelane olla. Usun, iga tüdruk saaks sellega hakkama. Eriti kui tagajärjed on nii head kui minul. Mul pole enam ialgi olnud neid vastikuid peavalusid, ka näen ma nüüd ilma prillideta täiesti hästi. Algul tuli mul silmi väga hoida. Kõige selle viie kuu jooksul, mis ma sanatooriumis olin, ei tohtinud ma ühtegi raamatut lugeda.

Mul oli seal aga muudki teha. Võtsin näiteks üle sanatooriumi kõige rohkem juurde. Arst seadis mind sellepärast alati teistele eeskujuks. Üldse sain ma kõigiga hästi läbi ja seal oli kogu aeg nii lõbus ja hea olla, nagu mul varem kunagi pole olnud.

Kahju ainult, et ma midagi, mis seal juhtus ja oli, üles kirjutada ei saanud. Nüüd see vist jääbki, sest kolme päeva pärast algab kool. Täna õhtuks olen aga kutsutud Anne sünnipäevale. Tulin sellepärast isegi üks päev enne tähtaega sanatooriumist ära.

Õhtul kodus

Kui palju muljeid ühe päeva jooksul! Alles täna hommikul ärkasin sanatooriumi avaras heledas toas kodust kaugel ja nüüd olen jälle kodus. Siin on aga vahepeal kõik nagu väiksemaks muutunud või näen ma ise kõike teistmoodi.

Isegi veepang ja silmapesukauss pliidinurgas igavesti logiseval vanal pingil oleksid täna nagu teist nägu, kui ma neid mäletan. Vanaemast rääkimata!

Kõik on vana, kulunud ja ahtake, aga selgesti on näha, et nad on kogu aeg mind oodanud ja nende kitsad luitunud näod on pidulikud — minu pärast, minu tagasituleku puhul!

Kõike seda on teinud vanaema. Ma ei usu, et toas oleks ühtegi eset, mis poleks hoolega-hoolega puhtaks küüritud. Ahjusuu ja korstnajalg on värskelt valgendatud, akna ees hõljub uus kirju kardin, üle põranda jookseb tuliuus riie, ja kui suurepäraselt lõhnab kapsapirukas!

Lähen vanaema juurde ja kallistan teda. Jaamas võõraste inimeste ees ma ei söandanud. Vanaema tõrjub mind pehmelt:

«Noh, mis siis nüüd?... Hakka aga sööma. Eks su kõht ole selle aja peale ammu tühi. Millal sa viimati sõid?»

Istume ja sööme. Vanaema ei võtagi täna valget lina ära nagu tavaliselt, vaid sööme nagu kõige suurema püha ajal. Jutustan vanaemale, kui hästi ja kui palju sanatooriumis süüa sai. Tema muheleb pisut.

«Seda on sust näha jah. Vaata, et sa nüüd kodus jälle toiduga nirutama ei hakka. Ega minul ole sulle niisuguseid moorpraade ega pipstükke ette anda. Jõudu ja tervist annab iga toit, mis süüa sünnib ja hamba all ei karju.»

Kella kuueks läksin juba Anne sünnipäevale. Kingitust mul midagi erilist polnud kaasa viia. Vanaema andis oma roosist, mis tal parajasti aknalaual õitses, kaks oksa ja endal mul oli tehtud Annele üks luuletus.

Tuli välja, et just minu kingitus meeldiski väga. Lille kiideti, see on ka haruldaselt kaunis oma väikeste õite küllusega. Ainult see mulle hästi ei meeldinud, et Anne kohe mu luuletuse kõvasti ette luges. Ega sest muidu oleks midagi olnud, kõigile meeldiski, aga mul endal oli kole paha ja piinlik olla. Ma jäin juhuslikult just püsti seisma ja kõik vaatasid siis muidugi mind, nii et ma ei julgenud ennast liigutada, et oleksin ka kuhugi istuma läinud. Pealegi märkasin ma korraga, et sanatooriumis juurdevõetud kilod on vist peamiselt mu kätesse läinud, sest need olid rasked ja hirmus pikad, ma ei osanud neid kuhugi panna ega nendega midagi ette võtta. Lõpuks hakkasin ma millegipärast oma kleidiäärt üles rullima, ilma et ma seda enne oleksin märganud, kui luuletus lõppes. Hea, et see veel nii lühike oli (luuletus muidugi, mitte kleit). Mõtle, kui ta oleks pikem olnud!

Kõik plaksutasid ja kiitsid. Seejärel kutsuti meid sööma. Anne emal oli ka kapsapirukat tehtud, aga minu vanaema oma oli parem. Õhtu läks nii ruttu mööda, et ei märganudki, kui hilja tegelikult on. Kui ma siis koju kiirustasin, nägin juba eemalt, et vanaema ootab mind värava. Küll ta peab mind ikka veel väikeseks...

Esmaspäeval, . . .

Jälle koolis!

Esimene päev uues klassis.

Mu uus klass tundub olevat teistsugune kui vana. Mul on nüüd esimest korda elus ka pinginaaber. Varem juhtus meie klassis olema alati paaritu arv õpilasi, nii et üks pidi paratamatult üksi istuma, ning see üks olin loomulikult ikka mina.

Nüüd on mul aga pinginaaber. Sain ta niimoodi. Üsna imelik tunne oli minna võhivõõrasse klassi. Enamik õpilasi oli juba kohal. Läksin oma tavalisele kohale otse õpetajalaua vastas. See pink oli õnneks veel tühi. Vaatasin uudishimulikult ringi. Kõik olid võõrad, välja arvatud Juta viimases pingis.

Tundsin, et teised vaatasid mind ka. Vaadaku, mõtlesin, mu koolikleit on seekord täiesti korralik. Olin selles veendunud, sest olin ise selle heaks kõik teinud. Eelmisel õhtul, kui vanaema oli õhtuses vahetuses, tegin mina kleidi salaja lühemaks ning külje pealt õmblesin pisut kitsamaks, et hästi istuks. Kuigi vanaema oli kleidi juba ära triikinud, triikisin ta veel kord üle, sest vanaema ei näe vist enam hästi ja jätab alati kortsud sisse. Vanaema ei tohi sellest kõigest aimugi saada, sest ta oleks kindlasti hirmus solvunud ja leiaks kohe, et olen nii suureks preiliks läinud, et mulle tema tehtud asjad enam ei kõlba, nagu kord jakiga oli.

Nojah, kleit oli mul oma arust täitsa korralik ja üldse tundsin, et pilgata ega naerda ma enam ennast ei lase. Tundsin kohe, et vaat mitte ei lase. Aga endal oli siiski väike hirm südames, et kui äkki jälle hakkavad naerma. Ja just siis, kui ma niiviisi mõtlesin, astus minu juurde üks poiss ja küsis järsu häälega:

«Istud siin?»

Ma päris kohkusin. Arvasin, et ta tuleb mind ära ajama, ja juba kergitasingi ennast pisut, et tõusta ja minna, kuid siis mõtlesin — mina olin lõpuks enne ja ma pean ju ka kuskil istuma, ning jäin üsna nõutult poisile otsa vaatama.

«Ma olen igas klassis sellel kohal istunud,» ütles tema ja istus minu kõrvale.

«Ahah,» ütlesin ma ainult ja nihutasin ennast igaks

juhuks ettevaatlikult teisele poole pingi servale. Vilksasin korraks kõrvale vaadata. Tema vaatas parajasti mind ka. Ma keerasin ruttu ära, aga tema vist ei keeranud, sest kuulsin kuidas ta natuke nagu naeruse häälega ütles:

«Kuule, ära karda, ega ma sind ei hammusta.»

Nüüd vaatasin uuesti tema poole, et kas pilkab juba või? Tema aga hakkas rääkima:

«Ma tean sind küll. Sa oled see tüdruk, kes möödunud aastal auto alla jäi. Oli jube küll?»

Rääkisin talle õnnetusest ja haiglast ja isegi silmaoperatsioonist tuli juttu. Ise aga tundsin äkki, kui kaugel ja unustatud need hirmud ja valud on.

Jutustasin enda meelest päris harilikult, midagi ei valetanud küll ega juurde ka ei pannud, aga Urmas, nii on selle poisi nimi, ütles minu jutu peale äkki:

«Vahva tüdruk!»

Ma pidin juba äärepealt selja taha vaatama, et kellele ta seda ütleb, aga siis sain aru, et see käis tõesti minu kohta, ja mulle hakkas mu uus klassikaaslane ning esimene pinginaaber kohe meeldima, sellest hoolimata, et ta oli poiss.

Meie klassijuhatajaks on nüüd vene keele õpetaja. Ta ei tahtnud mind alguses äragi tunda. Ütles, ma olevat nii muutunud. Nojah, prille pole mul enam ees ja palju priskem ja pikem olen ma ka.

Esimesel tunnil ta küsitles niisama, mis me oleme suve jooksul teinud, et näha, kui palju keegi on unustanud või juurde õppinud. Ka minu käest küsis ja päris mu tervise järele. Jutustasin talle lühidalt kõigest ja ta kiitis mind kõvasti, et olen hakanud vahepeal nii hästi vene keelt rääkima, eriti kiitis ta mu hääldamist. Kui ma istusin, siis tundsin ise, kuidas mu kõrvad kiitusest õhetasid. Ja nendesamade õhetavate kõrvadega kuulsin, kuidas Urmas ütles:

«Ohoh, ma ei teadnudki, et sa nii kibe vene keele mees oled.»

Ega ma uskunud seda isegi, et see mul juba nii hästi läheb. Veel täna kirjutan sellest oma sanatooriumi-sõbratarile. Tänu tema sõprusele ja sellele, et ta eesti keelt ei rääkinud, oskan ma nüüd nii hästi vene keelt, et sain koguni terve klassi ees kiita!

Tore on ühtegi asja hästi osata. Veel toredam oleks

hästi osata mitut asja, aga küllap kõige uhkem oleks kõiki asju hästi osata. Selleni ei jõua mina juba iialgi, kuid natuke peaksin minagi suutma. See ei või ju nii hirmus võimatu olla. Isegi selle koleda eesti keele grammatika tegi tädi Elsa mulle haiglasoleku ajal ju üsna selgeks. Nüüd mul läheb kirjutamine juba päris hästi, nagu tädi Elsa kirjast näha oli.

Võib-olla... jah, võib-olla küll, aga — igatahes kui mul enam nii sageli peavalusid pole ja üldse, kui väga-hirmus-kangesti püüda, siis mõne asja peaks ikka paremaks saama...

Kesknädalal, ...

Täna, kui ma koolist koju tulin, selgus, et tüdruk, kes istub minu selja taga — Imbi —, elab ka minu pool ääres, kuigi just mitte nii kaugel kui mina, aga ühes peatuses läheme maha. Ta tuli mulle järele ja tegi ettepaneku, et hakkaksimegi seltsis koolis käima. Ta isegi ütles, et me oleksime ise võinud ühes pingis istuda. No see on juba üsna tähelepanuväärne lugu. Võib ju olla, et ta seda päris tõsiselt siiski ei mõelnud. Üteldakse ju vahel ka igasuguseid asju niisama.

Me lobisesime teel kõigest ja arutasime teisi õpilasi, et missugune keegi on. Imbi küsis minu käest ka Juta kohta. Ütles, et see vist küll pole suurem asi tüdruk. Mina mõtlesin, et ega ta ei ole küll, aga siis jälle mõtlesin, et mis mina sellest siis ütlen, et oleksin siis ise samasugune keelekandja kui Juta, ja kehitasin vastuseks ainult õlgu.

Korraga ütles Imbi:

«Aga tead, mis Urmas sinu kohta ütles? Sul pidavat olema üle kooli kõige ilusamad juuksed, ja sul on ka.»

Nüüd ma muidugi punastasin ja ütlesin kähku:

«Ah, mis sa ajad, see pole tõsi.»

«Kuidas,» imestas Imbi. «Ega Urmas niisama ei ütle midagi. Kuigi muidu on ta küll üks isevärki poiss.» Mul oli ühtlasi väga lõbus ja väga piinlik. Vaata, kuidas Imbi sellest aru sai, aga mina mõtlesin hoopis, et pole tõsi, et Urmas niimoodi ütles, sest poisid ei ütle ju tüdrukute kohta midagi kiitvat, vähemalt minu kohta siiamaani küll

mitte. Tahtsin kangesti küsida, et kas Urmas minu kohta veel midagi rääkis ja mida nimelt, kuid ei julgenud ja küsisin hoopis:

«Mis tal siis viga on?»

«Kellel? Ah, Urmal? Ei midagi. Ma ei oska ütelda, aga ta on nagu väheke nohik või ma ei tea. Ta õpib küll poistest kõige paremini, aga teised poisid peavad teda pisut tossikeseks või nii ja hüüavad Papaks. Ta askeldab alati väikestega. Vaheajal need muudkui tiirlevad ta ümber. Aga kui poisid talle midagi ütlevad, siis ei tee ta sellest väljagi, muudkui nohiseb. Mulle niisugused ei meeldi. Ise nii suur poiss ja lubab endale igasugust ütelda. Mina küll ei laseks ennast mitte kellelgi narrida, ma alles näitaksin neile.»

Vaatasin kõrvalt Imbile. Jah, tema on küll seda nägu, et tema ei laseks vist iialgi elus endale liiga teha, ja ma tundsin, et ma mingil tingimusel ei tahaks, et see püstise peaga ja uhke olekuga tüdruk saaks teada, kuidas minuga lood on olnud. Aga see, mis ta Urmast rääkis, tegi Urma minu meelest ainult toredamaks. Imbile ma seda siiski ei ütelnud. Imbi näib ka päris tore tüdruk olevat, ja mis ma tükin temaga siis vaidlema, kui ma ise veel õieti ei tea. Tema ütleski kohe nagu minu mõtete peale: «Küll sa ise edaspidi näed, missugune ta on.»

Olime vahepeal kohale jõudnud. Lahkudes leppisime kokku, et olen poole ajal juba peatuses. Seda ma ei taha sugugi, et Imbil oleks põhjust mind otsima tulla!

Kui ma tuppa läksin, ronisin põlvili taburetile kummuti ees ja silmitsesin ennast üsna hoolega vanaema peeglist. Oli see nüüd vanaema peegli süü või minu nägemise viga, aga peeglist vaatas mulle just nagu teine tüdruk vastu kui varemalt.

Varem ma arvasin ikka, et minul on lihtsalt liiga palju juukseid peas. Tukad tükkisid silma, salgud krae vahele ja kamm ka ei tahtnud neist hästi läbi käia. Seepärast ma jätsin need enamasti ka rahule. Haiglas olles kasvatasin tukad välja ja juuksed pikaks. Need ongi mul õige kõvasti kasvanud, peaaegu vöökohani juba, ja ma kannan neid kahes patsis. Nüüd ei tüki karvad enam sugugi suhu ega silma. Noh, vähemasti Karvandiks pole mind enam mingit põhjust hüüda. Keerasin peegli kummuli ja ronisin taburetilt maha, aga see, et Urmas mind kiitis ja koguni

teiste kuuldes, olgugi et ainult juukseid, see oli mul terve õhtu meeles.

Millestki muust ei ole mul aga selle päeva kohta küll enam kirjutada...

Laupäeval, ...

Täna oli üle hulga aja jälle kuiv ja päris soe ilm. Et võimlemisõpetaja puudus, otsustasime hakata kooliõuel rahvastepalli mängima, kuigi õu oli veel mitmepäevasest sajust üsna porine. Algul polnud asjal õiget hoogu sees, sest Rein ütles kohe, et tema ei viitsi, et see on ju titade mäng. Teised kutsusid teda kangesti, ta on ju meie kooli kõige parem sportlane, ja loomulikult valiti ta üheks kapteniks ja Imbi, kes on tüdrukute seast parim, valiti teiseks ja siis läks mäng lahti. Mina ütlesin, et mu jalg pole veel päris terve, kuigi see pole õige, sest jalg on mul tegelikult täiesti korras, kuid ma ei tahtnud teistele näidata, kui kehv mängija ma olen. Aga siis hakkasid teised mind kangesti kutsuma ja ma läksingi üsna vastu tahtmist ritta. Varem olen ma alati kui kehvem mängija kõige viimaseks valitavaks jäänud ning seepärast olin üsna üllatunud, kui Imbi mu juba teisena välja hõikas. Muidugi, tema ju ei teadnud, kui saamatu ma olen, ja võttis mind rohkem nagu tutvuse pärast.

Mul oli kohe päris paha selle tõttu. Ei tahtnud kuidagi talle pettumust valmistada ega ennast häbistada ja seepärast ma lidusin ka kõigest hingest teistega kaasa ning püüdsin iga hinna eest palli vältida. Sellest siis tuligi, et jäin ühena viimastest oma poolele ja vastastel oli juba kapten platsis ning veel ainult ühe eluga. Ta oli meie omasid juba mitu tükki järjest «surnuks» tagunud ja siis tundsin, et järg on minu käes. Korraga, endalegi ootamatult, teesklesin, nagu ei jõuaks ma enam joosta, ja jäin piirist ning Reinust ainult paari sammu kaugusele. Olin talle nii kindel saak, et ta ei hakanudki enam eriti rihtima, vaid viskas palli täie hooga otse mulle vastu rindu, nii et mul hetkeks kohe hing kinni lupsatas. Siis õnnestus mul ennast nii palju kokku võtta, et ma käed ümber palli lõin, ja enne kui Rein suutis üllatusest toibuda või sammugi taganeda,

virutasin palli temale poolviltu vastu jalgu. Püüda tal seda palli muidugi ei õnnestunud ja võit oligi meie.

Kui ma nüüd järgnevat hurraahüüdu kuulsin, oli mul nii tore tunne, et otsustasin otsekohe, et minust peab maailmakuulus sportlane saama. Pärast, kui mul teises mängus enam sugugi nii ei vedanud, sain aru küll, et see oli ainult juhuslik õnn, aga mitte minu pallimänguvõimed, kuid sellegipoolest oli mul hea tunne, et ühe võidu olin siiski mina saavutanud. Koduteel mõtlesin kogu sellele loole rõõmuga, ja äkki sai mulle selgeks teistele nii tuttav sõna — treening. Kas ei võiks minagi midagi treeninguga saavutada? Kodus laenasin Hellelt palli ja hakkasin seda vastu maja seina loopima ning kinni püüdma. See läks mul edukalt, kuid siis nägin korraga, et tädi Elsa tuli hooviväravast sisse. Tema võttis vaevaks mind üles otsida! Jätsin treeningu seks korraks kus see ja teine ja tormasin tädi Elsale vastu.

Vanaema muutus päris kohmetuks ja naljakaks, kui ma niisuguse külalisega tuppa astusin. Aga õige varsti ta harjus tädi Elsaga. Tädi Elsa on ju selline, et oskab igaühega olla. Ma ei usu küll, et jooksvahaigus teda vähegi huvitaks, kuid ta kuulas vanaema kurtmisi väga tähelepanelikult, nagu mõni arst kohe. Vanaemal näis ka vist selline mulje tekkivat, sest ta küsis isegi nõu, kas arsti soovitatud kapsiiniga määrimine peaks olema kasulikum või tuleks teha edasi hundisauevanne.

Tädi Elsa ütles, et seda hundisaue asja kuuleb ta esimest korda, kuid arvas, et küllap sellel võib raviväärtustki olla, kuna vanaema sellest kergendust tunneb. Kui muda tervendavalt mõjub, miks siis ei võiks seda ka mõni saviliik. Tädi Elsa soovitas vanaemal tingimata arstile ka rääkida. Mine tea, võib-olla on koguni mõni uus väärtuslik avastus.

Siis nad arutasid veel tänavuse suve ja sügise ilmu ja meie korterit ja lõpuks ma näitasin tädi Elsale oma hindeid päevikus, mis polnud sugugi kehvad, nii et mul oli üsna uhke tunne, aga siis — siis oli kõik läbi!

Nimelt oli tädi Elsa mulle toonud nägusa pehme salli. Ta hakkas ise mulle seda kaela siduma, et näha, kas see mulle ka sobib. Ta tõstis mu lõua üles ja korraga — jäi üksisilmi mu kaela vaatama. Tema ilme oli sealjuures aga

selline, et ma otsekohe taipasin, mida ta näeb. Punastasin pisarateni.

Tädi Elsa ütles ainult:

«Näen, et sa isegi aru saad, milles asi seisab.»

Mu heameel uuest sallist ja rõõm tädi Elsa meiletulekust — kõik mattus ühteainsasse hirmsasse häbilainesse.

Kui tädi Elsa oli ära läinud, tõin kummutilt vanaema peegli, läksin sellega lambi alla ja uurisin oma kaela õige põhjalikult. Kummaltki poolt kõrvade tagant jooksis pikk määrdunud nire kaelusesse.

Olge lahked, siin on siis see tulevane maailmakuulus sportlane ja veel kuulsa kirjaniku isiklik tuttav! Missugune häbi! Ja süüdistada pole mul selles asjas küll mitte kedagi, ainult iseennast.

Minu juures ongi nii, et otsus kipub alati teost tubiim olema. Samuti nagu ma täna otsustasin sportlaseks treenima hakata, samuti otsustasin ma sanatooriumist tulles olla edasi niisama korralik ja puhas kui seal. Aga — kord oli vesi külm, kord oli mul kiire, ning täna veel see pallimäng porisel kooliõuel. Tagajärg on käes! Ei usu, et tädi Elsa enam tahaks minuga tegemist teha. Tema, kes on mitmel korral eriti rõhutanud: *puhtus on inimväärikuse esimene nõue!*

Pidin juba suurest murest ja häbist nutma hakkama, aga siis mõtlesin ümber. Nii suur kui see häbi ka on, vähemasti korduda ei tohi see minu elus enam iialgi. Tarvitasin tarmukalt ära vanaema teevee ja pesin enda üleni puhtaks. Otsustasin, et hakkan seda nüüdsest peale igal õhtul tegema, see pole ei võimatu ega isegi mitte väga raske, pealegi on pärast pesemist tõesti hea tunne.

Parajasti kui ma oma kaela küürisin (panin nuustikule igaks juhuks ka pisut pesupulbrit, kuid see oli kole kibe), vilksatas mulle korraga meelde: aga mis siis, kui ka Urmas päeval neid «häbiniresid» mu kaelal märkas? Miks ta ei võinud märgata, mu juukseid pani ta ju ometi tähele.

Selle mõtte juures otse tardusin. Karvandist ja Haisukotist olen lahti saanud, tahan ma siis, et mind nüüd hakatakse Saabaskaelaks või millekski muuks veel hullemaks hüüdma.

Ei! Ei ja veel kord — ei! Kui olin enda puhtaks küürinud, avasin mõlemad aknapooled pärani ja tundsin, kuidas jaheda värske õhuvooluga koos tungis minusse kindlat otsustavust — pean ennast käsile võtma! Enne kuulsaks sportlaseks treenima hakkamist tuleb lihtsamaid ja tarvilikumaid asju silmas pidada.

Koostasin endale otsekohe kirjalikult kaksteist reeglit. Võtsin sisse ka hommikuvõimlemise ja kraanveega karastamise. Kui juba, siis juba! Nägin ette, et hommikul jääb aja poolest üsna kiireks, seepärast võtsin üheks reegliks: õhtul kõik asjad korda!

Vanaemaga tuli mul juba samal õhtul kõvasti õiendamist. Ta ei pidanud lõpuni vastu, vaid hakkas torisema: «Pead sa siis tingimata kõik sooja välja laskma!» Vaat kuidas! Kas niisugune mõistmatus ei tee siis pahaseks! Püüdsin talle ilusti meelde tuletada juhtumit esimesest klassist ja seda, mis õpetaja talle juba sel korral oli rääkinud, ning sedagi ütlesin, et sanatooriumis on aknad ka külmade ilmadega rohkem lahti kui kinni.

«Sanatooriumis,» osatas vanaema. «Mis sa seda räägid. Neil seal riigi puud käes, mis neil viga ilma soojaks kütta. Mis sina ka puude muretsemisest tead. Katsu kord mõni pilbas koju tuua, küll sa siis teist laulu laulad.»

Tõmbasin akna kinni, nii et ruut pidi kaela kukkuma. Mossitasime terve õhtu läbi. Voodis vanaema keeras mulle selja.

«Vanaema,» ütlesin ma lõpuks ettevaatlikult.

«Hmh?» vastas tema.

«Tahad, ma masseerin?» tegin lepituskatset.

«Olgu peale. Homme jälle koolipäev. Väsitad ennast ilmaaegu.» Kuid seda öeldes keeras ise kõhuli. Kui ma siis ta kanget jooksvahaiget selga mudisin ning masseerisin, ütles vanaema juba üsna lepliku häälega:

«Eks see korter ole see meie nuhtlus... Aga ehk tänavu saab sooja poolest parem. Pidin töö kaudu ka kütet saama.»

See oli nii, nagu oleks ta ütelnud — eks sa siis õhuta pealegi rohkem, kui see just nii tarvilik on...

Esmaspäeval, . . .

On möödunud kümme päeva. Olen püüdnud oma reeglitest kinni pidada ja ainult ühe korra jätsin hilise ärkamise tõttu hommikuvõimlemise ära. Kõige jubedam asi on see hommikune kraaniveega karastamine. Mina ei mõista, kuidas niisugusest asjast on võidud isegi laul teha. Ka ei usu ma, et sellest mingit tõelist kasu võiks olla. Ehk siiski niipalju, et ma tunnen: suudan ennast ka ebameeldivaid asju tegema sundida. See on iseloomu kasvatamisel hädavajalik.

Eile õhtul käisin tädi Elsa juures. Ta ise kutsus. Sellest piinlikust vahejuhtumist ei teinud ta väljagi. Oleksin küll tahtnud talle kuidagi märku anda, et ta teaks, et ma nüüd olen hoopis teistsugune, kuid oli piinlik hakata sellest rääkima. Igaks juhuks püüdsin ennast ja oma pead nii pöörata, et ta mu kaela näeks.

Imelik on aga see, et kodus on kõik inimesed teistmoodi kui mujal. Isegi tädi Elsa. Tema on teistmoodi sellepärast, et kodus on temalgi vanemad ja siis ta ise muutub seetõttu nagu «lapsemaks». See on naljakas, aga nii see siiski on. Kui ma sinna läksin, luges ta emale ja isale, kes on juba aastaid voodihaige, midagi ette. Üsna päris nagu minagi oma vanaemale loen. Tädi Elsa ema olin ma juba haiglas näinud. Ta näeb välja väga uhke ja jäik ja kõik teised paistavad tema kõrval nagu lapsed, ja mitte ainult lapsed, vaid isegi nagu üleannetud lapsed.

Kui teed jooma hakati, kutsuti mind ka lauda. Tänasin ja istusin laua taha, kus peale suure üldise lina oli igaühe jaoks eraldi veel väike linake nagu taskurätik. Võib-olla see ongi selle jaoks, kui mõni oma taskurätiku koju unustab.

Mis ma seal lauas kõik üle elasin — huu! Püüdsin arusaadavalt algusest peale hoolega ringi piiluda, mismoodi teised teevad, et siis ka niiviisi olla. Ma ei oleks kuidagi tahtnud tädi Elsale häbi teha, sest ta ju tutvustas mind oma isale ja emale kui oma noort s õ p r a!

Ma lausa higistasin suurest püüdlikkusest, et mitte eksida lauakommete vastu, ja ometi ma ei teinudki muud, kui aina eksisin ja eksisin.

Kõigepealt, kas tõepoolest on maailmas tehaseid, kus toodetakse s u h k r u t a n g e?! Milleks neid tarvis on? Kas suhkru pärast või tee pärast või käte pärast? Mina mõtlen küll, et ainult peenuse pärast. Kuidagi ma selle suhkrutüki ikka tangide vahele krobistasin, aga ühe joonega ma sellega muidugi õigesse paika ei jõudnud. See maandus vahepeal võitaldriku veerel. Ehmatusega kahmasin ta sealt näpu vahele ja sulpsatasin teetassi, nii et tee pritsis üle ääre. Tädi Elsa naeris südamest, aga tema ema mitte ei naeratanudki, vaid köhatas. Muidugi, inimene võib ju igas kohas ja igal ajal köhatada — mis siis ikka, tuleb ette! Kuid see oli hoopis isesugune, rõhuga köhatus, selline, millest mul veelgi palavam hakkas.

See õnnetu suhkur! Kui ta mul juba kord tassis oli, siis pidin ma ju teda sulatama ja ringi liigutama ja ma liigutasingi. Aga mitte väga kaua, sest juba tuli tädi Elsa emalt:

«Armas laps, miks nii energiliselt? Süüa tuleb hääletult. Lusikaga ei tohi mitte kella lüüa!»

Kella lüüa? Mis kell see ka oli! Paar tilksu vastu tassi. Oi, tädikene, sa peaksid õige korraks meie klassi teeõhtule tulema, siis sa alles kuuleksid kellalöömist. Aga noh, selge ju on, et vaikselt süüa on viisakam. Naeratasin, kuigi mul oli kole paha olla, ja palusin vabandust.

Tädi Elsa hakkas minult kohe midagi kooli kohta küsima ja me rääkisime. Singi- ja kiluvõileivad olid siiski suurepärased, sellest hoolimata, et neid tuli noa ja kahvliga süüa. Me olime just kõige paremas jutuhoos, kui korraga tuli teiselt poolt lauda:

«Armas laps, kas sulle pole kodus kunagi öeldud, et täis suuga ei tohi rääkida?»

Noh, selle müksu saime siis mõlemad vanaemaga. Oi, vanaemakene, kui sa teaksid, kui paha mul sel momendil oli olla! Ja sina veel ütlesid enne mu siiatulekut:

«Vaata, et sa külakohas ennast korralikult üleval pead.» Või kas sa mind vähe oled söögilauas noominud: «Mis sa patrad söögi ajal. Endal suu täis, kes su jutust siis aru saab.»

Aga ma unustasin suure hooga selle ära! Palusin jälle vabandust, kuid enam ei naeratanud. Viimane singivõileivatükk keerles suus. Tädi Elsa pakkus mulle küpsiseid. Need näisid isuäratavad, kuid ma ei julgenud neid võtta, et kes teab, mis imet nendega jälle peab tegema, ja kuna mu suu oli veel täis, raputasin vastuseks pead.

Aga juba tuligi: «Armas laps, sa pole ometi tumm. Ainult tummadel on lubatud pead raputada. Hästikasvatatud noored neiud (!) vastavad viisakalt — tänan väga, ma enam ei soovi.» Oi jesses, kui hea kasvatus nii ohaka moodi on, siis pidagu endale! Pidin ma siis suutäie vahepeal välja sülitama või kuidas? Neelatasin pisaraid. Tädi Elsa sai sellest vist aru ja pöördus ema poole:

«Aga memmekene, võib-olla jätame need head õpetused edaspidiseks, kui meie noor külaline on meil juba rohkem kodunenud.»

«Milleks? See on jälle mõni sinu idee tänapäeva kasvatusest. Vabanda, kuid minu arvamine on — mida varem inimene õpib head käitumist, seda parem.» Ta kehitas pilklikult õlgu. «Aga võib-olla ei lähe tänapäeva inimesel head käitumist enam sugugi tarvis.»

«Mis sa nüüd, memm. Kunas siis head käitumist tarvis ei lähe? Tänapäeval kindlasti rohkem kui varem, sest just nüüd kasvavad uue kvaliteediga inimesed. Minu arvamine oli, et antud juhul me võime õrnatundelist last heidutada.»

«Kas tänapäeva noored inimesed on siis juba nii hellakesed, et isegi hea sõna neid ehmatab? Missugune piiratud elutundmine sul küll on! Mõnikord ma olen päris rõõmus teadmisest, et sul endal lapsi ei ole. Sa rikuksid nad kindlasti ära.»

«Aga mul oled ju sina,» naeratas tädi Elsa, kuid seekord märkasin, kui erinevad võivad olla ühe ja sama inimese naeratused. Tädi Elsa naeratuses oli seekord mingi vaevumärgatav, kuid sügav mõrudus.

«Mis sa sellega ütelda tahad?» küsis vana daam järsult. Oli kuidagi piinlik. Ma kartsin ja pisut ootasingi, et äkki tädi Elsa lakkab naeratamast ja laseb valla selle mõru (mina oleksin seda küll teinud), kuid tema ohkas kergelt: «Aga loomulikult seda, et sa kasvataksid ka minu lapsi niisama hästi, kui sa oled kasvatanud paljusid ja kasvatasid mind.»

Vana daam pehmenes. Ta oli võitnud. Ja nüüd ütles ta märksa leebemalt:

«Mis kasvataja mina enam oma aastates olen. Kuid seda ma ütlen igatahes, et niisuguse vastuhakkamise vaimu ja ninatarkuse, mis nüüdsel ajal noorte seas moodi on läinud, juuriksin ma armuheitmatult välja.»

«Õigus, memm, liiga vähe on noortel pieteeditunnet!» (Mis asi see on? Seda on vaja siis tingimata endale muretseda!) tõendas tädi Elsa tagant, kuid püüdsin kinni, kuidas ta ühe silmanurgaga — lipsti! mulle pilgutas.

Nad arutasid omavahel veel tükk aega kasvatusküsimusi ja see oli hirmus tark jutt, aga ma ei saanud kaugeltki kõigest aru, sest seal oli veel palju niisuguseid sõnu nagu see pieteet. Mul läks õigust öelda isegi igavaks. Lõpuks tädi Elsa ema tõusis, et vaest isa lõbustama minna, nagu ta ütles. Enne aga astus ta minu juurde, tõstis mu lõua üles, sundides mind niiviisi endale otse silma vaatama, ja ütles, vaevalt märgatav naerusädemeke silmis (nüüd oli ta üsna tädi Elsa moodi): «Noh, tänapäeva laps, kuidas on? Teile on head käitumist alles liiga vähe õpetatud.»

Püüdsin noogutada: «Minule küll.»

«No näed. Arukas tüdruk oled ja sugugi mitte niisugune printsess hernel, nagu meie Elsa arvab.» Naeratasin vastu. Soovisime teineteisele head ööd ja ta kutsus mind edaspidigi enda juurde «kooli».

Kui ta oli läinud, ohkas tädi Elsa kergelt: «Niisugused need vanad on. Põikpäised kui lapsed ja nendega on vahel üsna raske. Mu ema on eluaeg õpetaja olnud. Range ja väga nõudlik. Kuid ta on seda eelkõige ja peamiselt ka enese vastu. Temast peeti väga lugu. Tema aeg on nüüd muidugi möödas. Ta ei taha sellega leppida ja kui nüüd keegi juhuslikult tema pedagoogilisse orbiiti satub, siis pakub ta üle nagu öeldakse. Seda ei maksa lihtsalt tähele panna.

Seda sa, Kadri, pea ikka meeles, vanadega on tihti nii — nad on kibedad sõnades ja toimivad vahel isegi valesti, aga südames soovivad head . . .»

Oi jaa! Küllap ma seda mõistan. Üsna päris nagu minu vanaemagagi. Ainult vahe on selles, et minu vanaemal pole mingit haridust ja ta ei tea ise ka, et suhkrut võib toosist ka tangidega võtta nagu tuliseid süsi ahjust!

Tädi Elsa aga saab alati ja kõigist aru. Just see teebki teda nii armastusväärseks ning heaks. Kui palju on minul veel vaja õppida inimesi tundma, et neist lugu pidada ja neid armastada, nagu nad seda väärivad.

Kui ma ära hakkasin tulema, saatis tädi Elsa mind esikusse ja aitas isegi riidesse panna. Kui ta mu salli lõua

all kohendas, meenus mulle see musta kaela lugu täie põletavusega ja ma punastasin nagu tookordki, kuigi ma teadsin, et täna olen ma üleni puhas ja kõige puhtam on kael. Tädi Elsa kükitas maha ja vaatas naerdes alt üles mu mahalöödud silmadesse. See oli mulle nii ootamatu ning üllatav ja ma naersin talle vastu. Tundsin, et nüüd oli ta mu tõotuse kätte saanud, ilma, et meil oleks vaja olnud ühtegi sõna ütelda, ja see, et ütelda polnud vaja, oli palju parem.

Siis ta tõusis, surus mu enda vastu, silitas mu pead ja äkitselt kummardus alla ning suudles mind põsele.

Oli, nagu on siis, kui õunapuud õitsevad ja päike paistab nende peale ja on kõige ilusam päev!...

Kesknädalal, ...

Teel koju mõtlesin kõige üle veel põhjalikult järele ja mul hakkas päris häbi, kui mulle selgeks sai, kui mõistmatu olen sageli oma vanaemaga olnud, kui palju temalt nõudnud ja kui vähe teda aidanud. Pealegi on tal oma haige seljaga mõnikord nii raske. Koju jõudes kirjutasin kohe oma reeglitepaberile kaks punkti juurde:

13. Iga päev aidata vanaema.
14. Õppida lauakombeid!

Aga sellele kohale, kus oli kirjutatud «Puhtus on inimväärikuse esimene nõue», tõmbasin kolm jämedat joont alla.

Samal õhtul pesin ise söögінõud ära ja koristasin toa. Vanaema oli algul jälle vastu, et mingu ma parem õppima, aga kui ma talle selgeks tegin, et mul on juba kõik õpitud, siis oli ta mu tööga isegi päris rahul ning ütles viimaks: «Jah, eks sa oled juba suur tüdruk küll ja eks see ole su kohus.»

Mul oli endal väga meeldiv tunne. Mind on kuhugi vaja, minu tööst on abi ja ma täidan oma kohust!

Muide, ka Urmaga oli mul täna koolis pisut selletaoline tunne. Ta palus enne vene keele tundi, et ma tõlgiksin talle ühe lause. Tõlkisin selle ära ja siis selgus, et ta polnud tervest tükist õigesti aru saanud. Tõlkisin ja seletasin talle nii palju kui jõudsin. Ta on muidu tark poiss,

kuid keeltega, eriti vene keelega, on tal raskusi. Nii naljakas on kuulda, kuidas ta hääldab. Eriti susisevad häälikud on tema käes kõik üksainus sisin, ainult selle vahega, et ta mõne juures keerab suu paremale poole torusse ja teiste juures ei keera.

Pärast tundi ütles Urmas äkki:

«Kuule, sa võiksid hakatagi mulle vene keelt õpetama.»

«Miks mitte,» olin väärikalt nõus. Rohkem me seekord sellest asjast ei rääkinudki ja ega ma kujutanud ka hästi ette, et Urmal sellega nii tõsi taga ning koguni kiire on.

Õhtul, kui ma parajasti vanaemal triikida aitasin, koputas keegi uksele. Vanaema läks avama ja hõikas siis mulle ukse vahelt:

«Kadri, üks võõras poiss küsib sinu järele!»

«Minu järele?» imestasin ja samas laskiski vanaema Urma tuppa.

«Urmas!» hüüatasin ehmunult ja ärevusega pistsin triikmasina, selle asemel et seda alusele panna, otse veekaussi. Käis üks hirmus susin ja plaks ja samal momendil vajus kõik tontmusta pimedusse. Esialgu polnud kuulda muud häält kui triikmasina susinat vees.

Siis hakkas vanaema muidugi peale! Mul oli kole häbi ja mõtlesin, et pimedus on päris hea, siis vähemalt Urmas ei näe, kui häbi mul on. Samas aga kõlas ka Urma hääl:

«Korgid vist läksid läbi. Kui saaks kuidagi veidi valgust, ma parandan kohe ära.»

«Sina parandad!» osatas vanaema. «Kes sa niisugune üldse oled?» Vanaema hääl oli nii solvavalt terav, et ma keelavalt hüüatasin:

«Aga, vanaema, see on ju Urmas! See poiss, kellega ma istun, kas sa ei tea?»

«Mina su istumisi tean,» torises ärritunud vanaema edasi. «Kas sul oli sellepärast siis vaja triikmasinat uputada?»

Võitlesin pimeduses nutuga ja tuletasin kramplikult meelde tädi Elsa sõnu vanadest inimestest, nende tegudest, südamest ja sõnadest. Sellel momendil oleksin siiski väga tahtnud, et oleks parem ümberpöördult. Kuid hoolimata sellest, et vanaema muudkui edasi torises, kuulsin ometi, et ta otsis tikke ja küünalt, ning juba õiendaski Urmas üleval lae all, lauale pandud taburetil, mida vanaema kinni hoidis, ja mina näitasin küünlaga valgust.

Vanaema hoiatas Urmast:

«Vaata sa ette, et sa veel voolu ei saa.»

Urmas naeris: «Ei saa, ärge kartke. Ma olen selle tööga juba nii harjunud. Meil kodus lapsed lasevad ühtelugu korke läbi ja parandamine on ikka minu töö.»

«Kas sul on siis õdesid-vendi ka?» küsis vanaema.

«Küllalt,» ütles Urmas lõbusa häälega. «Peale minu on meil veel kaheksa last.»

«Teid on siis kokku üheksa last!» hüüatasin üsna ehmunult.

«Jah, nii palju teeb välja küll,» muigas Urmas ning hüppas laualt alla, sest juba oligi me armetu toakene valgust täis, kuid millegipärast ei tundnud ma Urma ees oma kodu pärast sugugi niisugust häbi, nagu ma iga teise kaasõpilase ees oleksin tingimata tundnud, ja selle karja õdedevendade tõttu oleks Urmas mulle justkui omasemaks saanud.

Märkasin, et vanaema leppis Urmaga nüüd ka juba üsna hästi, ja kui Urmas seletas oma tuleku põhjust, ütles vanaema päris lahkelt:

«Ah siis meie tüdruk oskab seda vene keelt kohe nii hästi, et võib teistelegi õpetada. Ega siis kedagi. Õppige. Peaasi, et te tühja vallatust ei tee.»

Mõnus on teist õpetada ja ise õpib sealjuures ka. Kui Urmas ära läks ja veel uks vahelt kinnitas, et me homme tingimata uued korgid ostaksime, sest muidu võib õnnetus juhtuda, ütles vanaema, kui uks Urma taga kinni oli langenud:

«Vaat niisugune poiss mulle meeldib. See on juba täismehe moodi.»

Mul oli hea meel, nagu oleks vanaema mind ennast kiitnud, ja ma pisut kadestasingi neid kaheksat tüdrukutpoissi, kellele kõigile Urmas vennaks on.

Laupäeval, . . .

Juba on esimene veerand läbi. Tunnistusega olin klassis viiendal kohal! ! ! ! Ainult algebra ja laulmine olidki kolmed. Eesti ja vene keel olid koguni viied ja teised ained kõik neljad. Lihtsalt hiilgav! Seda hiilgust nägin küll peamiselt ainult mina ise. Vanaema seda millegipärast just nagu ei märganud. Kui tulin tunnistusega koju ja lausa uhkusega selle vanaema ette lauale panin, silmitses ta seda nii ükskõikse näoga, nagu oleksin ma eluaeg niisuguseid ja veel paremaid tunnistusi koju toonud. Ta küsis hoopis:

«Kuidas Urma tunnistus ka oli?»

Lõppude lõpuks, kas olen siis mina või on Urmas tema lihane lapselaps? Vastasin pahuralt:

«Vene ja inglise keeles neljad, teised kõik viied.»

«No vaata,» ütles vanaema seepeale. «Eks sinul oleks võinud niisamuti olla. Ise veel õpetasidki siin teist.»

Oi, vanaema, vanaema, mida sina ka elust tead või taipad! Kuidas siis mina pidin kohe üleöö esimeseks õpilaseks saama! Ausõna, aga vanaema norib ikka juba l i i g a palju. On tal siis kahju mind üksainus kordki kiita? Mis see talle maksaks! Mis siis sest, et esimene veerand on mul õigupoolest kordamine, et sellepärast oli kergem.

Tõesti, mul on kange himu talle näidata, et ma ka järgmisel veerandil, kus pole enam kordamine, võin samasuguse tunnistuse saada. Mis ime see siis nii kangesti on! Ma ju isegi karastan ennast igal hommikul jääkülma veega. Selleks läheb ometi ka iseloomu vaja.

Hiljem taipasin, et eks vanaemal olnud siiski mu tunnistusest hea meel ka, sest ega ta muidu poleks mulle poest kaks kooki ostnud. Just selliseid, mis mulle kõige enam maitsevad.

Nii me siis vanaemaga jälle leppisimegi seekord ja mina hakkasin ruttu-ruttu tuld pliidi alla tegema, et sooja vett saada ja teed keeta. Kui ma pliidiukse lahti tegin, nägin, et sinna oli visatud mingi kokkukägardatud kiri ja ümbrik. Küsisin vanaemalt:

«Mis kiri see siin pliidi all on?»

Vanaema hakkas nohisema, ajas mu pliidi eest ära ja hakkas ise tuld alla tegema. Mina aga ei jätnud järele,

sest minu meelest oli nagu Kadri nimi ümbrikul vilksatanud.

«Kelle kiri see on?»

«Mis kiri?» tegi vanaema nii, nagu ei saaks ta midagi aru, ise aga toppis tohtu ja pilpaid kirjale peale ning pistis kähku tule otsa.

«Seesama, mille sa praegu põlema pistsid,» ütlesin ägedalt ja kange himu oli seda kirja tulest välja tõmmata, et vähemalt näha, kumb Kadri see oli, kas vanaema või äkki veel mina.

Vanaema aga ütles:

«Ah, see? See oli üks mu vana kiri, seisis mul niisama tüliks ees. Mis sa kõike tühja pärid!»

Ei see olnud ühti tühja. Millegipärast tundsin selgesti, et see pole sugugi mingi tühiasi, ja sedagi tundsin esimest korda, et minu vanaema ei räägi õigust.

Pole tal kunagi mingit kirja kusagil seisnud. Ja mis põletamistuju talle siis nüüd äkki peale tuli? Ja lõppude lõpuks — kellele see kiri oli? Talle või mulle? Noh, minu kirja ta muidugi põletama ei hakkaks, kuid sellegipoolest — kellelt see kiri siis oli? Selle saladuse jälile ma lihtsalt pean saama!

Teisipäeval, . . .

Kõige lühemad päevad aastas on alati koolivaheajal. Mul oli vaheaja peale nii palju asju plaanis. Tahtsin algebra õige kord iseseisvalt algusest peale läbi võtta ja ajaloovihiku, mis oli kole soditud, tahtsin tingimata puhtalt ümber kirjutada. Algebrat ei jõudnud ma mitte nuusutadagi ja ajaloovihikust kirjutasin ümber vaevalt poole.

Muidu oleksin ju veel kuidagi jõudnud, aga see Anne haigus. Ma polnud Annet küll nädal aega näinud, sest veerandi lõpp läks kiireks ja mõtlesin, et Annega on kindlasti sama lugu, aga siis tuli ta vend korraga mulle järele ja ütles, et Anne on haige ja palub mind *tingimata* enda juurde tulla. Küll ma algul kohkusin! Vend oli nii tõsise näoga ka ja siis mulle tuli kohe meelde, kuidas raamatutes vahel kutsutakse sõber oma surivoodile, et teatada oma viimast soovi või mõnda muud sünget saladust, või koguni varanduse asukohta.

Õnneks Anne surema ei hakanud. Ta oli küll kõvasti haige olnud ja oli veel praegugi väga kahvatu, kuid juba paranes. Istus nagu printsess patjade kuhja keskel, ilus õhuline öösärk seljas, ja tumedad kohevad juuksed olid laia siidpaelaga üles seotud. Ma ei ole iialgi Annele kade, seda mitte mingil tingimusel, kuid just niisugune tahaksin ma küll välja näha ja nii ilusat öösärki sooviksin endale meelsasti . . .

Annel oli minu tulekust hea meel. Ta isa ja ema olid pidanud sel õhtul välja minema ja vennast, eriti kui see on niisugune tõsine ja vaikne ning peaaegu täiskasvanud mees nagu Annel, pole ju suurt seltsi.

Surija viimast soovi ega varanduseasju Annel muidugi minuga jagada polnud, kuid saladuse avaldas ta mulle siiski. Kuidas ma ometi varem nii rumal olin ja uskusin, et kui inimene ilusasti elab ja tal on kenad riided ja ta ise ka on ilus, et siis ei ole tal mingisuguseid muresid! Ja veel missuguseid võib olla! Nagu Annelgi . . .

Algul me arutasime, mida huvitavat peale hakata. Anne pani ette, et me hakkaksime toatuhvleid tegema. Tema oma isale ja mina oma vanaemale sünnipäevaks. Need sünnipäevad on kõige lähemad. Annel olid head lõiked ja õpetus. Isegi mingisugused liistud. Mõte oli hea. Otsustasime sellega juba järgmisel päeval pihta hakata, kui Anne just haigemaks ei jää. Siis rääkisime veel igasugust ja ma jutustasin Annele oma külaskäigust tädi Elsa juurde. Annet huvitab ka tädi Elsa väga. Kõigest ma muidugi ei rääkinud, sest kõigest pole sünniski, eriti siis, kui mõne asja kohta ei taha just hästi ütelda, aga sellest, kuidas tädi Elsa rääkis vanadest inimestest, ütlesin ma küll. Anne ohkas seepeale südamest:

«Jah, vanematega on küll vahel raske. Ja mõnikord . . .» Anne peatus ja heitis rahutu pilgu vaheuksele: «Palun mine pane see uks kinni.»

Sain aru, et nüüd tuleb midagi põnevat, sest Anne ilmselt ei tahtnud, et ta vend kuuleks. Tegin, nagu Anne soovis.

Kui ma ta voodi kõrvale tagasi istusin ja põnevusega ootama jäin, mida Anne nüüd ütleb, siis Anne esialgu ei

ütelnud midagi. Ta vist mõtles järele, kas võib mulle rääkida või mitte. Mina ei käinud peale ka. Niisugust asja peab ise otsustama, et pärast ei kahetseks. Püüdsin teha isegi hästi ükskõikset nägu, kuigi ükskõikne polnud ma hoopiski mitte. Mulle polnud niivõrd tähtis teada saada saladust — muidugi ka see oli põnev —, kuivõrd ma tundsin, et see otsustab, kas Anne usaldab mind nagu oma sõpra või mitte.

Viimaks ometi tõmbas Anne sügavalt hinge ja siis pahvatas:

«Tead, Kadri, ma olen oma vanemate tõttu täiesti õnnetu...»

Ma oleksin Anne käest lootnud kuulda ükskõik mida, aga niisugust asja poleks ma iialgi arvanud. Olin teda alati pidanud kõige õnnelikumaks tüdrukuks, keda mina tunnen, ja veel, et vanemate pärast...

Arvatavasti olin üsna rumala näoga, sest Anne ruttas kohe õiendama:

«Ei, ei, sa saad valesti aru. Nad on head mu vastu. Eriti ema, ja isa ka. Ma armastan neid, sa tead, aga... Sa pead mulle ausõna andma, et sa seda iialgi ühelegi inimesele maailmas ei räägi! Saja aasta pärast ka mitte.»

Vastasin Annele pühalikult ja ausalt:

«Ei, Anne, kõik, mida sa mulle praegu räägid, jääb kui sügavasse hauda. Iialgi, ka saja aasta pärast mitte, ei räägi ma seda mitte ühelegi olevusele. Piinatagu mind, tehtagu minuga mida tahes, tõmmatagu tükkideks või lõigatagu keel suust välja!»

«Puh, Kadri, miks siis sellepärast keelt lõikuda,» kohkus Anne. «Palun teeme ilma selle hirmsa piinamiseta. Anna mulle oma pärisausõna ja ma usun sind.»

Andsin ka oma pärisausõna, kuigi minu meelest oleks piinamisega huvitavam ja kindlam olnud.

Siis jutustas Anne mulle, et ta ei taha sugugi muusikakoolis käia, aga et isa sunnib teda ja et tema ise tahaks hoopis — aga ei, s e d a ma ei või isegi siia kirjutada, sest just see ongi see Anne kõige suurem saladus. Igatahes on see midagi niisugust, millega Anne vanemad iialgi ei nõustuks. Nad on ju klassikahaiged, nagu Anne mossitades ütles. Ma ei tea täpselt, mis haigus see niisugune on, kuid Anne hääletoon oli küll selline, et mulle

tundub, see haigus ise on üsna peen asi. Anne hakkas seda rääkides koguni nutma. Ma olin päris hädas. Ütlesin siis lihtsalt seda, mis ma ise ka uskusin õige olevat, et sinna filmikooli võib ta ju väga hästi ükskord hiljem minna, siis kui muusikakool on läbi, ja üldse siis, kui ta on juba iseseisev.

Anne raputas ägedalt pead:

«Sa ei saa aru, Kadri. Tead, ma vihkan seda vastikut klaverit. See on mulle nii raske. Harjutamine võtab kole palju aega ja sellegipoolest ma saan rütmi pärast alati riielda. Vahel ma hoian hambad ristis ja harjutan ja harjutan, aga sellest on vähe kasu. Ainult aega raiskab see harjutamine. Sain algebras sellepärast juba kaks kolme järjest.»

Vaene Anne! Mul oli temast kohe südamest kahju ja ma tundsin ta algebra kolmedelegi kaasa, kuigi üsna veidi tundus mulle isegi lohutusena mõte, et ka Annele pole see kole algebra just tühiasi.

«Sa ära seda klaveriasja siis nii hirmus südamesse võta! Seda tuleb ikka ilmas ette, et vanemad sunnivad oma lapsi tegema asju, mis neile on vastikud. Mäletad, kuidas Agnest sunniti junkur Risbiterile mehele minema, aga lõpuks sai ta siiski vürst Gabrieli naiseks.»

«Rumal, mis siis sellel Risbiteril minu klaverimänguga tegemist on,» naeratas Anne mulle otsa vaadates ja rätiga pisarate jälgi ära pühkides. Seda naeratust ma just ootasingi.

«Ega vist ei ole küll, kuid sina tee siis nii, et ära harjuta seda klaverit nii hirmus palju.»

«Seda ma jälle ei saa,» raputas Anne pead, «ma ei oska midagi ainult natuke teha. Aga ühte asja ma sulle praegu ütlen, Kadri, ja see on selge tõsi: sunnitagu mind kui palju tahes — aga konservatooriumi ma edasi õppima e i l ä h e! Pigem jooksen kodunt ära.»

Anne suu oli nagu peenike kriips ja ta isegi muutus nagu kahvatumaks seda üteldes. Tundsin, et Anne võib niisuguse asjaga hakkama saada, just nagu Agneski ütles korraga veel altari ees — «Ei, ja tuhat korda ei!»

See oli niisugune silmapilk, kus ma midagi ütelda ei söandanud ja mul oli nagu midagi kurgus ning ma ainult köhatasin.

Anne võpatas, vaatas mulle otsa ja siis ta nägu muu-

tus jälle harilikuks, ilusaks. «Aga kelleks sina tahad saada, Kadri?» küsis ta äkki minult.

Vaatasin maha: «Ma ei tea.»

See oli vale, sula vale, sest nüüd tean juba tükk aega päris kindlasti, kelleks ma tahan saada, kuid isegi Annele ei saanud ma seda nii järsku ütelda, kuigi mul endal oli väga paha, et ma ei saa Anne usaldusele samaga vastata. Ma kartsin, et Anne viimaks solvub sellest, ja seepärast ütlesin kähku:

«Ah, mis minust üldse rääkida.»

Anne silmad läksid naerust kavalaks:

«Aga mina tean, kelleks sa saad! Mu emagi ütles, et sinust võib saada ükskord kuulus kirjanik või luuletaja.»

Kust siis Anne niisuguse asja peale tuleb? Või veel koguni tema ema? Küsisin Annelt.

«Sa ei tohi kurjaks saada,» vastas Anne, «aga ma lugesin mõned su kirjad emale ette. Ainult emale. Mis kohtadest ma arvasin, et sa ei taha, need jätsin vahele. Ja sinu sünnipäevaluuletus, mis sa mulle kinkisid, meeldis ju kõigile meie tuttavatele väga.»

Küll oli aga Anne juures köetud! Mul oli kole palav ja Annet armastasin ma sel korral rohkem kui iial enne. Vaatasin maha.

«Kadri, ma tahtsin sulle ammugi ütelda, sa ära ole nii hirmus arg. See pole hea. Niimoodi teised mõtlevad sinust kes teab mis. Aga sa oled väga tore tüdruk. Niisugust teist ei olegi. Mu ema kiidab sind ja ütleb, et tal on hea meel, et ma endale sinusuguse sõbra olen leidnud. Tead, mu ema ütleb alati, et ilma sõpradeta inimene on kõige õnnetum olevus maailmas ja et sellest õnnetum on ainult see inimene, kellel on halvad sõbrad.»

Kui ilusasti ja kui targalt on see öeldud. Kui õnnelik võin siis olla veel mina, kellel on Anne-taoline sõber!

Pühapäeval, . . .

Küll juhtub mõnikord hirmsaid asju! Nüüd on koolis niisugune segadus, et mina küll ei oska arvata, mis sest kõigest saab. Kõige hullem on muidugi selle väikese poisiga. Oleksin ma osanud aimata, mis kõik seal Kaldamäel juhtub, ma poleks parem sinna läinudki. Või ma ei tea . . .

Esimene pool päevast oli ometi nii tore! Oli just kadripäev, minu vanaema sünnipäev ja nime poolest nagu minu päev ka. Kinkisin vanaemale need omatehtud tuhvlid. Tulid üsna kenad välja, ainult natuke suurevõitu, sest tegin need sama liistu peal, kus Anne oma isale. Kuid vanaema ütles, et suurem ongi parem — et siis saab ka paksu sukaga kanda.

Pärast tuli ülevalt Helle mind Kaldamäele kelgutama kutsuma. Ma ei tahtnud vanaema niisugusel päeval üksi jätta, aga vanaema ise hakkas ajama ja Hellel on nii ilusad helepruunid sädemekestega silmad ning ta ajab suu nii naljakalt prunti, kui ta midagi tahab, et talle on kohe üsna võimatu ei ütelda. Pealegi ei luba ta ema teda ilma minuta kuhugi kaugemale minna. Nii ma siis viimati läksingi.

Ilm oli sel päeval hirmus tore! Oli parasjagu külm ja juba paar päeva järjest lund sadanud. Nüüd aga paistis päike ja kõik oli nii hele, et silmadel oli esialgu päris valus. Minu meelest talve alguses lõhnab kõige värskemalt ja puhtamalt kui üldse kunagi. Ja siis on nii lõbus, et ühtelugu tahaks muudkui naerda. Vanaemagi imestas seda ilma. Tema imestas sellepärast, et kadripäeval on juba niisugune tugev talv. Harilikult olevat Kadri ikka must ja nutvat vihmavett. Ma seda ei tea, aga seekord oli küll ilus.

Hullasin Hellega teel nagu päris väike. Kaldamägi kihas suusatajatest ja kelgutajatest. Meie klassist olid Imbi, Aime ja Rein, b-klassist aga oli see igavene istuja Entu, see, keda kõik tüdrukud kardavad, sest et ta hirmus ilgesti räägib ja alati kiusab. Ta on nii suur ja nii riiakas, et poisidki kardavad teda ega taha temaga vastamisi minna.

Minul nendega küll suurt kokkupuutumist ei olnud, sest nemad olid suuskadel ja laskusid hüppemäelt, sel-

lelt järsemalt küljelt. Meie sõitsime kelguga Kaldamäe kaugemast servast, sealt saab hiigla pika ja toreda sõidu, nii et südame alt vuhiseb ja on natuke hirmutav ja väga mõnus.

Jõudsime just esimese sõiduga alla, kui Urmas tuli oma noorema venna ja väikeste kaksikõdedega. Küll need õed on tal toredad ja naljakad nagu kaks ühesugust käpiknukku, üleni villased. Kui me üles jõudsime, kuulsin, kuidas Entu teistele hõikas: «Poisid, vaadake, Papa tuleb jälle oma titekoormaga!» Seepeale pistsid teised mürinal naerma. Mul oli piinlik. Vaatasin salaja Urma poole, aga Urmal oli niisugune nägu, nagu poleks ta kuulnudki. Võib-olla ta ei kuulnudki, sest ta õiendas parajasti ühe kaksiku kalossi kallal.

Urmal on niisugune imelik päratu lai järelveetav kelk. Sellele mahtusid vabalt kõik kolm ja Urmas ise ning jäi veel ruumi ülegi. Küll nende kelgul oli kisa ja kilkamist ning käte ja jalgade sebimist, nagu oleks seal terve lasteaed korraga peal. Helle tahtis muidugi ka kohe Urma kelgule. Urmas lubas. Ta kutsus mind ka. Ma oleksin hea meelega läinudki, aga esiteks polnud mul Helle kelku kuhugi panna ja teiseks kartsin Entu naeru. Kindlasti oleks see kohe jälle midagi vastikut leiutanud. Ma ei saa aru, kuidas Urmas saab selles asjas nii ükskõikne olla. Seda ma ei usu, et ta oleks arg, nagu Imbi mõnikord arvab. Arad on minu meelest hoopis teistmoodi. Arvan, et ta lihtsalt ei taha kaklemist. Ja see pole ometi häbiasi, kui ei taha kakelda, olgugi et oled poiss. Mulle ei meeldi, et keegi Urmast halvasti mõtleks, kuigi ma ise ei saa tast ka õieti aru.

Kui Urmas väikestega alla sõitis, vihisesin tühja kelguga neile järele, nii et kelk üsna hüples käes. All viis Urmas meid ringiga teisest kohast üles, sest sealt said väikesed mööda astmeid minna. Teiste laste kära jäi meist juba kaugele maha. Sumasime puhkides ja ähkides läbi lume üles. Korraga hüüatas Urmas:

«Lapsed, tasa!»

Kõik jäid nagu väikesed sambanutsukesed seisma ja Urmale otsa vahtima. Urmas laskus kükki, tõmbas kaksikud enda ligi ja käega taevasse näidates ütles isemoodi piduliku häälega:

«Vaadake, luiged lendavad!»

Sirutasime pead kuklasse ja käsi päikesevarjuks seades nägime, kuidas suurte lindude rivi lendas meie peade kohal. Vahetevahel välgatas midagi valgelt-hõbedaselt. Ka väikesed nägid neid ja jäid hetkeks vaikseks. Selles vaikuses kuulsime imelikku, kirjeldamatut häälitsust. See ei olnud laul, ka mitte kisa. Oli otse nii, nagu oleks sinine põhjatu avarus ise meie peade kohal häälitsema hakanud mingi seletamatu, omapärase ja rahutuks tegeva heliga. Aeglaselt sõudsid kuninglikud linnud meie vaatepiirist välja, kadudes Kaldamäe kõrgete kuuskede taha. Kuid veel tükk aega püsis kõrvus see kummaline häälitsus ning südames isesugune avar tunne. Ma ei tea, miks, kuid nüüd tundsin, mida tähendab vabadus ja piiritu rõõm sellest.

Kust te küll tulite, kaunid linnud? Kas mitte mõne vana muinasjutuvestja imepärasest loost? Või ehk lähete te alles sinna? Kas on teie seas ka too kõigist ilusam inetu pardipoeg? Võib-olla sõuab seal oma uhket kendu minu nõiutud tsaaritar, võlutäht laubal. Kas mitte just see ei helkinudki seal hõbedaselt? Võib-olla tõesti polegi te päris linnud, sest miks muidu olete oma äralennuga nii hiljaks jäänud? Vanaema ütleb ju ikka: «Luiged lähevad, lumi taga.» Aga meil on juba paar päeva lumi maas ja külmgi tükk aega. Ootasite ehk mõnda oma haiget sõpra, te truud linnud?...

Väikesed pärivad ja vadistavad juba ammu Urma ümber ning ühe kõrvaga kuulen, et Urmas jutustab neile, kuidas luiged hoiavad kokku, nii et kui üks sõbrapaarist hukkub, hukutab ka teine enda, aga ise ma seisan ikka veel nagu nõiaunes. Kõik mu ümber oleks nagu veel ilusamaks muutunud. Lumi koosneb üleni tillukestest sädelevatest tähtedest ja kaldapuud seisavad hiirvaikselt, et mitte poetada midagi oma kaunist valgest kasukast. Aga all, silmapiiril, heidab meri puhkama suurest sügiserahutusest...

Õhtul, . . .

Olime juba jälle mäetipule jõudnud. Loodan südames, et siit kõrgelt ehk näen neid hetkeks veel, ning vahin hoolega taevasse. Panen tähele, et Urmas teeb sedasama. Seepärast me ei märganudki kumbki, mis meie ümber toimus. Pärast kuulsime teistelt, et Entu oli endale seekordseks ohvriks valinud ühe väikese tuttmütsiga poisi, kes oli tulnud suurte laskumist vaatama. Mis ta seal poisile oli öelnud ja kuidas teda narrinud, ma täpselt ei tea, aga mina nägin juhuslikult seda momenti, kui ta poisikese ümbert kinni krahmas ja siis niisuguse hooga suuskadel libisema lükkas, et poisike sai ainult korraks karjatada ja kohe seejärel hakkas ta Kaldamäe kõige kõrgemast kohast kiiruga alla sõitma. Algul oli isegi naljakas, kuidas ta keerles ja ukerdas ja vist tahtis ennast peatada, kuid siis tuli see hüppekoht. Kuulsin veel, kuidas Aime hüüatas: «Nüüd kukub!», ja kukkuski ja siis lihtsalt lohises nagu kott ning vajus millegipärast just varemeteäärsesse võsasse. Sinna ta jäi nagu väike tiivutu tomp ega liigutanudki ennast. Oi, kui jube see oli! Esimesel hetkel tahtsin karjuda ja ära joosta, järgmisel aga appi minna. Kui ma alles mõtlesin, kuidas seda kõige paremini teha, nägin, et Urmas laskus kõhuli oma suurele kelgurohmakale ja andis jalaga hoogu. Ma vist sulgesin hirmu pärast isegi silmad. Kui nüüd kukub tema ka! Kaksikud pistsid karjuma:

«Ummi! Ummi!»

Haarasin tüdrukute ümbert kinni:

«Ärge kartke . . . Ummi on suur. Ummi ei kuku. Ummi läheb väikesele appi.»

Urmas juhtis oma kelgu osavasti, pisut viltu, sellest kõige halvemast kohast mööda ja nagu imeväel libises ta üsna täpselt poisi poole. Juba laskusid ka Rein ja teised suuskadel. Edasi ma ei näinud, sest ladusin kaksikud Helle kelgule ja me kihutasime kelguteed pidi neile järele. Kui mina kohale jõudsin, tõstsid Urmas ja Rein parajasti poisikest Urma kelgule ja poiss nuttis valu pärast. Ta vaesekese nägu oli hirmsasti ära kriimustatud ja kõige hullem oli ta käsi, mis oli nii välja väänatud, nagu tagurpidi kohe. Kui poiss kelgul oli, ütles Urmas Reinule:

«Sa põruta nüüd kohe siva suurele teele. Pea mõni auto kinni. Me hakkame pikkamööda järele tulema.»

Rein ja mõned teised poisid kadusid käänaku taha, nii et lumi tuiskas.

Vaatasin ringi. Kõik olid hirmus ehmunud nägudega. Entust endast polnud mitte jälgegi. Ainult Urmas tundus olevat kõige rahulikum, kui ta ettevaatlikult ja tasakesi kelku tõmbas ning iga natukese aja tagant pead pööras ja poissi rahustas: «Varsti jõuame teele, varsti!»

Me ei jõudnudki veel suurele teele, kui juba kaks meest meile vastu ruttasid.

«Noh, mis siin siis lahti on?» küsis üks ja poisikest nähes küsis Urmalt: «Kuidas te üksteist sedaviisi mäest alla lükkate! Kes see lükkaja siis on?»

Kuulsin, kuidas Urmas vastas:

«Mina ei näinud.»

Jõudsime ootava auto juurde. Mehed tõstsid poisi ettevaatlikult peale ja kutsusid meist kedagi kaasa. Imbi läks.

Jäime teele õige viletsas meeleolus maha. Siis hakkasime ka meie linna poole minema. Arutasime ja arutasime juhtunut. Aime ütles korraga:

«Noh, nüüd visatakse Entu tingimata koolist välja.»

«Ei tea,» kahtles Rein, «kust see välja tuleb, et Entu tegi? Väike poiss Entut ei tundnud.»

«Aga need mehed ju kindlasti küsivad Imbilt,» arvas Aime.

«Ma ei usu, et Imbi ütleb. Imbi ei ole kaebaja tüdruk,» vaidles Rein vastu.

«Mis kaebamine see siis on?» imestas Aime. «Selle teo eest Entu lihtsalt p e a b karistuse saama. Ta on üldse nii kole vastik poiss, et mina paneksin ta päris vangi kohe. Ehk nüüd pannaksegi. Niisuguse peale pole üldse kaebamine.»

Rein kehitas õlgu ja muigas:

«Eks tee, kuidas tahad. Nagunii uurimine tuleb, see on kindel, siis võid sa ju Entu üles anda.»

«Mina?» kohkus Aime. «Miks siis just mina? Ei, mina küll ei hakka ütlema. Isegi Urmas valetas, kui tema käest küsiti.»

«Mida ma valetasin?» nõudis Urmas.

«Noh, kui see mees su käest küsis, kes lükkas?»

«Ma ütlesin ainult, et ma ei näinud, ja ma ei näinudki.

Mina nägin alles siis, kui teie kisama pistsite ja kui poiss juba alla veeres.»

«Noh, mis see tähendab,» kehitas Aime õlgu. «Kõik kardate Entut ja sellepärast ei julge ka keegi nagunii ütlema minna.»

«Kes teda tühja kardab, aga mina pole kellegi peale kaevanud ega hakka ka Entu peale kaebama,» õiendas Rein.

«Muidugi, kaebama ei maksa minna,» arvas ka Urmas.

«Jah, ja ega siis Entu s e d a ka ei tahtnud, et see nii õnnetult läheks,» lisasin mina omalt poolt. See aga ei näinud Urmale sugugi meeldivat.

«Ah sina seisad ka veel niisuguse eest!» kähvas ta mulle. Ma kohmetusin. Mida ta siis lõppude lõpuks tahab? Kaevata ei tohi, eest seista ei tohi. Aga teada ju on, et nii seda asja nagunii ei jäeta.

Esmaspäeval, . . .

Ega jäetudki. Täna kihises kogu kool sellest nagu siis, kui pista hõõguv süsi külma vette. Haiglast oli hommikul kooli helistatud. Kõigepealt kutsuti Imbi direktori juurde. Siis kutsuti meid teisi. Esialgu isegi kiideti, et me poisi eest olime hoolitsenud. Saime teada, et õnneks pole asi nii halb ja et poiss saab varsti haiglast koju. Ainult lõplik paranemine võtab aega. Kuid siis tuli muidugi see, mis karta oli. Kuidas see juhtus? Kes lükkas? Et lükkaja meie koolist oli, see oli juba teada.

Eks proovigu keegi vaadata direktori tõsistesse ja tähelepanelikkudesse silmadesse ja ütelda: «Ei tea.» Kui ise tead väga hästi ja kuidagi tunned, et direktor teab, et sa tead. Mina vaatasin hoolega ta silmadest mööda suurt maakaarti seinal.

Rein ütles eriti kõvasti, nagu uhkeltki veel: «Ei tea!» Imbi samuti. Aimet polnud õnneks kutsutud. Vist ei teatud, et tema ka oli. Entut ennast polnud kooliski. Urmast küsiti kõige viimasena. Temal oli meiega võrreldes siiski kergem. Tema sai vastata: «Ma ei näinud,» ja see polnud vale, aga päris tõde polnud see ka mitte.

Kui me direktori juurest välja tulime, tunglesid teised

kõik meie ümber ja muudkui pärisid. Rein andis märku, et me vaikiksime. Seda me ka tegime. Kõige rohkem kihelesid Juta ja Vitja. Juta painas ja painas minult, et kes ja kuidas, ja oli korraga isegi minu «vana sõber». Olin vait nagu teisedki. Tundsime end vandeseltslastena, ja imelik küll, kuid näis, nagu oleksime korraga mingisugusteks kangelasteks muutunud. Igaühel oli meiega tegemist. Hoolimata äsjasest piinlikkusest valetamise pärast, tundsin ometi meeldivat tunnet südames: kuulusin korraga iseenesest, kuigi väga iseäralikul ja tegelikult üldse mitte heal põhjusel, klassi parimate ja tähtsamate hulka . . .

Pühapäeval, . . .

Sooh, nüüd siis hakkan viimati Urmastki paremini aru saama. Ta on ikka tõepoolest väga teistmoodi kui teised.

Sellest koledast sündmusest on nüüd terve nädal möödas, kuid missugune nädal! Asi ei jäänud sugugi sellega. Järgmisel päeval oli selle väikese poisi ema koolis. Temagi tänas meid ja ütles, et ta poeg on juba kodus, kuid tema tänu oli millegipärast piinlik vastu võtta. Direktor sõnas:

«Näete, tublid ja korralikud lapsed, aga sellest ei saa aru, et süüdlast on vaja karistada. Arusaamatu, kes küll neile niisuguse rumala aumõiste on sisendanud.» Seisime direktori kabineti ukse juures, pead norus.

Selles asjas korraldati koondus. Meile räägiti palju aust ja valeaust. Tundsin, et pioneerijuhil on tuline õigus, kui ta rääkis, et kurjusest ja alatusest ei saa muidu lahti, kui selle vastu võideldes, ja et selle kaitsmine on võrdne kuriteoga. Midagi ei aidanud. Mida rohkem meile peale käidi, seda kangekaelsemaks muutusime.

Rein ja Imbi olid uhked ja kõvad nagu rauatükid. Neil oli hea, sest nemad tundsid, et nad toimivad õilsalt. Nende meelest oli igasugune kaebamine alatus ja reetmine. Mulle tundus, et ka Urmas kuulub nende sekka, kuigi ta sellest ei rääkinud. Ainult mina olin selle pärast õnnetu ja mures, sest mina ei tundnud, et ma oleksin kuidagiviisi õilis olnud. Minul oli õpetajate ees häbi ja

ma isegi tundsin ennast näruselt, sest ma teadsin, et minu põhjus oli hoopis teine. Mina tahtsin peamiselt vaid teistega ühtemoodi olla.

Aime värises ja palus kogu aeg, et keegi välja ei annaks, et tema ka seekord Kaldamäel oli, sest ta kardab hirmsasti Entut. Ka mina kardan Entut. Koledasti kardan. Mul tarvitseb ainult ta väikeste tigedate silmade peale mõtelda või meelde tuletada ta koledat naeru, millega ta alati teiste üle irvitab või neid alandab, ja mul hakkab kohe imelik kõhe tunne, et äkki satun kuidagi tema vihaaluseks. Siiski ei valeta ma tema kaitseks mitte sellepärast. Mina valetan ainult iseenda pärast. See on tõsi. Kuigi ma ise tunnen, et ülestunnistus poleks mingi reetmine ja minupoolest pekskugi see Entu mind siis pärast seda läbi. Surnuks ta ikka ei peksa. Mina kardan kõige rohkem teiste põlgust. Tean, et mul tarvitseks ainult õpetajale tõtt öelda, kui teised peaksid seda reetmiseks, ja siis poleks ma enam võrdne Urma, Imbi ja Reinuga, vaid oleksin jälle viimane ja isegi juba viimasestki tagapool.

Hakkasin käima ilma salli ja kinnasteta ja hommikul kooli minnes hoidsin palituhõlmad eest lahti, et külmetuda ja haigeks jääda ning vähemasti sel kombel sellest kõigest pääseda. Kuid ehkki ma varem igast vähimastki tuuletõmbusest haigeks jäin, ei läinud see seekord hoopiski enam nii kergesti. Ainul Entu mängis juba nädal aega haiget ja olevat Aimele, kellega nad ühes majas elavad, ütelnud, et ta alles näitab, kui keegi tema peale kaebab.

Ainukene, kellele ma seda muret usaldada julgesin, oli Anne. Läksin tema juurest läbi. Anne ütles lihtsalt:

«Kui teised on nii otsustanud, et ei tohi ütelda, siis sina ei tohi ka, mitte mingil tingimusel.» Tõepoolest, ega siis see väike poiss sellest rutem terveks ei saa, kui Entu koolist välja visatakse. Kusagil peab ju ka Entu-sugune õppima. Mis tast siis veel ilma koolita saab?

Õigus! Isegi väga! Kuid ikkagi õpetajaga silm silma vastu pidin seisma mina, aga mitte Anne, ja Annele pole vist Entu kunagi jalga ette pannud ega lumepalliga, millel kivi sees, selga visanud. Jah, seekord ei saanud ma õiget abi Anneltki. Ehk olgu siis, et ikka on kergem, kui saad sõbrale oma murest rääkida. Tõesti, nagu oleks mure siis pooleks tehtud — et poolt on alati kergem kanda.

Viimasel küsitlemisel jäi aga ka Urmas vahele. Ta ütles jälle, et tema ei näinud, kuid direktor küsis:

«Hästi, sa ei näinud. Aga sa tead siiski, kes seda tegi.»

Urmas läks punaseks, aga silmi ta maha ei löönud, ja ütles:

«Jah, tean, kuid sellegipoolest ma ei ütle. Keegi ei ütle. Miks te meid sunnite? Meie seast see nagunii ei olnud. See, kes tegi, tuleb nagunii ükskord ise ütlema.»

Direktor vaatas natuke aega uurivalt Urmale otsa: «Arvad sa? Hästi! Usaldan sind! Võite minna.»

Mina mõtlesin siis, et Urmas läks selle ärritusega kuidagi nii — noh, segaseks või juhmiks. Entu! Ja läheb ise ennast üles andma?! Mis ta veel ei looda!

Küsisin pärast klassis Urmalt, miks ta nii ütles. Urmas vaatas mujale ja ütles ägedalt:

«Ah, niisama!»

Noh, mis minagi siis ennast topin. Olgu! Keerasin selja. Urmas ütles natukese aja pärast palju lahkema häälega, nagu tahaks kuidagi heaks teha või nii:

«Kas sa täna ka Kaldamäele tuled?»

«Ma ei taha seda Kaldamäge enam nähagi,» vastasin mossitades.

«Miks?» imestas Urmas. «Mina käin seal iga päev, kui aga vähegi mahti saan. Tule ka, mis sa seal koduski istud.»

Ma ei tahtnud küll minna, kuid mul polnud mingit põhjust Urmaga pahutseda, ja nii ma siis lubasingi.

Helle oli külmetanud ja ei saanud tulla, kuid lubas mulle oma kelgu.

Mägi kihas jälle lastest ja jälle kilkasid ja naersid nad, nagu poleks siin iialgi midagi halba juhtunud. Olin juba paar tiiru teinud, kui alles Urmas tuli. Seekord ta tuli üksinda. Kutsusin teda oma kelguga sõitma. Mina istusin ja tema juhtis. Ma ei tea, kas seepärast, et ma istusin, või muidu, kuid seekord polnud mul mäest allalaskmisest mingit lõbu. Ei olnud päikest ega luikede lendu! Tuul oli kuuskedelt ammu maha raputanud nende valged ehtekasukad. Oli ainult madal musta pesu värvi taevas, äratallatud lumi ja hiljutise sündmuse halvad, rõhuvad mälestused.

Me ei rääkinud Urmaga mitte ühte sõna. Sõitsime nagu käsu järgi. Olime juba jälle mõned tiirud teinud,

kui korraga kuulsin mäelt Entu rämedat naeru, nagu kallaks keegi robinal kive plekknõusse. Mu süda hakkas kiiresti taguma. Ütlesin Urmale:

«Ma ei viitsigi enam sõita. Lähme parem ära.»

Urmas aga keeras kelgu kähku ümber ja hakkas mind kelgult maha laskmata üles rühkima, ise veel ütles: «Mulle just nüüd tuli hoog sisse.» Hüppasin maha ja sumasin Urmale järele, endal süda kipitas sees.

Kui me üles jõudsime, praalis Entu parajasti Imbiga. Ma ei saanud aru, mille üle, kuid Imbi oli näost punane ja avas just suu, et Entule midagi ütelda, kui Urmas nende vahele kargas, nii et Imbi tema selja taha jäi, ja ütles Entule, ise veel mäkkeronimisest hingeldades:

«Sa, Entu, otsi endale suusatamiseks mõni teine koht.»

Entu laristas jälle naerda:

«Mis sa, konn, hüppad! Vaata kus mul õiendaja välja kukkus. Sa õienda parem oma titadega ja plikadega. Või tahad ka priiküüdiga alla lennata, ah?»

Nüüd oli Urmas jälle täiesti rahulik.

«Eks tee proovi. Minuga sa ei julge. Sa oled vahva ainult väikeste ja tüdrukute ees.»

Entu ajas enda vihaselt puhevile ja tõukas keppidega end Urmale veel lähemale. Urmas ei taganenud, vaid ütles põlglikult ja väljakutsuvalt: «Kas sa arvad, et ma sinusugust kardan? Valesti arvad. Ise sa kardad!»

Entul läks nägu ärritusest ja vihast lapiliseks.

«Ütle seda veel kord, kui julged!» sisistas ta läbi hammaste.

Siis Urmas ütles. Aga ta oli ise maru näoga! Minu meelest nagu muistne väepealik või midagi niisugust, ja ta ütles pikkamööda ning selgesti, nii et iga silp ja häälik oli kuulda:

«Sina, Adamsoni Entu, oled vilets argpüks!»

Ai sa taevakene, mis nüüd juhtus! Urmas sai vaevalt lõpetada, kui Entu talle vastu kõrvu lajatas, nii et Urmas käis tagurpidi lumme. Siis läks kõik nagu kinos. Seda ma poleks küll ilmaski uskunud, et Urmas võib ka nii kärme olla. Enne kui ma jõudsin õieti ahhetadagi, oli Urmas maast üleval — ja veel missuguse näoga! — ning siis virutas tema omakorda Entule ja üsna samade tulemustega. Siis käisid Entul kriuh! krauh! suusad alt ära, ja kui ta siis Urma kallale kargas, oli ta nii vihase näoga, et mul

hakkas Urma pärast tõsine hirm. Urmas on küll suur ja tugev poiss, kuid Entu on tast suurem ja pealegi vana kakleja. Vaatasin ähmiga ringi, kas keegi ei lähe siis Urmale appi. Rein oli ka just alt üles jõudnud, kuid nii tema kui teised kogunesid ainult kaklejate ümber sõõri ja nende ainus abi seisis selles, et nad kordamööda ässitasid:

«Urmas, ära jäta! Urmas, anna talle! Anna!»

Urmas andiski, aga ta sai ise ka ja sai hirmsasti. Kuidas ma tahtsin vahele segada! Aime kisas juba:

«Taevas, nad taovad teineteise surnuks!»

Rein käratas:

«Tüdrukud, vait! Kes välja ei kannata, mingu koju!»

Kes siis sai koju minna!

Poisid on ikka tõepoolest imelikud. Seal nüüd kaks tükki tagusid teineteist kas või surnuks, aga teised muudkui kargasid ühelt jalalt teisele, silmad peas põlemas, ja kisasid nagu mõnel võistlusel. Korraga nägin, kuidas Entu pani Urmale jala taha. Urmas taarus, kuid krahmas Entu ümbert kinni ja nad prantsatasid mõlemad maha. Urmas jäi alla. Entu hakkas Urmale vastu nägu peksma. Nüüd kargasid Rein ja mõned teised poisid lähemale. Tundsin kergendusega, et nad siiski tahavad vahele segada ja Urmale appi minna, aga Urmas viskles just sel hetkel nii ägedalt ja kuidagi väga osavasti, nii et ta pääses Entu alt välja, ja siis oli üks virvarr ja seejärel istus Urmas korraga Entu seljas. Entu oli kõhuli maas, üks käsi all ja teist hoidis Urmas ta seljal. Entu oli ilmselt väga abitus olekus. Mõistsin, et nüüd oli Urmas võitnud. Seda kinnitas ka poiste võidukisa.

Urmas surus Entu nina lumme ja ise lõõtsutas:

«Kas nüüd jätad väiksemad rahule, ah? Kas jätad, ah?» Siis laskis ta Entul jaopärast pead pöörata. Oli näha, et Entul oli võhm väljas, ning ta surus viimaks läbi hammaste:

«Pole mul tarvis su tittesid puutuda.»

Urmas ei jätnud veelgi. Jälle surus ta Entu nina lumme:

«Kas lähed ja ütled ise, et sina lükkasid? Lähed, ah?» Kui Urmas nüüd Entu pea lahti laskis, siis ei pööranudki Entu nägu üles. Oli ilmne, et ta oli kusagil kõvasti haiget saanud.

Ma ei saanud sinna midagi parata, kuid mul hakkas Entust isegi väheke hale ja ma hüüdsin:

«Urmas, jäta järele!»

Ei tea, kas selle peale, aga Urmas tõusis ja laskis Entu lahti. See kobis pikkamööda üles, võttis oma suusad ning lonkis sõnagi lausumata ja tagasi vaatamata minema. Üks väikestest poistest hüüdis talle veel naljaka peenikese häälega järele: «Said sa nüüd!» ja kõik pahvatasid naerma. Imbi keksles kui meeletu Urma ümber:

«Aga sa andsid talle vahvasti! Sa oleksid talle veel võinud teha, nii et ta eluaeg mäletab. Küll sa olid vahva!»

Kõik rääkisid ja kisasid läbisegi ja kõik kiitsid Urmast. Aime ohkas mu kõrval täiest südamest:

«Noh, nüüd ehk oleme sellest Entu igavesest kiusamisest ka lahti. Nüüd ta ehk enam ei julge.»

Urmas kobas käega paar korda üle lõua ja katsus vasemat kõrva. Küllap need valutasid. Silma alt oli tal tursunud ja üldse nägi ta üsna vilets välja. Rein korjas maašt Urma mütsi, kloppis enne hoolega vastu oma külge lumest puhtaks ja ulatas Urmale. Urmas lükkas paar korda käega üle sassis juuste ning surus mütsi pähe. Siis vaatas ta üsna kohmetult ringi ja lausus:

«Ma lähen nüüd koju.»

Teised hakkasid keelama. Kõik tahtsid kangesti temaga olla. Rein pakkus isegi oma suuski, et proovigu ka alla lasta, kuid Urmas jäi kojumineku juurde kindlaks. Ütles, et kodus oodatakse. Nüüd ei hakanud keegi Urmast nöökima, et lapsed ootavad Papat. Urmas oli võitnud üldise lugupidamise ja imetluse. Urmas oli täielik kangelane.

Vaatasin, kuidas see kangelane mäest alla läks ja teist jalga just nagu hoidis. Oleksin tahtnud talle järele minna ja oma kelku pakkuda, kuid häbenesin teisi. Kui aga Urmas käänu taha kadus ja teised kõik oma teedele pöördusid, lasksin minagi kelguga mäest alla. Poolel teel vuhisesin Urmast mööda. All jäin teda ootama. «Hakkad ka koju minema?» küsis ta minu juurde jõudes.

«Jah, võib ka,» vastasin ja panin ette, et ta istuks. Urmas istuski. Hakkasin ringiga metsateed kaudu meie tänavale sõitma.

«Kas sa said kõvasti haiget?» küsisin.

«Ah, mis sest,» vastas Urmas põiklevalt.

«Nojah, eks Entu sai vist rohkem. Küll sa olid hirmus vihane. Ma päris kartsin. Mõtlesin juba, et kes teab, mis sa temaga veel teed.»

«Süda läks hirmus täis. Esiteks nii ei olnudki, aga siis, kui ta mind vastu nägu lööma hakkas, siis... Kas sa siis seda ei näinud? Muidu paistab, et sul on aga alati ainult Entust kole hale.»

Urma hääl oli solvunud. Miks siis? Ma ju imetlesin teda samuti kui teised ja ei tahtnud talle hoopiski midagi halba ütelda. Imelik, harilikult on ta õiglane. Püüdsin ennast kuidagiviisi õigustada:

«Ma vahel mõtlen, et see Entu ehk polekski nii hirmus, aga mäletad, Aime ju rääkis, et ema jättis Entu juba väiksena maha. Ja... noh, kes teda siis õpetab ja...»

Urmas ei lasknud mul isegi edasi rääkida.

«Mis see tähendab? Sul endal pole isa ega ema kumbagi, kas sa lähed siis sellepärast väiksemaid tõukama?»

«Ah, mis sa nüüd räägid, Urmas, ega siis sellepärast. Aga ma mõtlesin nii üldse, et kui kodus on alati paha, et siis võivad lapsed pahaks muutuda. Aime ju rääkis ka, et Entu isa muudkui joob ja on alati purjus ja ...»

Urmas tuli kelgult maha. Ta pani käe kelgu käsipuule ja jäi mulle otsa vaatama:

«Tead, Kadri, mis ma sulle nüüd ütlen. Ma ei ütle seda kunagi ühelegi teisele. Ma tean, et sulle võib ütelda. Minu isa on ka... noh, on... ühtelugu purjus. Saad aru? Tal on niisugune töökoht, kus talle aina viina pakutakse, ja ta võtab vastu, kuigi lubab iga kord emale, et nüüd enam ei võta. Kodus on me elu selle tõttu vahel päris rämps. Kui meil ema ei oleks, ma ei tea, mis siis küll saaks. Kuid sellegipoolest, kas sa arvad siis, et — mina? No ei! Tead, mu ema ütleb: meie isast on vähemasti niipalju kasu, et ta annab oma poegadele eeskuju, kuidas mees m i t t e ei tohi elada.» Urmas oli seda rääkides erutatud ja ta hääl oli nagu katkine. See aina murdus ja murdus. Nüüd vaatas ta kõrvale ja ma nägin ainult tulipunast ning veidi paistes kõrva ja mu südant pitsitas hirmsasti. Mul oli Urmast kangesti kahju, kuid ma tundsin, et seda ei tohi kuidagimoodi välja näidata. Ma tahtsin kõigest hingest talle midagi ilusat ja head ütelda, kuid mulle ei tulnud midagi muud sobivat meelde kui ainult see, mis ma viimaks ütlesin:

«Urmas, kas sa mäletad neid luikesid?»

Urmas keeras kähku pead ja vaatas mulle üllatunult otsa:

«Miks sa seda küsid?»

«Ma ei tea, Urmas, aga see oli kõige ilusam, mis ma tean. Kas sinu meelest polnud?» Kartsin, et nüüd, just nüüd hakkab Urmas naerma, aga kui kõik vaikseks jäi, tõstsin pilgu üles. Urmal oli seninähtamatu ilme, kui ta mulle vastas:

«Oli küll. Kadri, kas sina ka armastad linde ja loomi?»

Noogutasin pead ja ütlesin õhinaga:

«Ja see oli nii ilus sel korral, kas mäletad, nagu muinasjutus? Meeldivad sulle muinasjutud?»

«Muinasjutud? Ma ei tea, ma pole neid ammu enam lugenud. Mul ei jää raamatute lugemiseks aega.»

«Kas sa pole lugenud «Tsaar Saltaani»?

«Vist mitte. Ma ei mäleta,» vastas Urmas kõhklevalt.

«Kas sa siis ei tea?...» ja ma hakkasin Urmale õhinaga jutustama tsaar Saltaanist ja nõiutud luigest. Enamik sellest oli mul ju sõna-sõnalt peas, ja kui ma lõpetasin, imestas Urmas:

«Millal sa selle kõik pähe õppisid?»

«Ma pole seda üldse õppinud. See jäi ise. Kas see sulle ka meeldis?»

«Meeldis küll.»

«Eks ole, et seekord, kui need luiged ära lendasid, et seekord oli niisama ilus või isegi veel ilusam. Tead, kui ma väike olin ja mul pahasti läks — ja pahasti läks mul enamasti alati —, siis ma ikka kordasin mõttes seda salmi: «Hele täht on laubal tal...» Sa ei usu, aga see aitas ja mul läks mõnikord paremaks.»

«Sa oled imelik tüdruk, Kadri...» ütles Urmas mõtlikult — ja see oli just täpselt seesama, mis mina tema kohta arvasin. «Kas sa nüüd siis enam ei mõtle selle salmi peale?» tahtis Urmas teada.

«Ei, ma ei tea, vist mitte. Nüüd pole seda enam ammu vaja läinud... Ja üldse... Nüüd ma hakkan ühe teise asja peale mõtlema.»

«Mille peale?» muutus Urmas uudishimulikuks.

Korraga hakkasin jälle häbenema:

«Ah, ei midagi!»

Aga Urmas ei jätnud enam:

«Miks sa siis seda ütelda ei taha? Mina ütlesin sulle kõik. Niisuguseid asju, mida ma ühelegi teisele ei ütleks. Ära karda, ega ma siis kellelegi ei räägi.» Seda poleks

tal olnudki vaja kinnitada. Seda ma olen juba ammu tundnud, et Urmast võib usaldada, ja ma ütlesingi talle:

«Ma mõtlen nüüd, noh, ma mõtlen nüüd edaspidi, kui ma midagi ilusat tahan mõtelda, alati selle peale, kui need päris luiged lendasid, kui me seal mäel olime. Kuigi pärast juhtus see õnnetus ja oli väga halb. Aga nüüd on kõik jälle hea ja — sa oled väga hea poiss, Urmas.» Kui ma viimast ütlesin, siis oli mul endal kangesti häbi, aga ometi just seda ma tahtsin talle kogu aeg ütelda. Ei tea küll, miks siis mina häbenen, kui ometi Imbi ja Aime ja teised kiitsid Urmast enne palju rohkem!

Siis me jäime vakka. Olime jõudnud juba meie tänavale, kui Urmas katkestas vaikuse:

«Tead, mina hakkan nüüd ka alati nende luikede peale mõtlema ja selle peale, mida sa mulle täna rääkisid.»

Mul oli, nagu oleks jälle päike paistma ja lumi sädelema hakanud ja nagu oleksin ma kuulnud nende luikede kauget kummalist lennuhäält. Olen terve tänase õhtu mõtelnud, mis sõnaga seda öelda saaks, ja nüüd viimati ma leidsin — igatsusluiged! Püüan sellest tingimata teha luuletuse. Kui ma ainult oskaksin nii ilusasti ja nii hästi, et julgeksin Urmalegi seda ette lugeda! Urmas saaks sellest aru, tema ju teab! Kirjutasin selle pealkirja juba suurte tähtedega puhtale valgele paberile. Pärast ma mõtlen sõnad juurde. Ma ei ole kunagi niisugust sõna kuulnud ega lugenud. Kui ilus — igatsusluiged!

Pühapäeval,...

Jälle on nii palju aega möödunud ja vahepeal palju juhtunud. Vaata, mis kõik üks vanaema kaltsukirst võib sisaldada! Loomulikult mitte midagi salapärast, vaid ainult vanu tarvitamiskõlbmatuid riideid, pesu ja sukki.

Mul oli seekord kange himu kõik nurgad hoolega puhtaks teha ja ära kraamida ning vanaema kaltsukirst oli igapidi ees. Õhtul ütlesin vanaemale:

«Kirjad, mis mingisugust ruumi ei võta ja mida oleks võib-olla huvitavgi lugeda, sa põletad ära, aga tervet kirstutäit kaltse hoiad nagu teab mis varandust.»

Vanaema pahandas: «Kas see oli sul jälle ees? Kes sul lubas üldse minu asjades kolada?»

Ma ei saanud jätta. Ajasin peale, et vanaema põletaks parem oma närud ära ja annaks kirstu mulle kooliasjade jaoks.

«Või närud? Mis sina ka asjadest tead. Pole sa ühte kopikatki oma raske vaevaga teeninud. Muudkui — tuli otsa! Kui ükskord aega saan, korraldan nad ise ära. Sealt saab osa viia vabrikusse ümbertegemiseks.»

Ümbertegemiseks? Aga oota! Mulle turgatas meelde, et olin kusagilt lugenud vaiba kudumisest vanadest riidejäätmetest. Ja viimasel pioneerikoondusel me just arutasime, mida õpilasnäituseks teha. Aga sellest ma pole veel kirjutanudki, et nüüd olen ju ka mina pioneer.

Pioneeriks sain ma kohe esimesel veerandil. Ega ma ise oleks julgenud ennast pakkuma minna, mõtlesin, et kes mind enam vastu võtab, kuid Urmas hakkas kangesti kutsuma. Kui mind rühmanõukogu koosolekul vastu võeti ja kui ma tõotust ütlesin, siis see hetk ise oli küll pidulik ja isegi lipp oli minu vastuvõtmise pärast välja toodud ja kõik oli, nagu teistelgi on olnud. Ainult endal oli mul veel tükk aega niisugune tunne nagu sellel, kes igal pool on teistest maha jäänud ja kes siingi on hilinenud, ning et kõikidest suurtest rõõmudest ja ilusatest päevadest olen nagunii ilma jäänud. Sellepärast hoidsin ennast algul ikka veel nagu eemale, kuigi mul oli märk ja kaelarätt nagu kõigil.

Nüüd aga ei ole mul juba tükk aega seda tunnet, vaid hoopis on selline tunne, nagu oleksin ma algusest peale kõike kaasa teinud ja kuulunud alati Urma toredasse salka.

Ja nüüd olen juba mina isegi ühe asja algataja.

Sellest ma ju kirjutama hakkasingi.

Nii et järgmisel päeval läksin kohe käsitööringi instruktor-õpetaja juurde ja nüüd on tervet meie klassi haaranud äge kaltsupalavik. Otsustasime, et teeme ühe ühise vaiba kevadise õpilasnäituse jaoks ja siis teeb igaüks endale, missuguse aga tahab ja ilusamaks peab.

Nüüd me muudkui korjame kaltse ja lõikame neid ühiselt ribadeks, õmbleme kokku ja värvime. Mul oli sellepärast juba isegi pahandus. Aga kui ma aus olen, ega

see nüüd selle süü küll ei olnud ning üleüldse on selles kaltsuloos olnud nii palju toredat ja...

See oli nii, et me lihtsalt lõikasime oma tüdrukutega õhtu läbi kaltse, see tähendab vanu sukki, trikoo- ja muid riidetükke sõrmelaiusteks ribadeks. Tore oli koos istuda ja käed käisid nagu iseenesest. Ega me suudki vakka seisnud. Rääkisime igasugustest asjadest. Jutt kaldus ka Entule. Juta küsis, kuhu see Entu on jäänud, et teda viimasel ajal üldse näha pole. Imbi oli teda viimati näinud isaga koos õpetajate toast välja tulemas.

Aime teadis Entust kõige viimast uudist. Entu olevat pandud mingisse raskesti kasvatatavate laste kooli. See pole vist kõige ilusam, kuid rõõmustasime selle teate üle kõik. Kõige rõõmsam oli Aime. See on ka arusaadav, sest tema ju kannatas Entu kiusamise all kõige rohkem. Lõpude lõpuks on nii kindlasti kõige parem ka Entule endale.

Siis tegime nii, et igaüks sai ühe suka ja hakkasime korraga pihta. See, kes kõige esimeseks valmis sai, võis sellelt, kes viimaseks jäi, midagi nõuda — nii nagu pandilunastamismängus.

Kui mina esimest korda võitsin, jäi Juta viimaseks, aga mina ei jõudnud temalt veel midagi nõuda, kui tema hakkas protesteerima, et mul olevat olnud palju lühem sukk, et temale antakse alati kõige halvemad tükid ja pikemad sukad. Imbi käratas:

«Mis sa virised alati ja rikud teiste tuju. Näed ju ometi ise, et keegi ei vali, vaid saab nii, kuidas juhtub.»

Mul oli päris piinlik, et Imbi nii äge oli, ja mõtlesin, et Juta peale ei tasu küll nii vihastuda, kuid Imbi tahtis koguni, et ma nõuaksin, et Juta mingu oma viringaga parem kohe koju, ja mõned teised arvasid samuti. Milleks seda? Ütlesin, et ma ei tahagi sellelt viripotilt midagi, et las parem jääb seekord vahele.

Järgmiseks otsustasid tüdrukud, et igaüks võtab suka, aga Jutale anti kiusteks ainult põlvsukk. Imbi muidugi oli see algataja ja pilgutas meile teistele silma. Me taipasime, ja kui me siis kõik ennast hästi mugavalt valmis seadsime, hakkasime sellise õhinaga lõikama, et koguni nagu kramp kiskus kätte. Imbi hüüdis kõige esimesena: «Valmis!», teiseks Aime ja kolmandaks mina. Ja juhtuski nii, et Juta jäi kõige viimaseks — sellest hoolimata, et tal oli õigupoolest ainult sokk! Aga ta oli vihane!

Ja küll ta siis seletas, et talle olevat kramp kätte löönud ja mis kõik veel. Kuigi meil kõigil vist oli niisugune tunne, nagu oleks kramp käes, ja ma märkasin, et üks kui teine salaja oma kätt masseeris, aga Juta krampi naersid kõik. Imbi ütles koguni, et oleks hea, kui Jutal vahel ka keele sisse kramp lööks, ja nõudis, et Juta ei tohi kogu õhtu jooksul suudki lahti teha. Juta nohises vihast ja esialgu ta vist poleks südametäiega sõnagi suust saanud, kuid seda ma imestan, miks ta üles ei tõusnud ega ära ei läinud. Meie teised vaikisime ka. Midagi oleks nagu viltu olnud ja nagu oleksime tahtnud aidata Jutal vaikimise «kohustust» täita.

Siis võitsin mina ja kaotas koguni Aime. Tegin ettepaneku, et Aime laulaks midagi, sest tal on väga ilus hääl. Ta esineb alati koolipidudel ja koguni raadioski on ta laulnud. Kuigi ma ise siiamaani veel hästi laulda ei oska, armastan ma laulu seda rohkem ja laulude sõnadki, mis ma aga vähegi kuskil kuulen, jäävad mulle hiigla kiiresti meelde. Aime alustaski laulu ning refrääni laulsime kõik kaasa, ja kus iganes teistel sõnad segamini läksid, aitasin mina, ja kaltsuribade kuhi aina kasvas me käte all.

Parajasti kui me kõige paremas hoos olime, läks uks lahti ja meie klassi poisid valgusid sisse, need, kes on «Osavate Käte» ringis. Meie ei teinud väljagi, muudkui laulsime edasi. Mõtleks, siis hakkasid poisid õpetaja märguandel kaasa laulma! Mina küll ei mäleta, et meil oleks üheski laulutunnis laul sellise hoo ja vaimustusega läinud kui seekord. Vahel kohe on nii, et kõik muutuvad korraga ühesuguseks lõbusaks ja ma ei oska ütelda — nagu heaks või — ja siis on suurepärane olla.

Kui laulule vaheaeg tuli, tegin poistele ettepaneku, et nad tuleksid meile appi — talgutele. Kõige toredam oli see, et poisid olidki nõus. See kulus marjaks ära, sest meie sõrmed olid lõikamisest juba otse võimatult kanged ja pealegi oli küll vist igaühel käärijälgedes rakk või kaks. Poisid naersid meie õrna nahka ja hakkasid ise pihta. Meie aga asusime juba valmislõigatud ribasid kokku õmblema ja keradesse kerima.

Poistele tegime ka võistluse. Urmas võitis kolm korda järjest ja Rein kaks korda. Nemad nõudsid iga kord kaotajalt, et see alustaks laulu. Ja meie laulsime, nii et maja kajas. Pärast, kui Urmas jälle võitis ja Vitja kaotajaks

jäi, ütles Vitja, et temal ei tule enam ühtegi laulu meelde, et nüüd oleme kõik maailma laulud läbi laulnud ja et üldse aitab laulmisest.

Urmas ütles siis: «Hea küll, kui sa ei taha laulda, siis jutusta midagi, aga naljakat.»

Vitja hakkas jälle vastu punnima, et tema jutustada ei oska, et tunniski ei oska — ja hakka siis nüüd siin ka veel jutustama. Viimaks ma ütlesin nalja pärast:

«Ega sa siis Puškini elulugu pea jutustama. Jutusta iseendast midagi. Noh, mõni naljakas juhtum oma elust või ükskõik mida.»

«Ei tule meeldegi teistele tola tegema hakata,» vaidles Vitja edasi.

«Miks siis just tola?» ei jätnud mina ka järele. «Nii sa just praegu tola teedki, kui ei saa nüüd midagi jutustatud.»

«Jutusta siis aga ise,» sähvas Vitja.

«Ja jutustangi!»

Tüdrukud õhutasid:

«Vahva, Kadri, ära jäta!»

Nüüd ma olin pigis. Hea on küll teisele ütelda, et jutusta ükskõik mida ja veel koguni lõbusat — aga katsu ise ka! Kuid jätta ma enam ei võinud.

Ahmisin kaks korda tühjalt õhku. Tahtsin alustada, aga see oli nii raske nagu esimest korda kraaniveega pesemine. Hääl kohe ei tulnud.

Juhtumisi langes mu pilk Urmale.

«Mis sa ootad? Sa jutustad ju hästi,» ütles Urmas. Ta nägu ütles mulle, et ta mõtleb sellega meie tookordset jutuajamist Kaldamäelt tulles, ja see julgustas mind.

Mul tuli ka nagu õnnekombel meelde hiljuti ühest tädi Elsa raamatust loetud lugu. See oli Anderseni muinasjutt «Suur Klaus ja väike Klaus». Teised seda lugenud polnud ja siis ma jutustasingi. Kuidagi kukkus nii välja, et teised aina naersid ja naersid, ja mida rohkem nad naersid, seda lõbusam oli mul jutustada, ja siis nad naersid nendes kohtades ka, mis mind ennast lugedes polnudki naerma ajanud. Selle loo lõppedes olid poistelgi pöidlad rakkus, kuigi nad algul meie õrna nahka naersid, ja siis märkasime ka, et on juba hilja ning tuleb koju minema hakata.

Oli lõbus õhtu ja lahkudes oli kõigil hea tuju. Kodu-

teel arutasime Imbiga veel seda õhtut ja siis Imbi ütles, et sellest võiks kohe «Sädemele» kirjutada. Mind hakkas see mõte huvitama ja kodus hakkasingi proovima. Lõpetasin alles kell üks öösel. Kuni sinnani oli kõik kõige paremas korras.

Edasi ei olnud aga enam sugugi korras, sest et mul sel õhtul jäi ajalugu täiesti õppimata ja muidugi küsiti mind järgmisel päeval. Sain puhta kahe!

Seepeale ütlesin ma esiteks: pagana kaltsud, sest mul oli endamisi lootus järgmiseks veerandiks ajalugu viiele viia. Kaltse on kerge kiruda, ennast ei raatsi.

Seisan tõsise küsimuse ees: mida teha või õigemini — tegemata jätta? Kas tõepoolest jätta igasugune «ringitamine», nagu vanaema seda nimetab, või...? Midagi on siin korrast ära, aga ma ei saa täpselt aru, mis just...

Kesknädalal, ...

Pühapäevases «Sädemes» oli minu kirjutis ära trükitud! Seda oli küll üsna mitmes kohas muudetud ja seetõttu nägi ta ka päris artikli moodi välja.

Koolis see meeldis kõigile kangesti ja nüüd kõik aina kipuvad meie «kaltsuringi», nagu poisid selle ristisid. Poisid ise võtavad sellest ka osa. Suured töötegijad nad muidugi pole, kuid vähemasti materjali toovad. Esiteks nad, hullud, hakkasid meile pesemata rämpsu tooma, aga kui me nad sellega tagasi saatsime, siis nüüd on nad kõik korralikult puhtaks pestud asjad toonud.

Vitjaga juhtus küll rumal lugu. Tõi ta meile ühel heal päeval suure pambu rohelisi pakse trikootükke. Meie ütlesime aga pikemalt mõtlemata aitäh, sest just igasugused trikoo- ja kootud esemed on väga teretulnud. Järgmisel päeval tuli Vitja dressi tagasi küsima.

«Mis asja!» karjatasime meie, tüdrukud, kõik ühest suust.

«Dressi! Rohelist dressi, noh,» pomises Vitja üsna kohmetult.

Näitasime talle viit ühesuurust rohelist kera. Vitja sügas kõrvatagust.

«Aga ma nüüd õe käest saan.»

Selgus, et Vitja vanem õde oli oma suusadressi tahtnud kitsamaks teha ja sellepärast selle lahti harutanud. Vitja aga oli just needsamad tükid meile toonud. Küll me naersime! Siis hakkasime Vitjalt uurima, et miks ta just need tükid tõi.

«Mis ma siis pidin teile tooma, kui meil terves majas muid kaltse polnud. Ema poonimiskaltsu pärast oleksin hullemini saanud,» ohkas Vitja.

«Nojaa, aga siis poleks tarvis olnud neid ka tuua!» ei jätnud meie järele.

«No ütle nüüd plikasid,» vihastus viimaks Vitja. «Ise käivad muudkui peale, et kaltse ja kaltse, et muidu ringi ei pääse, ja nüüd — poleks tarvis olnud tuua! Kuidas ma pidin siis teada saama, mis neist Leegist ja Tähest viimati saab?»

Näed, kuidas on lood!

Eks teised hakkasid järgmisel korral mulle peale ajama, et ma jutustagu midagi, et pidavat kole huvitav olema kuulata. Ma siis muudkui jutustasingi. Palju aga neid loetud jutte siis ikka on, ja pealegi on teised ise ka neid lugenud, ja siis ma mõtlesin lõpuks omast peast välja ühe loo Leegist ja Tähest. Kui ma jutustama hakkasin, ei teadnud ma isegi, kuidas seda lõpetada. Aga jutustamise kestel tuli nagu iseenesest kõiksugu seiklusi juurde ja siis ma tegin kavalasti — ütlesin, et see on järgnev jutt, ja nii oli mul aega jälle järgmiseks korraks midagi välja mõtelda.

Teised ütlevad, et on väga põnev lugu. Aga kõige põnevam on see mulle endale, — jutustada niisugust lugu, kus kõik juhtub minu soovi kohaselt! Ja vägevaid asju juhtub seal.

Leek on niisugune kangelane, et ohoi! Vahel ma vist satun temast ise liiga vaimustusse, siis mõnikord mõni ütleb midagi vahele, näiteks et kas ta ikka tervest vaenlase hordist üksi jagu sai.

Häda seisab muidugi selles, et ma ei tea ju täpselt, kui palju neid tatarlasi või musti mehi ja mereröövleid ühte hordi mahub, aga alla ma ei anna sellegipoolest. Kas võib siis alla anda niisuguse kangelasega, nagu seda on minu Leek? Kes saab tema vastu? Ta on julge ja tugev kui lõvi ning maailmas pole kedagi, kes käsitseks temast paremini mõõka ja oda, ja küllap ta oleks püssilaskmi-

seski osavaim inimene kogu maakeral, kui aga püss oleks olnud sel ajal juba leiutatud. Ratsutamiskunstis ei saa ükski tsirkuse kunstratsutaja talle ligilähedalegi.

Täht on aga nii ilus tütarlaps, nii ilus ja hea ja armas, et teist sellist pole kunagi maailmas olnud ega sünni iial. Ma ise olen oma kangelastest ja nende seiklustest, mis võib-olla mõnikord ehk kogemata sarnanevad mõnede teiste kangelaste seiklustega, nii vaimustatud, et tunnen, et teised ka on neist vaimustatud, ja sellesama vaimustuse ohvriks langeski Vitja vanema õe suusadress!

Eks süüdi oleme muidugi ka Imbi ja mina kui vastuvõtjad. Me oleksime pidanud ise aru saama, et need olid veel täiesti tarvitamiskõlblikud tükid.

Asi lahenes siiski kuidagimoodi. Vitja õde olevat pärast veel naernud ja ütelnud, et noh, nii saabki ometi vanast lahti ja võib uue osta. Nendel on vist üldse nii, et lapsed saavad aga kõike, mida tahavad. Sellepärast see Vitja ongi niisugune hellitatud ja saamatu ja poisid muudkui nöökavad teda.

Praegu seda kirjutades tuleb mulle meelde, et õigupoolest olin minagi ju niisugune hädavares, kuigi mul oli jälle alati kõigest puudus. Kuidas ja millal see küll on nii läinud, et ma polegi enam teiste nöögata? Tundub isegi, et teised nagu hoolivad minust. Vähemasti ei tunne ma enam kunagi ennast mahajäetuna ega üksi.

Elu on ikka väga keeruline ja imelik. Selle üle tuleks kohe üsna tõsiselt järele mõtelda, kui vaid aega oleks. Aga praegugi jälle pean õppima hakkama ja aega pole kunagi.

Pühapäeval, . . .

Elan kiirkarussellil!

Elu on nii põnev ja nii palju on teha ja aeg läheb hirmus ruttu. Poolaasta on läbi ja homme algab uus. Tänavu oli mul nii tore näärivaheaeg, nagu mul iialgi pole olnud.

Kõigepealt käisime vaheajal kollektiivselt teatris «Luikede järve» vaatamas. Et midagi seesugust on olemas! Ja sellest majast olen ma üsna tihti mööda käinud täitsa hariliku näoga ja enamasti ei vaata ma sinnapoolegi, nagu

poleks see tõeline võluloss! Kuidas mitte uskuda nõidust, kui kuuled ja näed sellist asja!

Kui palju õhtuid olen istunud selle paberilehe taga, kus on siiamaani ainult pealkiri «Igatsusluiged», ja kuidas ma ka püüdsin, ei osanud ma kirjutada selle sisu. Ja nüüd nägin ma üht tütarlast seda luuletust t a n t s i m a s kõige ülevamate, kõige kaunimate helide saatel! Mõtlen nii, et kui ma oleksin kuitahes haige, kas või suremas, siis tarvitseks mul ainult kuulda seda kohta, kus need nõiutud luiged ilmuvad lavale ja kus üks muusikariist kostab nii, nagu heliseks vesi piiskadena kukkudes, — ja ma saaksin kohe terveks.

Kui ma ometi poleks nii kohmakas, hakkaksin ma tingimata balletti õppima. Mul tuli aga hea mõte. Seda tuleks soovitada Annele. Temal tuleks see kindlasti hästi välja ja pealegi on ta nii ilus. Selle vastu ei saaks tema vanematel ka midagi olla. Kujutleda vaid, kui Anne hõljuks nende helide saatel üle lava niisamasuguses imeõrnas valges balletikleidis!

Enne aga, kui ma sellest Annega sain tõsiselt juttu teha, tulid muud asjad vahele.

Nimelt kinkis tädi Elsa mulle näärideks u i s u d! Otsekoheselt ütelda — ega ma neid saades suurt heameelt ei tundnud ja olin mõttes iseenda peale pahane, et ma ükskord olin tädi Elsale jutustanud, kui hästi Anne uisutab ja kuidas ta mind ka alati kaasa kutsub. Ma ütlesin ju küll siis kohe, et ega minust iialgi mingisugust uisutajat ei saaks. Selleks olen ma liiga saamatu. Kuid tädi Elsa kinkis mulle ikkagi uisud. Ma poleks iial osanud endale ette kujutada, et nii raske on seista nendel nugaõhukestel asjandustel. Kuid veel edasi liikuda, koguni liuelda — kaunilt liuelda! Tänan! Niipea kui ma Anne käest lahti lasksin, hakkasin tegema niisuguseid hommikumaa kummardusi ette- ja tahapoole, et üks suur poiss, kes minust väga ligidalt hirmsa vuhinaga mööda sõitis, hüüdis: «Hoi, ill-allah!», mille peale ma ehmatusega kaotasin sellegi tasakaalunatukese, mis mul veel oli, ja prantsatasin täies pikkuses maha. Seal ma siis mõtlesin järele, kui vähe on selles lõbus lõbu minule ja kui palju teistele, sest nad naersid seda hullemini, mida õnnetumana ma ennast tundsin. Väga iseäralik komme! Upitasin enda hirmsa vaevaga püsti, kuid seda vaeva nägin ma täiesti ilmaasjata, sest

ma ei saanud ennast veel korralikult sirgu ajadagi, kui olin uuesti pikali. Keegi pilkas veel, et mina tahtvat hakata linna liuväljal uut laevaliini rajama.

Nohisesin vihaselt, ja et sellest naeruväärsest olukorrast pääseda, hakkasin saapaid jalast ära võtma. Otsustasin kas või paljajalu koju joosta. Anne hakkas mind hurjutama. Ta tegi mulle selgeks, et uisuteel pole veel keegi ennast ei surnuks ega vigaseks kukkunud ja et temagi olevat algul aina kukkunud ja siis samuti teised muudkui naersid.

Anne vedas mu kuhugi kõrvalisse nurka ja hakkas kasulikke õpetusi jagama, kuidas paremini tasakaalu hoida saab. Hea on sellest asjast rääkida. Usun, et r ä ä k i d a oskaksin minagi, kuid sõna üksi ei hoia püsti. Kui ma peaaegu Anne käte vahelt jälle oskasin maha kukkuda, oli mul tuju täiesti otsas. Ütlesin Annele: «Võib-olla mul pole selleks üldse annet. Näed, laulda ma ju ka ei oska.» Imbi, kes sel hetkel juurde jõudis, hõikas kärsitult:

«Mis sa targutad! Sa pole ju veel korralikult proovinudki!» ning vuhises ise niisuguse kergusega minema, et mul tuli kange tahtmine talle niisama sujuvalt järele lennata. Katsusingi, aga lendasin hoopis allapoole.

Siis ütlesin, et jalg sai haiget, sest ta ju natuke sai ka, ja et seks korraks aitab, ning tulin koju.

Nii kui ma õhtul voodis silmad sulgesin, hakkasin mööda jääd koperdama, aga sedamööda, kuidas uni sügavamaks läks, hakkasin ikka rohkem ja rohkem liuglema ja kõik liugles mu ümber, kuni ma viimaks isegi õhku tõusin ja mul oli selline tore tunne, et ma hommikul ärgates otsuseks tegin — saagu mis saab — see kunst ära õppida. Kas või juba sellepärast, et mitte solvata tädi Elsat, kes mulle nii kalli kingituse tegi ja ikkagi hästi mõtles. Ja lõppude lõpuks — kui võivad ja saavad teised, siis pean ka mina saama.

Järgmisel päeval võtsin Helle käsile. Tema sai ka nääri-rideks uisud. Rääkisin talle niikaua, kuni ta minuga nõustus ja me hakkasime endale maja taha kraavi eraliuvälja rajama. Küll oli vee tassimine ränk töö! Helle hakkas üsna varsti mossitama:

«Mina tahan suurele liuväljale, mina ei tahagi seda kraavi siin.» Aga kui meil teiseks hommikuks liuväli valmis oli ja me seal üsna pikad tiirud teha saime, oli Helle rõõmus, ja temal läkski algusest peale see asi palju paremini kui minul. Millest see küll tuleb? Helle on minust ju hulga lühem ja noorem. Aga ka mina ei jätnud. Harjutasime iga päev nii kaua, kuni pimedus meid tuppa ajas, ja kui ma vaheaja viimasel päeval suurele uisuteele läksin, puudus üsna vähe, et Anne oleks imestusest pikali lennanud. Nii hästi oskasin ma juba uisutada. Ja see on väga lõbus!

Annele rääkisin seekord koduteel seda balletiasja ka. Anne ütles, et sellest ei tule midagi välja, et see on väga raske ja peab juba väiksena õppima hakkama. Kahju!

Aga mis kõige vahvam oli, sellest ma pole veel kirjutanudki. Mu nääritunnistus polnud veeranditunnistusest sugugi halvem ja vanaema ütles seda vaadates koguni:

«Sinust hakkab viimati asja ka saama!»

Pühapäeval, . . .

Niisugust laupäeva kui eile pole meil majas veel olnud. Kõigepealt toodi meile tervelt kaks kirja. Üks oli Kadri Juhansoole — vanaemale — ja teine Kadri Jalakale — minule! Minule kiri! Ja veel missugune kiri! Mulle kirjutab «Sädeme» toimetus ja tänab mind huvitava kaastöö eest ja küsib, kas ma ei tahaks neile edaspidigi kirjutada. Hurraa!

Muidugi ma ei mõtle, et ma olen nüüd kohe mingi ajakirjanik või koguni kirjanik, ja ma ei usu, et mul selleks ka mingeid tõelisi väljavaateid oleks, sest kunas mina küll jõuan nii palju õppida, kui selleks tarvis läheb. Kuid siiski . . . Esimene katse õnnestus. Selle tõendiks on ometi see kiri. Ja kes teab . . .

Olin sellest kirjast nii vaimustuses, et ma esialgu hoopis ära unustasin, et meile tuli ju veel teinegi kiri. Alles tüki aja pärast meenus see mulle ja hakkasin selle vastu huvi tundma.

Vanaema polnud oma käikudelt veel tagasi ja nii hakkasin ise seda kirja lähemalt uurima. Mulle meenus see kunagine salapäraselt põletatud kiri ja millegipärast hak-

kas mulle tunduma, nagu peaks neil kahel midagi ühist olema. Äkki jäi mu pilk peatuma saatja nimel. Ma otse võpatasin. Seal seisis Ülo Jalakas! Aga mina olen ju Kadri Ülo tütar Jalakas! Mis nüüd saab?!

Ma ei suuda siiamaani endale tõsiselt ette heita oma järgmist sammu, kuigi ma täpselt tean, et see polnud ilus, vaid koguni alatu.

Aga kes terves maailmas poleks nii teinud, kui ta oleks siiani elanud teadmises, et tema isa on juba sõja lõpust saadik teadmata kadunud, see tähendab, niisama hästi kui surnud, ja kes nüüd hoiab käes kirja, mis võib-olla on selleltsamalt isalt, ja kes koguni teab, et vanaema, kui koju tuleb, hävitab arvatavasti selle kirja samuti, nagu ta hävitas eelmisegi, ja ma küsin veel kord — kes minu asemel oleks suutnud jääda ausaks?

Kardan, et isegi tädi Elsa poleks saanud vastu panna kiusatusele tuua kööginuga, suruda see niikuinii pisut irvakil oleva ümbriku ääre vahele ja avada salapärane, mõistatuslik ümbrik. Võib ka olla, et tema oleks suutnud ja võib-olla Anne Puust ka, aga mina igatahes ei suutnud. Mina tegin selle lubamatu teo, et avasin mitte minule määratud kirja ja hinge kinni pidades lugesin sealt:

Kahjuks pole ma Teilt ikka veel mingit vastust saanud. Mõistan, et Teil on raske minuga kontakti astuda, ja olen püüdnud seda ka arvestada. Teie aga, nagu näib, ei mõtlegi mind arvestada. Kuna selle all siiski kõige rohkem kannatab minu tütar, kes pole milleski süüdi, siis ütlen Teile otsekoheselt — kui Teie selles asjas lähemas tulevikus midagi ette ei võta, teen seda mina ja räägin ise oma tütrega.

Lugupidavalt

Teie Ülo Jalakas

Ikka ja jälle lugesin neid ridu ja mul ununes täiesti mu tõotus — mitte oma uusi silmi nutmisega rikkuda. Nutsin ja lugesin. Lugesin uuesti ja nutsin jälle. Suudlesin seda kirja läbi pisarate ja ma ei tea isegi, mis minuga toimus. Tundsin ainult koledat erutust ja seda, kuidas minus hakkas tõusma pahameel vanaema vastu.

Isa, minu isa on mind korduvalt otsinud, aga vanaema on seda minu eest varjanud. Miks? Missuguse õigusega?

Vaatasin ringi meie armetus kodus. Siia maa alla, kus ma aknast näen ainult möödujate jalgu ja ei kunagi taevast, on ta mu peitnud. Ja ometi on mul olemas isa, kellest ma olen salaja südames alati unistanud, kes elab väljas suures maailmas oma huvitavat elu ning kes igatseb, kindlasti igatseb minu järele — ega ta siis muidu oleks niimoodi kirjutanud. Oo, kui julm on see vanaemast!

Ma ei taha teda enam nähagi. Põgenen ära ta juurest. Otsekohe. Ainult kuhu? Isa juurde muidugi. Aga kus ta on, see minu isa? Võtsin uuesti kirja kätte. Ümbrikul on ju ka saatja aadress. Leidsin selle ning jätsin täpselt meelde. Ümbriku enda püüdsin aga millegipärast sulgeda, nii hästi-halvasti kui see mul õnnestus.

Siis panin riidesse ja läksin Kase tänavat otsima. Ilm oli vahepeal viletsaks läinud. Sadas laia lumelörtsi, mis jalge all kohe poriks muutus, ja oli ebameeldivalt külm ning niiske. Kusagil polnud enam jälgegi ilusast talvest. Mu süda hakkas valutama. Teen ma õigesti? Esialgne hoog vaibus ja mu sammud jäid aeglaseks. Tee osutus õige pikaks ja mu jalad olid juba märjad.

Aegamööda valdas mind isegi ebamäärane hirm, kuid ometi tõmbas mind vastupandamatu igatsus, peaaegu valu südames selle maja poole, kus pidi elama mu isa.

Maja oli väljastpoolt nägus moodne kolmekorruseline ehitus. Seisin selle ees tükk aega keset lörtsi ja sadu ja lootsin salajas, et uks avaneb, tuleb mu isa väljasirutatud kätega ja viib mu oma koju. Seisin ja seisin ja mu süda põksus. Ootasin, et põksumine üle läheks, aga hakkas hoopis hullemini põksuma. Kui ma siis viimaks korter kolme ukse taga seisin ja helistasin, tundsin selgesti, mismoodi see on, kui raamatus kirjutatakse, et süda tõuseb kurku.

Ootasin. Keegi ei tulnud avama. Helistasin igaks juhuks veel kord ja siis veel kord — ikka endiselt vaikne. Tähendab — polegi kedagi! Arusaadav, inimene võib ju ka sellest hoolimata, et ta on isa, pealegi selline isa, keda tema neljateistkümneaastane tütar tuleb esimest korda otsima, kodunt ära olla. Seda võib juhtuda, eriti kui see isa oma tütre tulekust midagi ei tea. Kuid mina tundsin selgesti, kuidas äsjane hirm ja ärevus andsid maad pettumusele.

Oleksin olnud valmis sinnasamasse trepile istuma ja

ootama. Aastaid olen teda oodanud — nüüd tundsin ja sain selgesti aru, et olen kõigest teadmatusest hoolimata teda oodanud —, kas ei võiks ma nüüd neid viimaseid tunde, aga võib-olla ka ainult minuteid siinsamas trepikojas oodata?

Sellegipoolest hakkasin tagasi minema. Koju minna oli raske. Raskem kui tulla. Sadu oli lakanud, kuid oli juba üsna pime ja tuul puhus vastu nägu ja tuhat mõtet keerles mu peas, kuid üheski polnud midagi head ega kindlat. Kuidas olla nüüd vanaemaga? See oli mu peamine mõte. Kui raske ja keeruline see kõik on! Ma juba peaaegu soovisin, et seda kirja poleks olnudki, või vähemasti, et ma oleksin suutnud ausaks jääda ja seda ümbrikku mitte avada. Küllap vanaema ehk oleks siiski selle asja ise korraldanud. Mulle meenus ka see teine kiri, mille olin samal päeval saanud ja mille üle nii uhke ning õnnelik olnud, kuid see oli nüüd korraga nagu harilikuks ja igapäevaseks muutunud. Aga see, see isa kiri vaevas mind oma keerukusega, mida ta nii ootamatult mu ellu tõi.

Vanaema oli nüüd juba kodus. Ta istus, käed rüpes, küdeva ahjusuu ees. Ta ei vastanud mu tervitusele ja ta nägu, millele langes hüplevate leekide kuma, oli nagu mingist tumedast punakast kivist raiutud ja sellel oli niisugune kirjeldamatu ilme, et ma ei julgenud kuidagi teda rohkem häirida. Mu pahameel oli haihtunud. Tundsin ennast rumalana, väiksena ja abituna. Tundsin, et ma ei tea midagi, kuigi olin arvanud, et sain isa kirjast kõik teada, ja tundsin ka, et sellestki, mida ma tean, pole ma vist õigesti aru saanud.

Ma ei julgenud valgust teha. Seisin lihtsalt pimedas toas ja vaatasin vanaema. Mind samal ajal kohutas ja tegi haledaks tema nägu, mis oli mulle nii tuttav ja nii omane, aga sel hetkel ometi nii võõras ja kauge. Nii kauge, nagu oleksin ma näinud korraga mõnda kauget-kauget esiema, kes istub lõkketuld valvates oma koja ukse ees ja kes teab kõik-kõik inimeste minevikust ja tulevikust...

Võpatasin, kui kuulsin ta häält, mis tuli ka nagu kusagilt eemalt, kusagilt mujalt, aga mitte tema suust, sest tema istus ikka niisama liikumatult.

«Kust sa tuled?»

Ma ei saanud vastata. Tahtsin, aga ei saanud. Siis oli jälle kõik vaikne. Ainult ülevalt kostis väikese tüdruku

jooksumüdinat ja mänguvankri müra. Seal üleval oli elu harilik, meil aga nii hullusti segi. Mulle tundus see vaikimine otsatu pikana ja piinarikkana. Tundsin, et vanaema teab, kust ma tulen. Ja ta teadiski, sest ta küsis:

«Mis sa otsustasid nüüd teha?» Ja ikka ei pööranud ta veel nägu minu poole, vaid vaatas üksisilmi tulle. Ainult ta käed haarasid nagu masinlikult ahjuroobi järele ning hakkasid tuld segama ja ma nägin, et need vanad soonilised käed värisesid.

See oli imelik, et ta just niimoodi küsis, nagu oleksime vahepealse vaikimisega juba kõik muu ära rääkinud... Ma ei tea isegi, miks, aga sel momendil tundsin korraga, nagu ma polekski enam laps, vaid juba suur ja saaksin kõigist asjadest aru, aga ometi ma vastasin:

«Teda polnud kodus,» ning küsisin kohe seepeale: «Aga ütle mulle ainult, miks sa seda kogu aeg minu eest varjasid?»

Nüüd juhtus midagi üsna ja hoopis ebatavalist ning seetõttu minu meelest isegi kohutavat. Vanaemal hakkasid pisarad silmist voolama. Ma pole teda iialgi päriselt nutmas näinud ja niisugust nutmist pole ma ka iialgi näinud. Ta nägu oli endiselt liikumatu, ainult põski mööda veeresid pisarad, üksikud suured ja rasked pisarad...

Jooksin vanaema juurde, laskusin põlvili, panin pea ta sülle ja karjatasin:

«Kallis vanaema, anna andeks! Ma ei taha midagi teada. Ära räägi midagi, kui sa ei taha. Ainult anna andeks. Ma ei lähe kunagi enam sinna. Ei maksa sellest iial rääkidagi. Ainult ütle mulle ühte asja, kallis, hea vanaema, ütle mulle ainult,» — ja ma tundsin, kuidas mu süda hetkeks seisatas erutusest, «oli mu isa halb mees? Oli ta siis — alatu?» Ja ma puhkesin nii ägedalt nutma, et ei kuulnudki, kas vanaema mulle seepeale midagi vastas või ei.

Tundsin ainult, kuidas ta käed mind rahustavalt silitama hakkasid, kuidas ta viimaks mu ümbert kinni võttis ja oma sülle tõstis. Olen ju nii suur juba, vanaema enda pikkune, kuid ma tõmbasin enda hästi kägarasse ning surusin oma pea ta kondisele õlale. Kuulatasin ta rasket hingamist ja iseenda südame ärevaid lööke.

Siis lausus vanaema aeglaselt, ise ikka mõtlikult tulle vahtides:

«Mis ma oskan sulle ütelda. Suli ega varas ta pole.

Seda küll mitte. Alatu? Ei, seda vist mitte,» kordas ta nagu iseendale kinnitades. «Ja võib ju olla, et mina olen talle oma kibedas meeles ülekohut teinud, aga või see elu mindki on paitanud...» Ja siis jutustas vanaema katkendlikult — nagu poleks see kõik tal enam hästi meeles või nagu oleks tal liiga raske sellest rääkida — oma tütrest, minu emast, ja sellest, kuidas nad isaga abiellusid. Isa oli meremees ja sõjakeerises sattus ta laevaga kodumaalt kaugele. Kui sõda lõppes ja paljud koju tulid, ootas ema isagi tulevat, aga isa ei tulnud ega tulnud ja ema aina ootas ja ootas ja mina olin tibatilluke ega teadnud midagi ema muredest. Elu olevat siis olnud väga raske — süüa vähe, aga südamevalu palju. Pealegi olevat meie kodu sõjas hävinud ning sellepärast me olemegi siia keldrisse sattunud.

Siis tuli aga see kõige halvem. Ema haigestus, ning kuigi see oli ainult tühine angiin ja ta ise noor, ei paranenud ta enam, sest süda ei paranenud.

«See oli mu elu kõige raskem aeg,» ohkas vanaema. «Tuli teda põetada, sinu eest hoolitseda ja tööl oli ka vaja käia. Keegi pidi ju leivaraha teenima. Leiba anti aga sel ajal jaopärast. Kust oli mul abi loota? Sain juhuslikult teada, et su isa elab arvatavasti Rootsis. Lasksin siis teda raadio kaudu mitmel ja mitmel korral kutsuda. Mõtlesin, ehk võtab aru pähe. Ei tea mina siiamaani, mis hirm või arm teda seal kinni hoidis. Ei tulnud ise ega võtnud vaevaks teatada. Nägin, kuidas su ema selle all kannatas. Katsusin ka troostiks ütelda — mis mina oskasin —, et kes teab, kas nad seal välismaal neid kutseid iga kord kuulevadki, ja kui ka kuulevad, kes teab, mis siis jälle mõtlevad, või kus tema otsad võivad juba olla.

Läks mõni aeg mööda, tuli sealt üks isa tuttav ja sellelt kuulsime, et isa on elus ja terve, elujärjelgi polevat suurt viga, aga koju ei mõtlevatki tulla. See päev on mul meeles nagu eilne. Kui võõras läks, ei tihanud ma su emale silma vaadata. Ta kutsus mu oma voodi juurde. Võtsin sinu sülle ja istusin ta sängiveerele. Seal ta mulle sosistas, ta ei saanud siis enam kõva häälega rääkida: «Ema, ma ei tahagi enam, et Ülo tuleks. Pole tarvis. Saad sa aru, pole tarvis! Niisugust inimest pole tarvis, kes meist sugugi ei hooli! Ema, kui mind enam ei ole,» — vaat siis käis nagu vahe mõõk mu ihust läbi, sest esimest

korda ütles ta, et ta suremise peale mõtleb, «siis tõota mulle, et sa Kadrit kellelegi ei anna. Mitte kellelegi! Kuuled sa? Ka mitte Ülole, kui ta peakski ükskord tulema. Temale mitte! Kasvata ise Kadrit! Kasvata temast niisugune tubli inimene, nagu sa ise oled.» Mis jäi minul muud üle kui teda rahustada ja talle kõike lubada, aga endal oli süda tulist valu täis. Silmad hoidsin kuivad. Minu mure ei pidanud tema vaevale lisaks olema...

Ma vaatan ikka neid inimesi, kelle silmad on kui veeallikad, ja olen omas meeles mitu korda nende inimeste vastu kadedat meelt tundnud. Mina pole tohtinud elus nutta. Kunagi pole mul selleks aega olnud. Oma ainukese lapse matsin kuivade silmadega. Oli mul aega nutta? Sina nõudsid hoolt ööd ja päevad. Püüdsin teha kõik, mis minu võimuses. Haiglane ja hädine oled sa olnud. Tundsin alati hirmu, et jääd niimoodi teiste tõugata ja tallata, ja selle hirmuga ehk andsin sulle mõnegi ülearuse vopsu, aga või ma seda kunagi kurjusest...

Oma lapse surivoodil antud tõotust olen pidanud. Olen ma teinud hästi või halvasti, selle üle pole mina ise otsustaja. Nüüd, kus suurem vaev seljataga, nüüd siis korraga ilmus su isa lagedale. Hakkas kohe sind otsima. Aga eks mu süda oli ükstükk kibedust täis, ja teiseks — kas mina teadsin, mis inimene ta õieti enam on.

Siis kui meil siin raske aeg oli, kui inimene täna ei teadnud, mis homme saab, siis hoidis tema eemale. Kas ta siis ei teadnud, et tal on kodumaal perekond? Aga siis oli oma nahk kõige ligem. Ja mis teda seal kinni hoidis? Mingit niisugust süüd tal pole olnud, mille pärast tal oleks võinud pahandusi tulla. Olid sõja ja segaduse ajad, riikidevahelised asjad klaariti ära, kuid miks siis tema ei võinud kohe oma elu asju õigeks ajada. Tulnud kohe koju, kui sa õige inimene olid. Aga ei, siin oli alles puudus ja viletsus ja igal pool alles varemed ning elu räämas. Siis polnud härral õige aeg tulla.

Ega mina ei tea, kas ta seal hea elu otsas oli või näguripäevi nägi. Suurt külla ega õnne tal vist olla ei saanud, ega ta siis muidu lõpuks siia poleks kippunud. Nojah, nüüd, kus meil juba paremini läheb... Ütle ise, laps, kuidas ma oskan niisugust inimest usaldada. Nüüd pakub küll abi. Mis abi? Ühest küljest — võta vastu abi, siis on tema suur asjamees pealegi ja anna õigused ka kõik tema

kätte. Eks mul seisis igal sammul sinu ema silme ees ja on veel praegugi selgesti meeles, kuidas ta mulle kinnitas: midagi vastu võtta võib ainult sellelt inimeselt, kes meid tõsiselt armastab, kes meist hoolib, muidu ole nagu teise sant. Tegin südame kõvaks. Õige otsustaja selles asjas oli juba ammu mulla all. Mõtlesin: olen su nii suureks kasvatanud, küllap saame edasigi. Ja oleme saanud...»

Vanaema vaikis ja jätkas ivakese aja pärast teistsuguse häälega:

«Täna siin istudes ja sind oodates hakkasin aga asjale teisiti vaatama. Ta on ju ikkagi su isa. Küllap sul oleks tema juures kergem ja parem olla. Oled ise varsti täisinimene ja täisaru peas, ega sulle keegi enam liiga teha ei saa. Jätan selle asja sinu valida ja otsustada. Tulen homme ise sinuga kaasa ja vaatan, missugune elujärg tal on. Saad sinagi siis ehk kord ilusama elu otsa. Ega ta huupi sind enda juurde taha — küllap süda sunnib.

Ainult seda ma sulle ütlen ja seda pead sa mulle oma kadunud ema pärast tõotama — kui sul seal halb on või midagi viga, siis tule tagasi. Mina ootan sind alati, niikaua, kui mind on...»

Oi, vanaema, vanaemakene! Millal saan mina küll nii targaks, et ma sind täielikult mõistan? Kui hea ja kui suuremeelne sa siiski oled. Nii pole sa minuga iialgi varem rääkinud. Ja jälle ma tundsin seda «suure inimese tunnet», kuigi ise istusin päris tite kombel vanaema süles.

Hakkasin ta kaelast kõvasti-kõvasti kinni ja sosistasin talle otse kõrva:

«Mitte iialgi ei jäta ma sind maha! Mitte kuhugi, ka kuningalossi ei läheks ma sinu juurest!» Ja me vaikisime, meie — kaks Kadrit. See vaikus oli hea ja hellust täis ja ahjus hõõgusid vaevu-vaevu viimased söed...

Esmaspäeval, ...

Kui oled neljateistkümneaastane ja alles siis saad endale isa, siis pole küll midagi imestada, et ütled talle esialgu vägisi «teie» ning ei oska kuidagi rääkima hakata.

Seekord oli ta siis vähemasti kodus. Kui ma jälle sama

ukse taga seisin ja helistasin, olin ma küll palju vapram kui esimesel korral, kui teda kodus polnud ja ma temast veel õieti midagi ei teadnud, aga kui ma ukse taga lähenevaid samme kuulsin, oli mul ometi kange himu ümber pöörata ja ära joosta. Just selle mu mõtte peale avanes uks. Seisin vastamisi oma isaga. Tundsin otsekohe, et see ta on. Ta nägu, kuigi ma pole temast näinud ühtegi pilti, oli mulle esimesest silmapilgust peale tuttav. Ainult ma ei teadnud, kus ma teda olin näinud, kuid tundus nii, et isegi sageli ja mitmel pool.

Tema tundis mind samuti, sest kui ta oli mind hetke silmitsenud, hüüdis ta rõõmsalt:

«Kadri! Sa tulid siiski!» ja haaras mu mõlemast käest kinni ning juhtis tuppa. Küll oli imelik tunne. Nagu oleksin ma filmis või ma ei tea mis. Olime ju ometi kõige lähedasemad inimesed ja sellegipoolest nii võõrad, sest et tutvusime alles esimest korda elus. Ta aitas mul üleriided seljast ja pani mu diivanile istuma. Vaatlesime teineteist. Ta on üsna pika kasvuga ja väga kõhn mees. Võib olla, et ta on haige, sest ta silmad on nii imelikult väsinud või isegi nagu kurvad, ka siis, kui ta naeratab. Mulle hakkas ta just nende kurbade silmade pärast otsekohe meeldima. See tähendab, ta oleks mulle ka lõbusate silmadega meeldinud, sest ta on ju minu isa, aga nii meeldis ta mulle millegipärast veel rohkem. Siis hakkas ta mind küsitlema. Kõigepealt küsis ta muidugi, kuidas see ime juhtus, et vanaema mul siiski viimaks tema juurde lubas tulla. Rääkisin talle siis vanaemast ja meie elust, ka vanaema tõotusest emale ja kõigest, mis mulle sel korral meelde tuli.

Isa kuulas ja suitsetas vahetpidamata. Ta suitsetas nii palju, et varsti ma nägin teda üsna ähmaselt läbi sinise suitsu ning viimaks hakkasin sellest läkastama ega saanud enam edasi rääkida. Siis isa taipas ja vabandas — talle polevat ettegi tulnud, et mina pole ju suitsuga harjunud. Ta tõusis, avas akna ning lubas sel õhtul mitte enam suitsetada. Mina ütlesin, et suitsetagu edasi, sest pole midagi, küll ma sellega juba harjun ja et mulle isegi meeldib suits. See oli kõige tühisem osa meie jutust ja ometi rääkisime mõlemad nii, nagu oleks sellel olnud suur tähtsus. Ta küsis kohe selle peale:

«Võib-olla sa suudaksid minuga ka harjuda? Kas sa tuleksid minu juurde elama?» Ta seisis akna all, käed

selja taga, ja silmitses seda küsides mind väga pikalt. Jälle panin tähele, kui isemoodi väsinud vaade tal on, ja ma vaatasin maha, kui ma vastasin, tundsin ennast seejuures süüdlaslikult.

«Ma ei või vanaema maha jätta. Jään alati tema juurde.» Mina ei vaadanud üles ja isa ei lausunud ka sõnagi. Siis ma ütlesin tasakesi:

«Aga vanaemaga koos tuleksin ma küll,» mille peale tema õlgu kehitas, siis jälle minu kõrvale diivanile istus ja lausus:

«Vaata, Kadri, sinule on su vanaema oma, aga minule on ta täiesti võõras. Kasvad suuremaks, saad isegi aru, mida see tähendab. Mina, näed, ei suudaks temaga kuidagi harjuda. Olen kindel, et ka tema minuga mitte. Ei, laps, see mõte viska kohe peast.»

Hea ütelda — viska peast! Kas mõte on siis mõni müts? Olin teel siia ainult sellest võimalusest unistanudki, seepärast neelatasin õige-õige pettunult. Kuid ma tundsin, et välja pole vaja seda näidata, ja seepärast püüdsin isale võimalikult reipa ja rõõmsa häälega ütelda:

«Sest pole ehk midagi, kui me koos ei ela. Hakkan sageli siis käima, kas või iga päev.»

«Asi seegi,» naeratas isa.

Siis ta silitas korraks üle mu juuste ning ütles, et ma olevat üldse väga ema moodi. Ma jäin hiirvagusi, nutt tükkis peale. Palusin temalt, et ta jutustaks mulle midagi emast.

Isa tõusis, sulges akna ja kõndis toas edasi-tagasi, nagu oleks ta unustanud mu küsimuse ja minugi. Ma väristasin õlgu. Oli jahedaks läinud ja ma tundsin, et mul poleks olnud vist tarvis seda praegu küsida. Siis seisatas isa mu ees, silmitses mind ja lausus erilise madala ning vaikse häälega:

«Ka su ema oli ilus. Väga omapäraselt ilus.» Kuigi see polnud mulle mingiks uudiseks, sest ilma et keegi oleks mulle seda ütelnud, teadsin alati, et mu ema oli ilus — ema ei saagi ju olla muud kui kõige ilusam ja kõige parem terves maailmas. Ometi oli mul hea meel, väga hea meel, et isa seda kinnitas, ja ma ootasin kangesti, mida ta veel ütleb. Tema aga vaatas kuhugi kaugele minust mööda ja näis, et ta ei tahtnudki enam midagi muud ütelda. Küsisin siis ise viimaks:

«Ta oli ju ka hea — eks ole?»

«Ka hea,» noogutas isa pead. «Võib-olla on vanaema jutust sulle niisugune mulje jäänud, nagu poleks ma su emast hoolinud. Selles aga eksib su vanaema ja arvatavasti eksis su õnnetu emagi. Ka mina olen oma elus palju eksinud.»

Eksitus? Kas see siis oli ainult eksitus, et inimene hülgas oma kodumaa raskel ajal? Kas täiskasvanud inimesed võivad niisugusteski asjades eksida? Nojah, ma ei tohi unustada, et ta tegelikult ju ei hüljanud. Ta ei läinud kodumaalt ära vabatahtlikult, vaid sattus kaugele oma töö tõttu laeval. Ja minnes ta ei teadnud, et kodumaal nii raskeks läheb. Kuid tagasi oleks ta ikkagi varem võinud tulla, kui ta tuli. Isa ütleb, et ta laskis ennast algul igasugustest juttudest, mis meie maa kohta pärast sõda välismaal ringi käisid ja käivad tegelikult veel praegugi, hirmutada ja et tõde ei olnud nii kerge kusagilt teada saada. Muidugi ma ei hakanud talle ütlema, et tõde oleks ta kohe kõige paremini just siitsamast kodunt teada saanud. Püüdsin hirmus kangesti temast aru saada, sest ma nii väga tahan, et mul oleks isa, ja ta on mul nüüd, ja siis ma tahan ka nii väga, et tal midagi viga ei oleks.

Pealegi ta ju ise sai lõpuks sellest aru, et ta on eksinud ja valesti toiminud. Ainult see on ikkagi hirmus, et on olemas niisugused eksitused. Ja selles eksituses laskis ta mu heal ja ilusal emal oodates surra... Kuid mulle meenus samas, et ma ei tohi ülekohtune olla. Isa ei teadnud ju sel ajal midagi ema haigusest. Surmastki sai ta alles kodumaal teada ja ma sain aru, et siin on jälle niisuguseid asju, mis pole minu arusaamise jaoks, ning olin parem vait.

Siis muutis isa jutuainet. Hakkas küsima, kuidas mul koolis läheb ja kuidas mu jalg on paranenud. Tuli välja, et just tema oli see olnud, kes seekord poes vanaema teretas ja kelle eest vanaema plehku pani. Ta olevat siis just äsja välismaalt tagasi tulnud ja hakanud mind otsekohe sealt ümbrusest otsima ja just samal päeval, kui ma auto alla jäin, olevat ta mind käinud meie koolis küsimas. Tähendab just samal päeval, kui mina nii väga tema järele igatsesin, tema ja ta kaitse järele... Ka haiglasse saatis tema paki ning on mitmel korral veel katset teinud, kuid vanaema olevat selle ära keelanud. Ikka ainult eksi-

tused ja arusaamatused. Nüüd siis on need ehk ometi kord möödas.

Minul oli aga omalt poolt rõõm rääkida oma kooliasjadest, sest häbenemiseks polnud seal õieti enam muud kui see igavene algebra. Kui isa seda kuulis, kergitas ta kulme:

«Kas minu tütrele teeb algebra raskusi? See juba ei lähe. Hakkad minu juures kas või iga päev tunnis käima ja küll me selle selgeks saame.»

Tõstsin silmad aukartlikult isale: «Kas te, see tähendab sina, oskad siis algebrat?»

Isa muigas:

«Küllap ma juba algebrat oskan, ära seda karda. Ja teen selgeks sinulegi.»

Mõistsin, et nüüd on vist tulnud paras silmapilk ka oma isast midagi teada saada, ning ma hakkasin teda küsitlema. Ta vastas aga nii kole lühidalt, et mul oli üsna tegu, et saada teada, mida tahtsin. Niipalju sain selgeks, et laevakapten ta just polnud, kuid see-eest oli raadiotelegrafist, mis on just niisama tähtis või, ma usun, veelgi tähtsam ja keerulisem kui kapteniamet. Nüüd aga töötab isa lihtsalt ühes suures tehases mehaanikuna ja on oma tööga väga rahul. Kui me sinnamaale jõudsime, siis ütles ta, et ta palgal polevat viga ja et nüüdsest peale hakkab ta mulle iga kuu raha andma.

Mulle meenus, mis vanaema oli rääkinud minu emast, kuidas ema oli arvanud andmise ja armastuse kohta. Jutustasin isale ka sellest. Isa ütles mulle seepeale:

«Olete teie siin aga veidrad olevused. Teile tuleb raha vägisi toppida. Muus maailmas inimeselt muud ei tahetagi kui raha, raha ja ainult raha! Selle armastuse koha pealt võid sa küll üsna rahulik olla. Asjalugu on nii, katsu sellest aru saada, ma ei hakka sulle seda iga päev kordama: minule on maailmas väga vähe jäänud ja sina oled mulle praegu kõik! Kellest võiksin ma rohkem hoolida kui sinust, oma ainukesest lapsest? Mõtle ise. Sinu kaudu saan ma pisutki oma eksimusi heaks teha. Meil sinuga tuleb kõike jagada. Küllap hakkame veel hästi läbi saama. Mis sa arvad?»

Noogutasin innustunult pead ja sel hetkel tundsin, nagu oleks mulle avanenud viimane värav õnnelikkude maailma.

Mul on isa! Ja kuigi tema juures on midagi, mis ma unustama pean, siis ma olen selle suure rõõmuga valmis ka unustama. Ta ju ütleb, et ta koguni hoolib minust! Tundsin, et iialgi elus ei saa ma enam olla alandatud ega rõhutud.

Aga selle välismaa-asja katsume tõsiselt ära unustada. Tõepoolest, ega siis eksida pole lubatud ainult lastel.

Kui ma koju hakkasin minema, tuli isa mind saatma. Oli külm talveõhtu. Vahepeal oli uus talv tulnud ja jälle lund sadanud, sest kõikjal oli värske lumevaip. Igal postil ning puuraol valge villamütsike peas. Aga taevas ise oli jälle selge ja seal tohutus kõrguses särasid lugematud tähed. Oleksin väga tahtnud, et need tähed oleksid nagu helgiheitjad olnud ja oleks nii valge olnud, et kõik vastutulijad oleksid näinud, kuidas ma kõnnin kõrvuti oma isaga. Püüdsin temaga sammu pidada. Isa märkas seda ja püüdis oma sammu lühendada, meil oli hea ja lõbus ja tee oli liiga lühike...

Laupäeval, ...

Loomulikult, on hirmus tore, kui sul on isa. *Minu isa!* Iga kord, kui ütlen neid kahte sõna — ja ma püüan nii seada, et ma saaksin oma jutu sees kuidagiviisi neid sõnu ütelda, — iga kord käib mu südamest magus uhkuse- ja õnnevärin läbi. Ainult vahetevahel mulle näib, et mitte iialgi ei tule õnn üksinda majja, vaid ikka on tal kas või üsna tilluke murevari taga. Praegu seda kirjutades meenub mulle küll see koht tädi Elsa kirjast, kus ta räägib inimesest, kes leidis kümme rubla ja oli õnnetu, miks ta kakskümmend ei leidnud. Aga kuigi ma saan aru, et selline inimene on naeruväärne ja kõlbmatu, ei saa minagi lahti mõttest — miks peab see siis ikkagi nii olema, et me ei või elada kõik koos — vanaema, isa ja mina? Nad on ju mõlemad minu. Miks ei või siis mu suur-suur õnn olla veel natuke suurem? Eriti veel nüüd, kus isa... aga ei, pean kirjutama kõigest algusest peale, nii nagu oli.

Mina käisin isa juures nii tihti kui vähegi võimalik. Ainult et ühtelugu polnud isa kodus või tal oli jälle väga kiire. Mul hakkas sellest isegi kurb. Tundus vägisi juba

nii, et midagi muud on isale siiski palju tähtsam kui mina.

Vanaema omakorda oli veider. Ta ei keelanud mind ühelgi korral isa juurde minemast, kuid nendel õhtutel, kui ma isa juurest tulin, oli ta iseäralikult sõnatu ja iga kord tuli mul teda siis pihasoonte ning ristluude masseerimisega nagu lepitada või justkui midagi heaks teha. On see siis kellegi asi — käia oma isa juures nagu külaline ja sedagi iga kord nii, nagu võtaksin ma oma vanaemalt midagi.

Milline lugu!

Tahtsin väga, et nad ise kokku saaksid. Lootsin — siis nad ikkagi lepivad teineteisega, hakkavad hästi läbi saama, ja kes teab, kuidas veel kõik võib minna.

Kuidas neid küll kokku saada? Vanaema lubas ju juba esimesel korral minuga isa juurde kaasa tulla, aga siis, kui minek käes oli, hakkas tal korraga selg väga valutama ja nii käisingi ma üksi. Rohkem aga meil sellest võimalusest pole juttu olnud. Isa ma kutsusin mitmel korral meile, kuid enamasti tuli ta mind küll meie majani saatma, aga leidis alati, et sissetulemiseks on liiga hilja, ja niisama ta ka ei tulnud. Ainult lükkas oma tulekut ikka edasi.

Tundsin selgesti, et ta teeb meelega nii. Ta ei taha lihtsalt meile tulla. Ei taha vanaema näha! Mulle sai selgeks, et nii see ei või enam edasi kesta, ja ma otsustasin: saagu mis saab, aga ma ei lähe siis ka isa juurde. Mitte enne kui ta on vähemasti korrakski meile tulnud. Öelgu või olgu siis vanaema kuidas tahes, vähemalt on nad siis kord kokku saanud ja siis teab, kuidas edasi olla.

Mul olid isa juures kolmapäeva ja reede õhtuks algebra tunnid kindlaks määratud. Siis ma pidin alati ilmtingimata minema ja isa oli siis ka alati kodus. Sel reedel ma aga ei läinud. Arutasin nii — kui isa näeb, et ma ei tule, siis tuleb ta ise laupäeval kindlasti vaatama, kuhu ma jäin. Olin selles veendunud. Püüdsin meie toa teha nii ilusaks ja puhtaks kui võimalik. Endal sidusin ka juuksed niimoodi üles, nagu Annel kodus on. Minu juures see küll nii ilus välja ei näe, sest mu juuksed on selleks liiga pikad ja paksud. Kui vanaema mind selle soenguga nägi, hakkas ta hurjutama — ma pidavat välja nägema nagu poolemeelega Õrjete Anna tema kodu-

külast, kes käinud mere ääres prohveti valget laeva ootamas. Mina ei oodanud küll mingit prohveti valget laeva, vaid ainult oma isa, kuid üsna lootusetu ja kurb oli seegi ootamine. Pühapäev ei toonud paremat. Anne vedas mu poolvägisi liuväljale. Ilm oli ka sel päeval vastik. Kibelesin koju. Kodus ei oodanud mind aga keegi.

Ei tulnud mu isa ka esmaspäeval, ei teisipäeval.

Kolmapäeva õhtul mul nagu põles miski sees. Kui kell sai pool seitse — minu harilik minekuaeg —, siis pidin ennast peaaegu hammastega toas kinni hoidma, et mitte tõusta, riietuda ja ise isa juurde joosta. Nii suur hirm oli mul kaotada seda, mille ma alles äsja olin leidnud. Kuid kõigepealt oli vaja selgust.

Lootsin metsikult, et sel õhtul, kui isa näeb, et ma juba teist korda ei lähe, tuleb ta ise mind otsima. Vanaema oleks kindlasti tulnud, kuid isa ei tulnud. Veel kell kaksteist öösel ootasin. Kuulatasin vaikseks jääva ümbruse iga kobinat ja kõbinat. Välisukse iga summutatud müts pani mind võpatama, kuid aegamööda vaikis kõik, ainult mitte minu südame rahutu ja valus peksiemine.

Pugesin vanaema käsu peale voodisse. Võtsin kaasa ema pildi. Vaatlesin seda nii, nagu oleks ta seal mu juures olnud. Mu vaene, vaene ema — kui aimdusetult ja õnnelikult ta oma pildil naeratab! Minul aga oli tunne — meie emaga oleme jälle oma isa kaotanud.

Ma tean, et minul ei kõlba jonnida ja et ma lähen isa juurde veel edaspidi, kas või ainult viisakuse pärast, kuid see pole kõik enam see. Nüüd alles mõistsin, miks ema vanaemalt enne surma selle tõotuse võttis. Jah, armastus ei ole küll niisugune asi, kus ainult sõnadest või veel vähem rahast aitaks. Miks isa ütles mulle esimesel korral niisuguseid sõnu? Miks? Ja nüüd ei tunne ta minu, oma ainukese tütre järele niigi palju puudust, et mind üles otsida, kui ma pole juba kümme päeva seal käinud. Milleks mulle ta rahaline toetus? Saime siiani ju ilma selletagi läbi. Mulle pole vaja uut talvemantlit. Võin väga hästi käia kas või talv läbi vihmamantlis, kui ma ainult teaksin ja tunneksin, et mu isa tõeliselt minust hoolib, südames muretseb.

Ema, kallis ema, sul oli nii õigus võtta vanaemalt see tõotus. Surusin ema pildi vastu südant. Mul oli meist

mõlemast tohutult kahju. Aga ma ei nutnud — ei! Ainult mul oli veel valusam kui nuttes.

Olin õnnetu isegi unes. Hommikul ärgates mu pea valutas ja tundsin kohe, et need pisarad, mis ma õhtul alla olin neelanud, olid kurku põlema jäänud. Ka oli mul palavik. Vanaema riidles.

«Mina need uisud sul veel ükskord ahju ajan. Muud ei ole, kui tõmmatakse nendega nahk palavaks. Nagu terake tuult peale saab, nii kohe siruli. Nüüd on veel uus mood juurde tulnud — iga natukese aja tagant joostakse väravale. Mis õnne sa seal ootamas käid? Paneks siis korralikult riidessegi.»

Vanaema hääl kumises mu kõrvus kõrgelt ja kaugelt. Ma ei ütelnud ühtegi sõna vastu. Milleks? Mis seda vanaema torisemist nii tähele panna. Tean juba, et ta ei teegi seda paha pärast ega tigedusest, vaid ainult siis, kui endal süda valutab. Minagi riidleksin praegu kellegagi, kui ainult oleks, kellega.

Vanaema pani mulle toidu voodi ette toolile ja läks tööle. Ma ei hoolinud söömisest ega viitsinud tõusta ukseginud lukustamiseks. Kõik tundus nii ääretult ükskõik. Akna taga tuiskas. Tuba oli sellest kogu aeg peaaegu pime.

Ma ei maganud ega olnud ärkvel. Kõige pahem tunne oli — pettumus isast.

Ma ei saanud midagi parata, et mõtlesin ikka ja jälle — seda tegi temaga see välismaa! Raamatutestki võib lugeda, mismoodi elu seal on. Armastus ja kõik õilis ning ilus on seal välja arvestatud, et kuidas kõigest ainult kasu saada. Loomulikult, mis kasu võiks isal minusugusest tüdrukust olla, ja küllap ta seal kaugel õppis niisugust juttugi ajama, mis pole päris tõsi. Noh, kui ta minust hooliks, nagu ta ütles, kas ta siis võiks nii kaua ilma minuta olla, kas ta siis... Ega need kõik polnud kuigi arukad ega head mõtted mu valutava pea ja kipitava kurgu jaoks... Viimaks uinusin uuesti. Ma ei tea, kaua ma magasin, kuid korraga tundsin läbi une, et mul hakkab hea. Mu otsaesisel on jahe ja mul on seetõttu kergem hingata. Avasin silmad. Isa istus mu voodiserval ja hoidis oma jahedat kätt mu laubal. Algul mõtlesin, et ainult mu unenägu on muutunud ilusaks, siis aga kuulsin isa häält:

«Küsisin mitmel korral koolist, kuidas sinuga on. Täna öeldi mulle, et sa puudud. On sul väga halb? Kas sa soovid midagi?»

Mida oli mul veel soovida? Haarasin ta käe. Liibusin põsega selle vastu ja silitasin seda. Tema aga kordas:

«Tütar! Tütrekene!» Ta silmad läikisid seejuures nii iseäralikult, nagu oleks talle midagi silma läinud või nii nagu... — aga meestel, ja veel isadel, pole ju pisaraid, ka tagasihoidmiseks kindlasti mitte!

Oli hea, hea!...

Võtsin padja alt ema pildi. Näitasin seda isale ja jutustasin talle puhtsüdamlikult, miks ma selle õhtul kaissu võtsin ning mida ma enne uinumist olin mõtelnud. Pilt oli kaisusmagamisega kannatada saanud. Isa võttis pildi enda kätte ja pöördus sellega valge poole. Kui ta selle mulle tagasi andis, ütles ta kareda, väljaköhimata häälega:

«Toon sulle homme uue. Loodan, see hakkab sulle meeldima. Niisugust rumalust aga, nagu sa täna mulle praegu rääkisid, ära enam mõtle. Mäletad, meil oli sellest juba esimesel korral jutt. Uskusin, et oled mõistlikum ja ma ei pea sulle seekord öeldut enam kinnitama.»

Niisugust asja võiks isa mulle siiski mitu korda päevas kinnitada ja palju seda poleks! Kas talle ei tule ette, et tervelt neliteist aastat olen ma sellest ainult unistanud.

Loomulikult sain ma veel selsamal päeval terveks. Kuigi isa kutsutud arst kinnitas mul olevat angiini (angiini kardetakse ema surmast saadik meil kõige rohkem) ja mind ei lubatud enne nädala möödumist kooli minna.

Kuid ega koduski halb polnud. Oh ei, enam mitte. Järgmisel päeval tuli isa jälle meile, aga seekord juba õhtul, kui vanaema ka kodus oli. Mina tundsin koputamisest ära, et on isa, ja olin kole põnevil, mis vanaema nüüd ütleb või teeb. Vanaema ütles esialgu ainult:

«Noh, leidsid siis viimaks ikka ka meie ukse üles?» Pakkus isale tooli, kuid ise meie juurde ei istunud, vaid hakkas pliidi ees askeldama.

Isa polnud oma lubadust unustanud. Tal oli emast kaasas suur pilt hõbedases raamis. Minul sellist pole. Sellel pildil ema juustest tungiks nagu päikesepaiste läbi ja nad helendavad ümber ta pea. Ta ei naera sellel nagu minu sirelipildil, vaid ainult naeratab pehmelt, hellalt ja

imekaunilt. Teist niisugust naeratust pole terves maailmas, ma tean. Ahhetasin seda pilti vaadates nii kõvasti, et vanaemagi muutus uudishimulikuks, tõi kummutisahtlist prillid, pani ninale ja minu käest pilti võttes hakkas seda põhjalikult uurima: «Millal see siis on tehtud? Ma pole temast niisugust ülesvõtet mitte näinudki.»

«Seda te pole saanud,» vastas isa. «Tegime selle mõni aeg enne minu ärasõitu. Siis me veel ei teadnud, et see jääbki viimaseks. See on tehtud just sel päeval, kui ta mulle rääkis, et tütrele paneme tingimata nimeks Kadri ja et ta just tütart tahab. Ta oli väga heas tujus ja õnnelik. Ütles ise, et nii õnnelik pole ta veel iialgi olnud...»

Isa vaikis.

«Jah,» ohkas vanaema. «Näed, kuidas elu läks. Kas tema vaeseke oskas siis arvata, kui pikalt temale seda õnne on antud...» Muud vanaema ei ütelnudki, kuid seda oli ta ütelnud ja ohanud nii, nagu oleks ainult isa selles süüdi. Hakkasin taipama, miks isa pole tahtnud vanaemaga kokku saada. Tõin ruttu oma algebraülesanded. Hakkasime õppima. Vanaema keetis teed ja kattis laua. Kui me kõik kolmekesi laua ääres istusime, alustas isa vana tuntud juttu sellest, kui ebaterve on keldrikorter minule ja vanaemale endale.

Nägin, et vanaema tõmbus jälle okkaliseks:

«Ei mina elaks siin päeva ega tundigi, kui aga korterid puu otsas kasvaksid, et muudkui mine ja koli sisse. Näe, siin see Kadri tuttav Elsa-proua, ise kirjanik või mis, on meie eest ka kõik maailma kohad läbi käinud. Mis sest kasu?... Rääkida oskab igamees, aga andjat pole ühtegi...»

Isa aga ütles rahulikult:

«Selge! Asi ongi selles, et mul on teile otsekohe konkreetne ettepanek. Meie tehas ehitab oma töötajatele Ratta tänavale uut elumaja. Olen kõik oma vaba aja seal ehitamas käinud. Maja saab varsti valmis ja mul on seal õigus väikesele korterile. Sinna uude korterisse kolitegi teie Kadriga sisse. Mul on ülemaga see asi juba ära klaaritud.»

Ma ei märganud suudki enne kinni panna, kui südamel jahe hakkas. Jahe hakkas aga siis, kui vanaema isale peaaegu käratas:

«Kas sa hulluks oled läinud? Mina hakkaksin sinu vaevaga ehitatud korteris elama!»

Oh, mis nüüd lahti läks! Isa ikka tasa ja targu, vanaema kõvasti ja ägedalt. Kumbki ei näinud sedamoodigi, et alla anda. Isa jutustas uue korteri eelistest, vanaema kuulas, noogutas pead, nii et mina olin juba kindel — nüüd nõustub! Aga kui isa lõpetas, lausus vanaema:

«Võta Kadri kaasa ja kolige sinna taevariiki. Minul on siingi hea küllalt. Pole ma eluaeguski kellegi teise töövaevast elada tahtnud. Ei pane ka sina mind seda tegema. Kui enam ei jaksa ise enda eest hoolitseda, küll siis riik hoolitseb.»

Miks see vanaema siis ikka niiviisi! Oleksin vahele seganud, kuid isa ruttas ise vastama. Ta ütles küll nii kenasti, et minule läheb vanaema palju rohkem vaja kui teda ja et selle küsimuse olen ma juba alguses kohe ise täiesti õigesti otsustanud.

Vanaema ei jätnud:

«Mis otsustaja see laps ka on. Las elab mõni aeg sinuga, küll siis näeme. Lapse meel on lapse meel...»

Olin sügavasti solvunud. Kas ta on siis unustanud selle õhtu, kui istusin ahjusuu ees tema süles? Vaatasin teda ja siis märkasin, kuidas ta käed leivatükilt koorikut ära lõigates värisesid ja ta silmad olid üsna niisamasugused nagu siis, kui ma «Onu Tomi onnikest» lugesin, ning ma mõistsin äkitselt jälle, et ainult minu pärast teeb ta seda, ja mul oli oma mõtete pärast häbi. Tõusin ja astusin vanaema selja taha ning sosistasin talle kaelast kinni haarates kõrva:

«Vanaemakene, ma pole ju enam nii laps. Ja ära ole isale kuri, ta tahab ju ainult head teha.» Võib-olla isa kuulis seda, sest ta hakkas peaaegu sellestsamast rääkima, ja ma märkasin, et temagi oli erutatud. Ta tõmbas mitu korda suitsu, enne kui alustas:

«Püüdke siis ennast kord ka minu seisukorda asetada. Olen ma oma eluga eksinud? — Olen! Tahan ma tehtud viga pisutki parandada? — Tahan! Ma ei tulnud naljapärast kodumaale tagasi. Mitte huvireisile, vaid katkestatud elu jätkama. Tulin alustama sealt, kuhu see oli pooleli jäänud. Vahepeal oli kõik muutunud — nii minu isiklik elu kui ka muu.

Arvate, et mul on kerge olnud? Igale poole jäävad mulle need aastad, mis ma välismaal elasin, põigiti teele ette. Muidugi mitte ametlikult. Aga inimesed ise. Omavahelistes juttudes ja käitumises. Mina aga tahan seda aega unustada. Teie võib-olla mõtlete ka, et ma elasin sel ajal seal härra elu? Härraks ei saada töömehe kätega. Seda peaksite te oma noorusest väga hästi mäletama. Suurem osa mu ajast läks seal tööotsimise peale. Siin, näete, ei jõua nii palju tööd teha, kui seda jätkub ja ise tahaks. Nüüd, kus ma juba enam-vähem hakkama saan, nüüd tulete jälle teie ja teete näo, nagu oleksin ma mingisugune kurjategija, kellel pole millelegi õigust ega andeksandmist loota.»

«Mis andeksandja mina ka olen,» segas vanaema vahele. «Andeksandja on juba üle tosina aasta mulla all. Ja kas ma siis aru ei saa. Ma ju ütlen — võta Kadri! Mis andeksandmist sa minult veel tahad.» Vanaema hääl oli korraga väsinud, nagu eksinud mingisuguste omaenda mõtete võrku. Ka isa ütles korraga vaikselt ja liigutatult:

«Kas te siis ei mõista? Teie olete olnud kõik need aastad ja olete praegugi Kadrile emaks ja just teile kui Kadri emale olen ma tänu võlgu. Miks ei taha te lasta mul siis osagi oma võlast tasuda? Pealegi pole see mulle mingi ohver. Olen oma töö juba teinud. Korteri ma saan, kuid mul on ka praegu omaette ja hea elamine. Mees, kelle korteris ma elan, on mu sõber. Ta on meremees ja väga harva kodus. Mida mulle siis veel tarvis on? Muudkui teile kahele rõõmu teha!»

Kui isa ütles, et vanaema on õieti minu ema, siis nägin korraga, kuidas vanaema naeratas. Ausõna, aga vanaema naeratas ilusalt ja noorelt. Ma olen seda naeratust kusagil juba näinud — hiljuti näinud —, aga kus? Mu pilk langes ema pildile laual. Õigus! Siin ta ongi, see minu ema naeratus.

Kuigi mul on endiselt kahju, et me ei mahu siis juba kõik kolm koos elama, on mul siiski nii hea meel, et vanaema ja isa leppisid lõplikult ära ja et meie vanaemaga saame ometi viimaks u u e k o d u!

Ma peaaegu ei usuks seda. Aga kui pööran oma pilgu ema pildile, siis kinnitab ta naeratus mulle, et see on õige. Mu ema pilt on esimene, mille ma viin üle meie uue

kodu läve, ja siis asetan ta sealgi nii, et näen teda õhtul viimasena ja hommikul esimesena.

Kui julgustav ja kui hea on alustada päeva oma ema naeratusega!...

Neljapäeva öösel, ...

Kuigi ööpäevas on kakskümmend neli täpselt ühepikkust tundi ja iialgi pole üks minut teisest pikem, siis on ometi kindel, et nukrate mõtete tunnid on aastapikkused, ning siis ei saa päevad kuidagi otsa, nagu minul varem alati oli... Aga rõõmsad mõtted ja rohke tegevus kulutavad aja nii kiiresti läbi, et tunnid tunduvad lühemad kui üksainus hetk, ja üldse olen ma viimasel ajal nii sageli soovinud: oleks mul ometi sada kätt!

Just praegu seda kirjutades tuli mulle ette, et kuigi ma pole just sajakäeline, siis õige mitu paari käsi oleks mulle nagu juurde kasvanud.

Häda on praegu ainult selles, et ühelgi paaril ei jätkunud aega kirjutamiseks, ja nüüd pean tagantjärele — üks-kaks-kolm — mõne tähtsama sündmuse üles märkima. On ju möödunud tegevusrohke kuu ometi nii tähtis mu elus.

Seisan praegu uue alguse ukse taga. Täna on viimane õhtu meie vanas kodus. Kõik on juba sisse pakitud ja see kodu pole enam kellegi kodu. Sellest ei saa ka enam iialgi kellegi kodu. Nüüd tehakse siia mingisugune laoruum. Mul pole sugugi kahju siit lahkuda. Kuidas võikski olla, kui ees ootab selline kodu!

Ma ei unusta iialgi meie esimest külaskäiku sinna, ka mitte siis, kui olen niisama vana kui vanaema praegu. Läksime. Vanaema ees, mina järel. Kõik kohad olid veel igasugust kolu — lubjatünne, laudu ja muid asju täis. Mitmest asjast tuli üle ronida ja ettevaatlikult minna, et ennast ära ei määriks.

Esimese korruse trepi lõpus vanaema ei ütelnud midagi, teisel ta ohkas, kolmandal ohkas sügavamini, neljandal aga tõmbas hinge ja siis hakkas torisema. Kuid tuli v e e l kaks korrust kõrgemale minna!

Hakkame elama kõige kõrgemal — kuuendal korrusel!

Minu meelest ongi see meie uue kodu juures kõige toredam! Akendega otse taevasse! Ometi viimaks võin oma kodu akendest näha sinist laotust, päikest ja pilvi. Võin akent avades tunda taevaaluseid tuuli!

Ohoi, selle eest oleksin valmis iga päev kümme korda kõrgemat treppi pidi ronima ja vanaema kas või seljas kandma. Nii ma talle ütlesingi. Tema vehkis ainult kahe hingetõmbe vahel käega:

«Ah, mis sa albid.»

Meie jutuajamist kuulis üks tööline pealt ja püüdis vanaema rahustada:

«Pole viga, mutikene. Selles majas hakatakse sind liftiga tõstma.»

«Kas siia tuleb ka lift!» hüüatasin nii kõvasti, et vanaema mind ribide vahele toksas: «Hullvaim, ega sa metsas ole.» Aga kui tööline kinnitas seepeale, et tõepoolest tuleb lift, hädaldas vanaema jälle — tema küll ei lase oma vanu luid-konte nagu puid või telliskive ühest kohast teise tõsta, et vaata kui pillavad veel maha.

Tööline muigas: «Küll sa ära harjud. Vaat hakkad veel lõbu pärast maa ja taeva vahet keerutama.» Kuigi see mees minu vanaema sinatas, oli ta lahke ja jutukas ja temalt saime teada, et maja peab juba selles kvartalis tingimata nii kaugele valmis saama, et sinna võib sisse kolida. Muidugi on selles majas gaas, keskküte ning muud mugavused.

Selle peale ei saanud vanaema ütlemata jätta, et temale see keskküttevärk ei meeldi põrmugi, pole tal vanainimesel enam siis korralikku ahjugi, kus võiks mõnikord tulepaistel oma jooksvahaiget selga soojendada.

Toas aga selgus uus üllatus: seal oli koguni kamin! Selle peale jäi isegi vanaema suu vakka. Mina aga keerutasin ühest nurgast teise ja kamina ees tirisin ennast salaja ninast ning näpistasin igaks juhuks ka kõrvalesta, et veenduda, kas ma ikka olen tõeliselt olemas ja kas ma olen ka ärkvel.

See korter on küll ühetoaline nagu kõik kuuenda korruse korterid, mis on mõeldud üksikutele või väikeperelistele nagu meie vanaemaga, kuid see-eest on ta nii põnevalt sipisopiline, nagu oleks kohe mitu tuba, ja ma mõtlesin juba välja, kuidas neid saab vajaduse korral üksteisest eesriietega eraldada. Peale selle on hiiglasuur

seinakapp, tilluke esik, köök ja koguni duširuum, kus võib gaasi abil alati sooja vett teha.

Vanaema katsus kõik asjad, isegi seinad, käega üle ja ohkas. See ohe oli aga selline, et ma sooviksin, et ta ainult niimoodi võikski oma elus ohata.

Kui me vanasse kodusse tagasi läksime ja seal ringi vaatasime, ohkasime mõlemad uuesti nagu ühest suust. Seekord juba sootuks teisel põhjusel. Märkasime äkki, et selles pole peaaegu ühtegi eset, mis kõlbaks viia meie uude, unistuslikku kodusse.

Mis meil siis ongi? Voodi, mida vanaema täie õigusega nimetab koikuks, kuna see koosneb vaid kahest lihtsast jalgadega puukastist, mida võib nagu sahtleid teineteise sisse lükata. Järgmiseks: koledasti värvi poetanud vana kummut, mõned kõige lihtsamad toolid-lauad-taburetid, vanaema vana kirst, nagid seinas, köögikapp ning minu «raamaturiiul» aknalaual, mis — kuidas ma ka ei kujutleks — pole ikkagi muud kui vana armetu puukast puuraamatutega, ja ongi üldjoontes kõik!

Aga nüüd, kui ma selle pooleldi juba sissepakitud kodu keskel istun, kus kõik asjad kindlasti sama kärsitult kui minagi homset teeleasumist ootavad, märkan, et palju on muutunud.

Mul on juba ammu selge, et asjad ei teki kaugeltki iseenesest, ja kui tahad, et su ümber oleks ilus, siis peab aga kätel kärmesti käia laskma. Kuid isegi kätest, kui neid on ka kuitahes palju, ei jätku igakord. Asjadega peab üsna tublisti ka leiutaja olema. Noh, ma mõtlen seda umbes nii: asjadest peab nägema mitte üksi seda, kui inetud nad on, vaid kui ilusaks neid teha saab.

Vanaema kummuti, taburetid ja köögilaua värvisime kreemikasvalgeks. Sama värvi, mis ta uus voodigi. Jah, ostsime vanaemale uue, vetruva põhjaga voodi. Minule aitas isa teha vanast voodist nägusa magamiskušeti, millele ma ise ilusast riidest kattevaiba peale õmblesin. See näeb nüüd välja üsna nagu ajakirjas kohe!

Aga see, mis ma leiutamisest ütlesin, pole ka sugugi vale ja selle peab pikemalt üles märkima, sest sellega on veel üks teine asi seotud.

Oli nii. Aitasin vanaemal parajasti kuurialust kraamida ja korraldada. Arutasin mõttes: millest see küll tuleb, et mida vähem on vajalikke asju, seda rohkem on

täiesti ebavajalikku? Saime vee pesuköögikatlas keema igasuguse kolu ja kottade põletamisega. Korraga avastasin, et vanaemal seisab kuuris terve virn mingisuguseid vanu vineerist kaste. Tahtsin need samuti ära põletada. Aga kus sellega. Vanaema ei lubanud. Püüdsin talle selgeks teha, et neid pole meie uues kodus kuhugi panna ega ole need ka mitte millekski tarvilikud. Vanama ägestus: «Või pole jälle tarvilikud! Kuhu me sinu arvates kolimisel kõik väiksemad lahtised asjad paneme? Su enda kooliraamatud ja sööginõud?»

Vanaema on vanem. Vanem on targem. Targemal on õigus. Jäin vait. Lugesin kastid üle. Kümme kasti. Vaat nüüd alles leiutas meil serviise ja raamatukogu, mida neisse pakkida! Minu raamatud mahuvad veel küllaltki hästi vanasse raamaturiiulisse.

Ah, kuidas tahaksin endale raamaturiiulit! Mõttes kujutlesin niisugust nägusat kappriiulit nagu tädi Elsal või kas või niisugust lihtsatki nagu Annel. Tühjendasin ise parajasti ühte võikasti vanast heinaprahist ning viskasin eelmise kahe peale, kui mu pilk jäi nendel peatuma — aga oota?! Miks ei võiks seda selgi korral ise valmistada, nagu valmistasin eelmise? Siis ma olin väike ja saamatu ja riiulgi tuli välja saamatu. Nüüd ma oskaksin kindlasti juba paremini. Mu pilk oli ikka veel kastivirnal — aga miks mitte neistsamadest? Kärmesti tühjendasin kõik kastid, paigutasin neid nii ja teisiti üksteise otsa. Käes! Need on vaja ainult ilusasti ära puhastada, naeltega kinni lüüa või liimida ja lõpuks üle värvida, mis pole enam juba kuigi suur kunst. Mu leiutav mõte töötas edasi — kui saaks veel vineerplaatidega katta. Kust neid võtta?

Küsisin järgmisel päeval Urmalt nõu. Tuli talle loomulikult ära seletada — mis ja milleks. Urmas lõi muidugi ka kohe käed külge.

Juba samal õhtul tuli ta meile abiks. «Osavate Käte» ringi kaudu oli ta vineeri saanud. Hurraa! Asusime õhinal töö kallale. Olime just kõige suuremas hoos, kui saabus Anne. Veel uus kätepaar. Anne hakkas minu asemel vanaema aitama meie uue kaltsuvaiba kudumisel. Meie kodu nägi sel ajajärgul tihti välja nagu mingi salajane päkapikkude maa-alune töökoda. Tihti istus ka Helle oma emaga meil ja aitas kaasa.

Selle poolest oleks kõik olnud kõige paremas korras ja väga tore, ainult...

Jah, ainult et iga kord, kui Anne ja Urmas meil kokku sattusid, oli mul kuidagi ebamugav. Olin tähele pannud, et need kaks teineteisele hästi ei meeldi või ma ei tea ka. Urmas igatahes nimetas Annet ühtelugu pool nagu naljapärast, kuid ikkagi pilkavalt preiliks, ja üldse läksid nad alati ja iga asja üle ägedalt vaidlema.

Sel õhtul hakkasid nad vaidlema raamatumärgi üle. Esiteks Anne kiitis meie raamaturiiuli mõtet, siis rääkisime üldse raamatute hoidmisest ja siis Anne ütles, et tema tahaks kangesti endale ilusat raamatumärki saada. Ta olevat isegi välja mõelnud, mis sellel võiks kõik olla. Kuulsin, kuidas Urmas omaette pomises: «Muidugi mõni kõrgekontsaline preili...» Õnneks Anne ei saanud sellest vist aru. Igatahes ei teinud ta sellest väljagi ja Urmas ütles kõvasti:

«Milleks seda raamatumärki? Kui kardad, et raamat kaduma läheb, siis on kõige kavalam — ära anna oma raamatuid üldse välja.»

«Aga kui näiteks Kadri või sina tulete küsima,» vaidles Anne.

«Mina?» jälle muutus Urma hääl pilkeliseks. «Mina juba sinult raamatuid ei laena, ja kui laenangi, siis ma ei unustaks iialgi, et need on s i n u käest võetud.»

«Sina ei unusta, aga mõni teine unustab,» jäi Anne enda juurde kindlaks.

«Siis kirjuta lihtsalt oma nimi ja aadress raamatusse sisse, aga mis sa selle pildiga eputad,» vaidles Urmas omakorda.

Asusin Anne poolele. Veider, et Urmas sellest aru ei saa või ei taha saada. Sissekirjutamisega võib raamatut ikkagi rohkem sodida, eriti kui pole ilus käekiri ka. Ja üldse, miks see siis on kohe eputamine, kui inimene tahab midagi korralikku ja ilusat. Minu meelest on selline väike pildike nimega ja muude tunnuste või omadustega isegi nagu raamatu ehteks ja teeb igaühele, kes raamatut armastab, tema raamatu veel armsamaks ning omasemaks.

Kui mina rääkisin, siis Urmas enam vastu ei vaielnud, kuid ma polnud sugugi kindel, et ta minuga nõus oli.

Varsti pärast seda hakkas Urmas koju minema. Tal

on alati kiire. Seekord ma aga hingasin kergemalt, kui ta lahkus. On siis tarvis, et minu kaks head sõpra veel viimati riidu lähevad.

Kui ma Anne kõrval vaibanurga kallale asusin, küsisin temalt, mis ta Urmast arvab. Anne vastas mulle avameelselt, et tema meelest on Urmas hea poiss, ja ütles koguni, et niisugused võiksid kõik poisid olla, siis oleks nendega palju lihtsam läbi saada.

Säh sulle. Nii et Annele ei tähenda see preilitamine midagi ja tema mõistab küll, missugune Urmas päriselt on. Seda piinlikum mul oli Urma pärast.

See on nüüd natuke ka õigus küll, et Anne muutub poistega rääkides kuidagi teistsuguseks. Ta tõmbab põsed sissepoole lohku ja siis muutub ta ilme isemoodi üleolevaks või uhkeks. Ja iga kord, kui me koos läheme ja mõni poistekamp juhtub tee ääres või uksel seisma, siis Anne hakkab, kui me käe alt kinni hoiame, kangesti kiiresti vedama. Ma saan aru küll, et ta kardab niisuguseid seisvaid poisse, sest ei ole iialgi kindel, mis rumalaid märkusi nad võivad su kohta teha ja siis ise veel rumalamalt naerma pista. Muidugi on siis Anne ilme uhke ja põlastav. Noh, õieti on see kõik tal ju ainult hirmu pärast nii. Kuid ega poisid ei tea seda ja Urmas ka mitte ja Urmaga sellest rääkida ei või, sest see oleks ikkagi justkui teise tagarääkimine.

Seda sain aga siiski aru, et see asi tuleb kuidagiviisi otsekoheselt ja ausalt lahendada. Järgmisel õhtul, kui Urmas jälle meile tuli, et aidata mul riiulit värvida ja uksi ette panna, otsustasin seda teha. Otsustada on muidugi hea ja kerge. Täideviimiseks läheb aga ka midagi vaja. Iga kord kui avasin suu, et alustada, lagunes mu julgus laiali. Alles siis, kui vanaema poodi läks ja me Urmaga kahekesi jäime, pahvatasin välja:

«Tead, Urmas, mis ma tahtsin sulle ütelda. Sa ära ole Anne vastu niisugune. Ta on mu parim sõber ja ma ei luba mitte ühelgi tema kohta halvasti ütelda. Mõelda ka ei tohi. Ta pole üldse mingi preili. Mitte sedamoodigi. Ta on kõige targem ja parem ja ilusam tüdruk, keda ma tean.»

Ütlesin selle kõik ühe hingetõmbega välja ja mu hääl oli vist väga kõrge, sest ma olin ka väga erutatud.

Urmas vaatas üle riiuli mulle tõsiselt otsa: «Noh, on ikka paremaid ja ilusamaid ka.»

Kähvasin vastu:

«Mina igatahes ei tea kedagi, kes oleks.»

Urmas kinnitas seepeale kangekaelselt:

«Aga mina tean kedagi, kes on,» ja vaatas seda üteldes mulle iseäralikult tungivalt otse silma.

Tundsin ootamatult, kuidas see vastik punastamine jälle täiesti ebasobival momendil mu põskedele hakkas tõusma. Viskasin värvipoti ning pintsli, mis mul parajasti käes olid, plärtsti pooleliolevale riiulile ja jooksin ust paugutades toast välja.

Pugesin pesurulli taha. Surusin oma tulikuumad põsed kordamööda vastu krobelist kiviseina. Kes on Urma meelest ilusam ja parem kui Anne? Ah, rumalus! Mis Urmas minust niimoodi mõtleb — nagu mõni surtsakas eputis! Veidi aja pärast kuulsin, kuidas meie toauks käis. Nägin koridoriukse klaasilt, et see oli Urmas. Ta hakkas välisukse poole minema. Kohkusin. Muidugi ta solvus mu käitumisest. Tahtsin talle juba järele minna ja tõusin püsti, nii et miski kolises pimeduses. Urmas vist kuulis seda, sest ta pöördus kähku ja hüüatas:

«Kadri!»

«Jah, mis on?» püüdsin teha võimalikult rahulikku ja harilikku häält, nagu oleks see üsna iseenesestmõistetav, et käin ennast vahetevahel pesurulli taga pimedas nurgas jahutamas.

Urmas hakkas kobamisi minu poole tulema:

«Kadri, kus sa oled?»

«Siin,» vastasin.

«Mis sa siin teed?» küsis Urmas.

«Midagi!» ütlesin ükskõikselt, aga endal süda vasardas peaaegu kuuldavalt.

«Kas sa tahad, et ma teilt ära lähen?» Urma hääles polnud raasugi pahameelt ega hoopiski minu üle naermist. Mulle kõlas ta hääl seal pimedas keldris hoopis murelikuna ja hädisena. Häbenesin oma tormakust.

«Ukse kõrval on nupp, vajuta sellele,» ütlesin viimaks.

Urmas tegigi nii. Seisime viletsas valguses teine teisel pool pesurulli.

«Kadri, miks sa vihastasid?»

Tundsin, kuidas mu nägu nagu iseenesest naerule tõmbus:

«Ma ju üldsegi ei vihastanud.» Korraga tahtsin talle ütelda Ummi, nagu ta väikesed õed teda kutsusid, kuid seda ma ei julgenud. Ütlesin ainult: «Lepime ära!»

Urmas naeratas mulle vastu: «Ma ei ütle su Anne kohta enam kunagi halvasti. Kui ta on sinu sõber, siis ta pole muidugi preili. Ja üldse, see oli minu poolt rumal. Ma tegin ju ka ainult nalja. Kas ma siis teadsin, et sa sellest nii vihastad?»

Läksime tuppa tagasi ja hakkasime üksmeelselt edasi värvima. Aga sinna kohta, kuhu ma ennist ärevusega värvipoti ja pintsli plärtsatasin, jäigi vähe tumedam laik. Ja jäägugi. See tuletab mulle siis alati meelde midagi, millele mul on kõigest hoolimata ka meeldiv mõtelda.

See pole aga veel minu vahepealsetest sündmustest kõik. Eile, kui ma kooli läksin, tuli Vitja kohe minu juurde ja küsis:

«Kas see on sinu isa, kellest lehes kirjutatakse?»

Kohkusin. Ei tea miks, kuid mul on vahetevahel ikka veel tunne, nagu võiks kõik hea, mis mul on, osutuda ainult unenäoks ning mõni äkiline sündmus või paha sõna mind sellest äratada.

Kõige rohkem aga kardan ma ikka veel kõike, mis isasse puutub. Ma saan isegi aru, et see on rumal ja narr ja võib-olla on see umbusk rohkem vanaemast, kuid üks pisike okkakisu on mu sees hästi sügavale ära peidetud ja mõne liigutuse juures annab see end kohe tunda.

Vastasin Vitjale kõheldes:

«Ma ei tea.»

«Kuidas sa siis niisugust asja ei tea?» imestas Vitja ja tiris oma portfellist eelmise päeva lehe välja. Kui ta selle mu ette pingile laotas, tundsin sellel kohe ära oma isa pildi. Teised kogunesid meie ümber. Vitja vuristas lugeda ja mina tundsin, kuidas mu põsed õhetasid nagu suure tule paistel. Mu isa kiideti. Oli pikk jutt tublist töömehest Ülo Jalakast. Isegi ta elulugu oli natuke, aga kõige rohkem oli sellest, kuidas ta oma töö juures ühe tähtsa ratsionaliseerimisettepaneku tegi, isegi sellest, et ta peale oma töö noori välja õpetab.

Kõike Vitja ei jõudnud lugeda, sest enne oli kell. Aga

ta andis lehe mulle ja pärast me uurisime Urmaga koos uuesti. Urmas ütles:

«Noh, oled nüüd oma isale uhke küll?»

Ja ma olengi. Ah, kuidas ma olen, mis seda salata!

Nagu oleks keegi mu tasakesi ühe nähtamatu koorma eest lahti rakendanud. Ma olen teda tahtnud kogu aeg heaks ja tubliks ja tööinimeseks pidada. Just nimelt tööinimeseks! Nüüd ma võin seda täiesti, sest ega siis inimesest ometi asjata ajalehes ei kirjutata. Pealegi nii kiitvalt. Aga siis turgatas mulle pähe, mis Urmas seekord Kaldamäelt tulles oma isast oli rääkinud, ja ma tõmbusin tagasi. Püüdsin teha nii ükskõikset nägu kui võimalik, et mitte Urmast oma rõõmuga kurvastada. Siis aga küsis klassijuhataja kolmanda tunni eel jälle mu käest, kas see on minu isa, kellest lehes kirjutatakse. See küsimus tuli mulle ootamatult ja ma alles otsisin vastust, kui juba Urmas minu eest kõlava häälega vastas:

«Jah, Kadri isa jah!»

Vaatasin Urmast. Ta oli niisama uhke ja õnneliku näoga nagu ma isegi ja mu rõõm muutus seda mõistes veelgi suuremaks. Nüüd sain nii imeselgesti aru, et kui mure on sõbraga jagades poole väiksem, siis on rõõm selle-eest tõepoolest kahekordne! . . .

Pühapäeva õhtul, . . .

Kirjanikku minust vist küll ei saa. Ma lihtsalt ei oska kirjutada — sellepärast. Igatsusluikede laul jäigi ainult pealkirjaks, sest et ma teisi nii ilusaid sõnu enam ei leidnud ja pealegi oleks need tulnud veel ka riimi panna. Praegu ei oska ma kuidagi kirjeldada, kui õnnelik ma olen. Mis kirjanik võiks siis niisugusest saada, kes ei leia sõnu ei iseenda õnne ega igatsuse kirjeldamiseks.

Kuid see polegi praegu tähtis. Üldsegi mitte. Tähtis on ainult see, et ma praegu nii piiritult õnnelik olen. Usun, et minust õnnelikumat tüdrukut pole terves maailmas.

Mul on kodu! Tõeline, ilus ja mugav kodu! Ta seisab praegugi mu ümber. Ma ei usu ilmaski, et võiks olla ilusamat, et võiks olla mugavamat. Ja kui ongi, siis ikka ei

ole kedagi, kes tunneks oma kodust nii suurt rõõmu kui mina praegu.

Korraga on kadunud mu elust see kurb ja kauge minevik, millal ma alati nii lootusetult unistasin ilusatest asjadest mugavas kodus, omaenda isast, headest sõpradest ja kõigest sellest, mis teeb õnnelikuks. Mu unistused on tõeluseks saanud. Tunnen ja tean — kui ma poleks olnud nii hirmus kurb ja õnnetu seal kauges eilses, siis ei oleks ma iialgi täna nii õnnelik. Ma ei oskaks olla, tean nüüd seda. Nagu näiteks ei oska olla Vitja ega teised lapsed, kellel on häid asju alati olnud ülearu palju, kuid kes seda mitte ei märkagi. Mina aga tean, kui vastik ja halb on olla haiglane, üksik, põlatud ja peaaegu kodutu. Ma mõtlen seda nii, et alaline kurbus, solvav üksindustunne südames ning mustad muremõtted paisutasid mu südame suureks ja sellepärast nüüd mahubki sellesse nii tohutult palju rõõmu! . . .

Missugused põnevad päevad mul nüüd on! Üleeile ja eile kolisime ja seadsime sisse. Nüüd siis sisustasin oma kodu tõeliselt! Enam ei olnud see tühi mõttemäng, mida nii palju aastaid olen mänginud. Võib-olla kui hoolega ringi vaadata, siis on meie uues kodus ruumi palju ja asju vähe. Aga tädi Elsal oli õigus, kui ta ütles, et see just ongi tore, kui asjade vahel on õhku, siis on avar — ja mis peaasi, asju saab paigutada nii, kuidas nad kõige enam sobivad, aga mitte ainult sinna, kuhu miski hädapärast mahub.

Nüüd ma kohe ei teagi, millest alustada. Püüan nimelt kirjeldada meie tänast soolaleivapidu.

Meil vanaemaga olid külalised!

Jõudsime hädavaevu kõik korda teha, kui juba oligi trepikojas hirmus poiste kisa ja kära. Pidin just avama minema, kui see vaikis. Natukese aja pärast kordus sama lugu. Vanaema hakkas muretsema:

«Viimati, hullud, kukuvad veel selle masinavärgiga alla.» Vanaema ei usalda ikka veel meie liftiasjandust küllaldaselt. Olin sunnitud poisse kutsuma minema.

Nemad aga tegid mulle üllatuse. Tõid mulle soolaleivakingiks «Pål-tänava poisid» ja vanaemale kolm valget alpikanniõit. Need olid Vitja portfellis ja üks oli pisut kannatada saanud, kuid sellegipoolest oli see hirmus tore. Vanaemagi näis nii liigutatud, kui ta need Vitja käest

vastu võttis. Vanaema ju armastab kangesti lilli. Nüüd, kus tal on suur ja lai aknalaud ja päikest palju, nüüd lubas ta neid alles kasvatama hakata.

Keset seda ootamatut rõõmu ja natukest kohmetust märkasin äkki, et Urmas oli esikusse jäänud. Läksin teda kutsuma. Ta kohmitses parajasti oma mantli taskust midagi võtta. See oli väike valgesse paberisse mähitud pakk, mille ta mulle ulatas ja, ise näost punane, pomises:

«Peida see siva ära. See on sulle. Pärast vaata.»

Olin nõutu. Kuid et keegi jälle ukse taga kobistas, siis libistasin Urma paki kähku vanaema kirstukaane vahelt sisse.

Tulid tüdrukud. Nemad tulid muidugi vaikselt ja ilma kärata. Nad tõid meile tordi. Anne aga — seinavaasi! Panen selle ema pildi alla ja hoian selles alati kas lilli või oksi.

Kui kõik külalised koos olid, näitasin kõike, mis meil on. Küll oli seda lõbus teha. Lükkasin isegi mõlemad aknapooled pärani, et vaadet võimalikult paremini nautida. Üle katuserägastiku ja läbi vabrikute suitsuvõrgu paistab kaugel silmapiiril isegi meri. See on nii vaimustav.

Poiste meelest oli muidugi kõige vahvam, et majas on lift. Kuid ega gaasipliidil ja duširuumilgi viga olnud. Vitja tahtis muidugi näidata, et oskab niisuguste asjadega ümber käia ja kui kergesti saab sooja duššži. Ta tegi seda aga nii ägedalt, et väike Helle, kes kõige lähemal oli, sai kõvasti kasta. Helle ajas silmad suureks ja tal hakkas suu ümber juba tõmblema. Siis aga ütles Urmas tõsise näoga:

«Kadri, mine korja ruttu kõikide vihikute vahelt kuivatuspaberid kokku ja too siia. Kuivatame Helle nendega ära.» Helle hakkas naerma. Mulle tuli veel parem mõte. Läksime tuppa ja pistsime kohe tule kaminasse ning panime Helle sinna äärde kuivama.

Et meil ei jätkunud toole kõigile istumiseks, siis istusime lihtsalt kamina ümber meie uuele vaibale maha. Nüüd oli meil juba täiesti lõkkeõhtu moodi. Tegimegi nii, nagu oleks see meie viimane pioneerilõke, sest enamik meist on juba pioneerimängudeks liiga vanad. Kuid Hellele oli see esimene ja tema imetlevatest pärani silmadest

võis näha, et tema oli sellest veel kõige rohkem vaimustatud.

Siis aga tõmbas vanaema mind tasakesi käisest ja sosistas nõutult:

«Mis ma siis nende võileibade ja pirukatega teen? Kunas ma need annan ja kuhu ma nad panen?»

Vaatasin ringi. Aga muidugi siiasamasse keskele. Mõeldud, tehtud. Võtsin puhta laudlina, laotasin selle põrandale külalistesööri keskele. Siis panin maha taldrikud vanaema ja enda valmistatud võileibade ning pirukatega. Tädi Elsa puistas omalt poolt üldise heakskiidu saatel terve kuhja šokolaadikomme, pähkleid ja õunu. Isa aga, kes oli toonud suure korvitäie limonaadipudeleid, laskis mul klaasid ja tassid täis valada.

Küll maitses kõigile ja kui tohutult lõbus meil oli! Isegi tädi Elsa ja isa istusid põrandale meie ringi. Ainult Helle ema ja vanaema jäid toolidele. Kui me viimaks tordini jõudsime, siis ei kuulnud keegi enam iseenese sõnugi. Nägin korra, et isegi Juta naeris pärani suuga. Kui ma praegu meelde püüan tuletada, mis siis nii väga naerma ajas, siis ma ei tea õieti, mis see oli, aga ometi, kui ma sellele õhtule tagasi mõtlen, ajab mind veel praegugi naerma.

Kui keegi enam süüa ega juua ei soovinud, hakkasime meie Annega koristama. Siis jäi väheke vaiksemaks, niipalju, et tädi Elsa sai ütelda:

«Aga nüüd, lapsed, peate laulma. Olen kuulnud, et olete head laululinnud . . .» Seepeale kära vaibus sootuks. Pidasime omavahel nõu, mida me võksime laulda. Hakkasime vaidlema. Viimaks ütles tädi Elsa ise: «Kui see on teil praegu lapsepõlvega hüvastijätmise õhtu, siis laulge ka seda laulu!»

Kohe alustas Aime nagu kõrge heleda hõbepasunaga, ja kui tuli see koht, kus on «Ulata käsi, mu sõber!», siis haarasime kõik üksteisel kätest kinni ning laulsime kaasa, ise laulu taktis kergelt õõtsudes.

Vaatasin ringi. Kui ilusad olid kõik need näod selles punakas, soojalt hõõguvas hämaruses. Milline võlu on ometi lahtisel leegitseval tulel ja laulul!

Aime ja Imbi toetusid teineteise õlale, poisid laulsid võib-olla natuke kõvemini, kui just vaja oleks olnud, aga see-eest oli see niisugune nagu maruhoog, mis iseenesest

pühib oma teelt kõik ettejuhtuva tühise, ülearuse ning segava ja jääb ainult vaimustav üksmeeletunne.

Minu kõrval olid Anne ja Urmas. Hoidsime üksteise kätest kinni. Tundsin, et nüüd seob neidki kahte minu sõprus.

Missugune päev mu elus! Missugune õhtu! . . .

Nii vaikne on nüüd toas, mis äsja rõkkas naerust, jutuvadinast, laulust ja sõprade kiidusõnadest. Mu kõrvad nagu kumiseksid veel praegugi sellest.

Vanaema magab. Mu hea, armas vanaema. Kuidas ta enne uinumist sängiveerel istus, oma halli patsikest põimis ja südamest ohkas:

«Ligi kaksteist aastat elasin nagu Asatiani vangipõlves. Nüüd viimaks olen jõudnud Saalomoni võlvitud kambritesse.»

Ma ei tea, mida see Asatiani või Saalomoni tähendab, niipalju ma taipan sellest ometi, et nüüd on temagi eluga rahul. Ta norskab praegu tasakesi oma uues voodis, oma Saalomoni võlvitud kambris, ja mina istun ning kirjutan oma isikliku muinasjutu viimast lehekülge . . .

Istun üksinda akna all. Kui tõstan pilgu üles, ulatun nägema kaugele-kaugele üle kodulinna, mis sätendab oma iidsel paigal mere kaldal nii, nagu oleks öö külvanud ta peale taevatäie kuldset täheliiva. Vaatlen neid tulukesi ja mõtlen, kuidas need paistavad tuhandete kodude akendest ja kui paljude taga on minu sõbrad ja mulle lähedased armsad inimesed — meie salga tüdrukud-poisid, me lõbusad kaltsuringlased-laululinnud,väike Helle oma vaikse hella emaga. Seal kusagil on haruldane, suurepärane inimene — tädi Elsa.

Mulle meenus tänahommikune vahejuhtum. Isa aitas meid kolimisel ja sisseseadmisel. Näitasin talle siis oma viimase algebra kontrolltöö «viit». Isa rõõmustas südamest. Mõistsin seda sellest, kui ta ütles:

«Tubli. Kui nii edasi läheb, lõpetad kevadeks *cum laude* (küsisin järele, see on eeskujulikult, kõik headega). Kui nii, siis kingin sulle kevadeks tingimata raadio või või veel parema — televiisori.»

Seal aga segas jälle vanaema ägedalt vahele:

«Või seda ka veel! Niigi oled talle kõik uued ja uhked riided ostnud. Korterist ma ei räägigi ja igasugu ülearu hilpe ning ehteasju pealegi (ülearusteks ehteasjadeks

peab vanaema kahte täpilist volangidega öösärki, mis isa mulle teiste asjade seas on muretsenud). No olgu sellega veel kuidas on. Aga et sa õppimise eest — ei, seda ei ole! Kellele ta siis sinu arvates õpib? Sinule või, et sa tahad ta kinni maksta!»

Isa lõi muheldes käega. Mõistsin, et ta ei tahtnud vanainimesega vaielda. Mina aga tegin iseenda juures avastuse. Varem ma oleksin tingimata solvunud ja mõtelnud, et vanaema ainult kiusleb minuga, ise tahab niisamuti raadiot. Nüüd aga taipasin, et just vanaema mõtlebki minuga hästi. Ja just see, et ma sellest aru saan, teeb mind rõõmsaks ja ma tean, et seda ei tohi kaotada, see ongi see, mis teeb inimesed tugevaks ja heaks.

Selle vaatamata ma ei armasta ilusaid asju sugugi vähem, vastupidi, ma tahan neid ise hästi palju teha, kuid inimesi armastan ma siiski veel palju rohkem! Kui hea on sellest aru saada!

Vist sellestsamast on juttu tädi Elsa kirjaski, kui ta ütleb, et igaüks on oma õnne sepp ning kõik oleneb sellest, kuidas me olukordadest ja inimestest aru saame, neisse suhtume ja neid näeme.

Ühe kauge vilkuva tulekese valgel istub praegu mu suuremeelne isa ja kindlasti mõtleb praegu minule ning minu suurele õnnele. Kui vanaema talle ütles: «Oled ikka üks hea mees ja küll sinagi elus oma õnne leiad,» võttis isa vanaema käe oma kahe käe vahele ja lausus: «Minu õnn on Kadri. Hoia teda hästi, nagu oled hoidnud seni.» Võtsin ühe käega ühe ja teisega teise kaelast kinni ja kallistasin kõvasti ja me kõik kolmekesi naersime. Mu südant pitsitab ju ikkagi veel, kui mõtlen, et isa ise võiks ja peaks siin meie juures elama. Kuid kohe tunnen, et see on siiski sada miljon korda parem, kui et ta elas kaugel võõrsil ja me ei teadnud temast midagi.

Jah, ma ei oska enam tõepoolest midagi soovida, nii õnnelik olen ma. Ehk siis ainult seda, et kõik lapsed terves suures maailmas võiksid olla niisama õnnelikud, kui olen mina omas kodus!

Jälle tuleb mul sõnadest puudu ja ma ei oska kõike seda nii ütelda, kuidas ma tahaksin. Üks on kindel juba praegu: kurbuse ja häda vastu võib hakata. Neist saab jagu, kui ainult küllalt tahtmist ja arusaamist on. Õieti on vaja hästi vaadata ja õigesti näha. Mõnikord üteldakse

mõne inimese kohta: ta näeb kõike läbi roosade prillide või siis jälle läbi mustade prillide. Aga ei tohi üldsegi olla prille! Õiged võluprillid on need, kui pole mingeid prille vaja! Tuleb ainult vaadata inimesi ja esemeid nii kaua ja nii põhjalikult, kuni leiame üles nende headuse ja ilu.

Mina hakkasin oma võluprille vist sellest ajast kandma, kui mul enam päris prille vaja polnud, või siis, kui tädi Elsa minuga rääkima hakkas. Jah, on väga tähtis, et oleks palju niisuguseid häid ja tarku professoreid, kes arstiksid õnnetuid ja haigeid lapsi terves maailmas, nii nagu arstitakse meil, nagu arstiti mind, ja siis, et kõik lapsed saaksid terves maailmas endale head kodud ja et oleks palju niisuguseid tädi Elsasid, kes õpetaksid inimesi ilma prillideta elama. Niisuguseid võluprille kandma, mis näitavad inimesele kõigepealt teda ennast ja neid võimeid, mis temas varjul on!...

Tõstan jälle pilgu aknasse ja püüan leida oma sõprade kodutulesid. Võib-olla see vilkuv tuleke, mis just praegu kustus, on Anne koduakna tuli ja ta heitis just praegu magama. Head ööd, Anne!

Aga seal kusagil pahemat kätt, kõige lähemal merele on praegu Urmas ja aitab oma emal nooremaid õdesid-vendi magama panna.

Kui tore poiss on Urmas, ja et ta ka alati sellele mõtleb, kuidas teistele rõõmu valmistada! Suur tänu sulle Urmas. Tõin just äsja kirstust välja sinu kingituse.

Aimasin ju kohe, et see on midagi toredat, kuid et sa midagi sellist oskasid välja mõelda! Sellepärast sa siis astusid nii ootamatult fotoringi ja muutusid lühikese ajaga tõeliseks «fotohulluks».

Minu ees lebavad kolmkümmend ühesugust suurepärast pilti. Mitte tavalist — ei! Need on minu raamatumärgid, mis Urmas ise on mulle joonistanud ja pildistamisega paljundanud.

Aga missugune raamatumärk!

Kõigepealt seisab sellel kõrgel paesel kaldal üksik kahar puu, mille all on sale tütarlaps, pikad juuksed tuules lehvimas. Kätt päikesevarjuks hoides jälgib tütarlaps luikede lendu taeva all. Sellel, kes lendab kõige ees, näib midagi peas kiirgavat, nagu tilluke kroon või täht.

Muidugi on seal veel sõnad — «Minu raamat» ja nimi

«Kadri». Kõige all nurgas on tibatillukeselt Urma oma nimetähed. See kõik on nagu tõelise kunstniku tehtud. Ma teadsin, et Urmas oskab hästi joonistada, aga nii ilusat asja pole ta vist veel teinud.

Kui ma hoolega vaatlesin, avastasin, et tütarlapsel puu all oleks nagu minu ülespidi nina ja lõugki tundub tuttav, kuid minu suured juuksed on tal kindlasti, kuigi Urmas pole neid kunagi niimoodi lahtisena näinud.

Iialgi ei unusta ma sinu kingitust, Ummi!

Kui avan nüüd oma uue raamatu, tõuseb selle esilehelt kõigepealt lendu kaunis luigeparv, mida juhib minu uhke igatsusluik, õnnelikkude tähesära laubal...

KASUEMA

HÄRMALÕNGAD

Pühapäeval, . . .

Teised läksid tantsima ja mina hakkasin kirjutama. Selle kohta võiks öelda: igaühel oma lõbu. Ainult et mis lõbu see on, kui pead hakkama kõigepealt kurbadest asjadest kirjutama.

Mõtlen mõnikord: kui vana peaks inimene õieti olema, et mitte nukrutseda? Et olla kord juba päris õnnelik. Jäädavalt. Alatiseks. Nii õnnelik, et isegi õnnetus ei tee õnnetuks?

Õnn ja õnnetus on õigupoolest nii keerulised asjad, et mina neid oma seitsmeteistkümneaastase peaga lõpuni mõtelda ei oskagi. Kui ma kord (praegu tundub see aeg tohutus kauguses olevat) olin kindel, et õnn oleneb ainult iseendast, siis vahepealsete kogemuste järgi pole ma selles enam hoopiski nii väga kindel.

Isegi praegu, kus ma enam sugugi õnnetu pole, on mul sellest raske kirjutada. Just siis, kui olin oma elus kõige õnnelikum, just siis tuli kõige halvem: vanaema haigus ja . . . surm.

Mis sest, et kõik peavad surema ja vanad enne kui noored. Kuid kui on inimesi, kes elavad isegi saja-aastaseks ning vanemakski, siis oleks võinud, oleks pidanud veel elama ka minu vanaema.

Miks küll pidi mu vanaema nii raskesti haige olema ja nii palju kannatama?!

Vanaema, kallis, ma p ü ü d s i n neil pikkadel-pikkadel haiguskuudel olla Sulle hea laps. Aga — kui kole raske on olla hea. Kui sageli ma ei suutnud seda ja kui väga ma hiljem olen kõike kahetsenud.

Mul ei lähe meelest see, kui pidin tooma Sulle mingit uut rohtu. Viisin retsepti apteeki ja ise läksin korraks

liuväljale. Tagasi tulles pidin rohu välja tooma, kuid — unustasin!

Vanaema, Sinu haiguse ajast mäletan kõige valusamini just seda õhtut, kui seisin siis Sinu voodi ees ja Sa minult rohtu küsisid. Kui hea oleks olnud, kui Sa minuga oleksid riielnud, nagu tegid seda varem. Aga Sa ainult ohkasid nii kohutavalt väsinuna ja sulgesid silmad, nagu ei tahaks Sa neid enam üldse avada!

Kuigi ma veel samal õhtul tagasi läksin ja selle rohu tõin ja kuigi Sa järgmisel päeval ütlesid, et see polevatki mingi hea rohi ja suurt abi ei võivat sellest olla, sain aru, et Sa ainult tahtsid mind sellega lohutada. See tähendas, et olid minule andestanud, kuid ma ise ei ole seda endale siiani andestanud. Kuidas võisin ma Sind ja Sinu häda hetkekski unustada mingisuguste tühiste plikalõbude pärast?!

Vanaema, kallis, kui hea, et meil siiski on see õhtu kahekesi seal meie vanas kodus ahjusuu ees, kus ma Sulle tõotasin, et ma Su juurest iialgi mitte kuhugi ei lähe. Kui hea, et me sinuga kahekesi lõpuks siiski oma kuningalossi pääsesime.

Ainult et miks just Sina, kes Sa nii väga oma «Saalomoni võlvitud kambrit» väärt olid, nii lühikest aega õnnelik said olla? Kui palju olen ma sellele mõtelnud.

Vanaema, kui sulen silmad ja mõtlen Sinule, siis tuleb mulle millegipärast alati meelde üks pilt Sinust, üks Sinu liigutus. Sul on käes vana, kaaneta ja katkise tilaga teekann, millest Sa oma lilli kastad. Sa kummardud parajasti üle lille ja pistad oma moondunud, muhkliku sõrmeotsa lillepotimulda. Arvatavasti proovid Sa niimoodi mulla niiskust.

Vanaema, Sinu lilled kasvasid imepäraselt lopsakalt ega jätnud kordagi õitsemisaega vahele, isegi keldriaknal mitte. Mäletan, kuidas Helle ema Sinult selle kohta midagi päris ja Sina vastasid, endal väike naerukiireke silmanurgas:

«Sa ära kasta lille kunagi palja veega, pane ikka põrmuke südant ka sisse.»

Siis ma ei saanud sellest õigesti aru ega osanud kõike tähele panna, kuid see oli Sinu kehva, üksluise elu luule. Sama, mis minule olid väikesena muinasjutud ja laulud, mida teised laulsid...

Kui hea ka, et meil on meie ühised lugemisõhtud. Sellal kui sa haige olid, pidin Sulle sageli ette lugema. Sind huvitas kõik, isegi kooliraamatud. Enamasti jäid Sa küll nende juures magama, aga mõnikord esitasid Sa mulle niisuguseid küsimusi, et ma aru sain, kui ülekohtune on olnud aeg enne meid, mis ei lasknud Sul kirjatarkust saada.

Juhtus aga, et ma lugemast väsisin ja Sinul kuulamisest küllalt sai, siis hakkasid Sa oma vaikseks ning tuhmiks muutunud häälega jutustama iseendast ja oma kaugest noorusest.

Sa pole õieti iialgi linnas elada tahtnud. Sain aru nii, et ainult juhus ja vaesus ajasid Su linna ning hoidsid siin kinni, kuni Sa kuidagiviisi ära harjusid.

Kuid Sinu väikesed karjalapserõõmud ning tüdrukupõlve kiigelaulud kerkisid Su mälestustes nüüd seda säravamale aukohale. Küll pidi see kiigekask kahar ja kaunis ning Su koduümbruse nõmm ilus olema, kui selle meeldetuletamine veel pool sajandit hiljem tõi Su valudest väsinud näole naeratuse nõrga varju.

Küllap just oma kodunõmme põlispuudele, vaikusele nende all, helerohelisele samblale, millesse võiks põlvini vajuda, ja oma kauge noorusmaa õitele mõtlesidki Sa siis, kui pistsid oma reumahaige sõrme lillepotimulda ning lisasid igapäevasesse kastmisvette «põrmukese südant».

Alles nüüd saan õieti aru, kui suur oli mu vanaema kogu oma lihtsa, väikese elu keskel. Suur just minule ja minu pärast. Polnud tal üksinda sugugi nii kerge hakkama saada. Kõigil oli siis, sõja järel, raske ja temal oma vanaduse ning üksindusega seda enam, kuid ta ei andnud alla ega tõtanud abi vastuvõtmisega ka siis mitte, kui seda pakuti.

Nüüd tagantjärele mõistan sedagi paremini, miks vanaema mu isale nii kaua vastu seisis, sest elu pärast vanaema surma on mu võluprillidega (mis vist siiski kergelt roosadeks osutusid, kui ma oma isa vaatasin) ühteist ette võtnud. Kuid sellest edaspidi.

Tänase õhtu olen veetnud oma vanaemaga. Need read kirjutasin ainuüksi temale, väliselt karedale, aga sealjuures nii kohusetruule ja õiglasele inimesele. Ainukesele päris-minu-oma-inimesele maailmas!

Pühapäeval, ...

Vanaema surma järel muutus mu elu põhjalikult. Algul oli mu kurvastus nii suur, et ma muudatusi enda ümber nagu ei märganudki. Või õigemini märkasin küll, aga ma just nagu ei võtnud nendest ise osa.

Tahtsin kogu aeg vaikselt omaette olla, et keegi minuga ei kõneleks ja et ma ei peaks vastama ühelegi küsimusele. Vastamine oli nii pingutav. Pealegi oli mu kuulmisega midagi lahti. Mind pidi alati mitu korda hõikama, enne kui ma märkasin.

Isegi koolis oli see nii. Ainult et koolis ei lastud mul siiski kunagi niimoodi omaette olla. Seal tuli mul ikka kõik kaasa teha.

Pärast vanaema surma viis tädi Elsa mu ajutiselt enda juurde elama. Varem oleks see mulle ennekuulmatult suureks rõõmuks olnud. Nüüd olin ma küll tädi Elsale tänulik, kui ma sellele mõtlesin, aga ma mõtlesin sellele väga vähe.

Mul oli kogu aeg tunne, et mul on vanaemaga veel palju rääkida kõigist neist asjust, mis meil omavahel arutamata jäid, ja neist, millest me küll kõnelesime, kuid mis võiksid kohe ununeda, kui ma neid kõvasti, kõvasti meeles ei hoia.

Tean, mida tädi Elsa, isa, Urmas, Anne ja kõik teised taotlesid, kui nad mind igale poole kutsusid, häid raamatuid lugeda tõid ja mulle igati seltsiks püüdsid olla.

Neil olid minuga kõige paremad kavatsused. Nad tahtsid, et ma võimalikult vähem vanaemale mõtleksin, et mul oleks siis kergem. Aga minu meelest just see oligi hirmus.

Unustamine oleks tähendanud ju lõplikku lahkumist vanaemast, tema jätmist mulla alla igavesse ükskõiksusesse.

Teised ei võinudki sellest aru saada. Vanaema oli neile võõras vanainimene. Minule oli ta minu oma vanaema, ja et tal kedagi teist ei olnud, kes temale oleks mõtelnud, siis seda raskem oli minul.

Ma ei mäleta enam, kui kaua see kõik kestis.

Kuid siis ühel õhtul hakkas tädi Elsa minuga äkki nii erilise häälega rääkima, et ma tähelepanelikuks muutusin.

Ta alustas:

«Kadri, mul on sinuga üks tähtis jutt. Oleksin pidanud seda juba varem tegema, aga ei leidnud kunagi parajat juhust.»

Tõstsin silmad tädi Elsale. Tema jätkas:

«Ütle mulle, Kadri, kas sa armastad oma isa väga?»

Mu süda hakkas peksma. Nüüd siis on ka isaga midagi juhtunud. Võib-olla on temagi äkki surnud? Kangestusin hetkelises hirmus. Aga ei, see ei saa olla, alles üleeile nägin teda.

Lõpuks märkasin, et tädi Elsa ootas mult ikka veel vastust. Vastust? Missugusele küsimusele? Kas ma armastan oma isa? Kuidas see saakski teisiti olla!

«Miks te küsite? Muidugi armastan oma isa. Üle kõige maailmas. Mul pole jäänud enam kedagi teist.» Surusin hambad kokku — ainult mitte jälle pisaraid! — ja lisasin kähku enda julgustamiseks: «Tema armastab mind samuti. Temal olen ju ka ainult mina. Ta on mulle ise seda ütelnud.»

Tädi Elsa pilk rändas korraga pildile mu selja taga seinal. Ta jäi seda nii tükiks ajaks vaatama, nagu poleks ta seda enne näinud. Muutusin sellest aina rahutumaks.

Siis hakkas ta minuga jälle rääkima:

«Aga kas sul... Sa oled juba suur tüdruk, peaaegu täiskasvanud inimene, kas sa ei ole kunagi selle peale mõtelnud, et su isale võib ka keegi teine meeldima hakata, et ta võiks kedagi ka peale sinu armastada. Ta on veel üsna noor mees. See on täiesti loomulik — kuidas sina arvad? Näiteks kui ta tahaks uuesti abielluda? Kas sa ei leia...»

Ühe rumala hetke jooksul, mille kestel mu südamest isegi midagi suure rõõmu taolist jõudis läbi vilksatada, kujutlesin juba ilmvõimatut. Tulid meelde mu varasemad unistused, et näiteks mu isa ja tädi Elsa ise... Kuid loomulikult pole elus nii, et ühe koolitüdruku lihtsameelsed pühapäevasoovid täide läheksid. Eriti mitte siis, kui need puudutavad täiskasvanuid. Minu rõõmuvilksatus kustus sealsamas. Mis aitas mulle tädi Elsa jutt:

«Saad endale ilusa võõrasema. Olen teda näinud. Ta on kunstikoolis õppinud. Tal on väga hea maitse. Õpid temalt kindlasti palju kasulikku. Su elu muutub rõõmsamaks, huvitavamaks...»

Mingisugune võõrasema! Olgu ta kuitahes ilus ja kõik kõrgemad koolid üksteise järel läbi teinud, ta on ikkagi

v õ õ r a s! Milleks mulle teda! Kas me poleks siis isaga kahekesi toime tulnud! See oligi mu nende leinapäevade ainus väike lohutus olnud, et mul on ju isa, kellega hakkame nüüd teineteise eest hoolitsema. Ja korraga tuleb üks võõras. Võõras, keda mu isa k a väga armastab. Võimalik, et palju rohkem kui mind. Ei, ei! Sellest ei tule midagi välja. Kuidas tädi Elsa püüdiski seda asja minu silmis õigustada, kõik põrkas minust tagasi nagu kividelt.

Laupäeval, . . .

Järgmisel nädalal tuli isa mulle järele. Olin eelseisvaks juba põhjalikult ette valmistatud, kuid sellegipoolest tuli see mulle kuidagi liiga äkki. Nagu oleks mind unest üles raputatud. Pidin minema tagasi koju! Aga minul oli niisugune ebakindel tunne, peaaegu nagu kodutul.

Astusime isaga läbi askeldusrohkete tänavate. Mind rõhus kogu aeg vaikus isa ja minu vahel. Sealjuures takistas mind miski isegi isa küsimustele korralikult vastamast.

Isa küsis:

«Kas tädi Elsa rääkis sulle midagi?»

Teadsin täpselt, mida isa mõtles, mida me mõlemad kogu aeg olime mõtelnud. Vastasin peanoogutusega. Tüki aja pärast lisas isa:

«Tädi Elsa on haruldaselt hea inimene.»

Selle peale ma isegi ei noogutanud. Küllap mina juba teadsin kõige paremini, kui hea inimene on tädi Elsa. Nii nagu mu isa süda valis endale ise välja selle, keda armastada, nii tegi seda ka minu oma ja ma olin isale tige, et tema valik minu omaga kokku ei läinud. Kõige rohkem aga olin tige tollele võõrale naisele, kes kõige selle põhjuseks oli.

Teadsin juba, et leian ta kodust eest. Oma vanaema asemel leian teise inimese. Võõra. Niisuguse, kellest mu isa pole söandanud mulle siiamaani ise sõnagi rääkida, vaid võttis vahemeheks tädi Elsa tarkuse ja headuse! Mis sest, et too võõrasema on noor ja kena. Seda halvem. Inimene ei pea sugugi nii kangesti ilus olema, kui ta hakkab teisele võõrasemaks. Ma polnud ka põrmugi uudishimulik. Olin ainult solvunud ja häbematult tõrges. Nii tõrges, et

ma majja jõudes keeldusin jonnakalt isegi lifti kasutamast. Pole mul ühtigi nii suurt kiiret selle kojujõudmisega! Palusin isa, et läheksime treppidest.

Eelviimasel trepiplatvormil, sealsamas, kus kord mu vanaema lõõtsutades seisatas ja minuga torises (ah, kui ainult tuleks tagasi s e e aeg!), peatus isa, võttis mu käed ja mulle väga tõsiselt silma vaadates ütles:

«Kadri, sa ometi mõistad kõike?»

Mõistan? Mida? Seda, et mu isa siiski kõik reetis? Nii see mulle paraku tundus, mis ma sain selle vastu. Samal ajal lugesin oma isa näost, kui tähtis talle minu arvamine selle kohta on. Tema eeldas minu poolt ilmselt mingit paremat, suuremat arusaamist. Mulle näis sel silmapilgul isegi, nagu oleks ta selle oma liigutuse ning küsimusega nii viimasel hetkel minult abi otsinud.

Kõige paksem jääkiht hakkas mu südame ümbert sulama. Kuid sinna jäi veel väike, aga külm ja kõva sisu.

Küsisin vastuseks: «On ta kodus?»

«Ei, momendil arvatavasti mitte. Kuid ta tuleb varsti. Lähme nüüd sisse,» vastas isa.

Läksimegi.

Kuhu? Nendesamade seinte vahele, kus me vanaemaga kord nii üleinimlikult õnnelikud olime. Sellessesamasse kodusse, kus ma viimati oma vanaema surnukeha juures ahastasin ja nutsin ning kus vanaema nägu siis ometi nii ebamaiselt ilus oli oma ülevas rahus, nagu oleks tal nüüd viimati kõige suurem hetk oma «Saalomoni võlvitud kambris», — ja seda kodu ei olnud enam.

Oli jälle uus kodu. Moodne, külluslik ja ilus! Täpselt näituse ja žurnaalipiltide moodi. Oli juhtunud uus ime koduga, nagu oleks siia kuldvihma sisse sadanud ja kõik hoopis teisiti särama pannud, kuid ma tundsin otsekohe, et see sära pole minu kodu sära, minu õnne sära. Mina olin siin juurdetulija, peaaegu seesama mis külaline.

Vanaema ja minu kehv, omatehtud, lipitud-lapitud kodu oli uue eest taganema pidanud. Vaatasin ringi — kuhu? Jah, oli taganenud esikusse, vanaema vanasse veimevakakirstu. See oli esialgu ainuke ese, mis mulle silma hakkas vanaema ja minu kodust.

Missuguse näoga ma küll olin neid tähelepanekuid tehes, ma ei tea. Igatahes küsis isa murelikult:

«Kas sulle ei meeldigi uus sisustus?»

«Miks ei meeldi,» vastasin kähku. «Ainult et kus... kus on vanaema lilled?»

«Jah, nendega juhtus küll pahasti. Matuse ajal ja pärast seda seisis tuba tühjalt. Hiljem polnud siin ka kedagi, kes oleks lilli kastnud. Peaaegu kõik surid välja,» seletas isa nagu vabandades.

Oleksin tahtnud küsida: «Peaaegu kõik. Aga kus siis need on, mis e i surnud?» Õnneks meenus mulle endale õigel ajal, et selles äparduses olin küll ise süüdi. Kes siis oleks pidanud pärast vanaema surma tema lillede eest hoolitsema, kui mitte mina? Minule ei tulnud need aga mitte meeldegi. Muudkui lasksin ainult kogu aja iseennast poputada.

«Kui sa just nii väga lilli tahad, siis võiksime ehk uued muretseda,» ütles isa. Tundsin hetkeks: isa i s e on selle võõra kodu keskel siiski peaaegu endiseks jäänud.

«Ei, ei! Pole tarvis. Las olgugi nii: kui suri vanaema, siis surid ka tema lilled,» ja juba mu silmad valgusid jälle vett täis.

Isa võttis mu õlgade ümbert kinni ja silitas mu pead. Ma tundsin kohe, kuidas viimased härmalõngad hakkasid mu südame ümbert rebenema. Aga just sel minutil helises uksekell mitu korda hästi kärsitult. Minu võpatus oleks nagu isastki läbi käinud. Äigasin ruttu pisarate jäljed näolt, vajusin istmele ja jäin pingsalt vahtima ust, mille taha isa kadus, et tulla tagasi minu... võõrasemaga.

Kuulsin esikus tasast rääkimist ja naermist. Ootasin ärevusega. Juba hakkas mulle näima, et nad ei mõtlegi sisse tulla.

Siis viimaks see ometi toimus. Lävel seisis juukseid kohendades ilus, sale, vaevalt minu pikkune naine. Ka hambaid nägin otsekohe. See välkuv ja särav oli ta naeratus.

Tõusin püsti.

«Kadri, siin on Gina. Ta on nüüdsest peale sulle ema asemel.» Isegi isa hääl oli mulle sel korral võõras. See aga, kes pidi mulle nüüd emaks hakkama, tuli mu juurde, surus mu viivuks oma magusate lõhnade vastu, midagi niisket riivas hetkeks mu laupa ja juba ma istusingi jälle toolil, millesse ta mu osavalt oli surunud.

Ta hakkas kõnelema kiiresti-kiiresti ja nii kergelt, et

see meenutas mulle väikeste lindude vidinat telefonitraadil:

«Missugune suur ja nägus tüdruk! Võib ainult uhke olla, kui saad endale korraga nii suure tütre. Ära karda. Ma pole sulle kuri võõrasema. Kurjad võõrasemad eksisteerivad ainult muinasjuttudes. Meie vanusevahe polegi nii suur. Meist võivad veel väga head sõbratarid saada. Kui soovid, võid mind lihtsalt Ginaks kutsuda.»

Ta ütles tõesti õigeid ja ilusaid sõnu. Niisama ilusaid, nagu ta isegi oli, ja neid sõnu saatis endiselt hiilgav, võipehme naeratus. Selle eest aga, et ta lubas ennast ainult Ginaks hüüda, olin talle isegi tänulik. Kuid just siis — keegi vist ei usuks, kui ma sellest räägiksin — oli minul parajasti lõualuu kramp. Tõepoolest oli.

Ma tahtsin vastata. Tahtsin vähemalt naeratusele vastata, kas või viisakuse pärast. Igal juhul isa pärast, aga selle asemel tundsin, kuidas mu suu hakkas seestpoolt nagu viltu kiskuma. Ehmatusega meenus mulle üks juhtum haiglas, kus ühel õnnetul naisel teine näopool oli haigusest viltu kiskunud.

Sel ajal kui mina oma nägu taltsutada püüdsin, oli kogu aeg vaikus. Kes pidigi siis midagi ütlema, kui oli tegelikult minu kord ja mina oma korra vahele jätsin. Viimaks lõpetas võõrasema ise selle:

«Kas Ülo näitas sulle juba uut kleiti, mis ma sulle tegin?» Minu suu ja kõri olid endises seisukorras. Pöördusin ainult isale otsa vaatama.

Isa vabandas: «Ei, me ei jõudnud veel. Me tulime just enne sind. Küll sa ise näitad.» Ja siis minu poole: «Sul on kindlasti hea meel. Gina istus eile selle kallal poole ööni. Ta tahtis tingimata sinu tulekuks valmis jõuda. Mine too see nüüd kapist välja.»

«Pane kohe selga ka,» soovitas võõrasema omalt poolt. «Võib-olla tuleb selle juures veel midagi parandada. Tegin ta peaaegu umbes. Ühe sinu vana koolikleidi järgi.»

Hea oli, et sain liikuma. Seinakapp oli ka alles endisel kohal. Uus kleit rippus kõige ees. See oli tõeline filmitüdrukute kleit! Mingisugune õhuline õhtutaeva udu, sametised õietupsukesed sees. See kõik hõljus krabiseval taftalusel. Mu käed hakkasid värisema, kui ma selle

üle pea selga ajasin. Keskpaigas natuke raksus midagi, kuid õnneks püsis siiski kõik mu ümber koos, kui ma keset tuba astusin ning kuulsin võõrasema ühtevalu kordavat:

«Suurepärane! Ma ei uskunudki, et see mul nii hästi välja kukub. Nagu valatud! Suurepärane!»

Astusin peegli ette. Sealt vaatas mulle vastu väga kahvatuks jäänud, peenikese, sipelga keskkohaga tüdruk, ebatavaliselt uhkes kleidis ja silmadega, mis tahtsid ühtaegu naerda ning nutta.

Keerutasin ennast peegli ees. Siin ta on, mu kauge lapsepõlve unenäo kleit! Kuid miski takistas mind selle üle rõõmu tundmast. Mina hakkasin äkki hea tagant halba otsima.

Keerasin ennast veel kord ja veel kord ringi ning tabasin end küsimuselt: võib-olla peaksin teda nüüd selle eest kallistama? See mõte tundus mulle nii ehmatamapanevalt võõrås, et ma ennast selle peale ainult jälle uuesti kahinal ringi keerasin ja nutusilm tahtis vägisi naerusilmast võitu saada. Arvatavasti oleksin ma sinna peegli ette vurri lööma jäänudki, kui mitte võõrasema ise poleks küsinud:

«Noh, kuidas meeldib?»

«Ilus,» ütlesin kähku. «Aga mis niisugusega õieti teha?» Nägin peeglist isa nägu ja sain aru, et ta polnud minuga sugugi rahul. Ainult võõrasema jäi ühesuguseks ja selgitas ruttu:

«Arusaadav, et sa seda ei tea.

Vaata, see siin on väike õhtukleit noorele tütarlapsele nagu sina. Meil on nimelt sinu isaga kavatsus laupäeva õhtul üks korralik perekonnapidu teha. Tulevad mõned valitud külalised. Palju siia ei mahu. Peame muist asju välja tõstma. Küll saame hakkama. Mul on juba idee, kuidas kõike korraldada. Igatahes tantsuruumi teeme endale ka. Eks ole, sullegi kulub tantsimine ära? Aitab mossitamisest. Naerdes on iga naine ilusam.»

Rõõmus olema ja tantsima?! Toas, kus alles hiljuti kannatas ja suri minu vanaema! Ma ei saanud aru, miks nad ei võinud siis lasta mul veel tädi Elsa juures olla.

«Sulle ikka meeldib tantsimine?» usutles võõrasema. Ta astus peegli ette minu kõrvale. «Ah, mis ma küsin. Igale tütarlapsele meeldib. Ma ise olen ka tütarlaps olnud ja mitte nii väga ammu.»

Siinjuures viskas ta üle õla välkuva pilgu isale.

Kui me kahekesi seal peegli ees seisime, tema nii säravana, millestki väga õnnelikuna, tantsu- ja naeruhimulisena, mina kahvatuna, tuimana ja tujutuna, siis võis teda õigusega palju rohkem tütarlapseks pidada kui mind. Nii ma talle ütlesingi:

«Aga te olete ju praegugi nagu tütarlaps.»

Ta lagistas terve heliredeli maha naerda, nii väga näisid talle minu sõnad lõbu valmistavat. Keerutas siis mind paar tiiru mööda tuba nagu vanaroosavärvilist luuda. Pääsesin väikese valega, et mu autoõnnetusel kannatada saanud jalg annab ennast tunda. Ta jättiski mu sealsamas sinnapaika ning hüppas naerdes isale sülle.

Nii algas meie uus, ühine elu...

Pühapäeval, ...

Usun, et mul oleks tõesti hea meel, kui ma saaksin oma võõrasemale midagi mõtteski ette heita. Siis ei tunduks ma endale niisuguse tänamatu ning ülekohtuse kutsikana. Kuid mul pole talle midagi ette heita.

Ta soovis mulle igal pool ja alati ainult head. Pealegi t e a d i s ta alati imehästi, mis see hea on. Enda meelest igatahes palju paremini kui mu isa. Nad vaidlesid ühtelugu selle üle. Isa arvas näiteks, et ma ei pea tingimata juures olema, kui meil on kodus need üsna sagedased külalisõhtud. Eriti kuna ma nendest sugugi ei hoolinud. Võõrasema arvas vastupidi. Esiteks ei teadvat ma isegi, mis ma tahan. Teiseks olevat uute huvide tekkimine mulle otse hädavajalik, kuna olen seni elanud nii e r i l i s t e s t i n g i m u s t e s.

Oh, need «erilised tingimused»! Kui tüütavalt sageli need kõne alla tulid ja kuidas ma neid vihkama õppisin. Jah, just nimelt vihkama. Ma ei hakkagi otsima kergemat sõna selle tunde jaoks, mis mind iga kord valdas, kui võõrasema Gina mind oma külaliste või isegi mu oma isa ees just nagu välja vabandama hakkas, kuna ma olevat kord säärane erilistes tingimustes kasvanud noor inimene. See pani mu suu siis ikka veel kõvemini kinni.

Kõige raskem oli lugu siis, kui ma talle kohe rõõmu-

kisaga kaela ei langenud, kui sain mõne uue asja. Uusi asju sain esialgu tihti. Iialgi ei osanud ma aga nii tänada, kuidas oleks pidanud ja kuidas oleks *loomulik* olnud.

Nii kujuneski välja täiesti ebanormaalne olukord: hakkasin pelgama võõrasema kingitusi. Mida ilusamad või hinnalisemad need juhtusid olema, seda enam.

Muide, mu võõrasema ei laitnud kedagi ega midagi. Ta ainult jutustas oma rutakal kergel viisil, kuidas üks või teine asi õigem oleks, kuidas tema seda või teist teeks ja korraldaks. Mõnikord jäi mulje, nagu oleks ta avastanud mingi suure üldise vea maailma asjades ja hoiaks selle parandamise saladust enda käes. Tihti õiendas ta niimoodi isegi valitsuse samme. Kui juhtusin talle niisugustel puhkudel vastu rääkima, tegi ta ehmunud näo ja lausus kahtlase järeleandlikkusega: «Kas ma ütlesin siis midagi valesti? Nojah, eks sina kui kommunistlik noor tead neid asju muidugi paremini. Mis meie isaga ka mõistame.» Selle viimase lisas ta isegi siis, kui isa ennast juures polnud. Ega võõrasema mind laitnud. Ta muudkui *kiitis*. Ta kiitis mind koguni nii tühiste ja mõnikord sobimatutegi asjade pärast, et mul tahes-tahtmata mulje jäi, nagu peaks mul mingi suur ja oluline puudus olema. Mida muud ma siis oskasin sellest arvata, kui võõrasema kiitis näiteks isegi mu *kolmesid*, mida ma jälle saama hakkasin. Kui kiidetakse inimest kolme eest, siis peab küll arvama, et teda muidu ainult kahe võimeliseks peetakse.

Nüüd muutus mälestus vanaema torisemistest ja kitsist kiitmisest mulle tagantjärele iga päevaga aina armsamaks. Võõrasema juures ei tulnud torisemine kõne allagi. Selleks oli ta üldse liiga lõbus inimene.

Ainus, millega võõrasema mind kaasa haarata oskas, oli töötegemine. Ta ise on väga toimekas. Lakkamatult on tal midagi käsil. Sageli mitu asja korraga. Õppisin neil aegadel selgeks üsna erilise kunsti: lõpetama asju, mida ma ise polnud alustanud. Muide, meie riided õmbles võõrasema kõik ise. Ta tegi seda tõepoolest erakordselt hästi. Sellepärast vist käisidki ta sõbratarid ja nende sõbratarid talle oma kleitidega nii peale. Isale ei meeldinud see põrmugi. Kuid võõrasema muudkui naeris ja kinnitas:

«Mõni lisakopikas kulub alati ära, kui majas on juba kaks täiskasvanud naist, kes tahavad elegantselt riides käia.»

Nii rumal ma siiski polnud, et sellest vihjest mitte aru saada. Sellepärast püüdsin kõigest väest hoiduda mossitamast, kui võõrasema lakkamatult minu poole pöördus: «Kadri, vabanda, et ma sind segan, aga kas sa ei oleks nii kenakene ja ei tooks, teeks, annaks, paneks, viiks, ulataks, lippaks, jne., jne., jne. . . .»

Tihti sadasid need tillukesed, tagasihoidlikud ja ülimalt viisakad soovikesed nii tihedalt üksteisele selga, et mul tuli endal mitme seast kõige tähtsam välja valida ja teised vastavalt vajadusele järjekorda seada. Ma ei võinud kunagi riskida millegi vahelejätmisega, sest mälu on mu võõrasemal haruldane ja siis oleks mul tulnud vaadata ta imestusest suurtesse silmadesse ning kuulda: «Pidasin loomulikuks, et sa sellest ise aru saad . . .» või muud sellesarnast. Püüdsin võimalikult ette ära aimata, mida mu võõrasema kõige loomulikumaks peab, ja vahetevahel see mul juba õnnestuski.

Ainult et kuidas ma ka ei kiirustanud, ajast tuli mul alati puudus kätte ja kõige raskemaks läks kooliasjadega.

Mõnikord, kui ma just näiteks saiaga poest tulin ja mind otsekohe tagasi äädikat tooma saadeti või mul tuli nii kena olla ja lipata mõnele sõbratarile proovi asjas sõna viima, oli mul küll niisugune tunne nagu neil Hiinamaa varblastel, keda kogu aeg lendu hirmutati ega lastud hetkegi puhata, kuni nad ära väsisid ja surnult maha langesid.

Seda kavatsust mu võõrasemal minuga kahtlemata polnud. Täiesti vastupidi. Ta hoopis tahtis mulle pisut rohkem *elu* sisse ajada, nagu ta isale korduvalt kinnitas, — et ma ei jääkski selliseks «lilleks raamatulehtede vahel, kellest kõik mahlad on välja pigistatud».

Nii mulle siis süstitigi neid kunagi väljapigistatud mahlu tagasi niisuguse hooga, et ma sellest midagi mürgitusetaolist saama hakkasin.

Juhtus aga, et võõrasema millegagi minu juures rahul ei olnud, siis ei öelnud ta seda kunagi otsekohe mulle endale, vaid alati isale ja harilikult nii tasa ja minu teadmata, et ma sellest ikka alles tagantjärele isa käest kuulda sain.

Ükskord sattusin aga juhuslikult pealt kuulma üht nende omavahelist jutuajamist, mis sai mu edaspidises elus väga otsustavaks.

Pühapäeval, . . .

See oli kord öösel, kui ärkasin võõrasema ägeda sosina peale: «Tema juures pole see võimalik. Ta on niisugune salalik ja kinnine tüdruk ja oma trotsi täis. Ta lihtsalt ei salli mind ja see ongi kogu asja tuum.»

Isegi unesegase peaga sain ma kohe aru, kes see salalik ja sallimatu olevus on.

«Gina, mis sa nüüd fantaseerid! Kuidas sa võid niimoodi öelda. Ta on, vastupidi, väga hella südamega ja kiinduv olevus. Ma ju rääkisin sulle, kui ennastsalgavalt ja liigutavalt ta kõik need pikad ja rasked haiguskuud oma vanaema eest hoolitses. Iga täiskasvanugi poleks sellega hakkama saanud, kuid tema on alles peaaegu laps. Saa siis natukene aru ja püüa teda mõista. Vanaema surm vapustas teda põhjalikult. Nüüd jälle see uus, temale täiesti erakordne olukord. Ole kannatlik. Anna talle aega harjuda. Küll sa näed, ta muutub varsti endiseks ja te hakkate veel toredasti läbi saama.»

Niisugused olid mu isa sõnad minu kohta. Kuid nii hästi, kui need minule mõjusid, ei näinud need mu võõrasemale mõjuvat, sest kuulsin teda veelgi ägedamalt purskavat:

«Tean, tean! Ikka seesama vana laul. Ole kannatlik. Anna aega. Kas ma pole siis kannatlik olnud või kas ma pole aega andnud? Kas mina pole omalt poolt kõik teinud, et ta ükskord juba sellest üle saaks? Aga tema ei tahagi saada. See on kius, trots, kättemaks, usu mind. Kas ma pole teda nagu nukku riidesse pannud? Mida siis sinu arvates üks noor tütarlaps v e e l tahab? Aga tema? — Anna talle uus kleit, pistab selga niisuguse näoga, nagu oleksin ma talle nõgesesärgi õmmelnud ja talve ajal metsa maasikaid tooma ajanud. Ütle ise, milles siis m i n a süüdi olen, ah?»

«Gina, Ginakene, kes sind milleski süüdistab,» rääkis isa nagu lapsega.

«See veel puuduks, et sa mind süüdistama hakkad!» Võõrasema sosin oli muutunud peaaegu valjuks hääleks. Kuulsin, kuidas isa manitses teda vaiksemaks. Siis oligi üsna vaikne ja selle järel nii tasane sosin, et ma sellest muud ei eraldanud kui vahetevahel omaenda nime.

Korraga oli võõrasema sosin jälle äge:

«See oleks talle endale ka kõige parem.»

«Aga tal on siin juba oma sõbrad, kooliõed-vennad. Tean omast käest, kui raske on jälle uuesti kohaneda,» kuulsin isa vastuvaidlemist.

Läksin üleni palavaks. Süda tagus lähenevat hädaohtu aimates.

«Mis tähtsus sellel on? Sõbrad? Kas tal seal neid poleks? Nagu ma ta oma jutust aru olen saanud, vahetas ta neid mõne aasta eest täie eduga. Noor inimene kohaneb palju kiiremini kui vana ja teinekord on niisugune elumuudatus ainult kasuks. Olen veendunud, et temale just. See oleks praegu kõige parem lahendus, usu m i n d. Sinul on ilmselt vale arusaamine internaatkoolidest. Olen mitmelt poolt juba järele kuulanud ja nende kohta ainult head kuulnud.»

«Saa siis aru, mul pole midagi internaatkoolide kui niisuguste vastu, kuid Kadri-sugune ei sobi sinna. Kuidas sa ometi nii lihtsat asja ei mõista. Alles sa siinsamas ise kinnitad, et ta ei suuda sinugagi kohaneda, ja sealsamas väidad otsekohe, et uues koolis ta kohaneks kiiresti. Temale oleks vaja just emalikku hoolt ja hellitusi, mis tal elus puudu on jäänud.»

Võõrasema ei lasknud isal edasi kõnelda:

«Ära aja naerma. Mis imeasi see sinu Kadri siis on, et just nimelt temale ei sobi internaatkool? Käivad seal teised lapsed ja saab hakkama ka sinu Kadri. Lõppude lõpuks, ega see siis mõni lastekodu ole. Vaheaegadel võib ta loomulikult koju tulla. Siis oskab ehk ka kodu rohkem hinnata. Kuidas sa selles asjas korraga nii lühinägelik oled! Ma poleks seda sinust kuidagi uskunud. Ja mina? — Kas ma soovin talle siis halba? Võid sa minu kohta ütelda, et ma olen talle kunagi, üheski asjas, halba soovinud? Tead, mis ma ütlen: kui minul endal tuleks veel kooli minna, valiksin ma tingimata internaatkooli. Tänapäeva elulaadi juures on see ainuke mõistlik võimalus kohanema õppida ja . . .»

Seekord ei lasknud isa võõrasemal lõpetada:

«Jätame selle vaidluse. See ei vii meid kuhugi. Kõige rohkem ainult riidu. Olgu selle internaatkooliga kuidas on. Kindlasti on see tuleviku ainuõige koolitüüp, kuid antud juhul ei seisa asi sugugi selles. Sa oled saanud kõik oma tahtmise järgi. Minu ainuke tingimus oli Kadri. Mäletad, me leppisime seekord kõiges kokku. Sa olid

nõus. Miks sa nüüd asjasse teisiti oled suhtuma hakanud?»

«Nüüd, nüüd!» Võõrasema osatamises oli isegi nututooni. «Sest nüüd on asjaolud muutunud ja n i i tõrgest plikat ei osanud ma endale ka ette kujutada. Sa näed ainult t e m a hella hinge, aga kas mina ei olegi inimene, ah? Kas minule ei lähe niisugune olukord südamesse? Kas sa arvad, et minul polegi närve, või mis? Teised mehed hoiavad niisugusel ajal oma naisi, aga sina hellitad ja pillitad selle asemel juba täiskasvanud tüdrukut nagu beebit.

Kui nüüd väike majja tuleb, mis siis? Kuidas sa endale seda olukorda ette kujutad?

Hea küll, ma ei räägi sellest, et meil jääb siin väga kitsaks. Ma räägin sellest, et sinu tütrekesele sigineb siis uus kompleks. Praegu on ta armukade minule, siis on ta seda hullemini meie väikesele. Ma juba näen seda selgesti ette. Tuleb asju lahtiste silmadega vaadata ja tulevikule mõelda.»

Mu metsikult perutavate südamelöökide vahele vasardas üks vanaema tarkusi:

«Kes salaja pealt kuulab, saab pisted südamesse!»

Oi, missugused pisted! Nad tegid nii haiget, et oleksin tahtnud oiata nende käes. Kas ma ei võinud siis sellelgi ööl magada oma harilikku kottrasket und, nagu isa ja võõrasema näisid eeldavat! Nüüd korraga ajas mind sosin üles. Oli seda vaja! Parem, kui ma midagi seesugust poleks teada saanud. Pidin ennast sundima vaikselt lebama ja isegi magaja hingamist teesklema. Kuigi oleksin kõigest hingest tõusta ja siit hoopis ära joosta tahtnud. Ainult ära! Eemale! Kaugemale!

Ja mille pärast? Sellepärast, et mind just eemale, kaugele ajada taheti ja ma ei tahtnud sugugi olla aetav. Ei tahtnud kaotada sedagi väikest osa kodust, mis mul siiani siiski oli olnud. Seda olin ma kõige rohkem kartnud ja nüüd oli see käes. Kõige hullem oli, et ma hakkasin aru saama: ka võõrasemal on paljudes asjades õigus.

Olen tõepoolest vastik, tänamatu tüdruk ja võib-olla ongi mul mingisugused «kompleksid» või mis, millest võõrasema rääkis.

Kuid ka vastikutel, tänamatutel tüdrukutel on pisarad ja neid ma puistasin järgmisel õhtul, kui võõrasema isaga

kodus polnud, oma vanaema vanale kirstukaanele nii ohtrasti, et mu väike muinasjutumehike, vana hea majavaim, kes vanaema päevil alles elas, nendesse pisaratesse lõplikult ära uppus.

Mille muuga seletada seda, et mul enam ei õnnestunud võõrasema kiitustki ära teenida. Just nüüd, kus ma seda tõepoolest taotlesin. Võõrasema hakkas mossitama. Tundus, et seda enam, mida rohkem mina püüdsin talle meele järele olla. Kindlasti oli tal oma seisukohalt õiguski, kui ta mind säärasena nägi, nagu ta isale rääkis, kuid ta ei mossitanud mitte üksi minuga, vaid ka isaga.

Hakkasin pikapeale taipama, et ka isal ei ole kerge. Mul oli temast kahju. Kuid see arusaamine ei teinud mind ei osavamaks ega õnnelikumaks.

Ükskord läks meil võõrasemaga kahekesi olles jutt juhuslikult Urmale. Jutustasin talle, kui palju Urmal õdesid-vendi on ja kuidas nad seal kõik üksteist hoiavad ja kui tore on niisugune üksmeelne perekond. Mul tekkis korraga tahtmine võõrasemaga avameelne olla ja temaga rääkida sellest, mis kõige rohkem südamel kipitas.

Alustasin kogeldes:

«Mina ... ma tahaksin endale ka meelsasti ühte väikest õde või minupoolest kas või venda ...»

Mu julgus kadus võõrasema pilgu all. Ta küsis:

«Sa siis oled sellest juba aru saanud?»

Ma ei tea siiamaani täpselt, mida ta mõtles, aga mulle endale meenus otsekohe see öösel salaja pealtkuulatud jutt, tundsin pisteid südames ja seda, kuidas ma üleni punaseks läksin.

Võõrasema jätkas:

«Sa oled siiski kavalam, kui ma arvasin.» Ta hääl ei meenutanud seekord küll sugugi väikesi linde telefonitraadil.

Korraga oli mul tunne, et olen kaotanud. Jah, teisiti ma ei oska selle kohta öelda. Nagu oleksin ma kogu aeg millegi eest või millegi vastu võidelnud ja nagu oleksin ma nüüd lõplikult kaotanud.

Kaotanud just siis, kui ma nii väga järele anda soovisin.

Pühapäeval, . . .

Nii saigi minust viimaks internaatkooli õpilane. Loomulikult ei läinud see kõik nii lihtsalt, nagu mul nüüd tagantjärele sellest ühe lausega kirjutades.

Oi, selle siiatulekuga oli üsna palju tegemist. Kõik olid vastu. Kõigepealt isa ja esialgu ka Anne ning lõpuks veel Urmas! Südames olin kõige rohkem vastu mina ise, kuid seda hoidsin targu enda teada.

Kord, kui ma kinost koju läksin, hakkasin kangesti kiitma seal nähtud filmi, mis oli olnud internaatkoolist, ja rääkisin nagu muuseas, et minagi tahaksin ühes säärases õppida. Kui ma kord olin alustanud, ei jätnud ma enam järele. Viisin jutu iga päev sellele teemale. Elasin oma hädaga loodud näitlejaossa paiguti nii sisse, et mulle endalegi mõnikord tundus, nagu oleks internaatkool tõesti ainus koht, kus ma veel edasi õppida ja olla tahan. Julgesin seda narrimängu teha siiski ainult kodus. Koolis hoidsin kõike saladuses viimase hetkeni.

Ainus, kes mu jutule algusest peale vastu ei vaielnud, oli võõrasema. Kuigi ta ei ütelnud ka kunagi, igal juhul mitte minu kuuldes, ühtki sõna selle kasuks. Võis peaaegu arvata, et ma selle öise kõneluse tema ja isa vahel olen ise välja mõelnud. Seda rohkem, et ta minu vastu nüüd jälle peaaegu endiseks ja naeratavaks muutus.

Asja otsustas lõpuks see, et tädi Elsa minust kohe aru sai. Usun peaaegu, et tädi Elsa on kõige arusaajam inimene terves maailmas. Ta mõistis vist sedagi, mis ma rääkimata jätsin.

Tädi Elsa mõjul andis viimaks ka isa järele. Kui ma nägin, kui kenasti rõõmsaks selle järel meie kodus kõik muutus, kuidas võõrasema jälle isale esikusse vastu hakkas minema, kui isa töölt tuli, muutusin minagi rõõmsaks ja peaaegu unustasin ära, et ma ise sellest õnnelikust kodust varsti lahkuma pean.

Kõige halvem oli aga alles ees. Ma ei olnud ainult oma isa tütar ega võõrasema hoolealune. Olin ju veel oma klassi õpilane ning Urma ja Anne sõber. Anne sai minust õige ruttu aru, kui olin talle kõik südamelt ära rääkinud, ja otsustasime jälle oma sõpruse kirjavahetuse hooleks jätta.

Kuid teistele klassis ja just eriti Urmale ma millegi-

pärast ei julgenud seda ütelda. Muudkui lükkasin aga jutuajamist päevast päeva edasi. Kuni oligi käes kõige viimane silmapilk — meie ekskursiooni lahkumislõke.

Olime Saaremaal. Ümberringi taevas, meri ja kivinekadakane rand. Istusime ümber pragiseva lõkke ning laulsime. Lahkumismõte tegi mu südames julma valu ja ma ei märganudki, kunas mu silmad pisaraid täis valgusid. Äkki hüüatas Imbi:

«Kadri, mis sul on? Miks sa nutad?»

Nüüd ütlesin, mis mind vaevab. Oh, missugune kära siis tõusis! Hea, et õpetaja seda varem teadis. Tema aitas mu sellest keerisest välja. Pärastpoole aga olid meie laulud aeglased ja nukravõitu.

Kui me viimased lõkkesöed kustutasime ja magama minema asutasime, tuli Urmas mu juurde ja mind tasakesi käisest tõmmates kutsus:

«Kadri, tule, lähme natuke!»

Järgnesin talle sõna lausumata. Keegi ei peatanud meid ega pakkunud ennast kaasa. Jõudsime vee piirile. Meri oli nii lõplikult vaikinud, et seda võis kuulda ja näha, see vaikus oleks isegi nagu puudutanud. Puudutanud ka südant mu sees. Õhtutaevas olid värvid kustumas ja kuu oli tõusnud sooja pehme hämaruse kohale.

Ka meie Urmaga vaikisime. Hüppasime kivilt kivile nagu kaks ainukest olendit maailma rannal. Viimasele veest väljaulatuvale suurele kivile jäin seisma. Seisin näoga vastu omaenda suurt igatsust. Seal tuli see jälle kord minu juurde. Seda ei oska kuidagi kirjeldada, kuidas see on. Lapsena andsin sellele saamatu nime — igatsusluik . . . Tundsin, nagu oleks too rõõmsalt virgudes jälle sirutanud minus oma tiibu, uhkeid ja võimsaid tiibu. Neidsamu, mis olid ühes pikas murelikus unenäos pisut kägarasse tõmbunud ja ära muserdatud. Tohutu heaolutunne haaras mind endasse. Hetkeks unustasin isegi Urma oma selja taga. Kuid tema tuletas ennast järsu hingetõmbega meelde.

Urmas! Tahtsin Urmalegi oma meeleolust midagi edasi anda. Tahtsin kangesti rääkida sellest kaugest päevast meie sõpruse alguses, kus me saatsime pilkudega äralendavat luigeparve, aga . . . ma ei osanud alustada. Tahtsin tänada teda tema sõpruse eest, välja ütelda kõik, mis ma temast olen mõtelnud. Mulle meenus ka see, kuidas Urmas

isegi mu vanaemale meeldima hakkas. Haigena voodis lamades tegi ta temast mitu korda juttu ja küsis ühtelugu minu käest, kuidas Urmal läheb.

Kord rääkis vanaema.

«Sinul, Kadri, on südamesäädused ülemad kui teised. Oled selles asjas oma kadunud ema moodi. Niisugustel inimestel on maailmas raske. Kuidas sina ka ükskord elama hakkad? Kellele sa kord mehele minema peaks? Minu silmad seda enam näha ei saa. Aga küll ma sooviksin sulle ühte õiget inimest kõrvale. Niisugust, nagu see su Urmas on. Ära vehi kedagi käega! Ega sa enam nii titeke ole... Mina tunnen juba inimesi ja elu. Vaat niisugusest poisikesest, kes ema muret oskab jagada ja julgeb nõrgemate eest välja astuda, niisugusest kasvab ükskord õige inimene...»

Mind ajas see vanaema jutt tookord pahameelest punastama ja ühtlasi naerma. Siis ma ei teadnud ju, et nädal hiljem vanaema ennast enam polegi. Tema aga ütles seekord minu naeru peale:

«Nii ta on. Noorest peast pole muud kui üks igavene naerulõkerdamine. Naeruga ajate oma suurt õnne taga, naeruga lähete paari, aga elu — elu on tõsine asi...»

Seal, merel kivi peal Urmaga kahekesi olles mõtlesin vanaema sõnadele. Meri tegi need sõnad suureks ja kuuvalgus kauniks. Just nüüd, just siinsamas tahtsin midagi nendest Urmale edasi anda. Tahtsin ütelda talle lahkumiseks midagi niisugust, mis jääks igavesti. Kuid Urmas jõudis minust ette.

«Kadri!»

See tuli ootamatult järsult. Pöörasin näo kuuvalguse ja Urma poole. Las ütleb pealegi tema need sõnad minule, lahkujale, kaasa. Ootasin. Hingki jäi kinni.

«Kadri, miks sa valetasid?»

Sooh!? Põrusin kivile istuli, nii et teine jalg sulpsatas põlvini vette.

«Mis asja? Urmas, mida siis?»

Kallasin tennisest vee välja ja vaatasin ammuli sui alt üles Urma tõsiselt pahasesse, peaaegu tigedasse näkku. Säh sulle «südamesäädused» ja «igatsusluigelaul»!

«No muidugi valetasid. Selge! Teesklesid kogu aeg. Kadri, kas sa ise saad ka aru, mis sa teed? Tähendab sulle on kõik ükspuha. Ainult mingisugused tujud. Tüdined ühest kohast, lendad teise. Sulle on see tühiasi, siit ära minna? Huvitav ju — põnev. Vaheldus üksluises, hallis elus, kas pole nii?»

Ahaa! Siis selles on asi. Ei aidanud, tuli Urmale too öösosina lugu ära rääkida ja palju muudki veel. Nüüd nägin seda kõike aga juba isegi uues valguses. Polnud selles enam midagi nii kohutavalt solvavat ega ülekohtust. Ei tea, mis seda tegi, kas meri, kuuvalgus või Urmas? Urmaga koos muutuvad ju algebra ülesandedki lihtsamaks.

Urmas ise aga kuulas mind ja pildus pisikesi kive vette. Ei saa ütelda, et ta ilme palju leebemaks oleks läinud. Kui ma lõpetasin, sulpsis tema veel tükk aega oma kivikestega edasi, enne kui rääkima hakkas:

«Tead, mis ma sulle ütlen: sa loe vähem muinasjutte ja ära kujuta endale igasugust ette. Kus mul nüüd vaene Tuhkatriinu välja tuli! Aga suud lahti teha ei või. Muudkui vaikid ja lähed eest ära. Nii võidakse sind igalt poolt välja lüüa, kas sa siis sellest aru ei saa? Mina sinu asemel oleksin asjad kõigepealt klaariks teinud, aga mitte niimoodi vaga kannatajat mängima hakanud. Kui sa midagi ei taha, siis ütle selge sõnaga välja, et sa ei taha. Või kui sa tõesti leidsid, et su võõrasemal on õigus, ning sa nii kangesti järele anda tahtsid, siis oleksid sa seda juba kohe pidanud tegema. Siis, kui tema sinu vastu hea püüdis olla. Tead, mis ma praegu arvan: võõrasema oleks vist pidanud sulle kõigepealt ühe korraliku nahatäie andma, siis oleks see keerutamine teil algusest peale ära jäänud.»

Põmm-põmm-trahh! Põmm-põmm-trahh! Tuli nagu raskekuulipildujast. Ja mina, lollike, ootasin veel ilusaid lahkumissõnu.

Ning kukkuski ootamatult nii välja, et Urmas võttis mu lihtsalt läbi. Nii põhjalikult läbi, nagu peale vanaema seda keegi kunagi pole teinud. Kuid mida ägedamalt Urmas mind süüdistas ja minuga riidles, seda selgemini ma nägin, et selle taga on ainult üks mure — miks ma ära lähen, ja seda lõbusam mul hakkas. Kui Urmas oleks näiteks Anne olnud, siis oleksin talle heast meelest lihtsalt kaela karanud ja otsekohe ütelnud: sul on õigus! Tuhat korda ja tuline õigus minuga riielda. Sellest ma taipan ühte — et sa minust hoolid, ja mina hoolin sinust veel miljon korda rohkem.

Aga siis äkki tuli Urma süüdistuse kõige halvem osa: miks ma tema eest seda varjasin? Nüüd polnud Urma hääles enam riiuhoogu ega pahameelt. Äkki mõistsin, mida ma olin teinud.

Ei, Urmas, ära mõtle nii! Mitte usaldamatus polnud see. Jah, pea mind argpüksiks, sest see ma just olen! Kartsin nii väga seda silmapilku, mis nüüd käes on, — kas sa siis ei mõista, Urmas? Sa pead mind mõistma. Muu kõik ei olegi tähtis.

Jah, Urmas, ma teadsin, et sa juba sel nädalal sõidad isaga koos suvevaheajaks maale tööle. Täna on meie lahkumine. Urmas, mu sõber, kas see oleks kergem olnud, kui sa seda juba varem oleksid teadnud? Sa ei mõtle ometi, et tahtsin sulle meelega haiget teha?

Oh, kui ma oskaksin sulle kõigest rääkida! Sellest, mida olen vahepeal tundnud ja mida tunnen praegu. Kui ma oskaksin ja kui ma julgeksin!

Aga ma ütlesin ainult:

«Urmas, kas sa mäletad neid luikesid?»

Midagi mu mõtetest pidi näha või kuulda olema, sest Urma ilme muutus silmapilkselt. Sellesse ilmus vastunaeratus. Niisugune aval naeratus, mis oli sel hetkel parem, kui oleks olnud ükskõik missugune ilus lahkumissõna.

Siis ütles ta tasakesi, nii tasakesi, et ma seda rohkem nägin kui kuulsin:

«Kadri!»

Niimoodi öeldes on mu nimi isegi päris ilus. Kui mitut moodi võib siiski üht ja sedasama nime vähese aja jooksul ütelda! Ulatasin talle lepituskäe. Urmas haaras sellest ägedasti kinni. Ta käsi oli soe. Tundsin imeselgesti, kuidas see soojus mu sõrmeotstest sisse vupsas ja mööda käsivart vudinal üles otse südamesse puges.

Korraga kostis meieni õpetaja kauge hüige. Urma käsi sulgus kõvemini minu sõrmede ümber. Vaikus murdus:

«Kadri, kas sa kirjutad mulle? Anna sõna!»

Mu sõrmedel hakkas isegi valus. Vastasin tõsiselt:

«Iga päev.»

Seisime vastamisi, ainult kuuvalgus oli meie vahel. Urma silmad naersid. Need olid korraga täiskasvanu targa inimese silmad, ja oli nii, nagu oleks ta sel hetkel

vaadanud otse minu sisse ning kõik ära näinud. Selle ka, mille olemasolu ma ise ehk ei teadnudki.

Korraga tajusin, et terves hiiglasuures maailmas, ligi kolme miljardi inimese seas on ainult Urmas, kes teab, missugune ma olen, kes seda teada tohib, kelle eest ma ei tahagi kunagi midagi varjata ja et see ongi *kõige suurem saladus inimeste vahel.*

Urmas raputas pead:

«Mitte iga päev, Kadri. Sellega ei saa ükski inimene hakkama. Ka mitte sina. Aga luba mulle, et sa kirjutad iga nädal. Neli-viis kirja kuus, seda pole liiga palju nõutud — mis sa arvad?»

Urmas pani teisegi käe meie kätele. Hakkasin naerma. Ärgu arvaku, et tema üksi teab, missugune mina olen, ja minul on tema kohta ainult kujutlused.

«Jah, jah, jah!» pigistasin iga jah'i juures Urma kätt nagu jaksasin. «Kirjutan iga nädal ühe kirja, võid seda uskuda. Isegi siis, kui sina mulle ainult ühe kirja aastas saadad.»

«Ära karda,» naeris Urmas vastu, «ega see ole kirjand teemal «Minu armsam ajaviide». *Sinule* ma saan ühe kirjaga nädalas ikka hakkama. Kas või ainult selleks, et sinult vastust saada.»

Õpetaja oli lähemale tulnud. Tahtsin nüüd Urma käest lahti lasta, et minema hakata. Kuid Urmas ei vabastanud mu kätt. Nii, käest kinni, hüppasimegi kivilt kivile, kuni jõudsime õpetaja juurde, kes meid kadakate vahel teeharul ootas.

Õpetaja pani ühe käe Urma, teise minu õlale ja siis astusime kolmekesi koos vaikides läbi und nägeva maastiku — lahkumise poole . . .

VAHEUKSEL

Pühapäeval, ...

Aga päriselt pole ma oma vanast koolist, kus ma nii head kui halba üle elasin, veel siiamaani lahkunud. Sellest hoolimata, et olen siin juba peaaegu terve kooliveerandi olnud. Ma ei hakka väitma, nagu oleks mul siin, internaatkoolis, hirmus halb olla. Ei, halb mitte! Hoopiski mitte. On ainult üks suur parandamatu viga — ma nimelt e i t a h a siin olla. Tahan tagasi. See on peamine.

Üheks lohutuseks on mulle olnud kirjavahetused. Kui Urmalt otsekohe vastust pole tulnud, olen talle mõnel nädalal isegi kolm kirja järjest saatnud. Üldse on aga kirjad kodust, tädi Elsalt, Annelt, Imbilt ja üks isegi mu endiselt klassijuhatajalt natuke aidanud mu igatsustuska leevendada. Samuti need pühapäevaõhtud, kui teised üleval aulas tantsivad ja mina siin omaette päevikut kirjutan, nagu praegugi näiteks. Nüüd olen selle moega kõik vahepealsed sündmused olulises osas kuni internaatkooli tulekuni enam-vähem kirja pannud. Ainult internaatkoolist endast pole ma veel midagi kirjutanud.

Kirjutada oleks olnud mõndagi, kuid mälestused hoidsid mind kinni ja nüüd on esimesed muljed juba hajunud. Võib-olla on see isegi parem. Mul võtab harjumine nii palju aega ja vahel ma mõtlen, et ma ei harjugi. Võõrasemaga näiteks ei harjunud.

Siin on kõik endisest elust sootuks erinev. Alates kaheksa voodiga toast, kus ma magan, ja kaheksakohalisest lauast, kus ma söön, ning lõpetades kojuigatsusega, mis on mu lakkamatu kaaslane isegi unes.

Hea, et on kool ja õppimine. See viimane on terves maailmas vist ühesugune. Tuleb kasutada oma pead sel-

leks, milleks ta kõlblik on, ja ma püüangi seda teha. Õpin, õpin, õpin!

Koolimaja ise on ilmatu suur ja kõrge ja peaukse ees on uhke sammastik. Midagi jahedat on selles majas. Kui järele mõtlema hakata, on selle põhjuseks igivana keskkütteseadeldis, mis ilmast-ilma on rikkis. Kuid peale selle on siin minu arvates veel üks sisemine tõmbetuul, millele ma ei oska päriselt põhjust leida.

Teen, mis suudan. Võib-olla tuleb see igavusest? Ei tohiks olla, sest käed süles istumiseks jääb meil väga vähe aega. Teenindame ennast ise, kui nii võiks öelda. Isegi oma pesu peseme, tubade koristamisest ja muust rääkimata. Ma ei pea seda raskeks nagu mõned, sest võõrasema juures harjusin rohkemaga. Kuid midagi paeluvat selles mulle ka pole. Ikka on mu süda endiselt vanas koolis ja istub oma pingis otse õpetajalaua vastas, Urma kõrval.

Ma ei tea, millest see on, aga mu praegused klassikaaslased oleksid nagu Buratino õnnetud poolõed ja -vennad. Nimelt materjali poolest. Nad on nagu puust tehtud — kuid ilma eluvaimuta. Ei kujuta ette, mis siis küll juhtuks, kui keegi teeks nii riivatu ettepaneku, et näiteks väljaspool laulutundi koos midagi l a u l d a! Lihtsalt oma lõbuks laulda. Nii, nagu me vanas koolis igal pool ja alati laulsime. Alguses ma kord rääkisin sellest nii katseks meie grupivanemale. Tema hakkas mind seepeale ainult salaja kõrvalt silmitsema.

Kõik meie kümnendas klassis on hirmus enesekindlad ja üleolevad. Kuidas öeldagi — päris elusad Oneginid taskuväljaandes. Mina esialgu õpin ikka veel vaikimise kuldtarkust ja harjutan salamahti peegli ees seda meie klassi moenägu. Niisugust halvatud inimese naeratust, kus tõusta tohib ainult üks suunurk. Suuga mul asi juba kuidagiviisi läheb, kuid kulmudega olen kurjasti kimbus. Ei saa mina kuidagi keerata üht kulmu vinklis poolde otsaesisesse, sel ajal kui teine seisab oma loomulikus asendis. Mul tõusevad tingimata mõlemad ja siis on mul jälle ainult nagu äraehmatatud klouni nägu peas.

Ei maksa arvata, nagu meeldiks mulle sihuke krussis nägu. Mitte sinnapoolegi! Ma koguni jälestan seda. Kuid mind vihastab alati, kui mõni meie klassi kangelane mind niisuguse näoga just nagu mõõdab ja mulle mu koha

kusagil seal alamal astmel kätte näitab. Siis tahan vähemalt samaga vastata.

Ma ei ole veel avastada suutnud, millest see kõik tuleb. On see siis tõesti sellest, et oleme juba kümnes klass ja praegu meist vanemat pole, sest internaatkoole hakati moodustama alles neli aastat tagasi. Loomulikult alustati alamate klassidega. Meie kool kui üks esimesi on praegu ainuke, kus on juba nii «kõrge aste», nagu seda on kümnes klass. Ei tea, mis me siis veel tuleval aastal tegema hakkame, kui me päris lõpuklass oleme. Usun, siis hakkame üksteisega ainult kirjalikult mõtteid vahetama, täie suuga naerda tohib klassiorganisaatori eriloal ja väiksematest astume lihtsalt kõrge kurejalaga üle.

Kuidas siin saakski teisiti olla, kui meie klassi «juhtivateks jõududeks» ning «tooniandjateks» on niisugused suurused nagu Aadu Adomägi ja tema pinginaaber ning truu kambamees Enrico Adamson!

Kui ma juba selle nimeni välja olen jõudnud, siis pean oma esimese koolipäeva ehmatusest ka kirjutama. Kas oskab keegi endale ette kujutada, kui väike, otse naeruväärselt tibatilluke võib olla üks maa! Igal juhul meie ENSV. Lähed oma arust maailma otsa, ja mis juhtub? Sihtkohta jõudes põrkad juba uksel kokku vana tuttavaga. Ja veel missuguse tuttavaga!

Nii minagi põrkasin kooli peaukse esises sammaskäigus kokku Enrico Adamsoniga! Sellesama meie vana kooli kunagise nuhtluse ning terve linnaosa tütarlaste hirmuga, kelle Urmas ükskord kelgumäel läbi kolkis. Sellesama Entuga. Pole ta pandud mingisse erilisse karistusaluste kooli, vaid siinsamas internaatkoolis on ta käinud need vahepealsed kolm aastat. Nii olen mina temaga parajasti ühes klassis.

Õigust öelda, seegi on üks põhjusi, miks ma ikka veel nii väga taga igatsen oma vana kooli ja pinginaabrit!

Kui me esimesel korral Entuga seal sammaskäigus vastamisi seisime ja teineteist tunnistasime, siis punastasime millegipärast *mõlemad*! Mina muidugi selgest ehmatusest. Mis päike teda sel hetkel põletas, jääb mulle mõistatuseks — kui ma seda endale ähmiga lihtsalt ette ei kujutanud. Ega siis Entu-sugune mind nähes ehmata. Või ehk siiski? Olen ju ikkagi mina see, kes temast teab üsna palju ebameeldivat.

Kas ta siis tõesti peab mind sääraseks, kes muud ei oska teha kui ringi käia ja vanu koitanud asju päevavalgele urgitseda! Ma pole kellelegi isegi seda ütelnud, kuidas ma teda tunnen. Ükskord, see oli veel võrdlemisi alguses, ma küll küsisin nii muuseas, et missugune see Adamsoni-poiss nüüd ka on? Marelle, minu pinginaaber ja toakaaslane, küsis seepeale uudishimulikult:

«Kas sa siis tunned Enricot?»

Tegin otsekohe kiire taganemiskäigu: «Ma tean teda vanast ajast, aga mitte eriti hästi.»

Leian, et paremini ma ei võinudki vastata. Sellega ma ei valetanud ega avaldanud tõest ka kuigi palju. Kuid ega see Entu ole minu säästlikkust enda suhtes õigupoolest mitte millegagi ära teeninud.

Väliselt on ta küll kõvasti muutunud. Kuid mis siis viga oleks, kui tumeda raamiga prillid ja paks juuksepahmakas laubal, mis talle vahepeal juurde on siginenud, uue inimese teeksid. Mind ta nendega juba ei peta. Kuigi — osaliselt muutunud on ka ta muu olek ja isegi ülalpidamine. Kõikide imetluse näib ta siin pälvivat sellega, et on üks meie kooli sporditähti poiste hulgas. Küll uiskudel ja korvpallis ning koguni suuskadel! Imestan tõsiselt, et ka *suusatamine* võib talle veel mingisugust lõbu pakkuda. Kas see talle kunagi midagi meelde ei tuleta?

Kuidagiviisi on ta isegi ülekeskmiseks õpilaseks kerkinud. Kuid töökojas olevat ta lausa ületamatu. Juhendajainsener ei jõua teda küllalt kiita. Kui uskuda Marelle juttu, siis elekter on just Enrico Adamsoni leiutatud. Seegi pole veel kõik. Koolipidudel pidavat ta koguni rahvatantsus kaasa lööma!

Kui mul poleks tema kohta mõnigi asi üles kirjutatud, siis võiksin arvata, et mõtlen neid tema mineviku kohta praegu ise välja.

Ükski tüdruk siin ei näi Entut kartvat ega põlastavat. Isegi vastupidi, temast peetakse päris palju. Mina näin moodustavat ainukese erandi. Kuid selle eest hoolitseb ta ise visa järjekindlusega.

Sest just *mind* ei jäta Entu endiselt rahule. See on juba esimesest siinsest koolipäevast peale nii. Kas või seegi temp, et ta esitas mu klassiorganisaatori valimisel kandidaadiks. Sealjuures oli talle ju ometi selge, et kas

või juba sellepärast, et olen kõigile tundmatu uustulnuk, ma ei võinudki saada rohkem hääli kui need kolm, mis ma sain, ja seegi oli minu jaoks ootamatult palju. Mis muud kavatsust tal sellega sai olla kui ainult tahtmine mind alandada ja naeruvääristada. Olin tookord tema peale nii vihane, et pidin juba südametäiega hakkama Marellele jutustama Entu vanu «kangelastegusid», kuid siis mõtlesin ümber. Kas mulle endale meeldiks nii väga, kui keegi jutustaks siin näiteks minu «Karvandi»-ajajärgust.

Ainult — ma sooviksin nii kangesti, et ta mind rahule jätaks, et ta mind tähelegi ei paneks. Kuid just seda ei ole mul tema poolt loota. Näib, nagu jääksin ma talle igas asjas ette!

Istume küll tema aknaaluse rea esimeses ja mina uksepoolse rea viimases pingis, kuid alati näib ta teadvat, mis ma teen või tegemata jätan, nagu oleks tal üks lisasilm kuklas minu jaoks. Alalõpmata on tal minu kohta midagi ütelda, midagi iroonilist, üleolevat või salvavat. Kõige lollim on muidugi see, et ma iga kord värvi vahetan. See näib teda eriti lõbustavat...

Laupäeval, ...

Siin ma nüüd olen kirjutanud oma uue kooli muljetest ja kõige rohkem Entust. Sellest poisist, kellest ma tegelikult mitte mõtelda ka ei taha. Nagu meil koolis muud polekski.

On ikka küll. Ja üsna erutavat. Et kõige tähtsamast kirjutada, pean alustama meie klassijuhatajast — Sirgest. Muidugi pole ta pärisnimi Sirge. Isegi hüüdnimi on tal alguses olnud Sirgjoon-kahe-punkti-vahel, kuid tänaseks on see kulunud lihtsalt Sirgeks ning sobib talle õieti igas mõttes.

Meie meelest oleks ta võinud ja pidanud pensionile minema juba sada aastat tagasi. Võib-olla saaks tema õige vanuse sünnitunnistuselt teada, kuid me kaldume arvama, et tal seda polegi. Selleks peaks ta olema kunagi ka sündinud ja väike laps olnud.

Piibli järgi olevat esimene inimene valmistatud savist ja elavast hingeõhust. Meie Sirge on tingimata selle mehe

otsene järglane. Ainult et savi on sellest saadik väga ära kuivanud ning pragunenud ja elav hingeõhk on algusest peale hoopis ära unustatud.

Loomulikult annab ta meile algebrat ja trigonomeetriat. Nii. Kohe esimesel tunnil küsis Sirge mind. Tahtis nähtavasti mind kui uut kontrollida. Küsis ta lihtsaimat trigonomeetrilist võrrandit. Meie aga vanas koolis polnud võrranditeni veel jõudnud. Ütlesin talle seda. Tema ei uskunud. Ta väitis südamerahuga, et õppeprogramm olevat meil igal pool ühesugune. Mis mul üle jäi? Ega ma võinud siis kohe esimesel tunnil rumalaks ning pealekauba valelikuks jääda. Loomulikult hakkasin vastu õiendama.

Seda ma tegin pahasti. Ai, kui pahasti! Nüüd ma juba tean, et kõikidest inimlikest nõrkustest sallib Sirge kõige vähem vastuvaidlemist. Sellepärast tähendaski ta minu õiendamiskatse peale allanullilise irooniaga:

«Huvitav tõesti, et teile üheksandas lihtsamaid trigonomeetrilisi võrrandeid ei jõutud õpetada. Kuid näib, et õpetajatele vastuvaidlemist küll. Igal juhul palun, ehk oleksite nii lahke ja orienteeruksite siinses koolis neis asjus ümber.»

Ja selle jäämäe rinnal ilutseb koguni teenelise õpetaja märk!

Parajasti kui ma pinki istusin ja viha ning solvumise pisarat salaja taskurätikusse poetada tahtsin, helises kell. Sirge laitmatu kukal oli alles klassiukse vahel, kui juba Entu alustas oma jämeda jorinaga mingisugust vastikut laulumoonutist:

> «Ja selle eest, et rääkisid sa tõtt,
> on nutust märg su pitsist taskurätt.»

Hullem oli alles tulemas. Järgmisel tunnil küsis Sirge minult sedasama asja. Ta pidas nähtavasti oma iroonilist märkust eelmisel tunnil piisavaks, et mind panna võrrandeid ära õppima. Mina aga olin nii lihtsameelne olnud ja uskunud, et see kõik nii jääbki.

Olen seega siis alustanud oma kümnendat kooliaastat sulaselge kahega. Kui Sirge ka järgmist algebra tundi minuga alustas, läksin nii pabinasse, et ei teinud au ei iseendale ega oma vanale koolile. Ka neljandal korral polnud asi palju parem, sest ühegi kirjutatud ega kirjutamata

kooliseaduse põhjal ei küsi ükski õpetaja inimest ometi n e l i korda järjest, kui klassis on siiski kaks ja pool tosinat õpilast. Eks selle arvestusega ja üldse minu loomupärase andetuse tõttu oligi mu ettevalmistus nii kuidagiviisi ning kaks hädist kolme ei katnud kuidagi esimest rammusat kahte, veel vähem aga esimese tunni viletsat mulje minust. Istusin oma pingil, eluraskustest tummaks löödud, ning ei osanud loomulikult vastata Marelle küsimusele, miks Sirge just minu endale ohvriks on valinud. Korraga möirgas Entu üle klassi:

«Laps, ära kurvasta. Keda jumal karistab, seda ta ka armastab!»

Poistepool muigas, tüdrukud itsitasid. Mina kargasin oma õhetusega klassist välja, otse sissetulevale ajaloo õpetajale sülle. Tuli tagasi pöörduda, nii nagu ma olin. Sellest ajast saingi õiget hoogu õppida seda jäist näomoonutust, et ma ei peaks igakord ukse tagant abi otsima minema.

Aga veel midagi. Tegin just sealsamas otsuse: «Saagu mis saab, aga Sirge tundideks hakkan korralikult ette valmistama!» Olen seda teinudki, nii nagu oleneks sellest mu elu. Ei, veel rohkem — nagu oleneks sellest mu au!

Sellega muutusin omamoodi üldise tähelepanu keskpunktiks. Juba hakkasid teisedki klassis huvi tundma minu kääbusheitluse vastu matemaatilise maailma hiiglasega.

Õhtul, . . .

Alles hiljuti küsis väike Marju meie grupist mu käest: «Kadri, kas sind täna jälle küsiti?»

Taipasin ütlematagi, mida ta sellega mõtles. Tema jaoks on algebra ja trigonomeetria alles nii võimsad mõisted, et neid sõnu ei söanda suhugi võtta. Minu jaatamise peale küsis ta murelikult:

«Aga kas sa oskasid?»

Õnneks on mul jätkunud nüüd juba nii palju arukust ning eneseuhkust, et ma esimese viie järel, mis mul viiendal Sirge tunnil saada õnnestus, puhkust ei võtnud. Õigesti tegingi. On sündinud vist küll kõikide koolide ajaloos kõige uskumatum lugu. Sirge küsis mind veel ja

veel ja ikka veel. Nüüd olen saanud tema ainetes juba kokku seitse viit pluss kaks kontrolltöö viit ja siis juhtus see kõige suurem ime.

Saabus tund, kus Sirge mind enam ei küsinud. Selle tunni lõpul segas Entu ennast jälle millegipärast asjasse:

«Õpetaja, te unustasite täna midagi.»

Sirge kergitas kulmu. Entu lisas reetlikult: «Aga Kadri Jalakas?»

Klassist käis naerukihin läbi. Siis see sündis. Sirge n a e r a t a s kaasa! Ta teeb seda vist küll ainult korra kvartalis. Kuid see on siis ka midagi ainulaadset. Kujutlen, et nii peab välja nägema Aleuutides päikesepaistelisel hommikul, kus olevat muidu kolmsada kuuskümmend kolm pilves ilma aastas. Sirge east võtab tema naeratus igatahes terve sajandi korraga vähemaks.

Selle naeratusega oleks ta nagu hetkeks meie poole üle tulnud. Ja selle naeratuse eest olen talle valmis kõik andestama (kui nii ketserlik mõte õpilasele üldse lubatud on.) Pigem jätan edaspidi lõuna söömata kui tema tundideks ette valmistamata. See on juba kord mu otsus.

Kuidagi on nii, nagu oleks ta just selle naeratusega ja noogutusega minu suunas alles avanud ukse oma klassi ka minu jaoks. Imelik on aga ka see õpilaste omavaheline kirjutamata seadus. Keegi ei hakka sulle viltu vaatama ainult sellepärast, et saad kahtesid, ka sulaselgete viitega võid istuda kenasti üldise põlguse või naeru all. Aga ometi, kui heiskad võitluslipu ja rabeled alt üles, oled korraga tehtud mees.

Ainult et — jah, asi ei seisa ju sugugi üksnes õppetöös. Peale selle kõige on veel miljon muret ja üheks nendest jääb mulle vist lõpuaktuseni — Entu! Kõiki tema öelusi minu suhtes ma ei jõua ega hooligi tagantjärele enam loetleda ja sellel poleks ka mingit mõtet, kuid viimane oli alles täna inglise keele tunnis. Tal kästi tuua näide sõnale ülespidi. Tema ütles südamerahuga:

«Kadri Jalakal on ülespidi nina.»

Good morning! Nagu oleksin ma ise oma nina välja mõtelnud või selle ülespidi koolutamisega vaeva näinud. Kõigepealt istugu ise natuke tõsisemalt peegli ees!

Ausõna, kui ma koer oleksin, siis ma küll uriseksin iga kord, kui Entu minust mööda läheb.

Oktoobripühade laupäeval, . . .

Vaheaeg! Vaheaeg! Vaheaeg!

Oi, missugune vaheaeg! Missugused pühad! Missugune õnn olla jälle kodus! Seda õnne ei sega muu kui ainult teadmine, et see on nii häbematult lühike, et varsti on pühad otsas ning tuleb jälle tagasi minna. Kuid täna veel ja homme ja ülehomme võin ma olla nii õnnelik ja rõõmus, nagu ma enam tükk aega pole olnud.

See pole ka mõni harilik pühadevaheaeg. Meie perekonna jaoks on ta seekord hoopis eriline. Võõrasema on haiglas. Mitte haiguse pärast, vaid väikese õe pärast, kes mul nüüd on. Möödunud ööl sündis maailma üks tibatilluke Jalakas! Oh, ma unustan kõik, mis meie vahel võõrasemaga on olnud ebameeldivat, selle väikese jalakapunga pärast. Võõrasemagi näib olevat unustanud. Minu lillekimbule, mis ma talle kohe hommikul koos isa roosidega haiglasse saatsin, vastas ta üliveetleva kirjaga. Selles on koguni niisugune lause sees: «Väikesel on Sinu a r m a s! (sõrendus ja õhkamismärk minu poolt) nipsninakene.» Einoh, seda kirja peaks tingimata Entule näitama.

Ja ongi pühad. Kõige suuremad pühad! Olen kogu korteri põhjalikult ära kraaminud ja natuke pühadetoitu teinud. See läheb mu käes üsna hästi. Polegi nii hull mõnda asja algusest lõpuni ise teha. Need pühad kuuluvad meile isaga kahekesi. Olen tänase päeva ringi liikunud ja toimetanud iga asja nii, nagu teeksin kogu aeg midagi ebatavaliselt lõbusat ja head. Isa on ka õnnelik. Näen seda igast asjast. Kui tulime hommikul haiglast koju, ostis ta minule karbi šokolaadi. Isa on muidugi õnnelik selle väikese tüdruku pärast, kes meil nüüd ühiselt on, kuid natukene vist siiski ka minu pärast. Igatahes tundus ta olevat rõõmus, kui tulin eile koju ja näitasin talle oma veeranditunnistust, millel olid kord jälle kõik neljad ja viied. Peale laulmise, loomulikult.

Isa vaatas seda ja küsis:

«Sul läheb siis koolis hästi. Nii et sulle ikka meeldib seal?»

Oi, isakene, kullakene-kallikene, kas ma siis oleksin hakanud sulle ütlema, et ei meeldi? Ole rahul. Muidugi meeldib. Ja nii hull seal kaugeltki pole, kui ma algul kartsin. Pealegi praegu siit eemalt vaadates tundub, et

seal võib päriselt meeldima hakata. Kuid kõige toredam on siiski kodus olla ja pühi pidada. Mitu päeva ei pruugi tõusta hommikul vara, võib põõnata kas või lõunani välja.

Aga õekene, mu väike nipsninaga õekene, oskas endale alles sünnipäeva valida. Eluaeg sünnipäev pühadelaupäeval! Eluaeg terve maa pidulikud ettevalmistused just tema sünnipäevaks. Oi jaa — juba sündida päris ehtsa oktoobrilapsena! See alles on midagi. Seda juba igaüks järele ei tee. Kindlasti saab temast väga õnnelik tüdruk.

Oi, kuidas ma teda näha tahaksin! Kuid nad ei tule haiglast enne ära, kui minu vaheaeg lõpeb. Ükskõik. Praegu on niigi hirmus hea ja järgmisel vaheajal näen teda nagunii. Hakkan parem õunakooki tegema.

Esimesel pühal, . . .

Hommikul käisin demonstratsiooni vaatamas. Lehvitasime isaga teineteisele. Kõik selles reas hakkasid ka lehvitama ja naeratasid mulle nagu heale tuttavale. Minu isa oli minu arvates kõige rühikam mees kogu kolonnis. Ta astub sirgelt ja reipalt nagu noor mees. Mu koolivendadest võiksid paljud temast eeskuju võtta. Seal tehases, kus isa töötab, käib kõige vanem töölinegi kergema sammuga kui näiteks meie Aadu.

Urmas on aga veel natuke pikemaks kasvanud ja ta juuksed on nüüd teistmoodi. Uus mantel on tal ka. Selle olevat ta endale suvel teenitud rahaga ostnud. Ta näeb lihtsalt kena välja. Ma varem ei teadnudki seda. Me pidime temaga kinno minema, kuid ei saanud enam pileteid, ja kuna me kumbki ei tahtnud koju minna, siis muudkui jalutasime ja jalutasime. Jõudsime mere äärde. Oli ilutulestik ja külm ja kõht läks tühjaks. Kuid see oli nii ilus õhtu, et ma ei unusta seda üldse ja nüüd ma pean otsekohe voodisse pugema, muidu kukun väsimusest ümber. Aga kui Urmas praegu tuleks ja kutsuks ja kui poleks nii hilja öösi, siis ma läheksin jälle kas või jala Saaremaale välja ja seisaksin temaga kahekesi käsikäes all mere ääres ja tunneksin uuesti, kui võrratult kaunis on terve tohutu maailm! Ja Urmas on kõige toredam poiss selles toredas maailmas.

Viimasel õhtul, . . .

Juba! Homme olen jälle tagasi internaatkoolis. Kaugel kodust ja siinsetest sõpradest.

Anne ja Urmas käisid mul külas. Isa oli kinos. Arutasime omavahel kõik maailma asjad läbi. Nüüd ma enam ei karda, kui Anne ja Urmas vaidlema lähevad. Löön ise ka sekka ja igakord pole ka mina Annega ühel nõul. Tuleb ette sedagi, et igaühel meist on isearvamus mõne asja kohta. Kuid see just ongi tore, et igaüks tuleb oma arvamusega välja. Oma uues koolis ma seda kaugeltki ei julgeks. Sealsetel poistel näib ainult üksainuke arvamus olevat ja see on, et just nemad ise ja ainuüksi nemad on kõigist kõige targemad.

Kuid nii ennast täis nagu nad mu meelest ka on, sattusin ometi juhuslikult täna ise nende kaitsja ossa. Algas sellest, et Urmas küsis, palju meil klassis kommunistlikke noori on. Vastasin talle, et ainult üks meie klassis ei ole kommunistlik noor (minu pinginaaber Marelle), ja seegi peamiselt usklike vanemate vastuseismise pärast. Urmas vilistas selle peale pikalt. Võisin lisada, et meie üheksas on koguni sajaprotsendiline.

Anne leidis:

«Missugune rumalus! Kas see on siis õige, kui komsomoli kuuluvad kõik keskpärased ja mahajääjadki! Kuhu jääb siis komnoorte juhtiv, eesrindlik osa, nagu põhikirjas on öeldud? Seal on selgelt kinnitatud, et liikmeks tuleb võtta ainult eesrindlikke, Nõukogude kodumaale ustavaid noori.»

Anne silmadesse ilmus see range pilk, mis seal vahetevahel helkima lööb, kui ta oma viimaseid sõnu rõhutas.

«Kuid meie üheksas on näiteks sajaprotsendiline komsomoliklass ja seal pole juba kolmandat aastat ühtegi mahajäävat õpilast,» kaitsesin oma uut kooli ja seisukohta. «Kaks aastat järjest on vimpel nende klassi käes . . .»

Ma ei saanud lõpetada. «Miks sa üheksandast räägid? Räägi oma klassist, kas teil on ka vimpel? Kes teil seal kõik komsomoli kuuluvad, mis?» segas Anne otsustavalt vahele.

«No ükskõik,» olin segaduses. «Aga ütle, mismoodi

see kodumaale ustavus siis on? Kuidas sa seda kindlaks teed?»

«Just see ongi,» võiduröömutses Anne. «Kas siis näiteks mingisugune logard ja allakäinud tüüp, kes juba ühest koolist on välja visatud, saab olla ustav? Kas seesugust võib usaldada, ütle?»

Mõistsin, kuhu Anne sihib. Ma ei jõudnud veel midagi vastuseks välja mõtelda, kui Urmas ennast vahele segas: «Arvan nii: kui keegi annab sooviavalduse komsomoli astumiseks, siis sellega on ta juba küllaldaselt oma valmisolekut tõestanud. Talle peab igal juhul võimaluse andma. Selleks ju komsomol ongi, et inimest kasvatada, mõjutada. Kuidas sina siis arvad? Sinu järgi on olemas mingisugune kaasasündinud, pärilik eeldus või?»

«Võib-olla ongi.» Anne pea tõusis trotslikult püsti ja ta toon muutus väljakutsuvaks. «Mina ütlen ühte: kui komsomoli kuuluvad juba niisugused tüübid nagu see Adamsoni-poiss, siis mina sinna igatahes kuuluda ei taha.»

Kõvasti öeldud. Kuid selles oli midagi ärritavat, mis otse kiskus Annele vastu vaidlema. Nii juhtuski, et hakkasin Entut(!) kaitsma. Kaapisin hoolega maha ta vanad vead ja tõin esile uued voorused. Need omadused aga, mille all ma ise kõige rohkem kannatan, nendest targu vaikisin. Kõike võib kanges vaidlushasardis juhtuda! Kuid ma ei valetanud midagi.

Siis tuli isa koju. Katsin laua. Jõime teed ja sõime minu valmistatud õunakooki. Meil oli hubane ja lõbus. Jutustasin teistele oma uuest koolist ja kaaslastest. Ma ei tea, aga rääkides tuli kõik kuidagi lõbusam ja parem välja. Võib-olla olenes see pühadest.

Kui Anne ja Urmas lahkusid, tuli meie viimane õhtu isaga kahekesi. Nii tõsiselt, nagu isa täna õhtul minuga rääkis, pole ta vist mitte võõrasemagagi rääkinud. Ta jutustas mulle huvitavalt oma tööst ja kogu nende tehasest. Muidugi ei saanud ma kaugeltki kõigest aru, kuid ühest küll — et isa elab oma tööle väga kaasa. Kui nüüd päris aus olla, siis ma olen kogu aeg isa pärast natukene kartnud. Ta elas ju hulk aastaid vabatahtlikult välismaal. Ma olen mõtelnud, et äkki ta pole . . . noh, et äkki ta pole *ustav*. Aga nüüd ma saan aru, et need kartused on täiesti asjatud.

Pärast läks jutt jälle perekonnaasjadele. Tema rääkis,

kuidas ta olevat lootnud, et just niisuguse elavaloomulise ja rõõmsameelse inimesega, nagu mu võõrasema on, hakkab meil hea elu ja me kõik kolmekesi sobime hästi.

Oi jaa, kas ma siis sellest aru pole saanud! Sina, isakene, mõtlesid muidugi, et kui kaks inimest sind armastavad ja sina neid armastad, siis hakkavad nad ka vastastikku teineteist armastama. Aga kuigi sa algebrat hästi oskad, ei aita see igakord. Võrrandi loogika ei tarvitse inimeste juures sugugi klappida.

Siis korraga küsisin seda, mis mul juba ammu südamel on olnud:

«Isa, võid sa mulle ühele küsimusele vastata? Päris ausalt. Kas sa... ütle, palun, kas sa armastad oma teist naist rohkem, kui sa minu ema armastasid? Oled sa temaga palju õnnelikum?»

Võib-olla pani isa tähele, kuidas mu hingamine selle küsimuse juures peatus, sest miks ta muidu püüdis ühe pika minuti jooksul mulle kõrvalt otsa vaadata. Alles tüki aja pärast hakkas isa rääkima. Pausidega ja ühelt mõttelt teisele hüpates.

«Kuidas sulle nüüd nendest asjadest rääkida? Oled juba nagu täiskasvanud inimene ja ei ole ka. Endal sul mingeid kogemusi pole. Saad kõigest alles nii aru, nagu sa raamatutest loed või filmidest näed.

Nojah, mis seal ikka. Tuleb sinuga neistki asjust kõnelda. Ühte võin ma sulle igatahes kinnitada: nooruse-armastusega ei tohi halvasti ümber käia. Halvasti koheldud armastus nooruses võib inimest eluaeg kummitada. Võid armastada õnnetult, aga mitte valesti, mitte kaaslast ülekohtuselt solvates. Sellepärast ma sindki, tütrekene, hoiatan: ole oma südamega ettevaatlik. Aega on. Jõuad elus veel kõike.

Tean, sa oled arukas tüdruk. Mõnikord kuulan sind ning sa tundud nagu liigagi tark oma aastate kohta. Sealsamas oled alles päris alaealine. Ja siis need eksimused tulla võivadki.

Nüüd aga, mis puutub sinu emasse ja minusse, siis saan ma väga hästi aru, miks see sind huvitab. Kuid, laps, me oleme sellest juba rääkinud. Mis sind siis jälle kahtlema ajas? Võõrasema? Oi, tütrekene, tütrekene, kuidas sa aru ei saa?... Inimese süda, näed, pole ühest tükist valatud...

Jah, siin ma nüüd olen. Juba aastates mees. Mul on peaaegu täiskasvanud tütar ja pärib mult aru. Aga minul pole uhkustada millegagi. Ainuke, mis mul on olnud, on needsamad kaks töömehekätt, kuid nagu välja tuleb, nendest üksi igakord ei aita... Ei osanud ma nendega sinu emale õnne ehitada ega ole osanud sinulegi. Ei, ei, ära sega vahele. Küll ma saan mõnest asjast ikka ise ka aru...

Sina oled oma ema tütar. Minust on sul väga vähe. Võib-olla ainult see, et sa annad inimestele kergemini andeks. Oled vähem uhke, kui tema oli. Kuid võib-olla ma eksin selleski. Pole nii kerge inimesi tunda. Ka kõige lähedasemaid mitte. Aastatega olen ma sedagi ära näinud, et liiga palju andeksandmist ja leplikkust pole hea. Püüa olla rohkem oma ema moodi. Tema oli sirgjooneline ja uhke. Võitlejaloomus, nagu selle kohta praegu öeldakse. Niisuguseid vajab tänane päev ja homne veel rohkem. Sinu ema oskaks praegusel ajal elada ja õnnelik olla. Tema ei satuks vastuollu. Kahju ainult, väga kahju, et see kõik nii läks...»

Isa rääkis ja rääkis, ja kuigi ta ei vastanud mu küsimusele päris täpselt, rõõmustas ta jutt mind siiski väga. Ja ma leian, et mu isal on tingimata palju rohkem kui ainult kaks töökätt...

Ja kui ma nüüd isale ja võõrasemale mõtlen, saan aru, et süda pole tõesti ühest tükist, ja üldse polegi vist väga kerge olla täiskasvanud inimene, kus ei saa enam süüd kellegi teise kaela veeretada, vaid pead ise kandma elu suurt vastutuskoormat. Eriti veel siis, kui su noorus kuulub hoopis teise aega. Sellest peab ikka aru ka saama.

RIIUVESKI

Teisipäeval, . . .

Jälle tagasi koolis. Koduks on meil siin see, mida nimetame grupiks. On koduks ja perekonnaks. Ma ei tea, kuidas teistel, kuid minul on raske mitte märgata vahet. Kodus, ka kõige kehvemas, on igaühel midagi oma, midagi enda jaoks, ja mis kõige olulisem — on alati keegi, kes sind tõepoolest armastab ning hoiab. Minu jaoks ei ole siin kedagi. Kuigi ma ei saa ühegagi halvasti läbi ja puudust pole mul millestki. Kuid ma olen sattunud siia suhteliselt hilja. Alles kümnendas klassis. Enamik on tulnud siia juba selle kooli asutamisel, neli aastat tagasi.

Meid on meie viiendas grupis kaks tosinat tüdrukut seitsmest seitsmeteistkümneni ühes vanaaegses korteris. Grupivanemaks on meil Vesta. Huvitav, missugune see tüdruk küll varem, n.-ö. reamehena võis olla? Teised siin kinnitavad, et päris harilik ja üsna vagane. Kuid sellest peale, kui temast sai grupivanem, on temas vohama hakanud mingi kupja-hingeelu, nagu väidab Anne Undla. Mina ka ei mõista, miks just Vesta peab olema grupivanem, kui siin on teisigi korralikke ja täpseid tüdrukuid.

Eluruumid on meil kehvad. Just meil viiendas grupis. Teistel on vähemasti pesuruum eraldi. Meil aga kõik elamine-olemine siinsamas, magamistoa ees. Kogu aeg lõhnab siin vee, seebi ja pesemise järele. Me teame küll, et see on ajutine ja et koolimaja taga ehitatakse uut internaadihoonet, kuid see olukord on kestnud juba neli aastat ja keegi ei tea veel, kui kaua see jätkub, ning meie tube ei avarda ega kaunista see teadmine sugugi.

Kasvataja on meil praegu samuti ajutine. Poiste seitsmendaga ühine. Meie oma kasvataja on juba sügisest saadik sanatooriumis. Kasvataja Siimson on meile niisiis

nagu võõrasema, tema päriskoht on oma poiste juures ja seal läheb teda arvatavasti ka rohkem vaja.

Mõnikord ma mõtlen, et meil on siin kuskil nurgas väike nähtamatu riiuveski. Ikka leidub mõni, kellele meeldib seda kogemata või meelega käima tõugata. Seisma panna pole seda aga enam sugugi nii lihtne.

Kas või näiteks see tänanegi lugu. Algul istusime kõik nii rahulikult, igaüks omaette. Liki pesi väikese Reeda sukki. Anne luges. Marelle kudus kampsunit. Roosi tikkis linakest raamis. Mina ajasin kleidile puhast kraed peale. Vesta istus teise laua ääres ja kirjutas midagi, ning Tinka seisis sealsamas peegli ees ja «rullitas» oma juukseid. Väikesed olid juba magamistoas. Korraga käratas Vesta Tinkale:

«Mis sa tilgutad oma sodi teiste kirja peale!»

«Kas sa pead siis tingimata just s i i n laual peegli ees kirjutama? Teisel laual on ruumi küll. Mine kirjuta seal,» soovitas Tinka võrdlemisi asjalikult.

«Eks ole jah. Teised pugegu aga nurka, kui meie preilid siin oma kahte karva kolme rulli ajavad,» ägestus Vesta veel enam.

Tinka on väga hea välimusega tüdruk. Ainult ta juuksed on kuidagi udemetaolised, ja kui keegi toas ainult aevastabki, lendab Tinka hoolega hoitud soeng laiali. Võib arvata, et Vesta sellekohane märkus Tinkale eriti ei meeldinud, ja ta hüüdis üle õla:

«Ah, palun jäta oma alatised labasused.»

Vesta kolis oma kirjavärgiga küll meie laua äärde, kuid ei rahunenud veel, vaid torises:

«Meil siin polegi muud kui üks igavene peegli ees eputamine. Inimestel muud meeles pole kui oma välimus . . .»

«No kuule, ega see sullegi paha teeks, kui sa ka mõnikord harva ennast peeglist vaataksid,» õrritas Tinka vastu. Pilge selles oli nii ilmne ja märkitabav, et Vesta ennegi punetav nina sellest tooni võrra tumedamaks tõmbus.

«Ma ei imestaks sugugi, kui siin ühel päeval poiste pärast kõrvugi krousima hakataks.»

«Hmh!» kehitas Tinka õlgu. «Misjaoks siis just poiste pärast? Küll sina oled ikka naljakas. Sinu meelest inimene hoolitseb oma välimuse eest ainult poiste pärast.»

«Loomulikult mitte kõik, aga on sääraseid. On,» kinnitas Vesta põlglikult.

«Seda on näha jah.» Tinka hääl hakkas tasakaalu kaotama. «Tead mis — sul ei lähe ikka veel see meelest ära, et Aadu pühapäeval paar korda mind tantsima võttis, vaat mis.»

«Või teda võeti! Aga kes võttis kõigepealt tütarlaste valsi ajal Aadu tantsima?»

Paistis nii, et seal see ohakas õitsema oli hakanudki.

«Mõtleks kus asi! Kas võtsin sinu eest ära?» Tinka keeras viimase rulli nii kõvasti juustesse, et ma juba pealt vaadates valu pärast nina krimpsutasin.

«Minu eest?!» Küll on hea, et paljalt põlgav pilk tappvat toimet ei oma. «Vaata, kuhu siin sihitakse. Mina juba poistele järele jooksma ei hakka!»

«Võid selles suhtes üsna rahulik olla, ega nemad sinu järele ka ei jookse,» vastas Tinka sama mõõduga.

Prr! Küll niisugused stseenid on piinlikud pealt kuulata. Mööda selgroogu jooksevad samasugused ebameeldivad judinad nagu siis, kui kuuled küüne kriuksumist klassitahvlil. Vaatasin abiotsivalt ringi. Annegi oli pea raamatult tõstnud. Marelle suu ja silmad olid pärani. Roosi tõstis pilgu ainult korraks, kuid langetas selle jälle kähku töö peale ja tema pehmel, pisut liiga roosal näol ei liikunud midagi. On üks eriline tüdruk. Temast jääb mulje, nagu elaks ta meie keskel mingisugusel omaette tillukesel tehisplaneedil. Kuigi ta on minust ligi kolm aastat noorem ja peaks ehk sedavõrd «lapsem» olema, kadestan mõnikord ta võimet osata tühistest asjadest üle olla.

Abi tuli sedakord jälle pesukausi kohale kummardunud Likilt:

«Ah, tüdrukud, mis te kaklete niisuguse tühja asja pärast. See on lihtsalt igav. Rääkige parem midagi põnevamat.» Tema hääl oli nii loomulik ja asjalik, et see sadas nagu nähtamatu jahe vihm meie keskele.

«Eks mõni teine rääkigu siis midagi põnevamat,» tuli Vestaltki juba üsna jahtunult. Liki solgutas sukad kausi kohal pikaks ja tegi mõistliku ettepaneku:

«Anne, sa loe parem sealt raamatust midagi ette.»

Anne (kui vähe on sellel Annel minu Annega välist sarnasust!) vaatas korraks ühelt teisele, muigas, ja kiiresti raamatu lehti lappama hakates ütles: «Pidage. Otsekohe.» Ivakese aja pärast alustas ta kavala häälega:

Sa ikka õige nimi lisa,
kui kellelegi vihjad valmis.
Ei tee sa seda, tõuseb kisa.
Ja näitab eeslile su salmis
parv halle narre: «Mind sa tõrvad.
Need on ju minu pikad kõrvad...»

Ülejäänud kuus kõrvapaari olid erksaks muutunud. Mis see õieti oli? Palusin Annet korrata. Seda ei lase Anne endale kunagi kahte korda öelda, sest ta armastab pööraselt esineda, lugeda, näidelda. Uuesti luges ta mingisuguse salajase tähendusrikkusega: «Sa ikka õige nimi lisa...»

Muidugi on selles loos vihje. Meie Vestal nimelt on tõepoolest mingi veider komme rääkida erilisel ümbernurga viisil. Tihti on aga niisugused umbkaudsed süüdistused mõjunud halvemini kui otsekohesed sõnad, ja arusaamatused on toonud endaga kaasa «eeslikisa».

Vesta näis ka aimavat, et selles luuletuses on midagi sihilikku ning tema suhtes kahtlast. Ta näost oli näha, et ta ei teadnud, kas meiega koos naerda või omaette tigetseda. Lõpuks küsis ta umbusklikult:

«Mis sa sellega ütelda tahad? Mis eeslid need on?»

Vestal oli kõigepealt hirm sõna «eesel» ees, ilma et ta oleks loetu mõtet korralikult tabanud. Kuid Anne juures ei või iial teada, millal ta sind sellega sisse veab, et jutustab või deklameerib oma valgete hammaste välkudes midagi näiliselt lõbusat ja sa peaksid küll olema lausa loll, kui ei märka kaasa naerda. Alles tükk aega hiljem taipad, et aitasid õigupoolest naerda iseennast.

Anne tõstis pea raamatu kohalt ning üht kulmu kergitades (millise kadestamisväärse lihtsusega ta seda teeb!) vastas Vestale:

«Ausõna, Vesta, mina pole selles süüdi. Mina ei taha sellega midagi ütelda. Heine teeb seda. Sa ju loomulikult tead, mis tegelane see on?

«Ära siis teisi ikka nii lolliks ka pea,» nohises Vesta vastu, kuid midagi üsna ebakindlat oli ta nohinas. Teadagi, et Vesta luuletustest üldse palju ei pea, veel vähem

teab ta Heinest midagi olulist. Anne noogutas ülimalt tõsise näoga:

«Seda ma arvasin kohe. Sa ehk tunned teda ka isiklikult. Võib-olla teil Soometsa kultuurimajas korraldati temaga koguni kohtumisõhtu?»

Taipasin kohkudes, mis sellest jämedast võttest välja võib tulla, ning seekord segasin ennast kähku vahele:

«Ma olen Heinet nii vähe lugenud. Kas sa ei tahaks sealt veel midagi ette lugeda? Hirmus hea on sinu lugemist kuulata.»

Jälle lappasid Anne käed raamatulehti ja uuesti alustas ta. Omapäraselt, üldse mitte nii, nagu loeks ta riimitud värsse, vaid nagu jutustaks ühte kirevat idamaa muinasjuttu erilises, kerges rütmis:

> Kuld- ja hõbeinimesi
> ilmas on . . .

See oli vapustav lugu ühest ammu elanud luuletajast Firduusist ning sõnamurdjast šahhist. Mitte mina üksi ei sattunud sellest loost vaimustusse. Nagu oleks äkitselt Okasroosikese võluuni meid haaranud, nii tardusime kõik kuulama. Alati askeldav ja millegagi tegevuses olev Liki jäigi nii, kuidas ta seal oli, käed vees, kummargil pesukausi kohal. Tinka oli unustanud enda seljaga peegli poole. Vesta näost olid kadunud korraldavad kurrud ja ülemäärane tähtsus. Roosi pehmetele põskedele heitsid pikad ripsmed vaevu liikuvaid varje ja tikkimisraam lebas ta puhkavatel kätel. Marelle oli silmuse vardalt maha joosta lasknud, ning kui Anne viimaks lõpetas, küsis ta, hääles kerge värin:

«Kas niisugune asi peaks ikka päriselt olnud olema?»

«Mis sina siis arvad, et unes või?» ironiseeris Anne. Marelle näeb nimelt meist kõigist kõige rohkem unes. Alalõpmata jutustab ta meile oma unenägusid ja otsib nendest mingisugust salajast tähendust. Ta kinnitab meile tüütuseni, et see või teine tema unenägudest olevat täide läinud, kuid iialgi ei taba meie teised neis asjus mingit seost. Ehk olgu siis, kui ta neist kuulsatest «täidemineemistest» tagantjärele räägib.

Tõepoolest, küll on ikka maailmas igasuguseid inimesi elanud ja elab praegugi. Kullast ja hõbedast ja päris õhukesest alumiiniumist ning mõne puhul märkad ainult viletsat stanniolpaberit! Kuldinimestelt hüppas meie jutt seekord üldse kuulsusele ja kuulsustele. Kes ka meist võiks kunagi kuulsaks saada? Anne kindlasti. Ükskord loeme müürilehtedelt: «. . . peaosas esineb ENSV teeneline näitleja Anne Undla . . .» Meie aga läheme kõik teatrisse, istume seal ja mõtleme tagasi õhtule, kui Anne luges meile Heinet.

Sellele jutule segas Marelle ennast nördinult vahele: «Oi, Anne, ega sa ei mõtle seda ometi tõsiselt? Mina olen alati arvanud, et see on kõikidest elukutsetest kõige hirmsam. Mõtle ometi, kõigepealt peab inimene raamatute viisi igasuguseid asju pähe õppima ja siis hakka veel laval, teiste ees . . . Oi ei! Mõtle ise, sa peaksid siis kõikide inimeste nähes täiesti võõrast meest kallistama ja . . .» Siinkohal Marelle punastas ning komistas sõnaga «suutlema».

«Hah-ah-haa!» pani terve toatäis mürinal naerma.

«Suutlema,» osatas Tinka. Marelle krimpsutas nägu. Sain temast aru. Ta ei ütelnud seda sõna valesti mitte sellepärast, et ta ei teaks selle õigekirjutust. Kuid meie siin läheme pahanduses kergesti põlema ja veel kergemini nakatume naerust. Tükil ajal oli aina üks silmapööritamine ja õhkamine: «Oi, kallim, suutle mind! Suutle mind!»

«Ükskõik. Mina igatahes Annet teatrisse vaatama ei tule,» kaitses Marelle ennast kõige lapsikumal viisil. Anne muigas. Temal olid ilmselt mingisugused omad mõtted. Kauge tuleviku suured mõtted. Niisugused, mida jagatakse ainult oma parima sõbraga ning igakord mitte temagagi. Seda oli näha ta silmadest. Ma ju ka tunnen natuke taolisi mõtteid, sest minagi olen mõnikord väga salajas neid mõtelnud. Ainult et siin ei aima keegi neist midagi.

Vahepeal oli Liki sukad puhtaks küürinud ja neid nüüd vastu ahju kuivama seades kuulutas: «Aga meie koolis on veel teinegi müürilehe kandidaat.»

«Sina ise ju,» poetas Marelle. «Sinu nimi on alati lehes.» Liki on nimelt meie kooli kõige heledam sporditäht tütarlaste hulgas ja vabariiklikul koolinoorte spartakiaadil sai ta möödunud aastal kergejõustikus teise koha. Üldse on meie kooli spordidiplomitel, mis kõik all kooli koridoris

seinale on pandud, peaaegu pooltel Lygia Saluse, s. t. Liki nimi.

«Ah, mis sa segad,» naeris Liki. «Ma räägin tõelistest suurustest. Svenist, noh.»

«Svenist?» imestasin omakorda. «Kas sa mõtled meie klassi Sveni? Sven Purret?»

Mispoolest see siis andekas võiks olla? Minu tähelepanekute järgi pole inimese välimust siiani andekuseks peetud ja muid kuulsuse märke pole ma tema juures küll avastanud. Kirjandustunnis on ta üsna tume poiss ning teisedki ained pole tal üle keskmise. Sattusin oma teadmatusega peaaegu lolli ossa. Kas ma siis polevat kuulnud? Julgesin meelde tuletada, et tulin siia kooli alles paar kuud tagasi. No kas ma pole siis Sveni nime varem kohanud? Ta olevat ju nii palju raadios esinenud ja «Noorte Hääles» on tema kohta sõnumgi kirjutatud. Tegin teadja näo, nagu Vesta ennist Heine puhul, ja siis sain pikapeale aru, et Sven on juba peaaegu küps pianist.

«Aga miks ta siis siia kooli tuli? Tema koht oleks sel juhul muusikakoolis,» ei taibanud ma. «Oi, kas sa siis Sveni lugu pole kuulnudki?» Minusse suhtuti peaaegu kaastundega. Sven olevat õppinudki muusikakoolis, kuid tal olevat seal ühe tütarlapsega hirmus draama olnud ja koguni olevat pidanud abielluma (!!!). Aga Sveni vanemad on viimasel silmapilgul vahele astunud ning siis pandi ta siia kooli. Siin olevat tal haridusosakonnas võimas sugulane, kes teda kogu aeg kontrollib, tal n.-ö. silma peal hoiab. Tinka (ta on nimelt Sveni täditütar) teadis ilmselt rohkem, kui ta rääkida suvatses. Kuid meie uudishimu rahuldamiseks kinnitas ta, et see tütarlaps olevat ka hiigla põneva välimusega ja üks teine tüdruk tükkivat Sveni pärast Tinkale suureks sõbrannaks ning kirjavahetust pidama.

Anne ohkas selle peale silmi lakke lüües:

«Kui palju murtud südameid ühes koolis! Niisugune poiss tuleks küll seadusega ära keelata!»

«Mis sina ohkad?» naeris Tinka. «Sinu süda pidi ju tulekindlast ja purunematust klaasist olema. Ja bakid pidid sulle iivelduse peale ajama.» Viimasega mõtles Tinka muidugi neid kahte «elegantset» karvariba, mis Svenil (ja mitmel teisel poisil) kõrvaäärset «ehib» nagu mingisugune poiste ühe eriliigi tunnus.

Kuid jälle jäi Anne vastuse võlgu. Juba teist korda sama õhtu jooksul. See pole sugugi Anne moodi. Seda rohkem vadistasid Svenist teised. Isegi Roosilt lipsas üks tundeküllane «oooohhh!», kui jutt jälle Sveni klaverimängule kaldus. Nojah, ega selle vastu vaielda saa, et Sven Purrel on silmad nagu kuubalasel, ülikond nagu moedemonstratsioonilt toodud ja üldse on ta tähelepandavalt hea välimusega ühe harilku koolivenna kohta. Nagu ilmnes, ka erakordse ankeediga ühe kümnenda klassi jõmpsika jaoks.

Kuid meil on siin rohkesti huvitava ankeediga inimesi. Eriti kui mõelda asjaolule, et paljud on siia tulnud üsna kaugelt ja mitmedki paremates tingimustest ning oludest, kui siinsed on. Enamik on muidugi lihtsalt ümbruskonna ja oma rajooni lapsed, kelle kodus on nii- või teistsugustel põhjustel kitsik käes olnud. Kuid võtame kas või meie Tinka. Küsisin Tinkalt, mis teda pealinnast siia kooli tõi. Jäin ta otsekohesest vastusest lausa tummaks.

«Tead,» välgutas Tinka hambaid, «ma olin neil kodus täiesti vastik plika. Nad ei saanud minust enam jagu. Ausalt. Papsil pole aega ning vanaema on ise hädine, aga tädi Emee... Sa ei oska ette kujutadagi, missugune see mu tädi Emee on. Ta hakkab praegugi nagu kana loksuma, kui ma koju lähen. Ta hoiaks mind ainult saunalina sees ja vastu radiaatorit soojas. Mul oli lihtsalt võimatu seal normaalseks jääda, usu.

Aga kui sa teaksid, kuidas ma algul ulgusin ja hambaid kiristasin, kui paps mu siia tõi! Ma ei kirjutanud koju tervelt pool aastat mitte ühtegi rida. Papsi rahalaevad lasksin ka tagasi purjetada. Nad said minu kohta teateid ainult Sveni kaudu. Siis käis tädi Emee isiklikult kohal ja andis mu Anne šefluse alla. Sestsaadik kirjutab Anne minu eest koju. Oi, missugune südamlik korrespondents!

Ma ei rääkinud tädi Emeega mitte ühtegi sõna, kui ta siin oli. Nüüd ajab see naerma. Praegu ma ei räägiks nendega ühtegi sõna, kui nad mu siit ära võtta kavatseksid. Ma lihtsalt ei läheks. Mingil juhul ei läheks.»

Huvitav, kas sulamine võtab pool aastat aega. Kui see Tinkal juba nii kaua kestis, siis kardan, et minul ei tule sellest vist üldse midagi välja. Kuigi ma pole kunagi

selle pärast vihane olnud, et pean siin koolis olema. Aga ma poleks ka sugugi vihane, kui ma siit jälle ära minna võiksin.

Reedel, . . .

Nähtavasti jäi sel õhtul üks must pahanduseuba riiuveski rataste vahele minu jaoks pidama ja see tuli ikkagi ka läbi lasta. Olin nimelt täna korrapidaja. Vesta oli oma kontrolliga seekord üsna pealiskaudne ja ei tulnudki pärast hommikusööki gruppi tagasi. Püüdsin teha kõik, mis minu võimuses.

Lõpuks, kui hakkasin kodukleiti koolikleidi vastu vahetama, selgus, et keegi oli riidekapis nii põhjalikult pööranud, et mina oma koolikleidi kägaras kapi põrandalt leidsin.

Oh häda! Ei aidanud midagi. Tuli triikmasin üles seada. Isegi viimane minut ja kole kiire. Teised olid juba ära koolimajja läinud, kui mina veel triikmasinaga tsutsutasin. Ainult väike Sass koperdas midagi magamistoas teha.

Meil on muuseas nii, et väiksemad on kõik suuremate hoole alla ära jagatud. Minu šeflusalune ongi seesama Sass. Ta nimi on tegelikult Tiina ja alles perekonnanimi on Sass, kuid Tiinaks ei hüüa teda vist mitte vanaemagi kodus. Pea on tal ka millegipärast hiljuti nulliga paljaks aetud ning nüüd käib ta ringi nagu tilluke taskuhari. Alati on ta kuidagi punnis ja turris ja alati on tal mingisugune oma õigus, mida ta vahvasti taga ajab ja mis teiste omaga iialgi ei klapi.

Mina olen, ausalt öelda, temaga lihtsalt hädas. Ma ei saa temaga kuidagi hakkama. Ühtelugu leiutab ta midagi korravastast ning seejuures on ta alati kindel, et õigus on ainult temal.

Juba hommik algab meil vaidlusega. Tavaliselt selle üle, et ta tahab oma voodit ise üles teha. Ega ma ei keelaks, kuid oleme proovinud. Tema enda tehtuna näeb see välja nagu kõrbesse küljeli heitnud kaamel ja tingimata kahe küüruga. Siis ei taha ta iialgi lasta oma öökappi kontrollida. Kuid seda ma ei saa kuidagi tegemata jätta, sest pean tema kapi puhtuse ning korra eest samuti vas-

tutama. Küll ma leian sealt ka igasugust. Ükskord alguses isegi siidpaberisse mähitud surnud hiire!

Kord ehmatasin hirmsasti, kui pistsin käe millessegi vedelasse ja pehmesse. Karjatasin ning tõmbasin käe kähku tagasi. Selle kunagise hiirelaiba pärast käis minust läbi äkiline hirmukujutlus mingist uuest võimalikust jõledusest. Käratasin Sassile peale, et ta silmapilk selle jälkuse lagedale tooks. Sass ajas solvunult alumise huule torru:

«Ise kümnendas klassis, aga karjub pudru peale.» Ja mulle selgeks tehes, et puder pole üldsegi mingi jõledus ja tõepoolest kedagi ei hammusta, tiris ta kapist välja karbikaane, millel oli suur kuhi lõunast mannaputru peal. Seda ma ei saanudki teada, miks ta selle magamistuppa oli tassinud. Süüa me saame iga päev küllaldaselt. Tagavara pole mõtet koguda. Pealegi nii väikese kõhu jaoks.

Ei tema käest ole kunagi kerge aru ega otsa kätte saada. Kõige vähem aga lihtsat tõde. Nii ka täna hommikul, kui ma talle üle ukse magamistuppa hõikasin: «Kell saab varsti üheksa, mis sa seal veel koperdad?», podises ta midagi vastuseks, mis kõlas nagu: «Ise sa koperdad», ja siis arusaadavamalt: «Otsin taskurätikut.»

Ometi olen ma praegu kindel, et mingit taskurätikut ta ei otsinud, vaid tal oli millegipärast tingimata vaja kõige viimaseks tuppa jääda. Sel hetkel polnud mul aega sellele pikemalt mõelda. Endalgi kange kiire. Jaga siis veel niisugusega ka.

Sooh, kleit on enam-vähem sile! Ruttu üle pea! Küljetrukid kinni! Põll ette! Pilk peeglisse! Kähku kamm läbi juuste!

Aga mis see veel on? Peeglisse paistab nimelt seinariiul, kus seisavad reas meie hambapesemistopsikud harjadega ja pulbrikarbid. Ülemise riiuli harjad vaatavad alles igaüks isesuunda. Kuidas ma seda ometi tähele ei pannud? Kiiresti, kiiresti kõik täpsesse rivikorda, nagu olema peab. Täna võib kontrolli oodata. Küll on ikka lugu — niipea kui sul muidu kiire on, tulevad kohe ka mingisugused ootamatused vahele. Noh, nüüd on rivis! Ruttu triikmasin ja tekk oma kohale. Nii. Viimane pilk üle ruumi. Korras!

«Sass, kas leidsid? Võta sahtlist minu oma, kui sa ei leia!»

«Mine, mine! Ma tulen kohe järele,» viiksatas see magamistoast vastuseks. «Ära karda, ma kustutan tuled korralikult ära. Ausõna kustutan.»

Lõin käega. Esimene tund algebra. Hakka veel sinna hilinema. Kustutasin ise igaks juhuks pesuruumi tuled ja Sassile hõigates: «Kell saab minuti pärast üheksa. Tee kähku!» panin ülepeakaela jooksu. Tunnis hakkas siiski süda kripeldama. Mine tea seda Sassi. Kustutas ta magamistoas tule ära või mitte, ja äkki pistis veel kiiruga pesuruumiski põlema? Põlema unustatud lambid annavad aga igaüks miinuspunkti.

Suurel vahetunnil lippasin ise igaks juhuks vaatama. Kui ma jooksmisest hingeldades meie toa ukse lahti tõmbasin, põrkasin esimesel hetkel tagasi.

Seinariiul (seesama, mille ma alles mõni tund tagasi eeskujulikku korda olin seadnud) rippus ainult üht konksu pidi pikuti mööda seina alla. Kogu kraam sellelt oli poetunud põrandale laiali. Enamik karpe oli lahti läinud ja pulber igasse ilmakaarde lennanud. Sealsamas lebasid ka läbisegi hambaharjad, topsikud ja klaasikillud.

Siin polnud enam aega oiatagi. Kahmasin harja ja kühvli. Parajasti kui ma lupjamisetaolist tööd tegin, sest põrandat veega üle pesema hakates sai sellest kõigest üks valge kört, avanes uks ja sanitaarpost kogu oma esinduslikkuses astus sisse.

Minu seletused asja kohta ei aidanud midagi. Õigust öelda, mida oligi mul seletada, kui faktid olid hunnikus üksteise otsas ja kõnelesid ise enda eest liigagi selget keelt. Ükski terves komisjonis ei näinud arvestavat mingeid erakorralisi asjaolusid. Kõige vähem muidugi meie Vesta, kes ka komisjoni kuulub. See kohises ja nohises, küllap pühas ning õiglases vihas. Minagi kohisesin väheke, kuid ega need meie hingelised kohinad ju ühelegi miinusele ristikriipsu peale tõmmanud.

Ma ei saanud kuidagi ümber lükata tõsiasja, et põrand oli must. Ehk olgu siis, et ta tegelikult oli küll valge. Kuid neile polnud vaja valget, vaid puhast, ja see tegi kohe välja kaks jämedat miinuspunkti. Samuti ei saanud ma eitada fakti, et prügikast oli tühjendamata,

kuna olin sellesse just visanud tühjad pulbrikarbid ning klaasikillud, ja seaduspärane miinus tuli sellegi eest. Mängunurk korratu? See ka muidugi sinna juurde.

Pesemislapile, mis sel kellaajal ammugi peaks rippuma puhtaks loputatult ja väljaväänatult omal kohal konksu otsas ja mis täiesti määrustevastaselt sorises ning tilkus minu kohmetus käes, juhtis muidugi Vesta ise tähelepanu. Leiti seal veel muudki, kui juba otsima oli hakatud.

Ühesõnaga, oli üks meie grupi kohta enneolematu miinuste sadu! Libisesime oma tavaliselt teiselt-kolmandalt kohalt gruppidevahelisel võistlusel viimasele.

Kõige rohkem ärritas mind siiski Vesta õhtul, kui me kasvatajaga koos seda asja arutasime ning loomulikult peasüüdlase jälgi ajasime. Hea küll, ma saan aru, et aus inimene, nagu Vesta on ja iga grupivanem olema peab, ei saanudki sel kohal, kus ta siis oli, eraldi oma grupi kaitseks välja astuda. Maani kummardus niisuguse aususe ja printsipiaalsuse ees!

Kuid tõmmata nina vingu ja hakata rääkima:

«Ka mina ise olen süüdi. Mina kõigepealt. Minu kui grupivanema kohus on hommikul kõige viimasena gruppist lahkuda.» (Mõelda, kus avastus!) «Mul oli täna vaja varem koolis olla. Usaldasin üksainus kord ka teisi ja kohe on tagajärjed käes. See on ju teada: kui ise vastutama ei pea, siis lastakse minna, kuidas läheb . . .»

Kasvataja küsis vahele: «Aga kes siis täna kõige viimane oli?»

«Eks korrapidaja pidanud olema,» vastas Vesta. Kas ta ei võinud siis see ainus kordki inimese moodi lihtsalt «Kadri» ütelda. Ma ei tea, aga mind ärritas täna tema juures kõik.

Korraga meenus mulle, et minust jäi veel Sass siia. Hakkasin järsku aimama, et ise see riiul tõesti oma asendit seinal ei saanud muuta. Just samal hetkel hüüatas väike Aina mu kõrval:

«Aga Sass jäi ka siia, kui meie juba kooli läksime.»

Jälle tuli Sassil keskel seista. Kui tavaliseks on juba muutunud see pilt meie grupis õhtuti! Istume kõik ringiratast toolidel, pinkidel, laudadelgi, kes kuhu mahub, ning keset põrandat, tühjal kohal seisab Sass.. Käed selja taga, hõõrutab ta ühe jala pöida kannal ringi ning laseb oma

nööpsilmadel rännata kõigel sellel, mis asub meie peadest kõrgemal. Nii tänagi õhtul.

Kasvataja küsimusele: «Kas sina tead selle asja kohta midagi rääkida?» tegi Sass kõigepealt ääretult solvunud näo.

«Võib-olla tegi seda kütja-tädi.»

«Rumalus, kütja-tädi oleks kindlasti ise ära ka koristanud, kui niisugune asi olekski tal juhtunud, kuid täna pole kütja-tädi siin käinud.»

Sassi nägu läks korraga natuke heledamaks:

«Aga võib-olla oli maavärisemine!» Tema olevat isegi tundnud, kuidas tunni ajal klassi põrand natuke nagu liikus. Meie muiged ei seganud teda sugugi.

«Aga võib-olla oli mõnes pulbris aatomit.» — «Aga võib-olla olid vaimud.» Võib-olla oli ükskõik mis, ainult mitte Sass. Tema ei teadnud sellest midagi, tema polnud riiuli ligigi saanud.

«Ei tea milleks!» ajas ta oma kitsa terava koonukese veel rohkem õieli. «Ega ma siis hommikul kaks korda hambaid pese!»

«Hea küll. Aga ütle, Sass, kust sa selle muhu kuklasse said?» küsis kasvataja äkki. Näis, nagu oleks just see küsimus Sassi hetkeks kohmetusse ajanud, ja ta käsi tõusis kähku muhule kuklas. Kuid ta kogus end kiiresti ning torutas vastu:

«Kas muhku ei või siis ka enam olla?»

Einoh, muidugi, kas inimesel ei või siis oma tahtmise järgi mitte enam muhku ka peas olla?!

Kasvataja tõusis, astus selle palju pahandust tekitanud ja vahepeal jälle tasakaalu seatud riiuli juurde ning selgitas lihtsalt:

«Vaata, siin riiuli all sa midagi õiendasid. Tõusid järsku püsti, lõid peaga vastu riiuli põhja, see kerkis üles, üks ots tuli konksu tagant ära,» (kasvataja näitas seda meile piltlikult) «ja kukkus kolinal alla. Sina aga mõtlesid, et on vaimud, ja panid nagu jänes jooksu.»

«Ei mõtelnud,» protesteeris Sass.

Meie naerupahvatus ajas teda ainult veel rohkem turri.

«Mis te, lollid, naerate. Ma tean küll, et vaimusid pole olemas.»

Alles siis näis ta taipavat, et oli end kuidagiviisi siiski välja andnud, ja jäi vait. Sassile määrati karistuseks

kümme päeva igal hommikul seinariiulit korrastada ja kuuks ajaks võeti linnaminemise luba ära.

Kuid ega s e e küll Sassi paremaks tee. Esiteks olen ma ammu aru saanud, et ta ei tahagi laupäeviti koju minna, kuigi elab samas linnas, ja teiseks tean ma juba praegu täiesti täpselt ette, et kui see riiul nüüd ikka tõesti korras peab olema, siis selle töö teen tema eest nagunii mina ära.

Lõppude lõpuks, mis siis niisugused väikesed käed ka jõuavad või kuhu ulatuvadki!

Neljapäeval, . . .

Täna jagati meile juba talvemantlid välja. Neile muidugi, kellele tarvis läks, ja karvamütsid ka. Küll oli nende viimastega passitamist ja pahandustki.

Tinka nimelt ei olnud jagamisel juhuslikult kohal ja talle jäi kahest järelejäänust valida. Ei olnud enam ühtegi halli ega beeži, ainult kaks musta. Tinka arvates ei sobi must talle põrmugi. Loomulikult jooksis ta kohe kasvataja juurde. Kasvataja ei saanud siin aga ka enam midagi parata, kuna ladu oli sedakorda tühi.

«Kes õigel ajal kohal pole, sel tuleb leppida.»

Tinka ei leppinud kuidagi. Ta tuli tagasi, virutas mütsi kapi otsa ja keerutas ennast nagu kolmeaastane, kes ei taha parajasti hommikust kaerahelbesuppi. Püüdsin teda lohutada sellega, et enamikul on mustad, minul ka näiteks, ja et must on isegi praktilisem ning sobib pealegi tema tumedate silmadega kõige rohkem. Sellest oli muidugi vähe abi. Tinka oli jälle kord jonnituuri sattunud:

«Sinu järgi ma peaksin ehk musta särki ka kandma, jah? Paps maksab minu eest iga kuu täisraha ja nüüd mulle antakse niisugune must pütt! Keda ma leinama hakkan?! See kõik on Siimsoni tegu. Sihilikult. Ta teadis ju, et ma pole veel saanud. Miks ta mulle siis ainult musta jättis? Ta ei salli mind, ma tean täpselt. Ütles jälle, ma olevat viimane ärahellitatud eputis. Eputis? Just nagu saaks meie kooli univormis üldse keegi eputada. Tema meelest jooksku kõik nagu tema mingisuguses revolutsioonieelses kostüümis ringi.

Ei aita, ükskord tarvis ikka kätte võtta ja sellest kõigest papsile kirjutada. Küll paps neile siin siis alles sõitu teeb.»

Viimase jutu ajal oli Anne tuppa tulnud ja küsis nüüd Tinkalt erilise tähelepanelikkusega:

«Mis? Kas keegi hakkab siin kaebekirju koostama? Sina või?»

Tinka keeras Annele viuhti selja, kuid isegi ta seljast oli aimata, et ega need ähvardused tema puhul õieti iialgi teoks ei saa. Anne küsis nüüd rõhutatud kaastundega:

«Mis nad sinuga siis jälle tegid, tibikene?»

Tinka läks energilisel sammul kapi juurde, tiris oma mütsi sealt alla, tõmbas selle raksti silmini-kõrvuni pähe ja jäi sealt nagu kass korvi alt välja vahtima. Ise küsis Annelt väljakutsuvalt:

«Noh, kas sina julgeksid niisugusega tänavale minna?»

Anne käis tähelepaneliku näoga ümber Tinka ja pead ühelt küljelt teisele viltu keerates sihtis oma sõbratari nii, nagu õpetaja Vainomäe kunstiringis meie töid takseerib.

«Mnjaa, täpselt!» ütles Anne lõpuks asjaliku häälega.

«Mis täpselt?» muutus Tinka valvsaks.

«Täpselt skafandriga ahv planeetidevahelisel lennul. Võin sulle sellest filmist pildi näha tuua.»

Tinka kahmas mütsi peast ja tahtis Annele äiata. Endal aga juba silmad naersid. Tal käivad jonnihood peal küll ägedasti, kuid lühidalt. Üldse poleks tal väga vigagi, kui ta ise oma ilust nii teadlik poleks ja kui ta päris lõplikult ära unustaks, et ta on tähtsa papa tütar. Võib-olla on häda natukene ka selles, et tal juba väga pisikesest peale mammat pole. Niisugune asi võib väga mitut moodi mõjuda.

Vahepeal toimus kahe sõbratari vahel metsik klaperjaht üle ja läbi kõigest ettejuhtuvast, mis lõppes alles siis, kui väike Aina pikali joosti ja tollelt metsik hädakisa valla pääses. Mõlemad püüdsid kannatadasaanut lohutada, kuid too jäi kindlaks oma põhimõttele, mille järgi tal ei vaibu ükski valu enne, kui on saanud sellesse ka kasvataja pühendada.

Korraga küsis Marelle: «Tinka, kas sa tahaksid halli mütsi?»

«Ei, kuldbrokaadist,» vastas Tinka naerdes üle õla.

«Ei, päris tõesti, kas sa tahad halli? Mul on ju hall. Vahetame ära, kui sa tahad.» See on nii Marelle moodi. Kõigepealt mõtelda aeglaselt, ikka nagu natuke maad teistest taga, ja siis üllatada mingisuguse õilsusega, mis aga jääb üldiselt alati hindamata. Seegi kord pani Tinka südamerahuga Marelle mütsi pähe, mis muuseas talle tõesti rohkem sobis, ja ära ootamata, kas Marellele tema oma üldse pähe lähebki, tormas ta Annet kaasa kiskudes toast välja.

Iseäralik tüdruk on see minu pinginaaber Marelle. Niisama iseäralik nagu ta nimigi. Selle olevat ta nii saanud. Tema ristiemad tahtnud mõlemad talle tingimata oma nime anda. Ühe nimi oli Mare, teise nimi Helle. Ema, kes mõlemale meele järele tahtis olla, pani lapsele nimeks Mare-Helle, millest hiljem kujunes Marelle.

Anne aga, kui ta järjekordselt Marelle peale pahandab, ristib teda iga kord uuesti ümber Piretiljaks, Annimanniks või Viiutiiuks! Kuid kordagi pole Marelle teinud katset Annele vastu hakata. Pigem vastupidi. Üldse alati, kui tema kulul nalja tehakse, naeratab ta mingit alandlikku ja kuidagi lipitsevat naeratust. Usun, et just selle viimase pärast minulegi temas midagi vastu hakkab ja meie vahel on tükk tühja maad, kuigi istume ühes pingis.

Hiljem, . . .

Olime Anne ja Tinka ammu unustada jõudnud, kui nad tüki aja pärast linnast tagasi tulid. Juba esikust oli kuulda, kuidas nad millegi üle vaidlesid.

«Mis sa must mõtled? Kas ma lollakas olen või? Ütlesin sulle juba, et mu pass on alati kotis olnud. Mina ise pole teda kuhugi pannud, saad aru?»

«Inimeselaps, mõtle loogiliselt. Kellele oli su passi vaja? Mis mõttes?» vaidles Anne ukselt vastu.

Tuli välja, et Tinka oli koos Annega vahepeal postkontoris isa poolt saadetud taskuraha järel käinud. Pole seda aga kätte saanud, sest seal oli korraga selgunud, et tal pole passi kaasas. Tinka enda teada pidi see tingimata olema tal rahakotis, ja äkki — pole. Otsimine magamistoas ei andnud mingisuguseid tulemusi. Tinka oli osanud

oma passi niisugusesse kohta panna, kust seda ei ta ise ega Anne, kes otsida aitas, ega meie teised, kes me kõik lõpuks appi läksime, ei leidnud. Väikesedki olid hasardiga otsimas. Sass küsis päris tõsises mures:

«Tinka, kui sul nüüd pass on kadunud, kas sa siis ei saagi oma raha kätte?»

«Muidugi mitte. See läheb papsile tagasi.» Ja pöördudes meie poole: «Küll te näete, kuidas tädi Emee varsti kohale lendab, sest ta on kindel, et kui inimene ei saa juba r a h a vastu võtta, siis peab ta kas surnud või vähemalt meelemärkuseta olema.»

Asi oli tõesti iseäralik. Väikeste huvi sealjuures oli muidugi eriti arusaadav, sest veel kordagi pole Tinka jätnud rahasaamise päeval neid kostitamata sellega, mis ta oma taskuraha eest ostab. Ostab ta aga peamiselt maiustusi või muud tühja-tähja, nagu näitlejate pilte, postkaarte ja kõike niisugust, mis väikeperelegi üpris huvitav tundub.

Tõepoolest veider lugu! Kuhu võis siis üks pass rahakotist kaduda, kui kõik muu oli seal rahulikult paigal? Sellest jätkus arutamist terveks õhtuks. Vesta võttis juhtumu kokku sügavamõttelisse järeldusse:

«Mina olen juba varem mõtelnud, et meil antakse passid liiga noorelt kätte, päris lastele alles. Nüüd on näha, mis niisugusest asjast välja tuleb. Kaotatakse ära ja siis . . .» (Vesta on nimelt Tinkast aasta ja kolm kuud vanem). Neid tähendusrikkaid vihjeid tehes soris ta ise parajasti oma väikeses kohvrikeses. Korraga katkestas ta poolelt sõnalt ning ta käed hakkasid paaniliselt kohvris sebima.

«Tüdrukud!» kiljatas ta peaaegu nutuselt. «Minu pass on ka kadunud.»

Ja oligi. Tõepoolest kadunud. Anne tähendas selle peale pühalikult:

«Mina olen ka alati mõtelnud, miks meil antakse passe nii vanadele inimestele, päris raukadele juba. Nüüd on näha, mis sest välja tuleb. Kaotatakse ära ja . . .» Anne lahutas käsi.

Et juba kaks passi kaduma olid läinud, ei saanud me Likiga teisiti, kui kontrollisime ka omi. Need olid siiski alles. Kuid kuhu need kaks võisid saada? Kedagi pidid just need passid ilmselt huvitama. Tegime tuhat oletust. Kaldusime poisse kahtlustama. Kuna asi puutus

ainult Vestasse ja Tinkasse, siis mõnigi mõtles Aadu peale. Võta sa kinni, mis tollel kõik mõttesse võis tulla. Üldine otsus oli siiski — esialgu kasvatajat mitte asjasse segada.

Neljapäeval, . . .

Täna läks asi aina keerulisemaks. Tinkale oli öö jooksul pass iseenesest kotti tagasi siginenud, kuid see-eest kadus jälle Liki oma jäljetult. Mul oli vaikselt hea meel, et minu oma vähemasti on mu väikeses lukustatud kastis, mille isa mulle päeviku ja kirjade hoidmiseks tegi.

Oleks see kõik juhtunud neljandas grupis, siis saaks veel aru, sest seal on kuulda igasugustest kadumistest. Kuid meie grupis, olgu mis muid pahandusi on olnudki, aga kadunud pole midagi. Pealegi p a s s i d, millega pole teisel inimesel midagi peale hakata.

Korraga hõikas Liki: «Sass, tule korraks siia!»

Sassi suu tõmbus otsekohe torru ja hääl oli kõrgel kaitsepositsioonil, kui ta kuulutas: «Mina pole su passi võtnud.»

«Ahaa,» muigas Liki. «Aga mis sa tegid täna enne lõunasööki meie toas?»

«Mina?» Sassi silmad ähvardasid selgest süütusest peast välja põrgata.

«Sina ikka. Sina jah. Ma ju nägin, kui sa meie toast välja tulid,» kinnitas Liki naerdes.

«Ah soo!» Sassi mälu hakkas töötama. «Ma käisin kella vaatamas.»

«Miks sa Sassi kahtlustad?» küsisin üsna häiritult.

Liki kissitas mõtlikult silmi:

«Kas sa ei pannud tähele, kuidas Sass eile Tinkalt uuris, kas see ilma passita raha kätte ei saa? Sellepärast panigi ta Tinka passi tagasi ja võttis minu oma. Ainult üks asi pole mulle veel selge — milleks tal neid vaja on? Või õieti, kelle ülesandel ta seda teeb?»

Algas juurdlus. Sass eitas kõike võrdse visadusega. Oleks meil kellelgi pähe tulnud temalt selle hooga küsida, kas ta nimi on ikka Tiina Sass, oleks ta tingimata ka sellele vastu ajanud.

Vesta oli otsekohe kindel, et see on Sassi töö. Õigust

öelda kaldusin ma ise ka selle poole, et seal on Sassi väike kriim käsi mängus. Küsisin temalt omakorda ja püüdsin hääle võimalikult lahke hoida:

«Ütle nüüd ometi ükskord täiesti ausalt: kas sa tead sellest asjast midagi?»

«Mis asjast?» küsis see väänikas süütu jultumusega vastu.

«Ütle otsekoheselt, kas sa käisid täna Liki toas ja võtsid tema passi? Me ei tee ju keegi sulle midagi, kui sa ainult ausalt üles tunnistad.»

Sass seisis laua ääres, väike ja kuidagi vildak, aga minu küsimuse peale tõi oma ringirändavad silmad otse minu pilguga vastamisi ning ütles veenva rõhuga:

«Kodumaa ausõna, mina pole Liki passi võtnud.»

Kodumaa ausõna?! Kuidas ta oskas niimoodi öelda! Küllap ka tema väikeses hinges on kodumaa midagi suurt, midagi niisugust, milles ei kõlba juba kuidagi kahelda.

Mulle meenus korraga üks kauge õnnetu päev iseenda minevikust, kus minagi seisin süütuna teiste ränga kahtlustuse all, ja see, kui väga ma siis igatsesin tugevama kaitset.

«Mis te kõik alati Sassi kallal norite,» ütlesin. «Ega ta igakord ka süüdi ei saa olla. Mõtelge ise järele, mis ta teie passidega teekski.»

Liki nõustus minuga kohe:

«No muidugi. Ja kui Tinka pass ise tagasi tuli, küll siis tuleb ka minu oma. Mis sest tühjast nii palju arutada. Peab treeningule minema. Tulge, tüdrukud!»

«Kedagi nähtavasti huvitas, mis kuupäeval meie vanapiigad on sündinud,» hõikas Anne veel mineku pealt üle õla.

«Eks näe,» kehitas Vesta, kes maha jäi, umbusklikult õlgu. «Aga seda ma tahtsin sulle, Kadri, juba ammu ütelda: sa ole oma Sassiga ettevaatlikum. Temale kuluks õieti üks keretäis ära.»

Kuigi ma ise olin üsna mitu korda himustanud Sassi tema turris tukast sakutada, puudutasid Vesta sõnad mind väga ebameeldivalt ja ma nägin ka, kuidas Sass ettepandud pihu varjus Vestale keelt näitas.

Reedel, . . .

Jälle õhtu. Kasvataja on väikesed pesema saatnud ning ise ära läinud poiste poolele. Vesta silmad jälgivad kõike. Minugi omad ei suuda loetaval raamatul püsida, vaid pean vahetevahel silmas oma «murelast». Kuigi lasksin ennast alles hiljuti mõjutada Sassi «kodumaa ausõnast» ja püüdsin teda teiste rünnakute eest kaitsta, ei usalda ma ise teda palju rohkem.

Nii panin tähele, kuidas ta väike käsi sihkas paar korda kergelt ühelt ja teiselt poolt küljelt kaela, kuid kukla ning kõrvatagused jättis hoopis puutumata. Üsna tuntud lugu. Astusin vaikselt ta selja taha, võtsin väikese märja käe, seebitasin sisse ning juhtisin puutumata aladele. Käsi mu peos oli kange ja tõrges. Sain sellest ainult jõuga jagu. Kui ma laua äärde tagasi läksin, kuulsin, kuidas ta omaette midagi podises. Ma ei teinud seda kuulmagi. Seal aga hüüatas väike Aina, kes ennast parajasti Sassi kõrval pesi, heleda nördimusega:

«A-a-a-a-ga Sass ütles kurat!»

«Ei ütelnud!» See tuli Sassi poolt üsna harjumuspärase rahulikkusega.

«Ütlesid jah!» — «Ei ütelnud!» Ühe jaa hakkas teise ei'd ikka rohkem üles kruvima. Kõige kõrgema vindi peal, kust näha oli, et enam kõrgemale ega kõvemini ei saa, kahmas Sass korraga pesukausi kätte, ja enne kui meist keegi oleks jõudnud nohki öelda, läigatas ta kogu kausi sisu sõna lausumata Aina peale tühjaks.

«A-a-a-a-ga Sass!» See tuli juba ühise karjatusena vist küll kõigi suust. «Mis sa nüüd tegid?!»

Sass seisis nagu pisike kättemaksujumalanna, kindel oma vääramatus õiguses, ja parastas:

«Mis ta siis kaebab alati!»

Aina luksus ja karjus läbi pladina ning sorina:

«Just kaeban! Nüüd just kaeban. Kui kasvataja tuleb, kaeban kõik. Seda ütlen ka, et sa söögitoast iga päev leiba varastad! Sind visatakse veel koolist välja!»

«Kaeba! Kes su kaebamist kardab. Mine kohe kaebama. Mine! Mine!» Sass hakkas, rusikad püsti, Ainale niisuguse näoga liginema, et ma kähku vahele astusin.

«Sa ise varastad, loll!» ei jätnud Sass enam järele. «Leiba võib igaüks võtta nii palju kui tahab. Mis see sinu

asi on. Võta ka, kui sul kade meel on. Kadekops! Kaevupunn!»

Hakkasin kiiresti Ainat kuivatama ning jälgisin silmadega Sassi. Panin tähele, et ta oli korraga üsna ebatavaliselt endast välja läinud. Ta väike lõug ja õlad võdisesid nagu mingis vihapalavikus. Niisugusena polnud ma teda veel näinud. Viskasin ka temale rätiku õlgadele: «Säh, kuivata ennast kähku ära!»

Sealjuures arvasin ta pilgu põhjas nägevat mehist võitlust pisaratega. Nii haledasti püsti olid ka ta pisikesed kondised linnuõlad, et ma käe sirutasin, tal ümbert kinni võtsin ning enda vastu tõmmata tahtsin. Tema aga rapsas minust ägedasti lahti, nagu oleks mu käsi tuline olnud või ma ise üleni okastega kaetud. Hetkeks viskas ta mulle nii metsiku pilgu oma tumedate kulmude alt, et ma lausa jahmusin. Isemeelne ja tõrges, niisugune ta on! Võib siiski olla, et Vestal on õigus ja Sassile kuluks ennemini-üks korralik nahatäis ära kui hea sõna või hellitus, mõtlesin sel hetkel pahaselt.

Vahepeal oli ka Marelle sündmusi jälgides ilmselt omad avastused teinud, sest ta küsis korraga Sassilt kohkunud imestusega:

«Sass, kas sa siis ütlesid k u r a t?»

«Kurat! Kurat! Kurat!» karjus Sass. «Ütlesin jah! Mis te mulle teha võite? Kõik vannuvad. Ise vannute ka ja räägite rumalasti. Vesta ütles, et me oleme sitavaresed...»

«Sass!» hüüatasin vahele. Kuigi Sassil oli omajagu õigustki, ei võinud tal lasta ometi niimoodi jätkata. Pealegi seisis Aina alles kõige selle juures. Vahepeal olin Ainale kuiva öösärgi selga tõmmanud ja ajasin teda nüüd ta oma tuppa magama. Veel ukse vahel tänitas ta:

«Homme räägin kõik ära, küll te siis näete!»

«Mine juba, mine!» Lükkasin ta ettevaatlikult koridori ja sulgesin ukse. Ka Sassil ja teistel väikestel oli aeg magama minna. Hakkasin põrandat kuivatama. Muidugi oli see minu poolt vale samm. Kuulsin selle kohta otsekohe ka Vesta õpetlikku arvamist, et Sass peab ise kuivatama. Just nagu ma ise ei saaks sellest aru, kuid tean ka seda, et Sass oma väikeste kätega ainult plötserdaks natuke üle põranda, ajaks vee laiali ja siis tallavad kõik seal sees, nagu oli juba jõutudki teha, ning seejärel näeb

igal pool välja nagu laudas. Umbes niimoodi ma ütlesingi ja kuivatasin edasi.

«Muidugi, eks mõne meelest ole siin ainult laut...» tahtis Vesta tingimata peale jääda. Otsustasin Roosi kombel vaikida. Proovisin igaks juhuks elus esimest korda vilistada. Sedagi tegin valesti, sest selgus, et vilistades on viisi pidada veel raskem kui lauldes. Pealegi tõlgendas Vesta seda jälle omamoodi:

«Oh, kui suursugused me oleme. Teiste inimeste jutt on meile ainult vilistada!»

Jälle segas Liki ennast vahele. Oma alati nagu kerge naeruse häälega rahustas ta:

«No jäta nüüd Kadri rahule. Mis sa norid igühega iga tühja asja pärast.»

«Ah või mina norin! Tänan väga! Tähendab õigust ei või ka enam rääkida. Ah olen su Kadrile liiga teinud? Aga ütle mulle, kes see oli, kes ütles sellesama Kadri kohta: ennast täis! Kujutab ette, et on teistest parem! Siis veel eputatakse siin oma kirjutamisega ja...»

«Aitab, aitab.» Liki roosatas kergelt. «Võib-olla oli alguses taoline jutt sinuga, ei mäleta täpselt. Noh, kui kunagi ütlesingi, mis siis? Eksisin, ja ongi kõik. Sinus olen ka arvatavasti eksinud. Ütle parem, mis sinuga viimasel ajal lahti on?»

«Või minuga!» Vesta näis ausalt imestavat ja nördivat. «Grupis on aina segadus ja korralagedus. Mööbel kistakse seinalt maha, passid lähevad kaduma, pisikesed plikanatid valavad üksteisele solki kaela, aga kui sa natuke midagi ütled, siis kohe: mis sa norid? mis sinuga lahti on? Mis nendel viga rääkida, kes ise ei vastuta, kes teiste tegude eest sõimata ei saa...»

«Eks sina vaeseke said nüüd küll kõvasti sõimata,» tsuskas Tinka vahele.

«Ah, ole sina vait. Sinusuguseid hoitakse ja pillitatakse igal pool. Näed, sulle toodi pass tagasi. Kas mulle ka tuuakse? Aga seda ma ütlen, kui minu pass homme hommikuks kohal ei ole, lähen otsekohe miilitsasse. Mis huligaanide pesa meil siin siis lõppude lõpuks on?»

«Oi, mispärast siis kohe miilitsasse?» hakkas Marelle hädaldama. «Kas seda on vaja? Viimati mõni pannakse veel kinni. Ma nägin üks öösi hirmus paha und. Kaks musta koera tungisid meie magamistuppa ja hakkasid

hammastega vooditelt tekke maha rebima ja sinu voodist jooksis sorinal liiva põrandale. Usu, Vesta, see ei tähenda head. Mõtle ise, kui keegi pannakse sinu pärast istuma...»

«Las pannaksegi. Olgu hoiatuseks...»

Riiuveski kõrises parasjagu käia, nagu oleks tal oma norm täita. Ei olnud Annet oma Heinega kohal. Ainuke, kes ka täna õhtu jooksul ühtegi sõna ei ütelnud, oli Roosi. Istus, istus, näpitses oma heleda patsi otsa ja tõusis korraga püsti ning läks vaikselt magamistuppa väikeste juurde, ust enda järel hoolikalt sulgedes.

Vaatasin talle võlutult järele. Läksin ka.

«Roosi, kuidas sa seda teed?» küsisin.

«Mis asja?» Ta heledas pilgus oli lai arusaamatus.

«Et hoiad ennast igast pahandusest eemale ja üldse kunagi ei ärritu?»

Roosi kehitas õlgu ja hakkas voodit lahti tegema. Sain aru nii, et see oli ta vastus, ning hakkasin ennastki magamiseks korraldama. Alles hulga aja pärast tuli Roosi voodist teki alt:

«Vanaisa õpetas.»

«Mis asja?» Olin vahepeal isegi oma küsimuse unustanud, sest kogu aeg sõelusin mõttes neid paari lauset, mis ma enda kohta teada olin saanud.

«Vihastamise vastu. Mu vanaisa käis noorena Indias. Ta õppis seda joogidelt.»

«Joogidelt?» Taga paremaks. Kas võivad siis mingisugused India joogid, pealegi vanaisa-aegsed, aidata korraga meie päevade tütarlapsi internaatkooli kitsas pesuruumis?

«Joogidelt jah. Ma ei tea ka, kes nad niisugused õieti on. Filosoofid või mis. Kuid vanaisa õppis neilt hingamisega enesevalitsemist. Vaata, niiviisi.» Roosi tõusis voodis istuli ja demonstreeris: «Vaata, seitse korda sügavalt sisse ja välja hingata. Pole vaja kiirustada ja alustada tuleb väljahingamisest. Alati peab vahepeal hinge kinni pidama, muidu ei aita.»

Hakkasin naerma: «See on lihtsalt hingamisharjutus. Seda tuleb teha lahtise akna all või hästi õhutatud ruumis.»

Roosi poolt oli vastuseks vaikus.

«Noh, räägi edasi. Kas see ongi kõik see joogide tarkus?»

«Ma ei tea.» Olin teda ilmselt puudutanud. Palusin vabandust.

«Sa tee proovi, kui sa ei usu,» soovitas Roosi. «Ja siis veel üks teine asi: ei maksa rääkida, kui sult ei küsita.»

Vaat mis välja tuleb! Ja meil peetakse Roosit ainult kokutajaks. Talle ei antavat tunniski aega rääkimiseks. Tema aga hingab sisse ja välja ning ootab, kuni küsitakse. Niisugusest asjast võib muidugi kasu olla, kui ainult endast on nii palju joogit, et seda üldse katsetama hakata.

Mina tegin veel täna õhtul proovi. Kui öötädi teised eest-toast laiali ajas ja kui pika heitlemise peale vaikus saabuma hakkas, hingasin nii, et kopsud ragisesid, kuid ma ei märganud, et mul oleks sellest eriti rõõmsam hakanud. Vastupidi, tundsin niisugust nukrust ja ängi, et ma viimaks tasakesi voodist välja hiilisin, ning siin ma nüüd olen istunud ja kõik kirja pannud ja panna oleks veel nii palju, kuid väsimus on võimust võtnud. Pealegi olen ma vist juba mitmekordselt ületanud oma lisa-pooltunni, mille ma kord endale kasvatajalt kirjutamiseks välja kauplesin. Väsimusest hoolimata ei taha ma kõrvaltuppa minna. Ei ole mingi lõbu teada saada, et sind tühiseks eputajaks peetakse. Oh, parem ma hingan seitse korda sügavalt sisse ja välja ja pean vahepeal joogide moodi hinge kinni!

Laupäeval, ...

Kui ma viimaks siiski eile õhtul voodisse pugesin, ei tulnud mul esialgu sugugi und. Mõtted tegelesid kogu aeg ühe punktiga — ennast täis! Kujutab ette, et on teistest parem! Kuidas ometi võidakse inimesest nii täielikult valesti aru saada! Olen oma elus ise nii palju alandust tunda saanud, et mul ei tuleks pähegi kedagi oma üleolekuga solvama hakata.

Isegi mu kirjutamine on siin komistuskiviks osutunud. Liki küll andis mõista, nagu oleks tal minu kohta nüüd mingisugune parem arvamus, kuid kas ei teinud ta seda ainult sellepärast, et ma seekord ise juures olin? Millest see tuleb, et minust nii aru saadakse? Tõeliselt ma ju...

Äkki rabas mind ootamatu mõte: kas ma ise olen midagi

selle heaks teinud, et endale siin sõpru võita? Olen ma sellest hoolinud? Alati olen ma rääkinud ja mõtelnud nendest, kes maha jäid, kui omadest, siinseid olen aga võõraks pidanud. Mis seal imestada, kui mulle on samaga vastatud.

Olen küll alati peljanud pealesunnitud üksindust ja igatsenud enda lähedale sõpru, kuid miks peaksid alati teised astuma esimese sammu. Siin on olnud muidugi ka see põhjus, et kui mina tulin, olid teistel juba omad sõprusvahekorrad välja kujunenud. Ei, ma ei saa ütelda, et minust eemale hoitakse. Mitte rohkem, kui ma ise eemale hoian. Ja ma ei tohiks olla solvunud.

Kuidas ma ka ei püüdnud ennast rahustada, ometi võitis üksildustunne ja igatsus vanade sõprade järele.

Urmas! Hakkasin pimedas toas kinnisilmi meelde tuletama tema viimast kirja. Kordasin kõige tähtsamat rida sellest: «Armas Kadri!» Mu süda tegi kiiresti mitu korda järjest tuk-tuk ja ma sõrendasin mõttes seda sõna õnneliku erutusega: a r m a s! Temagi kirjutab, et loeb päevi järgmise vaheajani, kui lähen jälle koju. Mis pean siis veel mina ütlema! Ohkasin ja keerasin teise külje. Otsustasin magama jääda.

Korraga — mis see oli? Kergitasin pea padjalt. Kas mu erutatud mõtted on ehk pimedas toas iseseisvalt nutma hakanud? Ei, päris tõesti, mis see siis on? See o n nutt. Summutatud nuuksumine. Püüdsin kindlaks teha, kes see võiks olla, kes siin pimedas toas salaja pisaraid valab. Vesta? — Ei, sealtpoolt tuleb ainult korralik hingamine väikese ninavilega. Marelle? — Ei, too räägib vist uneski unenägudest, sest mingi sosin nagu oleks kuulda. Roosi? — Oh ei, tema ammugi mitte, sest temal on ta kaitsevahend. Sass? — No see oleks küll kõige viimane, kes ööd üleval valvaks ja nutaks.

Nutt oli . . . taevake, see pidi ju väike Marju olema! Tõusin kähku istuli. Kuulatasin. Nuttu polnud. Kuid nüüd oli mulle selge, et keegi selles toas veel kuulatas ja püüdis kangesti vaikne olla. Sosistasin tasakesi:

«Marju!»

Vastust ei tulnud.

«Marju, kas sa ei maga?»

«Ei!» See tuli õige hirmunult ja aralt. Tõusin ning läksin Marju voodi juurde. Istusin selle veerele. Kobasin

pimedas ta põski. Need olid märjad. Ka padi ta pea all oli niiske. Kummardusin alla:

«Marju, Marjukene, mis sul viga on? Oled sa haige?» Kust sul valutab?»

Lapse põsed olid tõepoolest tulikuumad.

«Ei ole,» tuli sosinal vastus, millele järgnes kohe nutuluksatus.

Tõstsin ta ettevaatlikult istuli, surusin enda vastu ning hakkasin ta väikest kuuma ja niisket pead silitama. Korraga põimis ta oma peenikesed käed mulle ümber kaela ja oma palavaid põski ning suud mulle kurgu alla surudes hakkas nutuga segi midagi tuliselt, kiirelt sosistama. Mitte midagi ma ei saanud aru. Mõistsin ainult ühte: et minust palju väiksem on hädas, et ta väike süda, mis nii tugevasti minu südame vastas rabeles, on mingisugust oma muret üleni täis, ja kui ääretult habras ning abitu võib olla üks esimese klassi tüdruk.

Tundsin endas puhkevat otse haigettegevat hellust ja haledust väikese, kaitset vajava olendi vastu. Mul hakkas jälle kord enda pärast häbi. Siin mina, suur nagu ma olen, mõtlen ainult isendale. Ikka veel nagu ootaksin hellitusi teistelt. Ikka veel nõuan, et mind tähele pandaks ja armastataks, aga sealjuures ei pane ise tähele, et mu ümber on nii palju neid, kes alles tõesti hellitusi vajavad. Kellele mina võiksin ja peaksin j u b a s u u r olema.

Püüdsin oma käesse, mis Marju pead ja õlgu silitas, panna kogu selle õrnuse, mis mul endal lapsena vajaka on jäänud ja mida ma ikka veel kuidagimoodi taga leinan. Õõtsutasin teda tasakesi iseendaga koos selle unelaulu rütmis, mida ma talle mõttes laulsin. Ta rahuneski aegamööda. Tundsin, kuidas ta haprad liikmed lõdvenesid ja kuidas ta suur murepalavik vähehaaval kahanema hakkas.

Nüüd juba suutsin üht-teist sosinastki eraldada.

«Kadri, ütle, kas mind pannakse nüüd vangi?»

«Vangi?!» hüüatasin peaaegu kõvasti. «Vangi? Miks sa niisugust rumalust arvad? Meie maal ei panda ühtegi väikest tüdrukut vangi, võid selles päris julge olla. Kust sa üldse niisuguse lolluse peale tuled?»

«Aga Vesta ütles ju,» tuli jälle hirmunud habinal mu kurgu alt.

«Misasja Vesta ütles? Et sind hakatakse vangi panema?» pärisin arusaamatuses.

«Ei. Aga ma kuulsin läbi ukse, kui ta ütles, et läheb homme oma passi pärast miilitsasse ja et siis see, kes võttis, pannakse teiste hirmutamiseks vangi.»

Hakkasin midagi õige uduselt aimama:

«Kas siis sina võtsidki need passid?»

«E-ei, mõlemaid ma küll ei võtnud. Sass... ma... mina võtsin ainult ühe.»

«Aga miks sa üldse võtsid? Mis sa võõra passiga teed?» küsisin ettevaatlikult.

«Kadri, anna kodumaa ausõna, et sa seda kellelegi ei räägi.»

Kodumaa ausõna? Juba tuttav termin.

«Ei, Marju. Ma ei anna sulle kodumaa ausõna. Näed, Sass andis, aga nagu ma su jutust aru saan, oli see vale.»

«Ega Sass ei valetanud,» püüdis Marju õiglaselt oma sõpra kaitsta. «Ta ütles ainult, et tema ei võtnud L i k i passi. Liki passi ta ei võtnudki, selle ju võtsin just mina.»

«Sellegipoolest,» jätkasin tõsiselt. «Kodumaa nime ei tohi iga tühise asja juures kasutada. Ka mitte mängult.»

Kui ma seda kõike rääkisin, avastasin korraga endas midagi täiesti uut. See oli umbes nii, et mul on juba tõepoolest midagi rohkemat kui väikestel lastel ja et minagi võin neile omast käest midagi anda.

Kodumaast on meile palju räägitud — et me teda armastama peame ja et ta meile püha on. Oleme laulnud sellest laule ja õppinud luuletusi pähe, aga nüüd, kus ma ise esmakordselt teisele, endast väiksemale, alles rumalamale, sedasama selgeks tahtsin teha, mis mulle on räägitud, nüüd ütlesin ma seda enam mitte kui kuuldud ja päheõpitud sõnu, vaid kui iseenda veendumust. Rääkisin sellest, mida ma ise t u n d s i n. Surusin suu vastu Marju pisikest kõrva ja sosistasin sellesse:

«Kodumaa — see on midagi nii ainuliselt suurt ja püha, et selle ees ei tohi olla mitte vale varjugi, mitte mõtteski. Ka mitte tühist mängukavalust. Saad sa sellest aru?»

Ma teadsin, et ta ei saa aru nagu mina praegu, kuid ometi sosistas ta millegi peale: «Jaa!» ja ma mõtlesin siis, et võib-olla kunagi hiljem tuleb talle see öö meelde nagu minulegi tulid täna meelde need laulud ning tõotussõnad,

mida olen ütelnud ja andnud oma elu tähtsatel silmapilkudel kodumaa palge ees seistes...

«Aga mis te siiski nende passidega tegite?» viisin viimaks jutu jälle tagasi passide juurde.

Vaikus.

«Kas sa ei tohi ütelda?»

«Ei.»

«Mis siis ikka. Kui ei tohi, siis ei tohi. Ainult ma arvan, et see pole midagi head, mis te Sassiga kahekesi teete. Näed, sa ise juba ei saanud magada ja nutsid.»

Väike mu süles ohkas. Olin uudishimulik, kuid mul ei sobinud peale käia.

«Kas sa andsid Sassile ausõna, et sa sellest ei räägi?»

«Jah!»

«Siis tuleb mul küll homme Sassi enda käest küsida,» tegin otsuse. Parajasti sel hetkel pidin ehmatusest karjatama, sest midagi hakkas ennast pimedas mu jalgade juures liigutama. Taipasin kohe, et see on Sass. Ka tema polnud niisiis maganud või oli ta meie sosina peale ärganud ja märkamatult meie voodi alla roomanud.

Kui ma nüüd pimeduses ka Sassi enda vastu tõmbasin, siis ei rapsanud ta ennast igatahes sugugi lahti nagu enne, õhtul, vaid liibus niisama usaldavalt mu vastu nagu Marjugi. Seal me siis küürutasime kolmekesi ja hoidusime üksteise soojusesse.

Sain teada passi kadumise põhjuse. Sass plaanitses põgenemist ja oli Marjugi endaga kaasa ahvatlenud. Põgenemist! Ja koguni välismaale. Sass olevat kuulnud, et välismaale minekuks peab tingimata mingisugune pass olema.

Toidumoonaga olevat nad ennast juba pikemat aega varustanud (leivatükid ja puder pappkarbikaanel). Peidukohaks oli voodikotialune ja sellepärast ongi minu vahelesegamine vooditegemise juures kogu aeg nii vastumeelt olnud.

Mulle meenus neid ülestunnistusi kuulates, kuidas ka mina väikesena olin kunagi pahameeles põgenemist plaanitsenud. Usun, et seda on teinud paljud inimesed. Vahetevahel tuleb ju ikka soov välja rännata mingisugusele tundmatule «kus-kõik-on-palju-parem-maale». Mina piirdusin ainult kujutlemisega, Sass oma agaruses astus sammu tegelikkuse suunas. Kuidas ma küll Sassist aru

pole saanud ja teda mõnikord ilmaasjata ta väikesest siilitukast sakutada olen tahtnud!

Palju sain teada ka kahe väikese tüdruku elust, kes, nii erinevad kui nad muidu ongi, alati ühte hoiavad. Mis ühel puudu jääb, seda on teisel ülearu, aga elulugu on neil mõlemal viletsakene. Õieti, mis elulugu ongi veel seitsme-kaheksa-aastastel lastel? Nende elu päike ja pilved on alles nende vanemate omad.

Sassi kuulates hakkasin korraga tagantjärele nägema iseenda lapsepõlve, mida ma senini olen ikka natuke häbenenud, mingis uues, puhtas valguses. Sassi ennast ei näinud aga ta jutustus sugugi häirivat. Asjalikult ja omapärase lapseliku loogikaga jutustas ta oma vanemate elu julmast ebaloogikast:

«Ma olin siis väike, kui miilits meie ahjust kaks kasukat leidis, aga need olid täiesti uued ja need ei olnud ema omad ja need ei olnud üldse kellegi omad ja sellepärast viidi isa vangi. Ema ütles siis, et tema peseb sellest asjast oma käed puhtaks. Saad aru?

Pärast tuli meile uus isa ja siis vanaema viis mu enda juurde. Siis pärast tuli pärisisa tagasi ja tõi mu vanaema juurest ära ja ajas uue isa minema ja siis põgenes ema ära ja ei tulnudki tagasi. Siis pärast isa võttis uue ema, aga vanaemal ei olnud nüüd enam last, sest minu ema oli tema laps, ja ta ei tahtnud mind isale ega uuele emale jätta. Isa vihastas selle peale ja vanaema ütles talle «kaabakas». Aga isa ütles: «Kes selles süüdi on?» Siis vanaema ütles veel, et «sind lasti liiga vara lahti». Aga isa ütles: «Sa tead ise, kes seal minu asemel oleks pidanud olema...»

Siis vanaema nuttis palju ja ütles, et ta last armastab. See laps olen mina. Isa ütles, et vanaema on juba ühe lapse nahka pannud. Saad aru, mitte päriselt. Päriselt ju vanaemad lapsi nahka ei pane, eks ju? Aga see öeldakse niisama, et ära rikkunud või nii. Ja isa ütles siis veel, et o m a last tema õnnetuks teha ei lase. Siis vanaema lubas mind kohtuga endale nõuda, aga isa ütles, et seda ei juhtu, et tema annab ennem lapse riigi kasvatada, ja siis pärast uus ema tõigi mu siia.

Aga vanaema käib siin iga laupäev nutmas ja kasvatajale kaebamas, et isa ei luba mul tema juurde minna. Ma üldse ei tahagi minna, sest sellest tuleb alati igavene

riid. Üleüldse, mis laps ma enam olen. Kui vanaema nii kangesti lapsi tahab, siis võiks ta isa ja uue ema last hoida, aga ega need seda ei lubaks, eks ju? Nende vahejuhtumite pärast» (just nii ütles Sass — vahejuhtumite pärast) «ma siis mõtlesingi parem põgeneda. Põgenen ära, nagu ema põgenes, ja — alustan uut elu...»

See viimane, kindlasti jälle täiskasvanutelt kuuldud ja nii tähendusrikas lause oli Sassi poolt mõeldud uhke väljakutsena maailma alatusele ning tegi ta loo ainult kahekordselt kurvaks. Olin nõutu. Raske oli selle jutu peale midagi ütelda. Oma kaastundega tuli mul hästi ettevaatlik olla. Viisin sellepärast jutu kähku Marjule üle. Kuid veel vähem julgustavat tuli sealt. Sass vähemalt rääkis niisuguse tooniga, mis laskis oletada, et ta vaatas oma vanemate elust alles lapsesilmadega mööda, kuid Marju elas ise kõigele halvale liiga valusalt kaasa.

«Seda teab ainult Sass, aga Sass ei räägi. Sina ka ei tohi rääkida. Mu isa on... noh, ta joob hirmus palju.»

Sel silmapilgul tuli mulle jälle meelde Urmas oma kunagise pihtimusega ja juba ma kahetsesin, et olin Marjut üldse jutustama ahvatlenud, kuid ta sosistas kiiresti ja katkendlikult päris minu kõrva sisse:

«Mõnikord teda tuuakse koju, aga mõnikord ta lamab ukse ees maas nagu surnu ja siis ta on kõik must ja hirmus, ja hais on ja siis ma kardan teda koledasti. Kui ta üles tõuseb, siis on ta veel kõige koledam. Oi, sa ei tea, Kadri, kui kole ta on. Ta... ta on mitu korda ema löönud...» Jälle pisarad! Ahastuse, häbi ja mure pisarad.

Kui raske peab küll olema selles väikeses südames oma vanemate häbi kanda!

Surusin Sassi ja Marju veel kõvemini enda vastu ning sosinal hakkasime rändama sellele imepärasele maale, mis meid alati nii väga paelub, kui miski meie ümber pole hea, kui me väike süda on solvatud ja kurb ja me abituks muutume «maailma ülekohtu käes». See teekond on harilikult üksikute oma. Harva võetakse sellele kaasa ka arusaaja ning ustav sõber.

Jutustasin neile kahele oma loo. Selle, kuidas mina oma teel kunagi kohtasin igatsusluike ja kuidas tollega võib alati kergesti lennata ükskõik kui kaugele tahes, ilma et oleks tingimata vaja teiste passe võtta või muud pahandust teha.

Muidugi oli see pikk muinasjutt, paljude võluesemete ja seiklustega, nii nagu väikesed seda harilikult tahavad. Nii nagu ma isegi nende vanuses tahtsin. Vahepeal rändas väike Marju mu süles muinasjutumaalt unemaale. Tundsin seda sellest, et ta ikka raskemalt ja raskemalt mu vastu vajus. Teine mu kõrval aga niheles ja nohises erksast tähelepanust, ja kui ma lõpetasin, ütles:

«Räägi veel midagi.»

Meie vahel arenes järgmine kahekõne:

«Kas sulle meeldis see jutt?»

«Meeldis,» tuli veendunud vastus. «Miks sa varem pole rääkinud? Räägi veel!»

«Aga nüüd tuleb magama minna, varsti on juba hommik.»

«Mul pole sugugi und.»

«Aga näed, Marju magab juba ja teised kõik magavad. Mina ka olen väsinud.»

«Kas sa homme räägid?»

«Tahad sa siis, et ma räägin?»

«Tahan.»

«Siis sa ei hakka enam põgenema?»

«Ei hakka.» Selles hääles oli juba natukene iseenda rumaluse üle naermist. «Aga, Kadri, sa ei tohi kellelegi rääkida, eks ju? Kui sa räägid, siis ma põgenen ikka ja ei tule üldsegi tagasi.»

Riskisin huultega puudutada ta isemeelset laupa:

«Ei räägi. Ole julge. Ise hoolitse selle eest, et see teie endi kaudu välja ei läheks. Ainult — mis ma tahtsin sulle nüüd ütelda? Sa ära rutta selle põgenemisega. Oota igal juhul niikaua, kuni sa ise endale passi saad. Lubad sa mulle seda?»

«Luban,» tuli väikese viivituse järel.

«Ja teiste passid paned kohe tagasi?»

«Panen.»

Nüüd tuli ka välja, et just passide peitmisel riiuli all olevasse seinaprakku oligi Sass oma muhu saanud ning kogu hilisem pahandus juhtunud.

Kui ma siis lõpuks mõlemad lapsed korralikult tekiga olin katnud ja veendunud, et minulgi muud üle ei jää kui voodisse pugeda, tundsin korraga niisugust väsimust, et vaju kas või sinnasamasse kahe voodi vahele kokku. Ise pooleldi juba unenägudes, tegin veel ühe tähelepaneku: ei

olnudki nii väga võimatu lõpetada lapse nutt, hajutada trotslikud põgenemisplaanid ja asetada asjad nende õigele kohale. Võib-olla aitas selleks kaasa öö, kus polnud kuulda riiuveski raginat. Ja veel mis — tuleb välja, et mul on siiski rohkem õdesid kui too väike seal kodus. Mu perekond on tõepoolest suur. Imelik, paljusid asju me ei märka, kuigi nad o n ja meile nendest räägitakse, koguni tihti räägitakse. Me elame neist nagu mööda, kui me neid ise läbi ei t u n n e. Aga kui hea on tunda!

Olin suure tüki oma koju mahajäänud südamest tagasi saanud. Seda oli siin ka hädasti vaja.

Pühapäeval, . . .

Küll oli eile hommikul raske tõusta! Mul oli niisugune tunne, et ma vaevalt sain silmad kinni, kui juba Vesta äratushüüd need jälle lahti rebis. Kõige raskem oli Sassi voodist välja saada. Minu äratamissõnad olid talle veel nagu uinutuslauluks. Nendele ta ainult nohises kinnisilmi vastu. Korraga rapsas Vesta tal sõna lausumata teki pealt. Nagu väike kapsauss lamas Sass seal helerohelises särgikeses ja püüdis ennast oma unesooja lohku veelgi rohkem kägarasse tõmmata. Mul tuli kange tahtmine teda uuesti tekiga katta ja edasi magada lasta.

Nägin aga silmanurgast, et Vestal olid minu Sassiga hoopis energilisemad plaanid. Läksin seepärast ise, võtsin Sassi sülle ning hakkasin temaga teiste naeru saatel kraani alla minema. Sain mõned sammud teha, kui ta enda juba mu süles kangeks vonksas ja siis maha libises. Esimene, mis ta mulle ütles, oli:

«Aga, Kadri, sa lubasid täna edasi rääkida.»

Nii et pole see ühti niisama, ainult pimedas toas suure heldimusega lubada! Olgu olla ja veel kohe täna. Sellest eilsest tänast ei tulnud saunapäeva ja õhtuse kinoetenduse tõttu midagi välja, kuid täna olen püüdnud oma lubadust täiemõõduliselt täita. Hommikul käisin nendega jalutamas. Nüüd, õhtul, olen jutustanud neile pooled oma jutud. Vahepeal sain isegi sellega hakkama, et õmblesin nukule riideid!

Meil siin millegipärast unustatakse täiesti ära, et väi-

kesed tüdrukud mängivad nukkudega. Nukke pole meie grupi peale rohkem kui Aina silmad-kinni-lahti kaunitar ja Reeda kiilaspäine kaltsutitt. Tegin väikestele praktiliselt selgeks, et inetut pead võib mütsiga ilusaks teha ja isegi kaltsunukule annab volangidega kleit palju juurde.

Kui Anne minult enne tantsuleminekut küsis, kuidas ma viitsivat titelappidega jännata, siis teesklesin üsna asjatult üleolekut. Mulle valmistas endalegi lõbu niisugune tibatillukeste kleidimudelite väljamõtlemine ja valmistamine. Kahju ainult, et mul rohkem lappe käepärast polnud. Kuid mul tuli üldse üks hea mõte. Näis, kas ma julgen sellega lagedale ka tulla.

Kokkuvõttes oli meil omavahel väikestega eriti siis, kui teised juba tantsuõhtule läksid, üsna lõbus olemine. Pioneerialisedki mängisid mõnuga kaasa. Kõige parem ja meeldivam on mängiv laps. Seda võis isegi Ainast märgata. Ta unustas oma kujuteldava juhtpositsiooni ja Sassiga ei läinud nad ka väga kõvasti kokku. Jõudsin iga kord õigel ajal vahele.

Olin parajasti väikesed pesema kamandanud ja muist juba teki alla saanud, kui tantsulised saabusid. Tavaliselt käib tantsuõhtu järel ikka muljete vahetamine. Missuguse plaadi järgi on hea mingisugust tantsu tantsida, kes kellega kõige rohkem tantsib, kes seda kõige paremini teeb jne. Täna aga oli hoopis eriline sensatsioon arutamiseks. Üleval saalis oli täna valvekasvatajaks Siimson. Kõik oli olnud rahulik ja läinud oma tavalist tantsurada, kui korraga kasvataja tõusnud, rutanud tantsupaaride vahelt läbi ja jäänud Entu ning Melita kõrvale seisma. Mis seal täpselt oli, või öeldi, seda ei tea keegi. Igatahes olevat need kaks seal seisnud, üks üleoleva ja teine ükskõikse näoga. Siis olevat Entu midagi vastanud. Seegi ajalooline «repliik» läks pealtvaatajatele üldises muusikasuminas kaduma. Ent igatahes karjatanud kasvataja selle peale nii kõvasti, et grammofoninõel plaadilt maha hüpanud: «Välja!» ja tõstnud käe, nagu tahaks ta Entut lüüa. Entu olevat selle peale natuke ilmet vahetanud ja siis õlgu kehitades imepikkamööda saalist välja loivanud.

Kujutlen seda stseeni nii elavalt, nagu oleksin ma ise üks juuresolija olnud, ja kui ma siin selles loos kedagi hukka mõistan, siis kahtlemata kõigepealt Entut. Selle-

pärast ma ei olegi tüdrukutega ühel nõul, kui nad oma pahameele nii üksmeelselt kasvataja peale välja valavad.

Tinka oli nii vihane, nagu oleks keegi tema kallal ihunuhtluse läbi viinud. Ta tõmbas riidekapi seinakapi eest hirmsa raginaga ära ja virutas oma peokingad seinakapi riiulile, nii et need vastu seina kolksatasid.

«Lihtsalt vastik mutt see Siimson. Mis ta endast õige kujutab! Väikestel poistel on ta nagunii alati tutis kinni. Nüüd siis on meie käes kord. No katsugu ainult! Aadu ütles ka, et niisuguse asja jaoks on lõppude lõpuks seadused olemas. Peab poistega läbi rääkima ja midagi ühiselt ette võtma. Nii seda asja igatahes jätta ei või. Tuleks direktori juurde minna või...» Ootasin juba, et nüüd tuleb jälle papa mängu, kuid Marelle, kes ise alles ivakese aja eest kodunt tuli ning asjast sugugi rohkem ei võinud teada kui mina, jõudis seekord ette:

«Just. Sa kirjuta oma isale. Kas see siis on kellegi asi! Vaadake, kuidas ta oma grupi poisse hoiab. Nende eest seisab alati nagu lõvi, aga nüüd Enricole... Oi, kuidas niisugust asja võib! Vaene Enrico!»

Vaatasin Marellet nagu mõnd piibli imet, mis on täis kisendavaid vastuolusid. Või v a e n e E n r i c o! Kuid ka Anne ja seekord isegi Liki leidsid, et kasvataja käitus solvavalt. Et ta on üldse liiga tige ja kole närviline ja muudkui riidleb ja karjub alati.

«Ja vaadake, mis ta teeb. Tema poistel on grupis kõiksugu mugavused — diivanid, vaibad, uued pitskardinad, raadio ja mis kõik, aga kui meie läheme ainult üht lisatükki seepi küsima, siis kohe — kuhu te selle seebi panete? Laupäeval oli. Ma nii vihastasin. Lähed sauna, küsid tema käest seepi juurde, aga tema hakkab sulle jutlust pidama. Nagu võiks seebiga midagi muud teha kui pesta.» Tinka pildus sädemeid.

«Miks sa ei ütelnud siis, et me peame südaööl seebiga viiendat söömaaega ja et ülejäänu kulub pugemiseks ära,» pistis Anne vahele.

«Aga meil unustatakse ka alati seebid sauna ja jäetakse ilmast-ilma vette ligunema,» hakkas Vesta korrameel pead tõstma.

«Ah, sina ka ära jutlusta alati. Siimsoniga paras paar,» heitis Tinka pahaselt.

«Tüdrukud, tüdrukud, mis te jälle,» segasin ennast

kähku vahele. «Minu meelest te teete küll praegu Siimsonile liiga. Ise te keegi Melitat ei salli. Alati räägite, kui vastikult ta ennast poiste ees keerutab ja üldse... Küll siis Siimsonil mingi põhjus ikka oli. Miks ta mõne teise paari juurde ei läinud? Pealegi oskab Enrico inimese nii välja vihastada ja üles ärritada, et pole mingi ime, kui... Nojah, lüüa muidugi ei tohi. Kuid keegi pole ju löönudki. Aga seda ma ütlen ka, et see on ju täiesti arusaadav, kui Siimson närviline on. Mäletate, kui ta meile ükskord grupitunnis oma sõjaaegseid läbielamisi jutustas. Mul tulevad veel praegu õudusvärinad peale. Niisugused asjad ju mõjuvad. Ja ega meilgi siin mingi sanatoorium ole...»

Oleksin tahtnud neile meelde tuletada sedagi, kui sageli ja kui tühisel põhjusel me ise siin mõnikord endast välja läheme, kuid ei riskinud enam. Hirmus raske on üksinda üheksa vastu vaielda.

«Meil tantsitakse siin üldse nii, et paha vaadata. Eriti mõned tüdrukud,» asus Vestagi üht serva pidi minu poolele.

«Mis sa sellega ütelda tahad?» nõudis Tinka. «Missugused mõned tüdrukud?»

«Sina lükka kõigepealt kapp oma kohale tagasi, aga ära jäta seda jälle teiste teha,» ei võtnud Vesta vaevaks Tinka küsimusele vastata.

Tinka lükkas riidekapi seinakapi ette niisuguse mürina ja raginaga, et võis karta selle kokkuvarisemist. «Mis sa keerutad alati. Ütle kohe välja, keda sa mõtled.»

«Mis siin keerutada. Eks igaüks teab ise, kuidas ta tantsib.»

«Mis sa tühja ärritud,» segas Liki ennast rahustavalt vahele. «Ega Vesta sellega kindlasti sind ei mõtelnud. Meie grupis ei tantsi õnneks ükski tüdruk niimoodi. Te saate ise aru küll, millest ma räägin. Võib tantsida halvasti, aga mitte vastikult. Sven ütles ka just natuke enne, kui Siimson vahele segas, et Melita tantsib, nagu aeleks nälgind kass jalus.» (Ahaa, jõudsin mõtelda, Sven tantsib siis Likiga!) «Ja nii see ongi. Mõnikord ei tea, kuhu piinlikkusest silmi pöörata, kui seesugused mööda tantsivad. Neljandas grupis ahvivad mitmed tüdrukud Melitat järele. Selles asjas peaks tõesti ka midagi ette võtma. Võibolla aitaksid siin kaasa ühed korralikud tantsukursused. Kindlasti. Ega kursustel ainult samme õpita... Me peame

tingimata selle küsimuse jälle üles tõstma. Kuidas Tallinnas on igas koolis tantsukursused, aga meil...? Ei midagi. Osa kursuseraha võiksime väga hästi sellest saada, et hakkaksime siin ise kütma, nagu poisid oma gruppides teevad.» Liki poolt tulevad alati mõistlikud ja asjalikud ettepanekud ning alati õigel ajal. Nii nüüdki tõrjus uus teema vana kõrvale ja üksmeel oli majas. Äkki pöördus Liki minu poole:

«Kuule, Kadri, Sveni huvitas kangesti, miks sina iialgi tantsima ei tule.»

«Jah, miks sa, Kadri, iga kord tantsu ajal ära kaod?» uudishimutses Annegi.

«Ah mina? Ma... lihtsalt ei hooli tantsust.»

«Ütle parem, et sa ei hooli meie poistest,» naeris Tinka.

«Sul on Tallinnas arvatavasti mõni oma kindel. Saad nii sageli kirju.»

Mul oli isegi hea meel, et jutt sellise pöörde võttis. Nii ehk ei saanud keegi aru mu punastamise p ä r i s põhjusest. Ah et miks ma tantsimas ei käi? Seda ei hakka ma siin juba ühelegi ütlema.

Esmaspäeval, . . .

Jäin hommikul viimaseks söögisaali minema. Läksin riidehoiust läbi. Parajasti kui ma peegli ees oma juukseid kohendasin, nägin sellest, kuidas Sven tuleb pikkade sammudega kiiresti piki vahekäiku. Mulle tundus, nagu oleks ta mind kuidagi eriliselt silmitsenud. Meenus ka kohe, mis Sven Likilt eile õhtul oli küsinud, ja vaatasin kähku maha. Kui ma pilgu uuesti tõstsin, oli ta juba üsna mu selja taga, kummardas kergelt ja tervitas mind niimoodi peegli kaudu. Vastasin noogutusega. See oli sihuke lõbus hetk. Ma ei saanud oma silmi otsekohe ära pöörata sellelt kohalt, kus olid Sveni suured, tumedad ja pisut naerused silmad. Viimaks rabasin end lahti ja pistsin tagasi vaatamata trepist üles jooksma.

Kuulsin Sveni ennast hõikavat: «Kadri! Kadri!»

Ta oli paari pika hüppega mu kõrval kitsal köögitrepil. Siis kummardus ta minu kohale ja kõneles tasa, nii et mu kuulmenahk sellest kergelt võdisema hakkas. Olen

enda juures seda varemgi väga madalate helide juures tähele pannud.

«Kadri, tahtsin sinuga midagi omavahel rääkida.»

«Noh, räägi siis,» ütlesin segaduses.

«Ei, mitte praegu. Praegu ei jõua. Ma ei taha, et teised seda teada saaksid. Tead mis, tule täna kolmanda ettevalmistustunni ajal muusikaklassi. Mõtle midagi välja. Mul on seal harjutustund. Sinna ei tule keegi segama. Kas tuled, jah?»

Mulle oli see väga ootamatu ja ma ei osanud ähmiga midagi ütelda. Küsisin ainult:

«On see nii tähtis?»

«Jah. On midagi. Kas sa tuled siis?» Sven libistas käega läbi oma tumedate juuste.

«Puudutab see mind?» usutlesin igaks juhuks edasi.

«Sind ka.»

«Keda siis veel?»

«Kõgu teie gruppi.»

Ahaa!

«Hea küll, ma siis katsun tulla.»

Klassis püüdsin salaja Sveni jälgida. Harilik! Täiesti harilik. Kirjandustunnis jäi ta jälle pooled vastused võlgu. Kuid ometi oskab ta seista vastamisel niisuguse näoga, nagu teaks ta rohkem, kui ütelda suvatseb. M i d a g i ta muidugi teab. Midagi niisugust ka, mida ta millegipärast minule rääkida tahab. Mis see küll võiks olla?

Hiljem, . . .

Nüüd on seal siis käidud . . . Hiilisin kolmanda ettevalmistustunni ajal ettevaatlikult muusikaklassi ukse taha. Kuulsin juba koridori, et Sven mängib. Avasin väga tasakesi ukse. Jäin pimedasse pioneerituppa seisma. Uks pioneeritoa ja muusikaklassi vahel oli lahti. Põles ainult lamp klaveri kohal ja valgustas Sveni.

Olin juba esimesel koolipäeval märganud, et Svenil on erilised silmad. Niisugused suured, kaardus tüdrukuripsmetega. Kuid et neis ka selline ilme võib olla! See on hoopis midagi muud kui meie klassi poiste labased naljad ja hirnuv naer iga vähegi õrnema või ilusama asja puhul.

Arvatavasti mängis Sven midagi armastusest ja unenägudest. Ma ei tunne ju üldse muusikat, ja kui mulle ei öelda, mis pala parajasti mängitakse, siis ma ei tea midagi, ainult kujutlen ise, mis see võiks olla. Kuid küsida ma häbenen igal juhul. Eriti Svenilt.

Seal seistes ja Sveni mängu kuulates tajusin korraga mingisugust uute, eriliste rõõmude maailma, ja minust oleks nagu pudenenud see igikipitav nukrus selle pärast, mida ma nagunii muuta ei saa, millest mul on tulnud loobuda . . .

«Tule siia, Kadri!» Sven lõi klaverikaane klõpsatades kinni. Võpatasin. Ta teadis siis kogu aeg, et seisan seal pimedas. Astusin valgusse.

«Sa mängid haruldaselt, Sven.»

«Leiad?» Ta naeratas. «Pole viga. Täna läks korda. Teadsin, et s i n a kuulad pealt.» See kõlas peaaegu nagu meelitus. Ma ei osanud sellega midagi peale hakata. Sellepärast küsisin kähku:

«Mida sa pidid mulle rääkima?»

«Ah jaa!» Pausike, mille jooksul me teineteist uudistasime. Sveni häälgi polnud nagu päris harilik: «See on usalduse küsimus. Anna ausõna, et sa välja ei lobise.»

«Ausõna!» Ma ei mõtelnud sel hetkel absoluutselt sellele, mis ma teen. Anda ausõna vaikimiseks siis, kui ise ei teagi, milles asi seisab! Sveni silmadesse ilmus kaval säde, kui ta küsis:

«Ütle, Kadri, kas te peate tõesti südaööl seebiga viiendat söömaaega?»

Ma ei võinud sel hetkel kuigi vaimukas välja näha:

«Missugust viiendat söömaaega? Mis seebiga?»

«Ja kas sina, Kadri, võtad alati vaesed närvihaiged kasvatajad nende selja taga oma kaitse alla?»

Midagi tuttavat hakkas selles jutus tunduma. Sven rääkis ilmselt meie eileõhtusest tüdrukute omavahelisest jutuajamisest. Mu esimene loomulik küsimus oli:

«Aga kust sina seda tead?»

«Nimelt sellest ma tahtsingi sinuga rääkida,» muutus Sven asjalikumaks. «Siimson otsis eile õhtul meie seinakapist parajasti Lassi Jaani dressi, kui teie oma toas teda kirusite. Olin juhuslikult ta kõrval. Kuulsime läbi seinakapi kogu teie jutuajamist sõna-sõnalt pealt.»

Oi koledust! Mis nüüd küll saab?

«Kas meie jutt kostab siis teie poole läbi?»

«Mitte alati. Nähtavasti ainult siis, kui mõlema toa seinakappide uksed on korraga avatud.»

No muidugi. Tinka oma peokingadega seinakapi uste vahel! Tavaliselt seisab meil küll veel riidekapp seinakapi ees, aga just selle jutuajamise puhuks sai see nagu kiuste kõrvale tiritud!

Püüan praegu meeleheitlikult meelde tuletada, mis me kõik eile õhtul rääkisime. Kasvataja kõrvade jaoks polnud seal igatahes midagi. Mina vist sattusin seekord küll natuke kaitsja ossa, kuid ega see asja muuda. Sellest supist me vaevalt niisama lihtsalt pääseme. Oleks veel keegi teine, aga Siimson!

Oh, kuidas ma sooviksin, et see «tungaltera» iialgi riiuveski rataste vahele ei satuks. Et kasvataja üldse kunagi ega kuidagi sellest välja ei teeks, mis ta niimoodi juhuslikult teada sai. Ma ei tea, kas ma ise suudaksin. Kardan, et mitte. Usun, et ükski meie tüdrukutest siin ei suudaks. Kui meie kasvataja ometi suudaks!

SALALAEGAS

Teisipäeval, . . .

Vahepeal olen endale lakkamatult korranud vanaemalt kuuldud tarkussõna: «Kui sinule on midagi usaldatud, siis surgu see sinu sisse, ja ole julge, see ei aja sind mitte lõhki!»

Mina aga kardan kogu aeg, et ajab. Järjest juhtub meil asju, kus ma selle saladuse välja pahvatada tahaksin. Näiteks täna õhtulgi. Nimelt on Vesta ikka veel ärritatud, et tema passi kaaned vahepealse äraoleku jooksul mitmest kohast väga ära on kriimustatud. Mina teadsin, millest see tuli, kuid jällegi pidin vaikima. Anne aga hakkas Vestat õrritama (sealjuures läks ta ise just seinakapist oma villaseid sokke võtma!):

«Sellest võid sa teha ainult ühe järelduse: sinu pass lebas vahepeal Aadu rinnataskus. Need on tema tulised südamelöögid, mis seda tegid.»

Mulle visati nagu keeva vett kaela. Kes teab, mis asju see Anne seal seinakapi ukse vahel veel võib õiendama hakata. Kargasin püsti. Tõukasin Anne peaaegu pikali ja hakkasin kapi riiulitel meeletult sobrama. Püüdsin loopida kõike, mis aga kätte sain, võimalikult suurema kolinaga vastu seina. Anne vaatas mind hämmastunult:

«Mingi tõbi lööb välja või?»

Arvaku, mis tahab. Peaasi, et sain ta sealt ukse vahelt eemale. Kuidas ma ometi Svenile ausõna andes ise selle peale ei tulnud, missugusesse viletsasse olukorda võib niimoodi sattuda. Olin ainult hirmsasti liigutatud ja ülepea üleüldse meelitatud, et meie kooli kõige põnevam poiss just millegipärast minu oma usaldusaluseks valib. Ja siis muidugi see tema muusika peale selle!

Sedaviisi olen aga sattunud ääretult rumalasse ja õieti öelda alatussegi olukorda.

Ma peaksin nüüd ühtelugu pealt kuulama, kuidas meie tüdrukud siin ennast teadmatult kompromiteerida võivad! Seejuures ei tohi ma neid oma mõtlematu ausõna tõttu mitte hoiatadagi!

Ei. Nii ei võinud Svengi seda mõelda. Kui näiteks ümberpöördult oleks, kas siis tema oma poisse ei hoiataks? Aga mina ei nõuaks ka, et ta ei tohi seda teistele edasi rääkida.

Vaja on lihtsalt oma ausõna temalt tagasi võtta. Tingimata. Kuid tean juba ennast. Tarvitseb Svenil mulle oma iseäraliku pilguga otsa vaadata, kui ma kogelema hakkan, ja kõik tuleb jälle hoopis teisiti välja, kui olen kavatsenud.

Ehk satun ma tema juuresolekul segadusse sellepärast, et ta räägib ja käitub nii, nagu eelistaks ta mind natukene teistele, või ma ei tea. Igatahes kui ta minult küsis: «Kadri, ütle ausalt, miks sa kunagi tantsima ei tule?» ja minult vastust mitte saades lisas: «Kas sa järgmine kord tuled? Tule kindlasti, ma ootan», oli ta ilme üsna niisugune, nagu ta tõepoolest ainult seda ootakski, millal mina ükskord tantsusaali ilmun.

Aga mina? Midagi ma ei julge — ei tõtt ütelda, kus vaja, ega ka valetada. Oskan ainult punastada ja kogelda ning endast ääretult juhmi muljet jätta. Mis Sven küll mõelda võis, kui ma ta nii äkki poole sõna pealt seisma jätsin ja ise jooksu panin?

Kogu see aeg, kus ma nüüd tean, et meie jutuajamisi siinpool seina on võidud ja võidakse veelgi sealpool seina pealt kuulata, pole ma mitte üksnes jälginud, mis ja kuidas keegi räägib ja kas tahaks sellele jutuajamisele võimalikku poistepoolset pealtkuulajat, vaid ma olen ka samal ajal püüdnud meelde tuletada meie endisi jutte. Kõigepealt muidugi seda, mis ma ise kunagi olen öelnud.

Küllap võib inimene ikka palju rumalusi, isegi lubamatut või igal juhul mitte kõikidele kõrvadele määratut ja ülearust tagantjärele oma juttudest välja kraamida. Ma poleks seda iseendast mitte uskunud. Olen alati arvanud, et ma ei räägi just kõige kasvatamatumalt. Aga kui nüüd niisugusest uuest seisukohast vaadata, siis leiab nii üht kui teist, mis oleks võinud ütlemata olla. Paistab peaaegu, nagu elaksime mitut elu korraga või nagu oleksime näit-

lejad üheaegselt mitmes osas. Õpilane õpetaja ees, kasvandik kasvataja juuresolekul; ühtemoodi tüdrukud omavahel, teistmoodi poistega koos ja nõnda edasi.

Ei tea, kas üldse peakski olema võimalik elada nii päris-päris lihtsalt. Et poleks iialgi vaja teeselda? Usun, et kõigepealt vajab see julgust. Seda, mida mul kõige vähem on. Häbenen liiga paljut enda juures. Ma ei julge näiteks Svenile tunnistada, miks ma tantsimas ei käi, samuti ei julge ma öelda, et ma muusikas sihuke võhik olen.

See pole ehk veel kõige hullem. Kuid ma ei julge ka nii kergesti meie tüdrukutele ütelda, kui ma teisiti mõtlen kui nemad.

Ehk kui ütlengi, siis poolikult.

Kui mitmel korral, kui ma südames oleksin tahtnud keelitada teisi riidlemast, olen jätnud selle tegemata. Ei saa ma kindlasti ka sellega hakkama, et tuleksin lagedale ideega, mis mul väikeste tüdrukute jaoks välja on mõeldud.

Milles seisab viga? Kas pole ma kindel, et mul on õigus? Või olen kord ära hirmutatud ja kardan — sest pole ju sugugi nii lihtne oma arvamust teiste oma vastu välja panna.

Kuid kerge pole ka vaikida.

Kesknädalal, . . .

Grupitund. Teema — hea käitumine. Algul kasvataja loeng. Siis peapunkt — Sass! Aina oli loomulikult kaebamas käinud. Isegi vist direktori juures. Et ta selle loo niisama oleks võinud jätta, polnud muidugi mõeldav, sellest hoolimata, et vahepeal oli olnud meie ühine ja mõnevõrra isegi leplik mängupühapäev. Kuulsate ja tähtsate vanemate laps — selle kaebus pole niisama. Seda näib kõigepealt Aina ise mõtlevat. Ega ta siis muidu oleks kasvataja kõrval seisnud ilmega, mis oli juba ette kindel oma üleolekus ja võidus. Ta jutustas meile kõigile nii tuttavat lugu sellest, kuidas Sass vandus, temale «solki» kaela valas, kuidas Sass alati kõigile vastu hakkab, sööklast leiba magamistuppa tassib, ning ilma pikemata deklareeris ta kõrgilt: tema ei taha niisuguse tüdrukuga ühes koolis

käia ega ühes grupis olla. Tema ema ja isa kindlasti ka ei taha.

Sassi nägu oli põlgusest ükskõikne:

«Las su isa ja ema võtavad su siis meie koolist ära, kui sa ei taha. Nagunii pole sellest midagi kasu, et sa koolis käid. Ise kolmandas klassis, aga ikka veel ei oska sa õieti lugeda ja öötädi peab käima sind pissile ajamas...»

«Sass!» See tuli hoiatusena kasvatajalt.

Sass keeras enda poolviltu ja punnis edasi:

«Üleüldse, mis solk see oli? Ega ma ennast siis solgiga pese. Mis see natukene puhast pesuvett talle nii kangesti tegi?»

«Nii et sinu pesuvee võibki teistele kaela kallata?» küsis kasvataja erilise rõhuga.

«Ei, miks teistele?» imestas Sass siiralt. «Ma ju ainult Ainale. Mis ta siis muudkui jookseb iga tühja asja peale kaebama ja räägib alati kõik ette.»

«Tule siia.» Kasvataja tõmbas vastupuikleva Sassi enda põlvede vastu seisma. «Vaata mulle otsa. Nii. Olen sinuga nõus, et kaebamine ja keelekandmine on inetu. Aga kas vandumine on ilus?... Sa ei vasta? Tähendab sulle endale ka ei meeldi. Ei meeldinud Ainale ja minule ei meeldi. Aga mis sa arvad, mis sest välja tuleks, kui kõik hakkaksid oma mittemeeldimisi nii väljendama, nagu sina seda tegid? Uputus, kas jah? Kuid kas sa ei karda, et sel juhul saaksid sa ise kõige rohkem vett kaela?»

Sassi suunurk kippus uputusemõtte juures juba väikesele muigele. Kõik oleks võib-olla rahulikult lahenenudki — Sass hakkas kasvataja pealekäimisel juba natuke vabanduskätt välja sirutama —, kui mitte Aina poleks leidnud, et temale tehakse jälle liiga. Ta oli sügavalt nördinud, et teda koguni laidetakse kaebamise pärast ja Sassi ei kavatsetagi koolist välja visata ega midagi. Ta üritas seesuguse kuulmatu ülekohtu pärast korraks koguni nutujoru valla päästa, kuid katkestas selle kohe, kuna Vesta ennast vahele segas ja ootamatult kuigipalju Ainaga ühines:

«Mis ikka tõsi, see tõsi. Sassi ülalpidamine on võimatu. Kuidas ta vastu haugub, ja grupis muud pole kui tema pärast pahandused. Eriti viimasel ajal. See pole ka mingi ime. Need, kes peaksid Sassi järele vaatama ja teda kor-

rale kutsuma, need veel kaitsevad ja hellitavad. Isegi voodi tehakse tal üles ja juba viiakse süles pesema. Puudub veel, et hakatakse lusikaotsast söötma.»

Teadsin juba sellest peale, kui Sassi käitumise arutamine päevakorrale tuli, et ka mina pean vastust andma. Olin küll üht-teist valmis mõelnud, kuid nüüd läksin siiski ähmi täis. Märkasin ka, et Sassi pilk äkki teraselt valvsaks muutus, ja tundsin, kuidas teine väike vandeseltslane, kes parajasti mu kõrval istus, ennast hetkeks nagu meelde tuletades või nagu kaitset otsides minu vastu surus. Panin käe rahustavalt ta õlale. Ärge kartke, ma ei hakka teid mingil juhul reetma. Kodumaa ausõna! Teid kaitsta ja teie eest hea seista tahan ma nii kuidas oskan.

Tõusin püsti. Alustasin huupi:

«Me räägime siin juba tund aega ühe väikese tüdruku käitumisest. Võiks arvata, et meie teised käitume kõik suurepäraselt. Noh, olgu, Sass ütles inetu ja lubamatu sõna. Ütles õnnetuseks veel Aina kuuldes. Aga kust Sass selle sõna võtab? Kas ta päris ise leiutas selle? Kõige toredam on see, et nüüd korraga teevad kõik kasvataja ees niisuguse näo, nagu poleks nad seda sõna tõesti varem kellegi suust kuulnud või nagu räägiksime me muidu omavahel ainult valitud väljenditega ja käituksime eeskujulikult. Pole meil iialgi pahandusi ega riidusid, kas nii? Räägime parem ausalt: kas me ise, suured tüdrukud, anname oma väiksematele õdedele, kes nad meile ju ikkagi on, nii väga head eeskuju, et meil on õigus neid hurjutada ja süüdistada?»

Kuna olin kord alanud, siis muudkui raiusin edasi. Läksin nii hoogu, et hakkas üsna palav kohe, kuid jahutus tuli ka peatselt.

«Mind huvitab selle juures ainult üks asi,» venitas Vesta oma tavalisel hapul ilmel. «Miks siis meie väikesed õ e k e s e d ,» (kui mürgiselt see kõlas!) «nagu siin natukese aja eest väga liigutavalt öeldi, ei võta eeskuju nendest oma suurtest õdedest, kes ei vannu ja käituvad igapidi peenelt? Miks just meie hästikasvatatud daamidel on nii halvasti kasvatatud hoolealused? Võib-olla osatakse mulle kõige selle suure tarkuse juures, mis siin viimasel ajal levima on hakanud, ka sellele vastata?»

Niisiis kivi minu kapsaaeda, nagu selle kohta öeldakse. Ja üsna paras mürakas. Tõsi see ju on, et just minu, kes

ma oma elus vist küll ühtegi korda pole vandunud ega mõtle seda ka edaspidi teha, — just minu hoolealune Sass vandus ja käitub üldse halvasti, ning et kuigi näiteks Vesta ühestki kõvast sõnast tagasi ei põrka, kui ette tuleb, on just tema hoolealune Marju kõige tagasihoidlikuma käitumisega ja parim väike tüdruk üle internaadi. Mida oli mul selle ilmse tõsiasja vastu välja panna? Ehkki see mulle täiesti ülekohtusena tundus ja oli nagu jäävesi mu heade kavatsuste ning õhina otsa.

Äkki tuli mulle abi sealt, kust ma seda kõige vähem oodata oskasin.

«Mis sa, Vesta, seletad,» kargas Sass jälle püsti. «Sa arvad, et ma aru ei saa, mis sa mõtled. Ise sa ei saa aru! Kas siis Kadri käskis mul vanduda? Loll. Kadri just keelab alati ja sind ka on keelanud. Kui sa tahad, siis ma näitan Kadri pärast, et ma ei ütle enam eluilmaski ku . . ., noh, seda sõna. Sa ära sõima alati teisi. Mis sest, et sa grupivanem oled. Grupivanem just ei tohi. Ja Kadri jäta rahule, vaat mis. Ta on nagunii sinust sada miljon korda toredam, ja Kadri just peakski meie grupiva . . .» Tõmbasin Sassi kleidisabapidi enda juurde, nii et tal sõna kurku pooleli jäi, kuid juba kostis ka teiselt poolt mu kõrvalt Marju hele hääl:

«Kadri räägib meile muinasjutte ja mängib ja ei pea ennast uhkeks ega midagi, ja ta üldse kunagi ei karju meie peale . . .»

Jookse piinlikkusest või toast välja. Kiitus on ju üpris tore asi, kuid nii teenimatult on see hullem kui häbistamine.

«Kes siis *sinu* peale nii kohutavalt on karjunud?» nõudis Vesta järsult.

«Ega sa ei karju küll,» taganes Marju kohkunult. «Ainult et sa . . .» Laps kattis suu mõlema käega. Mõistev naerukahin käis läbi toa.

«Ega sa ei karju jah,» täiendas korraga Tinka julgelt. «Aga sa näägutad alati, nii et eluisu võtab ära.»

Vesta kehitas ennast põlglikult: «See on veel küsitav, kes siin kellegi eluisu ära võtab.»

«Aitab!» Kasvataja hääl oli juba niisugune, et see enam mingit edasivaidlemist ei võimaldanud, kuid Tinka riskis siiski:

«Ükskord peame selle olukorra meie grupis ometi selgeks tegema. See on juba väljakannatamatu. Oleme me siis mõned orjad, või mis? Mina igatahes leian, et meil tuleb kõigepealt grupivanema küsimus üles tõsta.»

Kasvataja heitis Tinkale kiire välkpilgu ja ütles siis asjalikult:

«Olgu nii. Ainult mitte praegu. Vaadake ise, mis kell on. Väikesed peaksid juba voodis olema. Noh, ja nüüd kähku! Pesema ja siis marss! magama. Aina! Sass! Reet! Mis te veel vaatate? Ruttu! Ruttu! Üks, kaks, kolm!» Kasvataja korraldusi saatsid energilised liigutused ja käte plaksutamine. Siis pöördus ta jälle meie poole: «Kui teie asi aga kiireloomuline on ja edasilükkamist ei kannata, nagu ma aru saan, siis teeme kas või hommepäev uue, erakorralise grupikoosoleku.» Ta hääles oli kerge pilkenoot.

Väikestel oli nende kibekiire askeldus. Meil suurtel polnud parajasti midagi. Oli ainult kuidagi ebamugav olemine. Minul eriti. Jälle polnud ma hakkama saanud sellega, mida olin kavatsenud. Olin küll alustanud, aga ilmselt valest otsast, sest miks muidu läks kõik mu käest kohe metsa ja mu headest plaanidest tuli välja koguni mingi mõttetu pahandus. Peaasi aga jäi mul hoopis ütlemata. Olin enda peale tige. Kas ma siis tõesti olen ja jään alati sihukeseks mannetuks mömmiks, kes millegagi hakkama saab ainult kujutluses?

Teised olid juba igaüks oma tegevuses; kasvataja, kes oli väikesed magamistuppa saatnud, tuli ise meie juurde tagasi, kui ma äkki, iseendalegi natuke ootamatult, pahvatasin:

«Aga minul ei lastud esiti lõpuni rääkida. Tahtsin selles asjas veel midagi ütelda. Ongi parem, et väikesi enam siin pole.» Märkasin, et kõik pöörasid pilgud minule, kes küsivalt, kes imestunult, kes ootusrikkalt. See ajas mind küll veel suuremasse ärevusse, kuid ma jätkasin ennast tahtepingutusega kokku võttes:

«Mul on meie väikestest lihtsalt kahju. Nendega riielda ja neid käsutada oskab meist igaüks, aga muidu — tehku mis ise tahavad! Kas keegi meist on õieti sellele mõtelnud, et väikestel lastel on väikeste mängud? Hea küll, ma tean, et meil on siin praegu kitsas ja et see on ajutine nähtus, kuni uus maja valmis saab. See võib aga kesta veel paar aastat. Ja seni? Miks siis selle ajutise

olukorra all peavad just väikesed kõige rohkem kannatama? Kas me ei saaks nende heaks midagi teha? Natukenegi.»

Oli kange tahtmine lisada, et suured käivad näiteks pühapäevaõhtuti tantsimas, väikestel aga tuleb samal ajal ikka siinsamas kitsas ruumis ise endaga hakkama saada, kuid jätsin targu sellele vihjamata. Minul poleks seda sobinud teha. Selle asemel kirjeldasin, kui suurt lõbu valmistas väikestele meie pühapäevane nukuriiete õmblemine. Nad on selle eest väga tänulikud, kuigi see oli nii tühine ja vähene. Seda võis täna nendest näha.

Kas me ei võiks neile seda rõõmu rohkem valmistada? Kõik ühiselt, kõigile meie väikestele. Katsuksime hankida mõned nukud ja õmmelda neile igasuguseid ilusaid asjakesi. Mitte ükskõik kuidas, vaid maitsekalt, hästi. Noh, nii, et endalgi oleks huvitav. See võiks olla suurte poolt väikestele näärikingituseks. Võib-olla nõustuksid poisid oma töökojas mõned nukuvoodid, lauad, toolid tegema...

«No poisse sa niisuguses asjas juba nõusse ei meelita. Sellest ära unistagi,» oli Tinka kindel.

«Aga loomulikult,» kinnitas Anne, «mis seal imestada. Mina, muide, ka ei nõustu. Muidugi, ma ei vaidle vastu, et see on väga ilus ja südantliigutav algatus, ainult et sellel on üks väike takistus: kust selle jaoks aega võtta? Treeningud, võistlused, loengud, kohtumisõhtud; kõikmõeldavad kampaaniad, suured ja väikesed üritused üksteise otsa. Ma tänan. Tänan südamest. Muuseas, me käime ikka k o o l i s. Vahepeal tuleb natukene nagu õppida ka. Isegi süüa ja magada, mu kallis. Aga sina tahad veel mingisugust nukuateljeed avada. Vaidlen vastu. Kategooriliselt. Igatahes minu osavõtul mitte!»

Tean varasematest kogemustest, et Annega vaidlusse laskuda pole mingit mõtet. Iseäranis siis, kui ta juba nii tõsise ja otsustava tooniga räägib. Loomulikult ruttas ka Marelle kohe õhinal Anne juttu tagant kiitma:

«Annel on õigus. Aega ju ei ole. Kõigepealt on vaja väikestele valmis teha nende endi kleidid. Millal siis veel nukkudele jõuaks?»

«Einoh, mis siin kõik veel välja ei mõelda,» venitas Vesta omalt poolt, «nüüd juba nukud platsis! Ma pole ise eluilmaski nukkudega mänginud, aga näe, nüüd kümnendas klassis tuleb sedagi tegema hakata.»

Omamoodi ma imetlen Vestat. Tänane õhtu oleks teda ometi natukene pidanud mõtlema panema. Mina tema asemel oleksin kindlasti nüüd tükk aega vaikinud. Aga tema — ikka seesama umbvihane rääkimisviis, nagu poleks midagi olnud.

Kuid ega Vesta üksi. Siin olid nad kõik äkki üksmeelsed ja vastulauseid sadas mulle igast nurgast.

«Kas te nüüd ise panete ka tähele, missugused te olete?» sekkus kasvataja korraga meie vaidlustesse. «Mitte rahul olla ja nuriseda ning kõike ja kõiki süüdistada, seda te oskate juba suurepäraselt.» Mulle turgatas kohe meelde, mis kasvataja sellega veel mõtelda võib. Kindlasti pole kuigi mõnus kulutada nii palju aastaid oma elust ühele tööle ning siis kohata tänamatust sel kujul, nagu temale hiljuti osaks oli saanud. Küllap sellepärast oligi ta hääl kõrge ja vali. «Et vanemad, õpetajad, kasvatajad, kogu riik ja rahvas teie eest peavad hoolitsema, teile vahetpidamata andma, see on teile endastmõistetav. Aga niipea kui on vaja ka teil endil midagi vabatahtlikult teiste heaks teha, pole teil enam ei oskust ega aega. Ei saa, ei jõua, ei viitsi, ei taha!»

«Kes siis kohe seda on ütelnud, et ei taha,» hakkas Vesta õigustama. «Me ju õmbleme neile endile kleidid selga. See on ka nende heaks. Ei mina usu, et kui neid siin veel titetada ja lapitada ka, et siis on meil mustermudilased valmis. Vastupidi. Oma titelapid õmmelgu ise. Sellest saadakse palju rohkem kasu ja...»

«Ei,» katkestas Liki korraga Vesta kaalutlused. «Ise nad võivad muidugi õmmelda ja õmblevadki. Kuid asi ei seisa praegu sugugi selles. Kadril on õigus. Me teeme nendega liiga vähe tegemist. See, mida Kadri ette pani, on esialgu kohe üks võimalus. Hea võimalus pealegi. Kõige parem on alati siis, kui saab midagi konkreetselt ära teha. Mul oleks ainult üks täiendus: teeme nii, et võimalikult kõik vanuseastmed saaksid kaasa tõmmatud. Moodustame pioneeridest, vanematest rühmadest näiteks, midagi brigaadide taolist. Hakkame nendega koos töötama. Neil on huvitav ja meil lihtsam. Igale brigaadile anname omalt poolt, ütleme, kaks juhendajat. Aitame neil moode välja mõelda, joonistada, lõikeid teha, materjali tundma ja arvestama õppida... ühesõnaga, anname edasi kõike seda, mida me ise käsitöös õmbluspraktika

tunnis õpime. Ainult muidugi väiksemas ja lihtsamas mõõdus. Ei, kas teate, minu meelest see võib täitsa põnev olla. Mul juba käed sügelevad. Võiks veel teha brigaadidevahelised võistlused, paremad komplektid auhinnata...»

Ah niisugune ta siis ongi, see meie Liki! Mina kujutlesin siiani, et ta suur populaarsus rajaneb eeskätt ikkagi ta sportlikel võimetel ning tantsuoskusel. Korraga märkasin nagu esmakordselt, kui ilus, nõtke figuur on Likil ja millised ütlemata kaunid, kuidagi rahulikud ja kindlad liigutused. Ka ta käed, mis küll millestki õige sageli punetavad ja isegi tema kasvu kohta natuke ehk liiga suured on, äratasid minus korraga hea, sooja tunde. Nende kätega oskab ta kõigest alati õigel ajal ja õiges kohas kinni haarata ning kaasa lüüa, ja selle tõttu saavad isegi muidu surmale määratud üritused elu sisse, nagu seegi. Juba oli Tinka inspireeritud:

«Täitsa originaalne! Teate mis, korraldame moenäituse. Ehtsa kohe. Tööriietus, tänavakostüümid, mantlid, kasukad, sportlikud rõivad, õhtukleidid jne. Vahe oleks ainult selles, et mudeliteks on nukud. Oi, peaks vanaemale ja tädi Emeele kirjutama. Sina, Anne, kirjuta. Sa oskad. Tee hästi haledasti. Väikestest ja nii. Tähtis on, et nad saadaksid oma vana reisikohvri sisu meile. Te ei tea, aga vanaemal on veel ta pruutkleidi tükke ja igasugust vana pitsi ning brokaati alles. Neid asju saaks siin oivaliselt ära kasutada. Mina igatahes võtan endale õhturiietuse brigaadi...»

Ideesid hakkas hargnema teistestki peadest. Kui ka Anne viimaks järele andis ning lubas järgmisel päeval «mööbli» asjas Andresega rääkida, kuna tollel on nende klassi poistele kõige suurem mõju ja Annel jälle omakorda Andresele, siis tuli äkki Marellegi ootamatu leidlikkusega lagedale: luua omalt poolt üks brigaad väikestest kudujatest.

Liki arendas oma mõtet edasi:

«Neid asju võiks väikestele välja jagada ka mingisuguse valiku või võistluse alusel. Näiteks miks mitte nii: parima käitumisega oktoobrilapsele igas grupis esimene auhind ja nii edasi. Tuleks välja töötada võistlustingimused. Siin saab mitu kärbest ühe hoobiga. Mis te arvate, kui võtaksime kogu selle küsimuse järgmisel koosolekul arutusele. Saaks poiste arvamust ka kuulda. Sina,

Kadri, tee ise lühike ettekanne. Sõnastada võiks seda umbes nii: komsomoli hoolitsus oktoobrilaste eest ja töö pioneeridega, või midagi taolist. Eks seda veel vaatame.»

Kasvataja lubas rääkida direktoriga ja käsitööõpetajaga ruumi kasutamise ning vahendite ja materjalide suhtes. Meie kõneluse ajal oli ta riidekapi juurde läinud, selle seinakapi eest ära tõmmanud ja seisis nüüd tõsise näoga selle lahtiste uste vahel:

«Öelge, mis korralagedus teil siin jälle on!»

Ta hääl ei tõotanud head. Kargasin imekiiresti ligi, et parandada, mis veel parandada annab. Olin ju mina see olnud, kes viimati seal seinakapis suure ähmiga asju segamini loopis. Kujutlesin kogu aeg, kuidas Sven nüüdki võib oma poistega teisel pool seista ning kuulata. Soovisin kogu hingest, et kasvataja praegu enam midagi rohkemat ei ütleks, ühtegi märkust ei teeks.

Äkki aga tuli temalt nagu muuseas:

«Tüdrukud, ma tahtsin teid hoiatada. Siit seinakapi kohalt, nähtavasti küll ainult siis, kui uksed mõlemalt poolt lahti, on poiste pesuruumi kõik kuulda, mis te omavahel räägite. Võtke seda edaspidi arvesse.»

Oi jah, kuidas seda saakski mitte arvesse võtta!

Ma olen kindel, et teised elasid sel hetkel umbes sama läbi mis mina hiljuti. Igaüks püüdis ärevalt meelde tuletada, mis siin kunagi niisugust on räägitud, mida poisid ei oleks tohtinud kuulda.

Kuigi me otsekohe pärast kasvataja äraminekut kindlaks tegime, et poiste poolelt pole muud kuulda kui ebamäärast mõminat ja kauget kära, ja kuigi me üksmeelselt ennast rahustada püüdsime, et poistel on muudki teha kui kogu aeg peadpidi seinakapis meie jutuajamisi passida, ja pealegi on meie seinakapiuksed harva avatud, — oleme hoiatatud ja ettevaatlikkus pole iialgi halb.

Minul aga on lõppkokkuvõttes tänasest õhtust hirmus hea ja kerge olla. Minu umbsõlme harutas kasvataja ühe lausega lahti, ja üldse on inimesed väga toredad. Ainult et igakord ei märka seda ja meil jääb üksteise jaoks hirmus vähe aega.

Kui ma mõtlen täna õhtul kasvataja, Liki ja üldse meie tüdrukute peale, siis tuleb mulle ette, nagu oleks igaühes peidus salalaegas oma varjatud aaretega. Aga harilikult on kaas kõvasti suletud. Ometi on olemas min-

gisugune peidetud vedruke, mille puudutamisest laegas avaneb, ja siis on tohutult põnev pilku sisse heita!

Tahaks teada, kas see laegas on ikka kõigis? Ja kui rikkalik ta kelleski on?

Neljapäeval, . . .

Meie erakorraline grupitund kukkus eile õhtul õigust öelda läbi. Vähemalt sellisena, nagu ta esialgu oli mõeldud. Võib-olla oleks ta meie poolest juba äragi jäänud, kui kasvataja ise poleks meelde tuletanud.

Nii me siis istusime koos ega osanud alustada. Võimalik, et ei tahtnudki. Mina küll poleks tahtnud. Üks vaatas ühe, teine teise otsa ja Vesta mornitses omaette. Mõtlesin juba teha ettepaneku selle asja arutamine esialgu edasi lükata, kuid just siis küsis kasvataja järsku:

«No kuidas siis on? Te ei ole oma grupivanemaga rahul?» Piinlik vaikus. «Või sain ma teist valesti aru? Olete ehk väga rahul?»

«Muidugi ei ole.» Tinka hääl oli võitlusvalmis ja ta lõug kerkis trotsliku liikumisega püsti. «Miks meil peab just niisugune grupivanem olema?»

«Mis teie grupivanemal siis viga on?» küsis kasvataja asjalikult.

«Muud ei tee, kui norib hommikust õhtuni igaühe kallal,» teatas Tinka julgelt.

«Ja kohe päris ilma põhjuseta?» uuris kasvataja edasi niisuguse häälega, et Tinka sellest esialgu nagu kergesse segadusse sattus.

«Noh, hea küll,» andis ta natukene järele. «Kui tal ongi põhjust, siis võiks ta ometi palju viisakamalt rääkida. Miks ta peab alati niimoodi irisema? Miks ta räägib meiega nii, nagu oleksime me tema alluvad või alamad. Kas tal on siis nii raske meiega harilikult, lihtsalt rääkida?»

Nüüd segas ennast Anne vahele:

«Mis siin veel ei taheta. Kui teiesugustega rääkida nagu omasugustega, kes siis aru saaks, kes on g r u p i v a n e m!» Anne matkis nii osavasti Vestat ennast, et Vesta isegi vist sellest aru sai.

«Minul igatahes teist häält ei ole kui see, mis mul on, ja kui see ei meeldi, siis . . .» Vesta kehitas õlgu.

«Miks sul ei ole!» vaidles Tinka. «Kuidas sa õpetajate ja kasvatajatega rääkida oskad?»

«Võib-olla tuleks mul sinusuguse pärast hääleseadet õppima hakata või mis?» ei kavatsenudki Vesta nii kergesti alla anda.

«Ega see su häält ära küll ei rikuks,» ironiseeris Anne.

«Aitab nääklemisest!» katkestas kasvataja resoluutselt. «Kas teil kellelegi midagi olulist ka ütelda oli?»

«Kõige olulisem on see, et me peaksime endale uue grupivanema valima,» ütles Tinka oma mõtte otse välja.

«Ja siis paraneks teie omavaheline läbisaamine otsekohe?» küsis kasvataja. «Kuidas teised arvavad?»

Meie teised ei osanud otsekohe midagi arvata. Kui küsimus nii seada, siis . . . Kuid Tinkat hädasse jätta arusaadavalt ka ei võinud. Ta rääkis siiski kogu grupi nimel ja mitte valesti. Isegi Liki vaikis.

«Oletame, et te valite uue. Aga kas uuel ei ole jälle mõni viga juures?» nõudis kasvataja. «Ütelge ise, kas teie meelest on keegi küllalt hea? Kas näiteks mõni õpetaja või kasvataja on teie silmis armu leidnud? Mõtelge järele. Kas on mõnda, kelles te tagaselja kunagi midagi halba ei leia?

Nüüd korraga ei sobi teile enam teie endi keskelt valitud grupivanemgi! Mina tema valimise juures ei olnud. Aga kui teie kasvataja ja, peaasi, teie ise ta kunagi valisite, siis oli teil selleks kahtlemata ka mingi põhjus, ärge seda unustage. Omalt poolt võin teile ainult niipalju öelda: niikaua kui mina teie kasvataja kohuseid täidan, ei tule teil mingeid uusi valimisi. Te võite oma valimisega jälle eksida. Mina teid kõiki ka veel hästi ei tunne. Aga ma luban teile midagi: kuna igaüks tunneb alati ennast kõige paremini, siis võib see, kes ise leiab, et ta Vestast rohkem sobib, otsekohe tema asemele astuda.»

Muidugi olime vait ja vahtisime põrandale.

«Ma ootan . . . Ei ole kedagi? Noh, mis me siis enam aega viidame. Lähme laiali.»

See kõik oli juba eile. Täna oli järgmine väike vahejuhtum: Anne, kes uuris parajasti korrapidajate nimestikku, hakkas äkki kõva häälega protesteerima:

«Kuule, Vesta, mis sa siin jälle oled teinud? Lolliks oled läinud või? Jälle pühapäeval mina kööki! Eelmine kord olin pühapäeval. Kas sa kardad, et ma muidu kirikusse lähen? Ausõna, aga sinuga peab arsti juurde minema.»

«Vabanda, aga ma kuulen veel normaalselt. Kas ei saaks natuke tasem?» Seejuures viskas Vesta tähendusrikka pilgu seinakapi suunas ning jätkas: «Keda ma siis nüüd äkki pidin panema? Marelle peaks olema, sellel jäi ema haigeks, peab pühapäeval tingimata kodus ära käima. Sinu sõbrannal, nagu sa isegi tead, on päevase kontserdi pilet. Likil on võistlus, Roosi oli alles täna...»

Ausõna, Vesta häält kuuldes heldisin hetkeks niivõrd, et pakkusin ise ennast vabatahtlikult, kuigi olin alles sel nädalal köögitoimkonnas olnud.

Üldse oleks meil viimastel päevadel, pärast seda kui me teada saime, et meie juttu võidakse ka kõrvalt kuulata, nagu mingi väike summutaja peale pandud. Võib-olla tuleb see tõesti sellest, et igaüks on nende päevade jooksul järele mõtelnud, mida ja kuidas ta on rääkinud. Kui nii, siis võiks selgi puhul ehk kasutada seda Anne kuulsat lauset, mida ta harilikult hommikuti piimasupi (seda oleme viimasel ajal millegipärast tüütavalt sageli saanud) söömise järel ütleb:

«Oleme kasu lõiganud ka sellest kurvast sündmusest.»

Reedel, ...

Täna oli siis see ametlik «nukukoosolek» ka ära. Muidugi läks nii, nagu Tinka algul kohe arvas. Poistest ei saa niisuguses asjas kaasatulijat. Kus siis seesugustel noormeestel kõlbab nukuasjandusega jännata. Olin mina aga lihtsameelne olnud!

Entu teeseldult tähelepanelik ilme ja Sveni kergitatud kulm viisid mu juba kohe alguses sellisesse segadusse, et ma poterdasin ja poterdasin, nii nagu ahvatleksin poisse riigipanga röövimisele. Püüdsin küll päästa ennast Liki seisukohaga selles asjas:

«Pealegi heidetakse meile alati ette, et meil pole komsomolitöös mingit omaalgatust. See oleks üks võimalus ja...»

«Hurraa!» röögatas Entu vahele. «Kadri Jalakas leiutas meile lõpuks ometi vägevalt patriootilise algatuse — titelappide seitseaastaku.»

Entul on minu suhtes peaaegu alati otsetabamused. Mu ülejäänud jutt käis kiiresti maha. Kõige viimast lauset ma vist isegi ei lõpetanud. Mulle sai endalegi selgeks, et olin saanud hakkama naiivsusega. Kutsuda poisse kaasa laskuma mingisse oktoobrilaste huvide maailma! Meie poisse! Oi, kui ometi Urmas veel mu klassivend oleks! Tema mõistaks kindlasti.

Muidugi, kui hakata järele mõtlema, siis... sel ajal kui teised kommunistlikud noored harivad uudismaad, on tehastes eesrindlased ja novaatorid ja üldse — aitavad oma kätega kommunismiehitamisele kaasa — sel ajal mina siin kutsun neid üles nukumööblit ehitama! Oleksin ise piinlikkusest üsna oktoobrilapsena pirisema pistnud.

Nojaa, nüüd võtab Vesta ka sõna! Mis sealt veel võib tulla?

«Ei maksa kaubelda. Kui ei taheta, pole tarvis. See on vabatahtlik asi. Mis meeste eriala või spetse sinna nii vaja on. Mõni vigur vineerist välja saagida ja kokku kopsida. Tuleb lihtsalt valida mõni agaram pioneerirühm, kes asja vastu huvi võiks tunda. Võtan selle asja enda peale. Räägin töökoja juhatajaga läbi ja...»

«Kuule, ega meil ole siin mõni tislerei või kulbitreimistehas, tead!» protesteeris Aadu oma tavalise laisa üleolekuga.

«See ei ole veel kindlaks tehtud, mis teil seal on või mis seal teie töökojas tehakse,» ei jätnud Vesta vastust võlgu. «Paar parandatud korki, mõni juhtmejupp kohale pandud, ja nüüd aetakse nina püsti — pole kulbitreimistehas! Ise millegagi õieti hakkama ei saada, aga teisi aidata ka ei kõlba.»

«Miks sa, Vesta, õigust ei räägi?» See tuli minu kõrvalt. Loomulikult võib ainult Marelle seda laadi õiguse jaluleseadmisega hakkama saada. «Kuidas siis nii? Nad teevad ju nii ilusaid lampe, ja Enrico parandas selle mõõtja ära, mida insenergi ei osanud...»

Poisid ise naersid oma kaitsja lihtsameelsuse üle kõige ülbemalt. See sulges Marelle suu ja Vesta jätkas:

«Möödunud aastal võeti siin kangesti suuri kohustusi vastu: kogu koolimaja ja internaat radiofitseerida. Oma raadiosõlm ja mis seal paberil kõik oli. Kuhu see jäi? Nüüd ka — sea härradele kohe eraldi puutöökoda sisse, kui tahad paarist lauajupist või vineeritükist midagi teha.»

Einoh, kui Vesta juba mõne ülesande omaks võtab, siis raiub ta selle eest lõpuni. Muidugi oma imelikul kõveral viisil ja endale aru andmata, kas see viis on kõige õigem või mitte.

Kesknädalal, . . .

Olen juba mitu korda tahtnud kirjutada Anne uuest harrastusest, kuid ikka on muud asjad olulisemaks osutunud. Annel on nimelt taskud väikesi paberilipakaid täis. Nende ühele poole on kirjutatud igasugu võõrsõnu ja teisele poole sõnaseletused. Nüüd kasutab ta juba tükk aega iga sobivat ja mittesobivat hetke selleks, et neid sõnu pähe õppida.

Täna õhtul oli tal see jälle käsil, nii et ma pealt vaadateski väsima hakkasin. Kuulsin, kuidas ta parajasti pomises:

«Barkarool, barkarooli — Veneetsia paadimeeste laul, ka lüüriline muusikapala... Kuule, Tinka, ütle mulle näiteks üks lüüriline muusikapala?»

«Missugune lüüriline muusikapala?» küsis Tinka arusaamatuses.

«Missugune! Missugune!» osatas Anne halvakspanevalt. «Kui ma juba ise seda teaksin, missugune, misjaoks ma seda siis veel sinu käest küsiksin?» Oled sa üldse kuulnud sõna — barkarool?»

«Ah barkarool? Miks ei ole. See on laul. Itaallastel... Ei, oota, õigus jah, muusikas ka. Näiteks Tšaikovskil on üks hiiglahea barkarool «Aastaaegade albumist». Juunikuu, tead...» Tinka isegi ümises natuke midagi, katkestas selle ja küsis äkki kavala muigega:

«Aga mis ajast sind muusika nii kangesti huvitama on hakanud?»

Selles oli tunduv vihje. Anne ei näinud seda tähelegi panevat. Võttis ainult asjaliku näoga järgmise sedeli taskust, heitis sellele põgusa pilgu ning siis, ülikõneka ilmega Tinka suunas, kes vahepeal üht jalga pidi kraanikaussi oli roninud ja jalale pahinal külma vett peale laskma hakkas, kordas kõvasti, nii et Tinka kuulma pidi:

«Gibon — pikakäeline sabata ahv!»

«Kuule, jäta juba need totrad paberilipakad!» hüüdis Tinka üle veepahina. «Räägi ometi eesti keeles, siis saad ise ka midagi aru,» lisas ta naerdes Anne enda tavalise lause, mida see iga kord kasutab, kui keegi püüab natuke liiga valitult või peenelt rääkida.

Anne jätkas rahulikult oma tegevust:

«Furaaž, furaaži — hobusemoon, loomasööt...» Heitis kontrolliva pilgu sedelikese teisele küljele: «Täpselt. Furaaaaž!» venitas ta ilmse mõnuga. Sulges hetkeks isegi silmad. Siis pilku järgmisele paberikesele heites kuulutas ta äkki kõvasti:

«Jube fopaa, tüdrukud, aga võistlustel me kaotame. Surmkindlalt.»

«Ausõna, sa oled juba täpselt nagu mu tädi Emee,» naeris Tinka kraani all jalga vahetades. «Sellel pole ka muud kui üks igavene fopaa ja fopaa.»

«Annel on õigus. Kindlasti kaotame,» püüdis Marelle jälle Anne juttu järele kiita. «Ma nägin üks öösi just niisuguse unenäo. Teise Keskkooli tüdrukud olid meie söögitoas ja pildusid kätega supikaussidest lihatükke põrandale. Mina veel tahtsin neid üles korjata, aga sina, Anne, keelasid.»

«Üsna kavalalt välja mõeldud. Nii et kõik pallid suruvad meile põrandale. Aga seda küll ära karda, et ma keelan sul neid vastu võtta,» ironiseeris Anne, kuid pöördus samas jälle «taskusõnastiku» poole:

«Graal? — Oli vist mingisugune püha pott või pudel. Nojah — legendaarne imettegev karikas vanades saagades.»

«Räägi siis ometi, miks sina nii kindel oled, et me laupäevastel võistlustel kaotame?» käis Liki omakorda Annele peale.

«Aga nii. Täiesti loogiline järeldus. Ma soovitan teile, tütarlapsed, õppige kord ometi loogiliselt mõtlema!» Anne matkis silmapaistva täpsusega Sirget, kes iialgi ei väsi

kordamast, eriti meile, tütarlastele, et meil lonkavat loogika kahte jalga korraga.

«Mis sa siis tahad selle piimakvantumi juures, mis meile iga päev serveeritakse?»

«Aga mis ühist on piimal võistlustega?» imestas Marelle. Tema meelest nähtavasti võib inimsaatust üks korralik unenägu palju enam mõjutada kui mingisugune harilik piim. Kuid ega me teisedki õieti aru saanud, mis Anne sellega öelda tahtis. Anne heitis korraks kaastundliku pilgu Marelle poole:

«Oi pea-peakene, meie Viutiul oled sa küll ainult karvamütsi kandmiseks.»

Ei tea, aga vist oleks küll parem, kui Marelle kõigile, mis Anne iganes ütleb, nii vastutulelikult kaasa naeratada ei püüaks.

«Hea küll, Anne, jäta parem Marelle pea rahule ja ütle siis lõpuks, mis ühist on ikkagi piimasupil võrkpallivõistlusega?» küsisin omakorda.

«Aga millest mina räägin?» targutas Anne edasi. «Just sellestsamast. Kas te siis ei taipa? Piim, kõigi oma väärtuslike kaloritega, on looduse poolt määratud kütteaineks v a s i k a t e l e. Sellest järeldus: kui meie menüü ka edaspidi aina piimasuppidest koosneb, hakkame võrkpalliplatsil tingimata vasikategusid tegema.»

Tinka keksis ühel jalal teist kuivatades ringi ja pidi naerust ümber kukkuma: «Küll see Anne ikka oskab!»

«Õnnetukesed, ise veel naeravad ka,» lahutas Anne käsi. «Tegelikult on see ainult üks loogiline järelduse tegemine.»

Kui me pärast Annega juhuslikult kahekesi pesuruumi jäime ja Anne jälle oma võõrkeelsete sõnade posimist jätkas, küsisin temalt, milleks ta seda teeb. Anne mõõtis mind erilise, just nagu hindava pilguga, muigas kergelt ja ütles siis:

«Tahad, ma räägin sulle ühe nalja. Aga vaata et sa kuss oled. Oi, kui sa oleksid kuulnud, kuidas ma sel pühapäeval, mäletad, kui too Melita ja Enrico jant oli, vahele jäin! Sa oleksid enda pooleks naernud.

Me tantsisime parajasti Andresega, nagu tavaliselt. Üldse on see meie Andres ikka üks veider tüüp. Igal pool on tal juttu ülearu. Tead ju ise. Siin koolis on vist kõik pidupäevade kõned tema peetud, aga kui minuga tantsib, siis ainult nohiseb. Omavahel öeldud, ma kardan, ta loeb vist mõttes takti, et samm segamini ei läheks. Tal oleks muidugi kõige õigem seina ääres istuda ja seal takti taguda, aga ei! Esimesena jookseb üle põranda ja ikka minu ette. Ega mul Andrese enda vastu midagi ei ole, aga mõnikord tahaksin mõne teisega ka tantsida. Ma tunnen juba, kuidas tema veider stiil mulle on külge hakanud. Ma vist ei oskakski enam teistega tantsida.

Ja ükskõik millest ma temaga tantsu ajal ka rääkida üritan, viib tema kõik teadusele välja, ja kui ise midagi rääkima hakkab, siis on see sulaselge poliitinformatsioon. Nagu ma ise ei oskaks lehti lugeda!

Sel korral siiski ka meie rääkisime Melitast ning Enricost. Ma enam ei mäleta, mille peale Andres ütles, et Melita on infantiilne. Sa kujutle, mina jälle arvasin millegipärast, et infantiilne tähendab midagi meelitavat, ilusat ja austavat. Mulle on kusagilt ajaloost või kirjandusest kuidagi meelde jäänud, et infanta tähendab printsessi. Ühesõnaga vassisin jubedalt. Vihastasin muidugi kõigepealt Andrese peale ja käratasin: «Mis infantiilne! Hädavaevalt oskab foksi tangost eraldada. Näed ise, kui vastikult ta tantsib, aga sul kohe — infantiilne! Ennem olen siis mina või ükskõik kes teine meist infantiilne kui see...» Palju kaugemale ma ei saanudki. Andres pidi mu käte vahele naerust ära nõrkema.

Korjasin ta prillid maast üles ja aitasin viisakalt toolile istuma. Peaaegu pidin niksu ka tegema.

Õnn veel, et Andresel on üks suur voorus — ta oskab suud pidada. Temast see asi kaugemale pole läinud ega lähegi. Loodan, et sinust ka mitte.

Võid isegi arvata, mis ma üle elasin, kui ma teisel päeval sõnastikust leidsin, mida see infantiilne tegelikult tähendab. Igatahes t e i s t korda ei pea ühelgi inimesel olema võimalik minu üle niimoodi naerda. Saad aru? Näed nüüd, miks ma neid võõrsõnu õpin. On inimesi, kes on iseseisvalt ära õppinud ladina keele. Miks mina ei võiks siis ära õppida k õ i k i meie keeles esinevaid võõrsõnu, kuna need on enamikus ladina keele päritoluga. Olen juba g-tähe juures. Kevadeks saan kindlasti kõik läbi. Pealegi on see huvitav ja õpetlik...»

See on midagi, millest ma täpselt aru saan. Välja naerdud olla pole kuigi lõbus. Koguni veel Anne-sugusel

tarkpeal. Raske ülesande kallale on ta küll asunud, kuid olen veendunud, et ta saab sellega hakkama. Pakkusin talle ennast kaasõppijaks. Mul on nimelt endalgi aja jooksul välja kirjutatud suur hulk mitmesuguseid võõrsõnu, mis raamatutes või kusagil mujal ette on tulnud. Annele näis mu ettepanek meeldivat.

Neljapäeval, . . .

Kui kasvataja mu täna õhtuks enda juurde koju kutsus, olin veendunud, et midagi head see ei või ega saa tähendada. Lasksin mõttes oma «musta mineviku» kõige mustemad kohad silme eest läbi, kuid ei osanud arvata, mis see küll võiks olla, mis põhjustel ta mind enda juurde kutsub. Teised on juba kõik seal käinud, nüüd siis on järg minuni jõudnud.

Õppeedukus mul langenud pole. Sass pole ka viimasel ajal midagi erilist korda saatnud. Püüdsin endas avastada meie kasvataja meelest kõige suurema surmapatu jälgi — nimelt poistega edvistamist. Mismoodi ma oleksin saanudki nendega edvistada? Esiteks, ma kardan neid juba oma loomu poolest, ja Entu tõttu olen neid koguni kergelt põlgama õppinud. Pealegi puutun ma nendega teistest tütarlastest vähem kokku, kuna ma isegi tantsuõhtutel ei käi.

Korraga tegi mu mõttekäik sipsti sõlme sisse: aga kui . . .? Oi, kui nüüd Siimsonil on kuidagi hais ninas minu salajasest kohtumisest Sveniga seal muusikaklassis?

Ei saa ütelda, et ma kõige lahedamate tunnetega oleksin õhtul kasvataja juurde läinud. Igaks juhuks kammisin endal juuksed hästi otsale ja põskedele, et mu näonahast võimalikult vähem näha oleks, kui ma seal punastama hakkan.

Muidugi olid kasvataja esimesed sõnad: «Mis näärisokku sa mängid? Kammi kohe juuksed korralikult.»

Raskelt ohates ja üsnagi halva enesetundega täitsin käsu. Roosa kupliga lambi valgus tundus siiski kuidagi rahustav ja isegi Siimsoni mustad silmad selles nagu pisut pehmemad. Kui ma sisse astusin, mängiti raadios

parajasti «Luikede järve». Seda minu meelest kõige ilusamat kohta. Jäime mõlemad kuulama. Pärast küsis kasvataja:

«Oled sa «Luikede järvel» käinud?»

Ma ei tea, kas ta eksis meelega või kogemata, kuid see küsimus oli nagu palju suurem ja isegi tähendusrikkam. Jah, ma arvan küll, et ma olen luikede järvel käinud! Ma ei vastanud just täpselt nii, kuid sealsamas olin talle jutustanud palju rohkem kui vaja. Raadiost tuli juba ammu päevauudiseid ja ilmateateid, aga meie käisime ikka alles mööda kunstinäitusi, headel kontsertidel, teatris või kinos, jagasime oma lemmikkangelaste saatusi ja olime isegi korra mere ääres. Üldse igal pool, kus oli olnud midagi ilusat ning vaimustavat. Loomulikult olid kasvataja kogemused minu omadest palju rikkalikumad, kuid mina vist rääkisin omadest palju rohkem. Isegi liiga palju. Olin juba avanud kõik kaardid — nii vist öeldakse —, kui korraga kasvataja minult küsis:

«Sulle, Kadri, ei meeldi siin meie juures?»

Äkki tundsin ennast, nagu võib tunda inimene, kes on kogemata valele rongile istunud. Hea, et suutsin ennast veel pidurdada, muidu oleksin sama hooga edasi läinud ja kõik välja ütelnud. Õnneks sähvatas minus arusaamine, et räägin inimesega, kelle töö kõigepealt selles seisabki, et me siin ennast hästi tunneksime, et meile meeldiks, et oleksime nagu heas kodus kunagi, ning . . . kehitasin õlgu.

«Vaata, Kadri, teie grupp on põhiliselt väga hea grupp, ainult et teil on üks puudus: olete suhteliselt väga erinevatest kodudest. Võtame näiteks Vesta. Tema varasemast elust te vaevalt midagi teate. Ise ta sellest kindlasti rääkinud pole, ehk kui, siis ainult Likile. Ja parem ongi, mida vähem sääraseid asju teatakse või mäletatakse. Mõistad? Mina tean ta lapsepõlve. Oleme ühe kandi inimesed. Kindlasti juhtus olema päevi, kus ta ühtegi korda süüa ei saanud, aga vaevalt oli päeva, kus teda ühtegi korda poleks togitud. Ajasin ise asja niikaugele, et ta sealt ära toodi. Pane siis nüüd Vesta ja Tinka elust ühtemoodi aru saama.»

Korraga pöördus kasvataja ilma pikema üleminekuta uue küsimusega minu poole:

«Ütle, Kadri, ega su vanemad usklikud ei ole?»

Ahmisin õhku. Usklikud? Mulle meenus otsekohe võõrasema ja millegipärast just hõbedaselt helkivas, sügavalt paljaste õlgadega kleidis. Ka tema imeväärsed hambad välgatasid korraks mu kujutluses. Nagu mõni paganausu jumalanna, ilus ja mõjuv. Nii et mu isagi tema ees pisut nagu kummardab või sedamoodi. Kuid s e l l e l ei ole midagi pistmist usklikkusega. Isegi mu vanaema, kes piiblit väga hästi tundis, polnud mingi usklik. Julgesin muiata:

«Millest te küll s e d a järeldate?»

«Niisama. Ma ei tea su vanematest midagi. Aga ütle mulle, Kadri, miks sa tantsuõhtutest osa ei võta?»

Jälle! Kas ma siis üldse enam ei pääse sellest küsimusest? Aga et ma midagi nagunii vastama pidin, siis ütlesin äkki välja lihtsa tõe:

«Ma ei oska tantsida.»

«Noo?!» See kasvataja üksainuke silp sisaldas endas nii palju, et olin sunnitud ennast nagu kaitsma või lihtsalt õigustama hakkama. Jutustasin sellest, kuidas ma lapsena alati haiglane olin (seda ma ei hakanud küll ütlema, kuidas teised sel ajal minusse suhtusid), kuidas mul siis veel see õnnetus jalaga juhtus, ja kuidas siis, kui jalg paranes ning kõik hakkas juba korras olema, just siis tuli minul hakata vanaema haigevoodi ääres istuma. Tantsupidudele ma sellal ei saanud, aga hiljem juba ei tahtnudki minna.

«Ja nüüd?»

Nüüd? Nüüd on juba hilja. Kuhu mul siis nüüd veel vaja minna ennast teiste naeru alla toppima? Ei, tänan! Sellest asjast olen lapsepõlves liiga põhjalikult läbi käinud. Tean selle maitset ülearu hästi. Muidugi, neid viimaseid mõtteid ma ka jälle kasvatajale ütlema ei hakanud. Selle asemel keerutasin mingisuguste üliõilsate, kõrgelennuliste motiivide ja üleolekuga:

«Ausal öelda, ma pole tantsimisest üldse eriti vaimustatud. Mis see õieti ongi? Lihtsalt metsrahvaste komme. Selle ajaga võib midagi kasulikumat teha. Näiteks hea raamatu läbi lugeda või muusikat kuulata. Tantsumuusika on nii . . . noh, lihtsalt tuim ja labane. Üldse — vaadake, kes on alati kõige suuremad tantsuhaiged. Enamasti ikka need, kes . . .» Hea oli, et ma sel hetkel jälle silmad

tõstsin ja kasvatajale otsa vaatasin. Tal oli nüüd täpselt see ilme, mida ma tema juures kõige rohkem kardan. Ja selle ees muutusingi oma kõrgelt vaimsete huvidega ainult väikeseks naeruväärseks kehklejaks!

«No nii,» ütles tema pärast tillukest pausi, «tähendab viinamarjad on hapud?»

Hea seegi, et ma aru sain, mis ta sellega ütelda tahtis.

Kui ma pärast siin meie tüdrukutele ette kandsin ja aru andsin, mis me seal kasvatajaga omavahel kõik olime rääkinud, ja kui ma vastavate vahelejätmistega selleni välja jõudsin, kus kasvataja ise lubas hoolitseda, et me järgmisel poolaastal tantsukursused saaksime, läks lahti üks üleüldine suur juubeldamine ja hurraatamine.

Mina istun siin ja mõtlen praegu tasakesi omaette: eks ju ka nendel kursustel ole kõigil teistel minuga võrreldes edumaa. Kuid ma tahan proovida. Kunagi õppisin koguni uisutamise ära.

Reedel, . . .

Eile oli köögikorrapidajaks Tinka. Anne kadus algul temaga koos kuhugi. tuli aga natukese aja pärast üles tagasi ja kuulutas juba uksel täis nähtavat nördimust:

«Tüdrukud, j ä l l e piimakas! Ausõna, see teeb juba viha. Lisaks veel põhja kõrbenud. Siin näikse tõesti arvatavat, et meil on vasika seedimine. Kas siis muus toidus enam üldse neid kuulsaid kaloreid pole kui piimas? Ma lihtsalt ei saa aru, mis see on. Kahekümnes sajand, kõige eesrindlikum maa maailmas, aga meil siin internaatkoolis on ikka veel nagu mõni Dickensi-aegne vaestemaja. Ausõna, ma saan sellest ühekülgsusest varsti kollatõve. Vaata, Kadri, kas mu silmamunad pole juba kollased?» Ta pöördus minu poole ja ajas silmad pärani. «Kergelt sidrun, eks?» küsis ta ja jätkas vastust ootamata: «Aga seda ma ütlen, m i n a ei söö täna mitte ühtegi lusikatäit. Soovitan teil sedasama teha. Kui me kõik ikka toidu järele jätame, küll siis hakatakse natuke selle asja üle aru pidama. Ei, päris tõsiselt, tüdrukud. Teeme nii. Mitte ükski meist ei söö täna piimasuppi. Saadame piimasupikausid puutumatult tagasi. Õige! Nii teemegi.»

Iga sõnaga läks Anne ikka rohkem ja rohkem hasarti. Tõepoolest. Aga miks mitte seda teha? Klassijuhatajale kurtmine pole muid tulemusi andnud kui loengu sellest, kui palju mingisuguses toiduaines kaloreid on ja kuidas kõik meie toiduratsioon on välja arvestatud.

Juba Anne arvutaski, kui palju meil siin omas grupis tüdrukuid on, kes kaasa teeksid. Oma klassi tüdrukutele teistes gruppides on ta peaaegu kindel.

Mitte süüa! Koos demonstreerida oma protesti!

«Tüdrukud, võitluskaaslased, nüüd või ei iialgi!» hüüatas Anne paatosega. «Täna pole Siimsonit ka. Tollega oleks raskem. Nii et kõik klapib.»

Muidugi, nii päris sõnapealt ei hakanud midagi klappima. Juba tuli Vesta oma tingimusega: tema on valmis ainult sel juhul kaasa tegema, kui siin jälle ei valetata ja supil on tõepoolest kõrbemaik juures. Anne välgutas hambaid:

«Kuule, ma ei jõua kõike tõdegi ära rääkida, mis häda mul siis peaks veel valetada olema.»

Vesta tegi taganemissammu: «Ega ma ei ütelnudki, et just sina valetad. Aga meil käib siin ilmast-ilma üks igavene liialdamine iga asjaga. Iga päev meil ju piimasuppi pole olnud...»

Iga päev just mitte, aga liiga tihti küll. See ongi. Nii tihti, et me seda enam näha ka ei taha. Miks siis mitte proovida vastu hakata. Meil, tüdrukutel, tuleb alustada. Kõigepealt juba sellepärast, et me hommikul käime enne poisse söömas. Liki arvas, et meie kümnenda tüdrukud löövad enamikus kaasa. Võib juhtuda ainult mõni erand. Selle viimase juures vaatas ja paljutähendavalt Marelle poole. Juba see soiguski:

«Oi jumal, ärge niisugust asja küll tehke. Sina ka, Liki? Sa peaksid ju ometi teisi keelama. Jätke see. Ma nägin just täna öösi unes, et direktor sõi saia. Aga saia söömine tähendab tingimata pahandust. Oi, mina küll kardan. Mis sellest võib tulla? Mis pärast saab?»

«Mis pärast saab? Mis pärast saab!» osatas Anne. «Saab see, et sina oled pool päeva ilma söömata. Seedimine puhkab ja pea töötab. Papa Sirgele vastad esimest korda elus puhta viie peale, pane mu sõnu tähele. Need lähevad täide ilma unenäota. Aga üldkokkuvõttes muutud tervelt kakssada grammi ilusamaks!»

Marelle hädaldas edasi:

«Aga mis siis, kui kutsutakse direktor?»

«Juhm! Just direktorit ongi meile tarvis. Aitab neist diplomaatilistest läbirääkimistest klassijuhataja- ja grupitunnis. Ilusaid loenguid piima väärtusest ja kaloritest oskan ma isegi pidada. Meile on vaja vaheldusrikast toitu, aga mitte loenguid!» Ja äkki Marellele otse nina alla seisma jäädes hingeldas ta: «Aga sina, paks Lamme ja unenägude nägija, sina viimane desertöör, jääd nagunii mängust välja. Lähed saba lõppu. Jääd väikeste ja argpükste lauda. Lõpp sinuga! Said aru?!»

Marelle plaksutas paar korda ripsmetega, ta pehme lohukesega lõug võbises kergelt:

«Mis sa minu peale karjud oma väljamaa sõnadega. Kas mina mõtlesin selle piimasupi välja? Ja mis ma saan sinna teha, kui mul on unenäod. Mul on lihtsalt niisugune hingeelu, ma olen tundlikum kui teised. Ja ma ei saa aru, miks sa mind nii koledasti vihkad...»

Anne pöördus ahastava žestiga käsi pea peale kokku lüües meie poole:

«Kuulete? Te kõik kuulete! Vaat missugune h i n g e e l u tuli välja! Mis niisugusega teha? Üldse — sina räägid temale mäkkeronimisest, aga tema sulle millegipärast kunsthammastest. Ah!» Anne lõi käega ning läks ilma pikemata pakilisematele küsimustele üle. Kuidas kõike korraldada, missugune «võitluslõik» kelle hooleks jätta. Anne põles ja leegitses ja meie kõik süttisime üksteise järel temast nagu laastuhunnik. Väike Sass, kes ennast meie keskele oli surunud, lõõmas loomulikult oma harjasjuukse kõrgeima tutini. Ta kargles kogu aeg meie keskel nagu üle nähtamatu hüppenööri, ja viimaks, mitte suutes ennast enam talitseda, kisendas Anne jutu vahele:

«Meie ka! Eks ju, Anne, meie ka! Marju nagunii ei söö ilmaski piimasuppi. Mina ei taha. Reet jätab alati järele. Meie tuleme teiega koos. Eks ju? Anne, eks?»

Anne vilksas Sassile kiire hindava pilgu:

«Aga te hakkate juba esimese tunni ajal tühja kõhu pärast virisema.»

«Mis sa kõik välja ei mõtle! Millal ma olen virisenud? Ega ma Aina ole. Mis me sulle oleme teinud, et sa meid ei taha?» Sassi sõjakal näol pidasid silmanähtavalt metsi-

kut heitlust kaks võimsat tunnet — vaimustus ja solvumus.

«Hästi. Olgu nii! Meie grupp täies koosseisus. Sina, Kadri, võtad väikesed enda kätte! Sina saad nendega kõige paremini hakkama. Sass võta abiks. Aga et pärast poleks mitte üks pirisemise piuks!» Anne viibutas sõrme. Lõi siis endale otsaette: «Aina õigus — Aina? Kus see praegu on? Kas jõudis juba kaebama joosta?» Meie silmad otsisid Ainat. «Ei, Aina pole veel voodist tõusnudki,» teatas Reet.

«Siis on hästi. See tuleks üldse asjast võimalikult eemal hoida,» muretses Anne nagu kunagi vägede ülemjuhataja võimaliku reeturi puhul.

«Ära karda,» rahustas vastse ülesande tähtsusest ning uhkusest poole suuremaks paisunud Sass. «Jäta Aina minu hooleks. Küll ma temaga hakkama saan.»

Anne nägu valgustas hetkeline naeratus:

«Vaata ette, et sa teda jälle pesukaussi uputama ei hakka.» Korraga karjatas ta: «Aga loosung! Tüdrukud, kuidas ma selle unustasin! Mis kell praegu on? Ahaa. Üle poole tunni veel aega. Jõuab. Vabalt,» ja Liki poole pöördudes kamandas: «Sina jääd siia ja hakkad siva loosungit tegema. Olen esialgu sulle abiks.»

«Kas mina ei võiks jääda?» pakkus Marelle alandlikult. «Sind on all palju rohkem tarvis.»

«Hästi,» võttis Anne Marelle lepituskatse vastu. «Jääme kolmekesi. Peab loosungi teksti välja nuputama. Teised kõik kohe alla! Esimesed kohad sisse.»

Kui me juba robinal ukse vahel olime, hõikas Anne meile järele:

«Ärge ainult värisema lööge! Kellegagi ei juhtu midagi. Uskuge mind. Kui pärast küsitakse, kes algatas, kes on süüdi, siis ütelge otsekohe — Anne! Anne Undla!» Midagi ebatavaliselt uhket ja võidukat oli selles, kuidas ta meile oma nime kaasa andis.

Söökla ukse taga olid ainult mõned üksikud. Nendega läbirääkimine andis otsekohe tulemusi. Juurdetulijad sattusid enamikus meie võrku, ainult mõned üksikud hakkasid ennast tahapoole hoidma. Lugesin ära. Meid oli seal kokku juba viiskümmend kaks, aga et ühtki söögisaali täita, selleks oli vaja kaheksakümmend. Tervelt kaheksakümmend üksmeelset tüdrukut!

Neid pudenes ükshaaval ja väikeste gruppidena juurde. Juba oligi koos kaheksakümmend kolm, juba sada. Käisime kõik rida-realt läbi.

Nõus? Selge? — Teeme kaasa!

Kõige rohkem sekeldamist oli muidugi Sassil, kes vahepeal oli kadunud ja nüüd jälle minu kõrvale ilmus. Ta vilksas nagu süstik ridade vahel. Isegi väike Marju, kes kogu aeg minu käest kramplikult kinni hoidis, nii et tundsin, kuidas ta pisike arglik süda otse ta tulikuumas peopesas tuksus, — isegi tema ei ütelnud kordagi, et ta ei taha või ei julge asjast osa võtta. Kui ma talle tasakesi sosistasin, et ta võiks parem kõige lõppu minna, et ta ei pruugi sugugi kaasa teha, siis raputas ta ägedalt pead ja ta käsi puges veel sügavamini minu pihku.

Kuid silmapilgul, kui korrapidaja-õpetaja juba ukse avas, käis kõikidest väike ehmatuskahin läbi. Kuulsin selgesti siin ja seal sosinat: «Aga kus siis Anne ise on?» See *ise* pani mind mõtlema. Näis, nagu oleksime me tõepoolest juba ette määranud Anne kõige selle eest vastutajaks, mis praegu toimub.

Hakkasin suure kiiruga veel kord ridu läbi käima.

«Kui küsitakse, ei tohi ühtegi nime ütelda! Teeme ühiselt ja vastutame ühiselt. See on täiesti vabatahtlik. Kes ei taha kaasa lüüa, kelle kõht on väga tühi, see mingu kohe saba lõppu. Viimased lauad eesmises toas ukse all on neile määratud.»

Minu nähes ei astunud küll ükski välja ega nihkunud tahapoole. Just viimasel hetkel tormas lõõtsutades sisse Anne, tema kannul Liki ja Marelle. Marelle oli lubikahvatu. Mulle tundus ta täiesti haigena. Ta läks erilise hajali pilguga kõige viimaseks.

Korrapidaja-õpetaja näis meie juures midagi iseäralikku märkavat, sest ta küsis:

«Mis teiega täna lahti on?» See küsimus käis muidugi eelkõige meie ebatavaliselt vaikse oleku kohta. Oli parajasti üksainus suur ärev hingetõmme enne algust.

Mina sattusin oma väikestega keskel olema. Nii — Marju käe otsas ning Sass uhkelt nagu võitluslipp ees — sammusingi tagumisse ruumi. Kibe kõrbelõhn, mis meid juba ukse vahel vastu võttis, muutus tugevamaks.

Korrapidajad kandsid surmavaikuses supikausse lauale. Eesmises söögisaalis oli veel kuulda eemalelüka-

tavate ja tõmmatavate toolide kolinat ning tavalisele hommikule rohkem iseloomulikku kära. Peagi oli viimane kaheksa kohal (istume nimelt kaheksakaupa laua ääres ja vastavalt sellele lastakse meid uksest sisse) ja üsna varsti oli vaikus sealgi. Korraga käitusid kõik eeskujulikult. K õ i k! Isegi mitte sosinat. Meie toas igatahes ei teinud ükski suur ega väike käsi katsetki supilusikani tõusta.

Midagi ääretult erutavat oli selles. Midagi nii täiesti ebatavalist, et hingamine sellest ühtelugu katkes. Kui korrapidaja-õpetaja ärritunult laudade vahel edasi-tagasi kõndima hakkas ja meile sellega võimalikku pahandust ennustas, elasin läbi üsna kaheharulisi tundeid. Loomulikult ei olnud midagi ahvatlevat mõttes, et võiksin varsti kui internaatkooli mittekõlblik jälle koju tagasi võõrasema imestunud silmade alla sattuda, kuid ometi tegi just see ähvardav oht mu momendil vastupidavamaks. Tulgu, mis tulema peab. Me oleme nii otsustanud. K o o s.

Ausalt öelda polnud minu jaoks piimasupp ise tähtiski. Olen palju aastaid oma elus tõepoolest tagasihoidlikult söönud ja piimasupp, sealjuures tihti palju lahjem, oli meil vanaemaga sageli laual — hea, kui seda piisaski —, kuid see, kuidas me korraga ühte hoidsime, tõstis enesetunde määratu kõrgele. See tegi nagu halvast hea.

Piilusin ringi. Anne ja Liki seisid seina ääres püsti ning nende ülestõstetud käte vahel oli mingisugune riideriba, millele oli natuke joobnud tähtedega maalitud:

«Palume oma kaloreid teisel kujul kui piimasupis.»

Pärast sain teada, et kõige rohkem aega oli võtnud esimene sõna, kuna Anne tekstis oli loomulikult ette nähtud «nõuame» ja teised kaks nõudsid «palume». Anne üksinda oleks muidugi tervest grupist jagu saanud, Marellest rääkimata, kuid asja otsustas Liki. Seal nad seisid praegu seina ääres, need kaks tugevamat.

Ühine asi ja nii ääretult erinevad ilmed. Anne näol oli uhke väljakutse ja võidurõõm. Liki pisut viltustes silmades oli aga tema alatise loomuliku naeratuse vaevumärgatav kerge vari. Ning imelikul kombel tunnen selgesti, et just see vaevumärgatav hoidis meid kõige paremini koos. Liki seisis oma kohal ja me kõik teised samuti.

Ühekorraga meie kõigi ülimaks jahmatuseks, seisis

siiski meie Siimson keset ruumi. Mis või kes tema kohale oli toonud, kuigi tal pidi täna vaba päev olema, ei tea keegi, kuid seal ta oli.

Isegi Anne ripsmed väratasid. Kuid ta silmade ilme muutus seejärel ainult veel väljakutsuvamaks ja trotslikumaks. Õhk oli täis pinget nagu ikka üks hetk enne pea kohale jõudnud äikese raksatamist.

Äkki juhtus midagi veel iseäralikumat. Kasvataja ei hakanud kärkima. Ei tõstnud isegi häält. Vastupidi, ta hääl oli tasane, peaaegu sosin, kui ta ühe laua juurest teise juurde käis ja vahetevahel siit-sealt midagi küsis. Vastust mitte saades vangutas ta kergelt pead, nagu peaks millegi üle aru või imestaks. Nii jõudis ta meie lauani ja küsis siis Marju käest vaikselt, umbes nii, nagu võiks küsida ema, kes muretseb oma isutu lapse pärast:

«Marju, miks sa ei söö?»

Kui kahju oli mul oma väikesest abitust sõbratarist. Ta ei suutnud ennast niipalju kokku võtta, et midagi vastata. Nägin selgesti, kuidas ta püüdis, kuidas ta neelatas ja seejärel oma väikese, natuke väriseva käe vargsi lusikani tõstis. Kuid ta jõudis selle vaevalt taldrikusse pista, kui Sass ta kõrval välkkiire liigutusega talle vastu küünarnukki lõi, nii et supp neile mõlemale peale pritsis.

«Pühi puhtaks.» See oli ainuke, mis kasvataja tasase, ilmselt talitsetud häälega ütles. Olin kindel, et ta on haige. Nii kummaliselt mõjus ta olek.

Samas ebatavalises toonis pöördus ta ka Vesta poole:

«Miks sina siis ei söö?»

Vesta vastas oma harilikul viisil, kerge vinguhäälega:

«See supp olevat jälle põhja kõrbenud.»

Kasvataja kulmud kerkisid:

«Olevat? Aga võib-olla ei olegi. Sa pole selles niisiis ise veendunud?»

«Selles veenab igaüht tema nina, mis . . .» pistis Anne omalt kohalt vahele. Kuid kasvataja lõikas tema õiendamiskatse läbi, ja seda juba vasturääkimist mittevõimaldava tooniga:

«Anne Undla, ma ei küsinud s i n u l t praegu midagi. Oota rahulikult oma järjekorda.» Märkasin, kuidas Anne nägu ja kaela kattis äkki tihe puna, nii ebatavaline tema juures.

Jälle pöördus kasvataja Vesta poole:

«Vesta Paju, kas sa võiksid mulle vastata ühele küsimusele? Ütleme näiteks, et mõnele õpilasele teie klassist ei meeldi üks õppeaine, ütleme keemia.» (Keemiat ei salli meie klassis peaaegu ükski tüdruk, kõige vähem Vesta.) «Juhtub, et selles aines saadakse mitu halba hinnet järjest. Kuidas sinu arvates toimida? Kas visata see õppeaine programmist üldse välja, kuidas sa arvad?»

Vesta nägu kiskus alles kissi ja ta ei jõudnud veel suudki avada, kui jälle tuli Annelt:

«See pole ju üldse see...»

«Ma ütlesin sulle juba, oota oma järjekorda. Mis sina asjast arvad, seda ma võin lugeda su pea kohalt.»

Ning otse selle järel pöördus ta järsku minu poole: «Kadri Jalakas, kas sa võiksid mulle öelda, mis teil eile lõunaks oli?»

«Hernesupp ja pannkoogid keedisega.»

«Kuidas maitses?»

«Hästi...»

«Ja üleeile?»

«Kartulid, hakklihakaste, kapsasalat ja kompott,» tuletasin meelde.

«Kuidas oli? Kõlbas süüa?»

«Jaa. Ma... mulle...»

Lõin silmad maha. Vähe puudus, et oleksin tunnistanud, et ma söökidest armastan igasugu marjakisselle ja kompotte üle kõige. Siiski — sellises olukorras oli seda absoluutselt võimatu möönda.»

«Ja pühapäeva õhtul oli teil kohupiimapirukas ja päeval küsisite peaaegu igaüks veel teise portsjoni mannavahtu,» jätkas kasvataja. «Huvitav, miks te s i i s loosungite ega demonstratsiooniga ei tulnud. Usun, et meie kokal, vanal inimesel, kellel on jalad paistes vahetpidamatust jalgadel seismisest ja keda vaevab astma alatisest köögiaurust, — et tal oleks kindlasti hea meel, kui te oleksite üks kordki terves koosseisus nagu praegu köögiuksele läinud ja talle maitsva söögi eest aitäh ütelnud.»

Kogu aeg, kui ta kõneles, ei olnud ta hääles tunda tema tavalist pilget, vaid vastupidi — mingit imestust ja mõtlikkust.

Äkki kummardus ta Sassi kohale:

«Tiina Sass!» See oli vist küll esimest korda kogu Sassi eluloos, et keegi teda nii ametlikult, täie nimega

kõnetas. Sassi huuled tõmbusid jälle juba enne torru, kui ta oleks muud kuulda jõudnudki. «Ütle mulle, miks siis s i n a ei söö ja teistel ka süüa ei lase? Sul on ju üldiselt väga hea isu.»

Enne kui Sass oleks jõudnud oma väikese trotsliku kogu üles ajada, segas Marju ootamatult vahele:

«Ega Sass ei keelanud. Mina i s e ei tahtnud ka süüa. Ma ei söö üldse kunagi piimasuppi. Kodus ka ei söönud.»

Oi, sa väike vapper sõbrake! Kui mehiselt sa pisaraid tagasi hoida oskad, kuigi need sind vägisi uputada ähvardavad! Kasvataja pani käe ilmse rahustamiskavatsusega Marju juustele ja ütles:

«Siis tuleb meil sinuga arsti juurde minna. Kui laps hommikul süüa ei taha ja nimelt piimasuppi, siis on tal midagi viga. Mis sa arvad, Sass, kas viime õige sinu ka arsti juurde? Võib-olla on teil ussid kõhus.»

Sass seisis, nägu kõrvale pööratud, nii et meile paistis ainult tema harjasjuukseline kukal ja natuke väikest kõrvalesta. Näis, et temagi oli midagi erakordset otsustanud. Nimelt vaikida. Kuid see oli siiski midagi, mis ületas Sassi võimed. Samas ta purskas:

«Ussid tulevadki piimast! Aga meil on siin nagu Tikessi vaestemaja!»

Järgnes üliootamatus. Kasvataja pahvatas äkki taltsutamatult naerma. Naeris nii nagu inimene, kes on oma naeru kaua talitsema pidanud. Märkasin muiet ka korrapidaja-õpetaja näol — Sassi vaadates oli tõesti võimatu päris tõsiseks jääda. Temas oli midagi nii ütlemata kentsakat, kuidas ta seal seisis, väike turrispea oma ulja iseteadvuse ning pahurusega, ja piilus ikka veel kasvatajat niisuguse näoga, nagu võiks ta iga hetk ütelda oma tavalise: «Mis te, lollid, naerate, ma tean küll...»

Kasvataja naer levis nõrga vastupeegeldusena kõikide nägudele. Nagu soe vesi vulises see meist üle ja uhtis meie seest kõvasti vähemaks seda kanget tärklisekorda. Piinlikkus, mis kasvataja küsitluse ajal ühelt näolt teisele libises, asendus kergendusega. Kostis omavahelisi sosinaid ja hääli. Kuni kasvataja viimaks naerust toibus ja energiliselt käsi kokku plaksutades korraldas:

«Noh, hästi! Kes edasi nälgida tahab, tehku seda! Ainult tõusku püsti ja mingu ära. Minu poolt takistusi

pole. Aga igal juhul hakkavad sööma kõik esimesest kuni viienda klassini. Otsekohe. Vähemalt võileiba. Ma ei saa lubada, et väikesed lapsed alustaksid tööpäeva ilma söömata. Suuremad tehku, kuidas heaks arvavad. Aga kähku. Poisid juba ootavad ukse taga. Võib-olla on neilgi mõte streikida. Millal me niiviisi tundidesse jõuame. Noh, marss, marss!»

Enamik pilke rändas nõuküsivalt Annele. Väikesed otsisid tuge minult. Streik streigiks, kuid minulgi polnud õigust lasta väikesi plikatirtse minna tühja kõhuga tundidesse. Soovitasin neil täita kasvataja käsku.

Meie, suuremad, hakkasime üksteise järel söögisaalist välja valguma. Esimest korda meie kooli nelja-aastases ajaloos alustasime oma päeva nurisevate kõhtudega ja sealjuures üpris segases meeleolus.

Teisipäeval, ...

Vahepeal on nüüd küll mõndagi juhtunud. Kõigepealt muidugi meie paratamatud käigud direktori juurde. Siis üks tormiline õppenõukogu koosolek, kus, nagu me oleme kuulnud, olevat meie Siimson peaosa etendanud, kuid — mitte süüdistaval, vaid kaitsval poolel. Kõik meil ei usu seda. Mina olen siiski veendunud, et asi nii oligi ja et just tänu temale me kõigest nii kergesti pääsesime.

Meist kõigist kõige raskem oli kindlasti Likil. Temale langes kahekordne vastutus. Teine nimelt organisatsioonilises liinis. Vaidlemist oli palju. Suutsime siiski välja võidelda, et kellelegi eraldi karistust ei määratud. Seetõttu võtsime suhtelise rahuga vastu teate, et meilt võeti vahepeal juba kindlasti lubatud tantsukursuse lootus jälle ilusti ära. Poisid muidugi kannatavad selle otsuse all süütult, kuid tundub, et nad muidu meid selles asjas raasike imetlevad. Teine otsus, mis meie suhtes tehti ja mida tegelikult karistusena ei mõeldudki, vihastas poisse palju rohkem. Nimelt määrati kolmele viimasele klassile eriline majapidamistoimkond. Mida see endast lähemalt kujutab, me veel praegu ei teagi. Igal juhul tuleb meil hakata praktiliselt tutvuma menüü koostamisega, toiduainete tellimisega ja isegi rahalise arvestuse ning raamatupidamisega selles osas.

Kogu streigilugu olekski sellega lahenenud, kui poleks jälle olnud seda Ainat ja meie Sassi üliagarust sinna juurde. Sassi hooleks jäi ju sel hommikul Aina asjast eemalehoidmine. Meil oli igaühel nii palju tegemist ja mõtlemist, et keegi ei jõudnud kontrollida, kuidas ta seda teeb.

Sel mälestusväärsel «streigipäeval» oli kolmanda klassi juhataja küsinud, mis haigus Ainal on, et ta tundidesse ei ilmu. Keegi ei teadnud seal klassis midagi. Hakati Ainat otsima ja avastati ta viimaks poolminestanud olekus meie WC-st. Selle jandi lõppu veel ei tea, sest Aina mamma tuleb neljapäeval kohale. Seniks on Aina pistetud haigetuppa, kus ta veedab oma aega üksinduses. Ainukeseks seltsiliseks kange kaebamisvalu.

Loomulikult kinnitab Sass, et ta tegi seda täiesti kogemata. Ükski pedagoogiline võim ei ole siiamaani suutnud Sassi tunnistama panna, et asi oleks kuidagi teisiti, või veel vähem, et teda oleks sellele teole ahvatlenud mõni suurem tüdruk.

«Mis sa valetad,» karjus Aina hüsteeriliselt. «Ise sa ütlesid mulle, et sinna seina peale on midagi kirjutatud, ja kui ma vaatama läksin, siis panid ukse mu taga kohe riivi ja jooksid ära.»

«Võib olla küll, et ma kogemata riivi ette lükkasin,» nõustus Sass peaaegu kurvalt. «Ma ise ei mäleta enam, sest meil oli seekord kole kiire ja pärast ma unustasin . . .»

«Aga sa valetasid, et seinale on midagi kirjutatud.»

«Ei valetanud.»

«Muidugi valetasid, seal polnud midagi.»

«Miks siis ei olnud. See kiri veetõmbamise kohta ja tule kustutamise kohta ja puhtuse kohta, kas sa seda siis ei näinud?»

«See on seal ju kogu aeg, algusest peale olnud.»

«Muidugi on. Mis sa siis arvasid, et seal pidi olema? Küll sa oled imelik — kas ma ütlesin, et seal on niisugune kiri, mis enne pole olnud?»

«Aga mis ma siis sellest vaatama pidin minema?»

«Ega mina tea, miks sa läksid,» kehitas Sass tõsises arusaamatuses õlgu.

Neljapäeval, . . .

Niisiis, Aina ema, kuulus pianist Renate Villman, käis meil täna külas. Uskumatu, et sellisel inimesel on niisugune tütar! Kui inimene võib niimoodi mängida igasuguseid armuunelmaid, valsse ja fantaasiaid, siis peaks ka ta tütar hoopis teistsugune olema.

Hea oli, et meie kasvataja palus kõigepealt Aina emal meile midagi mängida. Usun, et see aitas kaasa ka otsuse tegemisel, mis puudutas Sassi. Nimelt otsustati Sass anda kollektiivi, teiste sõnadega, meie grupi erilise kõvendatud hoole ja valve alla ning vastutusele. Kuidas see küll tegelikult välja kukub? Ega ometi nii, et nüüd hakavad kõik veel rohkem Sassi kallal naakuma? Algul taheti teda koguni meie grupist teise gruppi ümber paigutada, aga jälle oli kasvataja see, kes vahele astus. Isegi Sassi silmis vilksatas midagi tänulikkusetaolist.

Üldse aga hakkab kasvataja meie grupis ikka rohkem ja rohkem «südameid võitma». Ta vangutas küll pead, kui ütles: «Vaat millega te hakkama saite!», kuid päriselt ei saanud aru, oli see ainult laitus või midagi muud ka, sest ta lisas: «Kuidas te siiski kõik korraga nii ühe mütsi all olite?», ning selles viimases kõlas juba mingi kerge tunnustusenoot.

«Aga Marju koolitate mul varsti päris välja,» ütles ta siis, sirutas käe ja tõmbas väikese häbeneva Marju iseäraliku tõlgendamatu muigega enda vastu.

Hiljem, . . .

On veel midagi, millest vaikides mööduda ei saa, kuigi muud sündmused seda varjutama kipuvad, ja olekski hea, kui suudaksid selle täielikult ära varjata. Midagi meeldivat selles igatahes pole. Meil peeti nimelt see kuulus ja ette-kaotamisele-määratud võistlus II Keskkooliga laupäeva õhtul ära.

Kõik läks tõepoolest nii, nagu Anne oli ette kuulutanud. Sellest pole midagi kirjutadagi. Nii armetu oli meie naiskonna esinemine. Ainult Liki oli see, kes oma meisterliku mänguga meid kõige halvemast päästis. Nii Anne

kui Tinka mängisid alla oma võimete, ja eriti suuri prohmakaid tegi seekord Melita, kes muidu on võrkpallis üks tugevamaid. Nad mõlemad Annega tagusid oma palle visa järjekindlusega võrku.

Pärast, kui teise kooli tüdrukud ennast ümber riietasid ja meie ninapidi seal juures olime ning vastastikku muljeid vahetasime ja kõige kohta küsisime, võis tajuda nende poolt mingisugust imelikku alatooni. Nagu räägiks rikas sugulane vaesega. Küll päriti meilt, kas meil ikka lastaksegi treenida või peame kogu aeg põrandaid küürima ja pesu pesema, ja ikka selles vaimus edasi. Kui siis nende parim servija küsis:

«Ütelge, kuidas teil siin on? Linna peal räägitakse, et te pidavat iga päev ainult mannakörti saama,» sihtis Anne küsijat silmadega, mis olid nagu kitsas laskeava:

«Ei, kas te seda pole siis kuulnudki, et me saame iga päev ainult kraanivett? Hommikul külma, õhtul kuuma. Pühapäeviti gaseeritud.»

Selle peale ütles üks pikk tüdruk nende naiskonnast sellele, kes oli küsinud: «No kuulsid nüüd?»

«Mida?» kehitas see jultunult. «Ega mina oma palli kogu aeg võrku tagunud . . . Ju nad siis ikka ainult vee peal elavad.»

Veel ukse tagant võis selgesti kuulda, kuidas ta kõva häälega selgitas: «Kes siis seda ei tea. Siin koolis käivad ju igasugused teistest koolidest väljavisatud, huligaanid ja mahajääjad . . . Tead, kahtlastest perekondadest . . .»

Püüdsin Sassi lennult kinni. Et inimeselaps võib ka niisugust häält teha! See oli midagi sae vingumise taolist. Ta küünistas, tagus ja hammustas mu kinnihoidvaid käsi ning kisendas võõrastele tüdrukutele järele:

«Kes teisele ütleb, see ise on!» Ja puhkes n u t m a. Esimest korda nägime Sassi nutmas. Vihaselt, tigedalt luksudes ja ometi nii haledakstegevalt. Tema võimetu viha pisarate kibesoolased jäljed oleksid nagu igaühe põski kõrvetanud . . .

Neljapäeval,...

«Haigus ei küsi aega,
viletsus ei vaata päeva,»

nii ohkas mu vanaema alati, kui ta haiguse pärast pidi tegevusetult lamama. Nii sobib praegu minulgi ohata. Just nüüd, kus elu hakkas täiesti huvitavaks minema ning tegemist on rohkem, kui teha jõuab,— just nüüd oli mul vaja kusagilt internaadi ja koolimaja vahelisest õuesopist kleidiväel ning paljapäi läbi lipates kinni püüda mingisugune viirus!

Muidugi pole mina ainuke ohver. Meie grupist olin küll esimene, kuid selleks ma ei saanud kuigi kauaks jääda. Mõne päeva pärast toodi mulle siia haigetuppa veel Marju ning Sass seltsiks. Nüüd seisvat küll medõde hommikuti sööklasse viival koolimaja tagauksel ja peakatteta ning palituta rahvas saavat sealsamas «esimest abi», s. t. lusikatäie mingit sappkibedat arstimit. Aga minu jaoks on see muidugi hilja.

Seda, mis ma esimesel kahel haigusööl läbi elasin, ei sooviks ma isegi kõige tigedamale vaenlasele mitte, kui mul niisugune olekski. Isegi mitte Entule.

Esimeset ööst ma ei mäleta muud, kui et ma lakkamatult nagu mingisugust kummi pidin neelama, ja ma ei saanud seda kuidagi ei alla neelatud ega välja sülitatud. Teisel ööl elasin läbi kaaluta olekut! See polnud kuigi hirmus. Igatahes kavatsen tervekssaamisel ennast registreerida kosmoselennule, kuhu reisijaid kaasa võetakse. Kindlasti on sellele esialgu tohutu järjekord, ja mida varem koha sisse võtad, seda parem.

Päeval, kahe öö vahel, ma ei söönud midagi, jõin palju, nutsin natuke ja igatsesin kangesti, et vanaema oleks elus ja tuleks minu juurde, või siis et mina oleksin surnud ja saaksin tema juurde.

Minu õnneks viimast siiski ei juhtunud. Nimelt külastas mind järgmisel hommikul kõikide tundemärkide järgi geniaalsus! Einoh, mitte just nii ägedal kujul nagu Puškinil või Tolstoil, aga siiski. Just nii parajasti kooli isetegevuslava jaoks.

Ma vähemasti leiutasin midagi, mida võiksime nääriõhtul koos väikestega ette kanda. Need käisid mulle sellega juba ammu peale. Nemad tahtvat ka esineda. Misjaoks alati suured! Viimane kui üks neist tahab olla osaline näidendis. Isegi muidu nii arglik Marju. Tema kindlasti eelkõige sellepärast, et Sass tahab. Ta jäi arvatavasti haigekski sellepärast, et Sass jäi.

Õnneks pole nende asi nii vilets, nagu minul alguses oli, ja ma olen neile natuke abiks, kui tekk nende peal juba liiga raskeks muutub. Et nad aga väga ema käe järele igatsema ei hakkaks, jutustsin neile kogu oma muinasjuttude tagavara ning hakkasin neid meelitama kavatsetava näidendiga. See näib neid kõige rohkem huvitavat. Ikka mis siis saab ja kes seda teeb? Millal sa päris valmis saad? jne.

Tegelikult on lugu nii, et lappisin vanad asjad uut moodi kokku. Lühidalt nõnda: Ilus võõrasema ehib ja imetleb ennast peegli ees. Tuleb tema sõbratar, kellele ta hakkab kurtma esimest halli juust oma peas ja üldse liiga kiiresti lähenevat vanadust. Ta ajab selle oma suurte murede süüks. Nimelt suri tal hiljuti mees, kes ei jätnud endast järele midagi kasulikku, vaid peaaegu täiskasvanud tütre ristiks kaela. Võõrasema tahab uuesti abielluda. Talle meeldib väga nende tehasest, kus ta ise on laborandiks, noor andekas keemiainsener. Mees on temast küll märksa noorem, kuid võõrasema loodab oma ilule. Ainukeseks takistuseks ongi nüüd kasutütar. Need mõned korrad, mis võõrasema on suutnud noormehe enda juurde külla meelitada, on see ikka palju rohkem võõrastütre kui temaga tegemist teinud.

Sellepärast ongi võõrasema sõbratari enda juurde kutsunud, et too aitaks tutvuste kaudu, mis tal on, võõrastütre otsekohe, keset õppeaastat, kuhugi teise linna, internaatkooli sokutada. Lepitakse kokku. Kutsutakse võõrastütar. Talle selgitatakse olukord. Seejärel lahkub võõrasema sõbratariga. Vaenelaps jääb üksi. Ta hakkab võõrasema korralduse järgi oma väheseid asju kokku pakkima. Raamatuid pampu pannes satub ta ühte neist lehitsema ning loeb siis sellest suure sisemise erutusega tuntud rahvalaulu:

«Seni olin kodus kullakene, omas majas marjukene,
kuni oli eideke elussa...»

Lõpetanud lugemise, langeb ta nuuksudes kummuli

lauale. Ta jääbki sellisesse aendisse, pea kätel. Lava hakkab aeglaselt hämarduma. Peaaegu pimedal laval kostab kusagilt eemalt vaikne unelaulutaoline leelutamine:

Tule, uni, unekene,
unustuse õekene,
vaigistaja vennakene!
Punu pehme õõtsuhälli,
hoia eide sülesoojas,
taadikese kaitsvas kaisus.

Unel uudist ei olegi,
valet kõige vähematki.
Seal on segi soovidega
lapsepõlve lood ja laulud,
tähed tuleviku taevast,
imelised igatsused,
iseendastmõistetavad...

Võõrastütar vaenelapsi
astus une uksest sisse,
jõudis järsku jõe äärde,
väriheinte välja pääle,
sinilainete luhale.

Ei saand ematu edasi,
pääsend paigalt põgeneja.
Ohkas korra ohuline,
ohkas orbu hingepõhjast,
kui ju kerkis kõrkjakaisust,
üle vete veerekeste
suurimatest suurim silda,
kaunimatest kaunim kaari,
seitsmesäraline sirpi,
vikerkaare värvivibu.

Kõndis kohkund kaunikene,
astus arga ainukene,
takerdudes takkusärki.
Tõusis silla selja pääle.

Mis sääl paistab paljal silmal,
näikse nähatahtijale,
unevallas vahtijale?

Keset kõrki kuusemetsa,
kahisevat kasemetsa,
halisevat haavametsa
kerkib koidu kastekullas
õhuline õ n n e m ä g i!

Mis seal seisab mäe veerul,
paisub nagu pungakene
kumeruse külje'esta?

See on tillu tarekene,
tarel oonu uksekene,
uksel pinnust põõrakene.

Äkki õnneuneline
tunneb jalus jooksuruttu,
laseb liugu vikerkaarelt,
lendab nagu lingupaelast,
kuni laskub laglekene,
eidekese ehmekene,
võõrasemasta vihatu,
otse tare läve ette
muinasjutumaale maha...

Too esimene rahvalaul, mida võõrastütar raamatust loeb, on mulle alati tohutult meeldinud. Mõtlen ikka, et ainult niisuguses keeles saavadki vaeslapsed oma surnud emadega kõnelda. Kujutlen, et seda ma oskaksin õigesti ja võib-olla hästigi ette kanda. Nii väga meeldib mulle see. Ma nimelt elan mõttes kogu näidendit nii läbi, et ma ise olen peaosaline, vaenelaps. Ja nimelt see rahvalaul paeluski mind kogu seda lugu sinna ümber lippima-lappima.

Ma ei saanud katsetamata jätta ise ka midagi selles laadis kirjutada. See teine rahvalaul, mis mul siia täielikult ära on kirjutatud, ongi minu katse. Olen väga õnnelik, et ma sellega hakkama sain. Minu meelest ta polegi nii hirmus kehv, kuigi kirjanduse õpetaja leiaks selles

palju vigu. Ma ei usu, et meie tüdrukud arugi saavad, et see pole päris ehtne rahvalaul... Kuid seda teha polnud sugugi nii väga lihtne. Lugesin kõigepealt kolmsada kaheksakümmend kuus lehekülge trükitud vanu rahvalaule läbi. Tahtsin ilmtingimata selgusele jõuda, mis see on, mis teeb meie rahvaluule niisuguseks eriliseks, ja kust tuleb see omapärane uinutav ja unelema panev ilu sinna sisse. Arvan, et ma nüüd natuke tean, kuigi ma seda kirjeldada ei oskaks.

Lakkamatu rahvalaulude lugemine mõjus nii, et mul oli lõpuks isegi päris tegu harilikult kõnelda. Sass ja Marju lõkerdasid ühtelugu naerda, kui ma neile jälle midagi rahvalaulu keeles vastasin. Tegin seda nende meeleheaks muidugi ka nimme. Kord ütlesin isegi õele:

> Millal pääsen piinapingist,
> tõusen tõvevoodikesest,
> kargan karantiinist välja?

Õde viskas kõigepealt pilgu mu palavikutabelile ja naeratas siis arusaavalt.

Praegu olen oma näidendi teise vaatuse juures. Sellega on veel tükike tegemist. Osa härjapõlvlaste etteasteid on valmis. Igatahes Sassil ja Marjul on omad juba peaski ja tunduvad nende esituses üsna lõbusad.

Teha on veel härjapõlvlaste töö kohta Õnnemäe kaevanduses. Igaüks neist kaevandab eri värvi kalliskive, mis sümboliseerivad seitset kõige kaunimat inimlikku omadust — ausust, töökust, julgust, ustavust, seltsimehelikkust, peenetundelisust ja tagasihoidlikkust.

Küll ma mõtlesin selle pealtnäha lihtsa asja kallal kaua. Kuna härjapõlvlasi on seitse, siis tuli mul need omadused, mis inimesele õnne toovad, koondada seitsmesse õnnekivisse. Ausus ja töökus tulid kohe ilma mõtlemata nagu iseenesest.

Siis julgus. Tean kindlasti, et mind ennast on selle omaduse puudus mitmel korral takistanud õnnelik olemast. Mõnikord vajab isegi ausus julgust abiks. Ja kui poleks julgust, siis poleks olnud revolutsiooni ning inimesed vaevleksid igaveses orjuses.

Ustavuse juures ma kahtlesin. Kas see ütleb ikka kõik kõige paremini ära? Algul tahtsin panna kohusetunde.

Aga siis leidsin, et ustavus on nagu rohkem. Ustavus üllale ideele, just näiteks kommunismile, ja oma kodumaale ning rahvale on ju see, mis paneb ausa, julge ja tööka inimese igal juhul oma kohust täitma. Hästi täitma!

Seltsimehelikkus on minu arvates aga nimelt see, mis eraldab hea inimese halvast. Kõige selgemini võib seda meie Likist näha. Seltsimehelikkus soetab sõpru, äratab armastust ning üldse sünnitabki kollektiivi ja see on igale üksikule inimesele kõige tähtsam.

Peenetundelisuse ja tagasihoidlikkuse pistaksin meelsasti ühte kalliskivisse, sest liiga ruttu sai seitse täis.

Võib-olla poleks tagasihoidlikkust nii väga tarviski eraldi nimetada? Alati see pole ju voorus. Siis näiteks mitte, kui ta tuleneb argusest või saamatusest (nagu ma omast käest sageli tähele olen pannud), kuid kui ma jälle mõtlen meie poistele, siis ei saa ka seda kuidagi rõhutamata jätta. Tagasihoidlikkus p e a b olema. Niisugune, mille aluseks on inimväärikus.

Peenetundelisus on ka tingimata vajalik. Kui leiaks nende kahe omaduse jaoks ühe ühise nimetuse. Sest kindlasti on iga peenetundeline inimene ka tagasihoidlik ja arvatavasti on tagasihoidlik inimene samuti peenetundeline. Esimene on nagu lill, mille me istutasime naabri aeda, et tal parem oleks, ja teine nagu kuljus, mille me võtame endal kaelast, et selle lakkamatu kilinaga teisi mitte häirida. Nad on siiski kaksikud.

Aga kui ma Vestale mõtlen, siis ma ei saa kuidagi aru, mis tal õieti kõige rohkem puudub.

Ei saa öelda, et ta poleks aus või julge. Oma arvamisega, sellega, mida tema õigeks peab, julgeb ta alati välja tulla, olgu see õpetajate, kasvatajate või ükskõik kelle ees. Ebaaususest ei saa tema juures juttugi olla. Vähe on ka töökamaid tütarlapsi kui tema ning ta ustavuses ei maksa mingil juhul kahelda. Seltsimehelikkusega on pealiskaudselt vaadates lood kahtlased, kuid fakt on see, et vähe on ka Vestast ebaisekamaid olevusi. Tema isiklikud huvid on alati ainult grupivanema huvid. Seega siis ju kollektiivi huvid. Oma isikuga on ta koguni tagasihoidlik. Isegi tema «umbisikuline» kõneviis võib olla tingitud mingist veidrast pea peale pööratud tagasihoidlikkusest või omamoodi taktitundelisusestki.

Kas pole see äkki üksnes kujutlusvõime, mis tal on

vajaka? Kujutlusvõime, mis peab igal inimesel juba sündides kaasas olema nagu üldse mõistus? Loomulikult, täiesti ilma kujutlusvõimeta pole ühtegi inimest. Kui poleks inimlikku kujutlusvõimet, kas oleksime me siis üldse jõudnud viimasest kivikirvest esimese sputnikuni? Ja kas oleks siis maailmas ilu? Kuid mis elu see oleks, kui poleks ilu? Siis poleks ju mõtet inimesena sündidagi. Võiks niisama hästi olla lammas või kass või millimallikas.

Ei, aga nüüd ma tean, mis omadus Vestal kõige rohkem puudub. Rõõmsameelsus. Huumorimeel. Optimism! Kardan küll, et just need peksti lapsena temast välja. Kui hirmus-hirmus kurb! Aga ehk tulevad nad tal veel tagasi?

Optimismi peab ilmtingimata olema. Mis õnnelikust inimesest saab muidu juttu olla!

Pean nüüd veel välja mõtlema, mis värvi on kõik need vääriskivid, mida härjapõlvlased Õnnemäes kaevandavad. Igatahes optimism on kuldkollane ja kiirgav nagu päike. Ausus aga kõige puhtam läbipaistev kristall.

Julgus üle kõikide teiste värvide — leekiv lipupunane!

Töökus on elu olemasoluks kõige tähtsamat värvi — roheline. Nagu rohi, nagu kõik taimed, mis igavesti uuenedes ja kõikjale ulatudes seovad päikest maaga!

Seltsimehelikkusele sobib kindlasti kõige paremini igavesti ammendamatu mere värv!

Ustavus peaks olema nagu teemant, mis teistest vääriskividest kõige tugevam ning millega neid lihvida saab.

Peenetundelisuse ja tagasihoidlikkuse jaoks leidsin vahepeal ka midagi. Kui kasvataja natukese aja eest meid vaatamas käis, küsisin temalt, kas on olemas niisugust kalliskivi, mis oleks kahevärviline, mitte väga silmatorkav, kuid ilus. Kasvataja ütles kohe — opaal ehk kuukivi. Põhiliselt olevat see valge, kuid küütlevat tulekarvalisi kiiri.

Härjapõlvlased lubavad kõik seitse vääriskivi vaeselelapsele kaasavaraks, kui ta neid nende töös aitab ega astu ühendusse võõrasemaga.

Näidendi lõpp, kus võõrastütar lamab surnult ja härjapõlvlased nutavad tema ümber tihedas ringis ning tuleb kuningapoeg (seesama võõrasema väljavalitud noormees) ja põlvitab vaeselapse ees, rääkides talle ilusate sõnadega oma tunnetest, on mul ka juba valmis. Sellest kohast olen palju unistanud. Sel ajal kui härjapõlvlased mu ümber

seisavad ja oma murelaulu laulavad (või kooris räägivad), kaoksin mina lava taha ning riietuksin ümber. Siin saaksin ometi kord oma «väikest õhtukleiti» täies hiilguses kasutada! Kui siis härjapõlvlased taanduvad, ärkan mina kuningapoja kaunite sõnade peale (kuningapoega võiks Sven mängida), kes põlvitab mu ees. Kujutlen, kui vapustavalt põnev võiks see pilt olla.

Vaenelaps häbeneb ja palub kuningapoega mitte rääkida oma tunnetest. Kuningapoeg aga teeb talle selgeks, et kohe-kohe lõpeb unenägu, võõrastütar-vaenelaps peab ärkama ja tema juurest põgenema. Sellepärast peabki ta nüüd paluma, et ta teda ei unustaks.

«Aga võõrasema?» küsib tütarlaps.

Kuningapoeg naeratab: «Kas te siis pole sedagi kuulnud, et meil on välja antud seadus, mille järgi kõik halvad võõrasemad aetakse meie ühiskonnast välja kui igandid. Neile näidatakse kätte nende õige koht vanades muinasjuttudes ja ainult üksikutes halbades unenägudes. Selle seaduse järgi tehakse kõik vaesedlapsed õnnelikuks. Neile antakse uued emad — kasuemad!»

«Aga ... kus ta on, see minu uus ema?» küsib vaenelaps ara uudishimuga.

«Ma mõtlesin, et te saite sellest aru, mu kaunis. Te olete ju teel tema juurde. Just enne siiatulemist pakkisite asju. Kui te ärkate, asute teele ...»

«On ta hea, see mu uus kasuema?» küsib tütarlaps.

«Hea ja õiglane. Väga õiglane. Ta aitab teil õnnelikuks saada,» kinnitab kuningapoeg tuliselt, hakates tütarlapse kätest kinni. Tulevad härjapõlvlased seitsme õnnekiviga. Eesriie.

Teisipäeval, ...

Nüüd ma olen jälle tükk aega terve ja näidend on valmis (tädi Elsa juures paranduselgi käinud) ja proovid ka juba täies hoos. Aga küll see kõik läks jälle hoopis teisiti, kui ma oma haiguse ajal olin unistanud.

Kui me veel haigetoas olime, käisid tüdrukud meid seal vaatamas. Kuigi see pole üldse lubatud. Kord, kui Anne ja Tinka seal olid ja kui Tinka küsis, kas meil pole igav, ei suutnud Sass ennast pidada:

«Ei, üldsegi mitte. Te ei tea. Kadri kirjutab meile näidendit ja teeb kelguvärssi — või mis see oli? See on niisugune laulu moodi. Pöialpoiste või härjapõlvlastega. Need oleme meie ja nendega saab nalja. Mul on juba peas.»

«Mis näidend?» kikitas Anne kõrvu.

«Ah, jäta, Sass,» keelasin. Siis oli kõik nii poolik ja polnud üldse kindel, kas sellest ka midagi välja tuleb. Kirjeldasin väga lühidalt, mismoodi ma seda mõtlesin. Anne oli pettunud:

«Ainult väikestele? Kahju. Miks sa midagi meile ei kirjuta? Proovi kord. Tee näiteks meie kooli elust midagi.»

Proovi kord. Tee kooli elust. Mis tal viga rääkida. Nagu oleksin ma mõni kirjanik. Ja kirjanikudki on koolielust vähe näidendeid kirjutanud. Selle peaaegu ainult ümberjutustusegagi nägin nii hirmsat vaeva. Veendusin lõplikult, et minust eluilmaski kirjanikku ei saa. Jäin nende loomisvaevadega ja higistamisega kohe poole peenemaks. Anne soovitas mul kaardikepi asemele minna. Võib-olla sellepärast kujuneski nii välja, et... Ah, mis ma ette ruttan.

Igatahes nõustus Tinka otsekohe *ilusaks* võõrasemaks hakkama. Ainult tingimusel, et maskeeritud nõiaeide osa mängib mõni teine. Kuningapoja kohale pandi üksmeelselt Sven, ilma et minul oleks tarvitsenud oma arvamust avaldadagi. Tinka lubas koguni ise Sveniga rääkida.

Sel korral jäi kõik muu lahtiseks. Aga just siis, kui ma juba gruppi tagasi tulin, hakkas Marelle ühel õhtul peale ajama, et ma oma näidendi ette loeksin. Algul ma närveerisin hirmsasti, aga kui teised seal kohal naerma puhkesid, kus Tinkast-võõrasema oma kuulsa suguvõsa ja oma iluga uhkustab, muutusin julgemaks. Lugesin enda meelest kohe päris «hingega», eriti vaeselapse monoloogi.

Kui ma lõpetasin, kamandas Anne:

«Too siia! Ma ei kujutlenudki, et see sul niisugune on. See on ju hoopis midagi muud. Anna ma ise vaatan.» Ta kahmas mu kirjutise ja hakkas seda lehitsema. «Vaeselapse osa on ju täitsa põnev. Võtan selle endale. Arvan, see võiks mulle sobida.»

Juba ta lugeski: «Seni olin kodus kullakene, omas majas marjukene, kuni oli eideke elussa...»

Oh, mis oli minu lugemine Anne oma kõrval! Kuidas Anne karjatas, nagu kätt kaitseks ette tõstes:

> Ärge lööge vaestalasta,
> ärge lööge, see isata,
> ärge lööge, see emata!

Kuigi see mulle väga südamesse läks ja kuigi ma leian, et Anne on geniaalne, peaaegu valmis näitleja juba, siiski ei saanud ma midagi selle hirmus mõru tüki vastu, mis mul sellest asjast kurku jäi. Nagu mürgitatud õun vaeselapse kurgus, ja minagi olin sellest üsna tükk aega «varjusurmas.»

Mul on nii häbematult kahju lahkuda sellest stseenist, kus ma seisaksin vaeslapse osas oma taevalikus roosas kleidis keset lava, valgussõõris, ja kooli kõige ilusam poiss põlvitaks mu ees. Mind ei lohutanud sel korral teiste kiitus. Mis kasu oli sellest, et Sass kohe protesteerima hakkas ja leidis, et mina pean vaeslast mängima, ning et Liki ja veel mõned tema mõtet toetasid. Esiteks läksid arvamused lahku ja teiseks otsustas asja see, et Anne tahtis *ise* ja et ta seda ütelda julges, aga mina ei julgenud.

Või mis aitas seegi, et Anne mu kirjanduslikku talenti imetles. Mulle ei andnud rahu mõte, et ta oleks vähemalt võinud minult küsida, keda mina oleksin tahtnud peaosalisena näha. Võib-olla ma oleksin selle nagunii temale pakkunud, sest ma tunnen juba ennast: vaevalt ma oleksin tihanud ennast ise avalikult peaossa panna.

Olin sel õhtul nii kibestunud, et peaaegu oleksin midagi välja pahvatanud. Õnneks ma seda siiski ei teinud ja praegu saan juba isegi aru, et niisugune suhtumine oli minust üldse väga väiklane ning rumal. Seda enam, et pärast läksid asjad nii, nagu nad läksid. Praegu pole rohkem aega. Kohe algab proov. Pean ruttama.

Kesknädalal, . . .

Nüüd lähevad kõik proovid juba toredasti. Ülehomme on peaproov. Aga esimene proov oli ikka hirmus küll. Õpetaja Vainomäe võttis meid oma šefluse alla. Tinka tegi oma osa kuidagiviisi ära ja Vilma mängis võõrasema sõbrannat. Siis tuli Anne kord. Äkki segas Sven ennast vahele.

«Pidage! Miks siis Kadri ise ei loe?»

«Kuidas Kadri? Vaestlast mängib ju Anne,» vastas Tinka.

«See tähendab, kuidas Anne? Kadri pidi ju mängima!» imestas Sven.

Ruttasin kiiresti selgitama:

«Sa oled vist valesti aru saanud. Mina mängin ainult seda häält laval, mis jutustab üleminekut tõsielust muinasjuttu — unenäosse. Vaestlast teeb Anne. Talle sobib see osa kõige rohkem.»

«Annele!? S e e osa? Ärge ajage naerma. Peaosaline peab kõigepealt i l u s olema!»

Ma ei julgenud enam kellelegi otsa vaadata. Piilusin alles jahmunult ringi, kui uks meie selja taga kinni mürtsatas.

«Anne!» Jooksin talle järele. Jõudsin ainult veel niipalju kuulda, kuidas Sven mu selja taga ütles: «Siis pange juba Andres printsi mängima. Mind jätke mängust välja.»

Sain Anne alles magamistoas kätte. Ta oli peadpidi padjas. Ma pole iialgi raskemalt piinlikus olukorras olnud. Millega sain siin lohutada? Kas rääkida sellest, et ühele meeldib üks ja teisele teine? Ei, see oleks veelgi jämedam. Kõige vastikum oli muidugi see, et ma ise olen selles loos üks osaline ja isegi, vastu oma tahtmist, just nagu milleski süüdi.

«Anne, kullakene, kallis, ära nuta! Vaata ennast ometi peeglist. Sven on ju põrunud. Ta ei oska kirjanduses ka Tatjanat Olgast eraldada, mis sa niisuguselt nõuad. Ega teda asjata ühest koolist peaaegu välja visatud. Mingi viga pidi tal siis ikka olema. Ära nüüd niisugust asja südamesse võta.» Ladusin Svenile selga kõik, mis mul pähe tuli. Ka niisuguseid asju, mida ma ise õieti ei uskunudki. Mul oli ainult Annest hirmus kahju.

«Paneme kuningapojaks mõne mõistlikuma poisi. Sven

nagunii ei viitsi osa ära õppida. Üldse ta ei sobigi sellesse. Niisugune ennast täis tola! Võib-olla võtab samuti lavale peegli kaasa nagu Tinka. Ma üldse ei ole kunagi aru saanud, mis tüdrukud temas nii kangesti leiavad . . .»

Anne ei tõstnud kordagi pead padjalt. Võis ainult oletada, et ta nutab. Kui ma viimases hädas ja meeleheites talle lohutuseks oma kõige paremat pakkusin — seda väikest õhtukleiti, millega võõrasema kunagi minu südant püüda tahtis —, tuli õnneks Tinka tuisates tuppa. Too viskus oma sõbratarile kaela ja hakkas innukalt seletama:

«Anne, mis sa niisuguse pärast nutad! Anne, kallis, ta pole seda väärt. S i n u pisaraid! Ma kirjutan papsile. Seekord ma tõesti kirjutan. Paps tuleb ja teeb sellel ahvil kõrvad tuliseks. Sven kardab jubedalt meie papsi. Ma tean. Jumal, Anne, ära näita ometi välja, et n i i s u g u s e sõnad sulle midagi tähendavad!»

See viimane mõjus nagu piitsalöök. Anne tõstis pea padjalt. Ta silmad olid täiesti kuivad: «Jah, ja mis teie siin siis hädaldate? Ega ma sellest veel surema hakka.» Ning asjalikult, nagu poleks midagi olnud, pöördus ta minu poole: «Mis kleidist sa rääkisid, Kadri?»

Jah, mis kleidist ma rääkisin?! Oh aeg, ma tegin seda vist küll meeltesegaduses. Ma i s e pakkusin vabatahtlikult Annele sedasama unenäokleiti, mis mul tegelikult ainult üks kord võõrasema perekonnaõhtul seljas on olnud ja millega iga tüdruk lihtsalt p e a b kena välja nägema ja milles minagi oleksin võinud ehk kena välja näha. Just sellest iseenda näitamise võimalusest ma kogu aeg unistasingi, nii naeruväärne kui see tegelikult ka ei tundu. Nüüd läheb aga ka see Annele ehteks! Taganeda polnud mul muidugi enam kuhugi ja isegi seda ei tohi ma loota, et äkki see ei mahu Annele selga. Sest kõigepealt on minust täiesti häbitu ja väiklane niisugust asja loota ja teiseks oleme nagunii Annega enam-vähem ühte kasvu ja kuju.

Vaatan sügavale enda sisse ja näen ühte häbemata sodist hingeelu igasuguse vana kõntsaga segamini. Mis see siis on? Kord on teisest nii kahju, et oled valmis teda ükskõik millega lohutama, ja sealsamas on endal hale, et sa seda tegid! Nagu narr mõtled kogu aeg sellele, kuidas teine nüüd särab keset lava sinu enda näidendis, sinu enda osas, sinu kõige ilusamas kleidis, sina ise aga oled

ainult hääl, see kõige inetum sinust, see, mille eest ükski laulmisõpetaja pole raatsinud kunagi üle kolme panna ja sellegi kolme on pannud rohkem vastutulelikkusest!

Kuid kõige hullem oli veel see, et kuidas ma endale ka selgeks teha püüdsin, et Sven on kõige häbematum, kõige jämedam, kõige taktitum poiss, ometi oli mul teadvuse kõige pimedamas salanurgas üks vastakas mõttekäänd: Sven pidas siiski m i n d ilusa vaeselapse ossa sobivaks. Kõige sobivamaks!

Kes seda teab, kuidas kõik oleks läinudki ja mis mu vaesest näidendist oleks saanud, kui Sven veel samal õhtul poleks vabandama tulnud! Nagu hiljem selgus, astus Sven selle sammu peamiselt Tinka ähvardusel, ja mingisugune osa on selles ka õpetaja Vainomäel. Noh, vähemasti andis see õiguse asja edasi ajama hakata ning Annele võimaluse mitte loobuda.

Reedel, . . .

Ometi kord on see kõik jälle seljataga! Kõik see, mis viimasel ajal elu nii kiireks ja põnevaks tegi ning närveerima pani. Võib jälle kord sügavalt hinge tõmmata ja ennast vabamalt tunda!

Hommikul, kui me koolimajja läksime, sadas puhast pühadelund ja maailm oli täiesti erilist, pidulikku nägu. Ühekorraga olid kõik aina tulijad ja minejad. Ükski uks koolimajas ei saanud hetkegi paigal seista. Kuhugi oli tingimata vaja joosta, kedagi tuli kõvasti, kõigest jõust hõigata. Kõik kohad olid ülearuseid õpilasi ja asju täis ja ühtegi parajasti vajalikku polnud kohal. Igaüks põrkas igaühe vastu. Ühesõnaga — oli üks metsik segadus, ärevus ja sagimine.

Siis ometi tuli see viimastest silmapilkudest kõige tähtsam ja viimasem, et järgmisel hetkel esimeseks muutuda. Meie eesriidetagune pakkus õige kentsakat pilti. Peaaegu kõik olid tegevuses joogide hingamisharjutusega. Kes oli parajasti punnis, viimase võimaluseni õhku täis tõmmatud, kes kössitas väljahingamise hetkel. Koguni Anne katsetas seda.

Ma ei tea, kas see aitas, aga kõik läks lihtsalt hiilgavalt. Isegi meie nukumoodide näitus. Külaliste tähelepanu paelus see veel kõige rohkem. Koolivaheajaks jääb meie näitus kõigile avatuks. Ei osanud tõesti loota, et see nii hästi välja kukub.

Ma ütlesin küll ajakirjanikele (neid oli koguni kaks, üks muudkui klõpsutas fotoaparaadiga), et näidend on ju tegelikult igivana «Lumivalgekese» lugu ja et mina ainult kohendasin selle meie kooli ja olude jaoks vastavalt ümber. Selle tunnistasin ka üles, et moenäituse asjus aitas meid palju käsitööõpetaja ning et mina sain suure osa ideesid just oma võõrasemalt. Kuid ikkagi kiideti mind ülearu palju ja teenimatult. Ajakirjanik soovitas koguni mul endal midagi nende lehele kirjutada. Ma ei tea — noh, sellele ma mõtlen ükskord hiljem.

Aga Anne nägi minu kleidis oivaline välja! Ta oli täiesti sobiv printsess Sveni kõrval. Ja kuidas ta mängis! Tema mängu tõttu tunduski kindlasti see näidend teistsugune kui harilik «Lumivalgeke». Ja ega pöialpoisse ka kuidagi laita ei saa. Nad olid hirmus toredad. Marju hiilgas oma häbelikkusega. Sass jäi ka laval endale truuks ning turritas ülikenasti ja veetlevalt.

Kõik plaksutasid kõvasti, nii väikesed kui suured.

Hiljem, . . .

Tulin loomulikult väikestega koos ära nagu harilikult. Küll oleksin ma seekord tahtnud tantsida! Oleksin tahtnud osata seda kõigile teistele nii lihtsat ja iseenesestmõistetavat kunsti. Kui me trepist alla läksime, mõtlesin: kui oleks pisike kuldking ja kukuks põgenemisel treppile... Aga siis...

Oh, ikkagi korduvad vanad muinasjutud. Uues väljaandes muidugi ja uute tegelastega. Kui ma parajasti väikestega koos ennast pesin ja magaminekuks seadsin, tuli korraga Roosi ja kutsus mu esikusse. Seal andis ta mulle sõna lausumata ühe kokkumurtud kirja. Avasin selle ja lugesin põnevusega:

Kullake, kuhu Sa kadusid? Kas ma ei teinud oma osa hästi? Miks ei leia ma Sinu ilusates silmades

armu? Ootan oma tõeliselt (see sõna oli kolmekordselt alla kriipsutatud) *printsessilt vastutasuks vähemalt ühte tantsu.*

Sinu alandlik teener,

ühe tundmatu maa prints S.»

Oi, mis päev see täna küll on! Kas see poiss oskab ka niimoodi kirjutada? Ja pealegi minule! Ei olegi nii väga paha tunne olla kellelegi printsessiks, kuigi see on ainult väike peonali.

Kuid üks viga oli selle asja juures. Ma ei saanud järgneda printsi meeldivale kutsele. Roosi seisis seal oma patsiotsa näpitsedes ja vaatas üksisilmi nurgas rippuvaid mantleid ning mütse.

«Kas... Kas Sven andis selle su kätte?»

«Andis ja ootab all vastust.»

Muidugi pean talle vähemasti vastuse saatma. Millegagi oma minemata jätmist vabandama. «Tead, ma olen hirmus väsinud. Võib-olla ma pole veel päris terve ja... ütle talle, palun, et mu pea valutab. Et ma olin juba voodis. Ütled? Ma lähen ka otsekohe teki alla.»

Roosi noogutas ja keeras minekule.

«Roosi, oota! Pea! Tead, ma tahtsin sulle veel ütelda, et... Noh, hea küll, mine pealegi. Ah jaa, ega sa kellelegi sellest kirjast midagi ei räägi?»

Roosi näo üle libises nagu vari. Kuidas ma võisin nii rumal olla! Isegi Sven teadis, keda käskjalaks valida, aga mina...

Kui kõik tüdrukud juba tagasi tulid, algas meil veel muljetevahetamise järelpidu. Aina võis kuulda: «Tüdrukud, eks olnud tore õhtu!», «See nukunäitus oli tohutu hea idee!», «Kõige toredam oli Sass!», «Kuhu sa Anne jätad!», «Ega Marjul ka viga olnud!», «Küll Tinka nägi ilus välja», «Aga kogu näidend oli vahva!», «Tüdrukud, kas te panite tähele, et emadele meeldis kõige rohkem see rahvalaulu koht. Paljud pühkisid silmi», «Poisid pidid kadedusest lõhki minema kui direktor tütarlapsi kiitis.» Jne., jne., jne.

Lugematud kiitused, tunnustused ja meelitused lendasid kirevate serpentiinidena veel kord läbi meie toa. Rõõm kordaläinud peost oli nii suur, et isegi Vesta näis korraga ainult seitsmeteistkümneaastase heatujulise koolitüdrukuna!

Kõnes kiideti ju ka eraldi meie gruppi kui initsiaatorit väikeste eest hoolitsemisel, nende käitumise parandamisel ja nende vaba aja sisustamisel ning Vesta kui grupivanema nimi oli loomulikult sees. Pealegi sai tema pioneerirühm nukumööbli valmistamise eest eriauhinna. Neid asju ei saagi enam ilusamini teha. Igatahes mitte 10—14-aastaste poiste ja tüdrukute poolt, keda aitab ja õpetab suurem tüdruk, kes ise alles seda asja õpib. Kurjad keeled räägivad, et Aadugi olevat kord töökojas nägu näidanud, kuid Vesta olevat lubanud ta puuliimiga üle valada, kui ta otsekohe ära ei lähe.

Üldse aga tuli see nukuasjandus hästi välja ja minul pole enam mingit põhjust häbenemiseks. Näitusel seisti ka minu rühma laste laua ees tükk aega. Seal ilutses kesksel kohal väike uisutaja oma helerohelises kostüümis, mille juurde kuuluvad pisikesed pruunid, vildist valmistatud saapakesed ja tillukesed hõbepaberiga kaetud uisud.

Samuti äratas imetlust Liki brigaadi poissnukk kogu oma moepoisi-garderoobiga ning Marelle väikesete kootud beebivarustuse laud. Kõige rohkem vist siiski ahhetati Tinka šeflusrühma pioneeride valmistatud peoriietuse laua ees. Seal oli tafti, pitsi, pärleid, karusnahkagi just nagu moepiltidel, ainult et kõik oli väikeses mõõdus ja seda veetlevam. Tegelikult on aga väga suur kunst teha riietuseks midagi kena ja koguni moodsajoonelist, kui mudeliks on harilikult väike punniskõhuline ning jäikade liigestega nukk.

Meeldivalt üllatatud olid küllatulnud vanemad ja muud külalised, vaimustatud olime sellest asjast meie ise kui «moeloojad» ning «juhendajad», vaimustatud olid pioneerid, kes kõike agaralt kaasa olid teinud, kuid kõige rohkem võis rõõmu lugeda nende nägudelt, kellele see kõik on tehtud. Praegu nad veel neid kätte ei saanud, kuna meie nukunäitus jääb koolivaheajaks külastajatele avatuks, kuid pärast vaheaega tuleb kohe auhindamine.

Tantsusaali uudistest on kõige suurem see, et Sven olevat algul kaks tantsu Annega tantsinud ja siis kuhugi jäljetult ära kadunud.

Pühapäeval, . . .

Jälle kodus. Vaheajal. Väikeõde on armsake. Kuid kui ma täiesti aus tahan olla, siis Marju ja Sass pole mulle sugugi vähem armsad. Võõrasema hoiatab mind tema suhtes ka natukene liiga ülearu. Just nagu ma ise ei teaks, et väikesi lapsi ei võeta kohe sülle, kui tullakse väljast, ja et käed tuleb ära pesta, kui tema juurde minna, ja et musitamine pole soovitav.

Nojah, siin ma nüüd olen jälle kodus, aga alles täna hommikul olin veel seal teises kodus ning siis olime kõik vagunis koos ja saime hirmsasti nalja ja käratsesime nii, nagu oleksime maailmas ainult meie.

Märkasin peagi, et Sven Purre mossitas minuga. Mul oli natuke piinlik küll ja kahjugi, kuid mismoodi mul oleks olnud võimalik asja heaks teha? Rongis, kui teisi ikka rohkem ja rohkem vahepealsetes peatustes maha läks ning meid lõpuni sõitjaid, juba üsna väheks jäi, läksin korraks vaguni vahekäiku akna alla. Sven tuli mulle järele. Ta seisis mu kõrval ja küsis tasakesi:

«Su pea näib täna terve olevat?»

Kummardusin kähku veel sügavamale ettepoole, nagu oleksin ma tingimata otsustanud kõik teeäärsed telefonipostid üle lugeda. Kuid ma ei usu, et talle oleks minu värvivahetus märkamata jäänud. Vastama ma ei hakanud. Mida ongi valetajal vastata? Sven küsis mulle lähemale kummardudes:

«Ütle, miks sa teed nii?»

Uh! Mul polnud üldse enam seda meelitatud tunnet, mis eile õhtul tema kirja lugedes. Oli ainult piinlik. Seisime kõrvu ja ma vaatasin hetkeks talle otse silma. Sattusin ta pilgust äärmisse segadusse ja vihastasin samal ajal oma segaduse üle. Püüdsin teha teist juttu:

«Ma pole sind veel kiitagi jõudnud. Sa tegid oma printsiosa toredasti,» naljatasin. «Sa oled ise ka paras prints.»

«Eks ole? Sa leiad ka. Mulle on seda varemgi öeldud. See on harjumuse asi, ma mõtlen. Mind pandi juba teises klassis printsi mängima.» Ka tema ainult naljatas, kuid midagi selles naljas häiris mind. Igal juhul on parem mitte ühegi poisiga peale Urma tegemist teha.

«Kadri, ma ju meeldin sulle?» Ükskõik, et seegi oli

ainult lõõpimine, kuid ma eelistaksin siiski teistsuguseid nalju. Mis peaasi — ka kui naljale ei oska ma niisugusele asjale vastata. Sven sai minu segadusest loomulikult jälle omamoodi aru ja tegi kähku ettepaneku:

«Sa pead mulle hüvituse andma. Lähme vaheajal kuhugi koos. Kuhu sa tahaksid minna?»

Püüdsin teha nägu, nagu oleksin ma väga harjunud niisuguste kutsetega, ja vastasin ükskõikselt venitades:

«Ei tea.»

«Ma ei tea ka, mis praegu kusagil on. Aga tead mis. Ma selgitan selle igatahes juba tänase päeva jooksul välja. Lepime nii, et saame täna õhtul kusagil kokku, siis vaatame, mis edasi saab või mis ette võtta.»

Juba täna? Oi ei, sellest ei tule midagi välja. Meil on Urmaga ammu kokku lepitud. Ja pealegi, mis lepinglane ma siis Sveniga õige olen? Noh, hea küll, kooliõde ja koolivend ja mänguprints, kuid sellest vist aitab.

Aga Sveni ilusad silmad olid korraga hoopis nagu paluvad või ma ei tea, mis neis niisugust oli, et kui ta mulle ettepaneku tegi, et läheksime vähemasti ülehomme raamatunäitusele, olin niisuguses kimbatuses, et ma keelduda ei söandanud, ja nii lubasingi temaga Kunstihoone ees kokku saada, et koos raamatunäitusele minna.

Alles kui me teineteisest jaama ees lahku läksime, taipasin, et oleksin pidanud talle kohe ütlema, et võtan Urma ka kaasa.

Nüüd ma siis istun siin ja hoian last ja mõtlen, mis ettekäändel ma saaksin endale ülehomseks vaba päeva, sest nagu ma aru saan, on võõrasema nendeks päevadeks, mis mina vaheajal olen, endale enam-vähem kõik vabad õhtud planeerinud. Kuid pisikese juures peab ilmtingimata keegi kogu aeg olema.

Parem ma ikka tõesti ei lähe. Svenile võib see aga isegi hästi mõjuda, kui ta raamatuid üksinda vaatab.

Esmaspäeval, ...

Niisiis, oma vaba õhtu sain ootamatult täna kätte. Tädi Elsa helistas, et tal on mulle teatripilet, ja tema ettepanekule võõrasema millegipärast eriti vastu ei seisa. Olin muidugi kangesti rõõmus selle võimaluse üle.

See oli «Tosca». Kas elu on maailmas tõesti ka niisugune olnud? Kui tollel lool poleks neid viise, seda muusikat, siis ma vist ei kannatakski vaadata.

Kui me vaheajal tädi Elsaga ringi jalutasime, tuli meile vastaspoolse jalutajate vooluga vastu ei keegi muu kui Sven Purre isiklikult koos ühe piltilusa tütarlapsega. Kui Sven mind maailma kõige sundimatuma kummardusega ning loomulikuma naeratusega tervitas, siis usun küll, et vastasin peaaegu samaga.

Kuid kui tädi Elsa minult küsis: «Kes see kena noormees oli?», siis ma millegipärast jälle punastasin.

«Sinu klassivend?» imestas tädi Elsa. «Pidasin teda vähemalt kahekümneaastaseks.»

«Jah, ta ongi. Ma ei tea ka täpselt, aga temaga olevat vahepeal midagi juhtunud, nii et ta koolis vist ei käinudki, või mis. Aga ta on väga andekas klaveril, ta...» Ma ei tea isegi, miks, kuid mul oli korraga tädi Elsale piinlik ütelda, et see ilus noormees on tegelikult lihtsalt mitu korda klassikursust korranud, nagu selle kohta öeldakse. Imelik — nagu peaksin mina tingimata oma koolivendade õppeedukuse eest kuidagi vastutav olema. Püüdsin sellepärast juttu kiiresti mujale viia ja küsisin omakorda tädi Elsalt:

«Aga kas teie meelest polnud see tütarlaps, kes temaga kaasas oli, haruldaselt ilus?»

Tädi Elsa vilksas korraks minu poole vaadata:

«Leiad sa? Mina arvan, et ta on peamiselt väga silmatorkavalt riietatud ja üldse on temas nii noore neiu kohta liiga palju kunstlikku.» Ning oma vaba käega kergelt minu käele patsutades lisas ta:

«Tead mis, tõeliselt ilusad on sinusugused kenad, tagasihoidlikud tütarlapsed.»

Kuid midagi hoopis teistmoodi tõeliselt ilusat elasin läbi viimase vaatuse ajal, seal, kus on aaria armastusest ja eluihast. Cavaradossi viimane laul.

Püüdsin kinni väga vähe sõnu, kuigi ma neid hiljem

tädi Elsa kaudu täiendasin. Kuid sõnad ongi seal ainult mingi abitu, kohmakas viibe: «...nüüd mahajäetult suren. Kuid ometi ma nõnda ihkan elu, kuis ihkan elu!» Nimelt nende sõnade meloodia on see, mis tabab otse elu tuksuvat südant. Tunned hetkeks, et oled kõige mõistmise piiril, et peaaegu midagi ei lahuta sind täiusest ja et ka sa ise oleksid valmis igal ajal oma aadete eest elu andma. Sellesama elu, mida alles nii kirgliku valuga januned...

Kui palju suurt, õilsat ja ilusat on maailmas alati olnud ja kui palju väikest, väiklast ning inetut seal vahepeal. Aga ometi januneb igaüks elu järele, armastuse järele, parema järele.

Imelik on siiski, et ka nüüd, meie elus, kus pole õnnel ees enam sugugi niisuguseid takistusi, taolisi jõledusi, nagu on selles vanas ooperis, et ka nüüd leidub õnnetuid olendeid! Või on see siis nii, et meile on antud ainult edumaa ja õnnetute endi rumalus, kui nad seda kasutada ei oska? Võib-olla oleme alles liiga taipamatud ega oska iseenda ehitatud õnnelikus maailmas alati õiget kohta leida?

Oh, kuidas ma tahaksin palju rohkem teada, kui ma tean. Võib mõtelda kõik ööd läbi, aga alati on vastuse taga uus küsimus.

Üks on igatahes kindel: iialgi ei tohi elu mänguga ära segada.

Kuidas mu vanaema ütleski? «...Naeruga ajate oma suurt õnne taga. Kuid elu? Elu on tõsine asi.»

Näärióöl, ...

...Kõige kummalisemal ööl aastas. Raadio tõi mulle uue aasta koju kätte. See algas Kremli kelladega. Olen saanud juba õige mitmes keeles uusaasta-õnnesoove. Tean nüüd, kuidas löövad mitmete maade kuulsad kellad! Igaüks saadab eetrisse oma «õnne uueks aastaks!».

Ja ma olen õnnelik! Ma ei tea isegi õieti, miks. Ma ainult olen.

On ju niisugune kummaline öö... läbi seinte, läbi põrandate, läbi akende, alt tänavasügavusest kostab mi-

nuni võõraste inimeste rõõm ja kajab vastu. Tänasel ööl ei olegi võõrast rõõmu. Kogu suur rõõm, kõikide rõõm on minu oma ja minu rõõmu jätkub kogu maailmale!

Oh, kui hea on olla! Tahaksin nii väga midagi suurt ja ilusat korda saata. Tahaksin olla kõigile hea! Tahaksin olla alati niisugune, nagu ma olen ainult mõnel üksikul hetkel.

Võõrasema ja isa läksid juba õhtul kuhugi uut aastat vastu võtma. Isa oleks tahtnud seda kodus teha, kuid võõrasema oli nii kärsitu. Tema pidi uuele aastale tingimata kuhugi poolele teele vastu tõttama. Küll oli ta ilus! Oi, kui ilus ta oli! Mina istun siin ja soovin, et ta aina veel ilusam oleks, et ta oleks õnnelik ja heas tujus, sest see on õnneks ka mu isale.

Meie aga oleme kahekesi beebiga kodus ja meil on kõike küllalt. Soojust, valgust, mugavust! Häid asju otse ülearu. Seinakellgi tiksub meile õnne ja terve öötäis rõõmsaid mõtteid on meie päralt!

Oota, mu väike õeke, las ma asetan su siia kuuse juurde, otse küünalde särasse, ja las ma jutustan sulle, kuidas see kõik oli. Ma jutustan selle veel kord läbi ja veel kord ja jälle uuesti...

Meie sinuga jäime kahekesi ja hakkasime ootama. Eks ole, sina ju ootasid ka? Miks sa muidu nii uudistavalt ringi vaatasid? Sa teadsid kindlasti, et ta tuleb. Võib-olla sina teadsid kindlamini kui mina. Sina vist ütlesidki esimesena: te olete sõbrad. Kõige suuremad sõbrad! Sa vist näisid juba sedagi teadvat, kuidas ma teda hommikul kohtasin ja rääkisin, et olen sel õhtul ainult sinuga kahekesi.

Oi, kuidas sa ootasid! Või olin see mina, kes ootas? Sa jälgisid oma voodivõrekese vahelt tõsiselt, kuidas ma panin kõik asjad, mis sinu ema kärsitust käest laiali olid lennanud nagu tiivulised olendid, nende pesadesse tagasi. Asjadel on hea oma kohal olla. Nad on siis nii rahulikud.

Siis tulin sinu juurde, tegin sulle pika pai. Sa lubasid tingimata hea laps olla, niikaua kui ma toast ära, sooja vihma all olen. Kahju, mu pisike kipras lilleke, et sind ei või veel sooja vihma alla viia. See on alati hea. See teeb isegi halva heaks, kuid hea teeb see veel paremaks.

Kui ma siis õhetavana, puhtana ja seebilõhnalisena tuppa tagasi tulin, tegid sa: «Läll-läll.» Arvasin kohe, et sa minuga rahule jääd. Ma ise olin ka rahul.

Siis nägid sa, pisike pilusilm, kuidas ma kapist võtsin oma õhtutaeva-kleidi. Kas jõudsid sa veel ära näha sedagi, kuidas ma seda endale ette proovisin? Panid sa tähele et ma nina krimpsutasin? Selles kleidis oli midagi võõrast. Sinna on jäänud raasuke kunagistest inetutest mõtetest ja need olid peene riidekoe rikkunud. Kleit polnud enam nii ilus ja ta roosa värv oli nagu võõra tütarlapse võõraste soovide värv. Ei seda küll täna selga panda! Kui üldse kunagi pannaksegi. Ära sellega!

Noh, aga nüüd sa juba nohistasid tõepoolest magada ja ma ei saanudki sinult nõu küsida. Arvan siiski, sa oled sellega nõus, et ma panin selga oma tumeda volditud seeliku ning valge tikandiga ja pitsäärisega pluusi. Kas sa kuulsid, õekene, kui ma laulsin sulle omatehtud unelaulu, millel oli tädi Elsa antud refrään: «...tõeliselt ilusad on... tõeliselt ilusad on...», ja kas sa pilgutasid natukene ripsmekesi, kui ma äkki kõvasti naerma hakkasin? Sa said kindlasti aru, et ma ei naera kellegi teise üle. Ma ainult mõtlesin seal, et kindlasti ei pane Urmas seda tähelegi, mis mul seljas on!

Enda üle on õnnelikul alati lubatud naerda. Õnnelikul, kes seisab peegli ees ja ootab...

Ei või olla, et ta korrakski läbi ei jookseks! Ma tean, neil on suur perekond ja niisugusel õhtul istub see pere ühise laua ümber ja keegi ei taha teisi äraminekuga kurvastada. Kõige vähem tahab hea poeg kurvastada oma ema. Ta on seal ja aitab uusaastarõõmul neile kõigile tulla.

Jajah, mu nohiseja nupuke, sina oled minu perekond. Meie sinuga ajasime üksinduse kohe ukse taha.

Kuid ta on minu sõber. Sa ei teagi ju veel, mis tähendab *kõige parem sõber*! Võib-olla peab mulle aitama seekord ainult tema mõtetest, nagu mulle on pidanud aitama möödunud kuudel tema kirjadest. Ta mõtted on sellel õhtul kindlasti minu juures. Vähemasti üks kordki.

Kui kell lõi juba kümme, otsustasin sellega leppida. Ma sain aru, et ta ei või oma väikeste juurest ära tulla, nii nagu minagi ei võiks enda oma juurest ära minna. Kuid ma ei saanud oma südant keelata. See oli erk ja rõõmus ja aina ootas. Tõotasin iseendale: kui ta tuleb, ei jäta ma edaspidi enam ühelegi tema kirjale otsekohe vastamata.

Olgu mul siis kuitahes kiire ja olgu ma haigegi. Temale saadan otsekohe vastuse, tingimata igal nädalal ühe kirja, nagu algul lubasin. Kui ta aga ei tule? Kui ta just ei tule, siis kirjutan ka, aga...

...Ja siis ta tuligi, nagu oleks ta mu ähvardused ära aimanud.

Kuule, pisike piripott, kas sa tundsid ta kohe ära? Noh, ütle ausalt. Ära hakkagi mind petma. Midagi sa ei tundnud, sest sa magasid siis, kui ta helistas ja ma talle ukse vahele vastu lendasin. Sa ei kuulnud ju sedagi, kuidas ta peaaegu esimese lausena ütles:

«Kui ilus sa oled, Kadri!»

Kuulsid sa? Kas sa üldse kuulsid, mis ta ütles? «Kui ilus sa oled, Kadri!» Sina ainult magasid ja nohisesid. Oi, sa mu pisike pudrunokk, soovin, et ükskord kauges tulevikus öeldaks sinulegi nii. Võib-olla öeldakse sulle seda nii sageli, et sa ei oskagi seda hinnata. Aga mina! Oi, mina võiksin sellest lendu tõusta!

Kas sa viimaks ärkasidki selle peale, kui ma naersin? Võib-olla sa siis kuulsid sedagi, kuidas ma ütlesin:

«Urmas, vaata, see seelik ja see pluus on minu enda tehtud. Absoluutselt kõik. Pitsid ka. Ära naera! Sa mõtled, et niisugune kitsas pitsiniru pole kõneväärtki. Aga seda on väga raske ja tüütu teha.»

«Ah niisuguseks sa oledki seal internaatkoolis muutunud.»

«Missuguseks, Urmas? Eputajaks — jah?» Ja me kumbki ei suutnud tõsised olla.

«Urmas, sa ära unusta — mitte kellegi teise ees ei julge ma niimoodi olla. Urmas, mul on nii hea meel, et sa siiski tulid. Ma teadsin kogu aeg, et sa tuled.»

«Jah, aga...» Urmas muutus tõsisemaks. «Mul pole kaua aega. Saad aru. Ma jooksin ainult korraks. Nad seal ju ootavad. Mina teen näärivana.»

«Ma tean, Urmas. Pole vaja vabandada. Mul on hea meel, et sa natukesekski tulid. Mina olen ka väikesega. Tule siia, vaata mu õde.»

Siis ma nägingi, et su silmad olid jälle lahti. Teine natuke vähem ja see tegi su näokese väga kavalaks. Nagu teaksid sa midagi. Urmas leidis — sa olevat k a väga kena. Ainult ka?!

«Noh, kas tead, teil pole kindlasti nii armast pisikest kunagi olnud!»

«Siiski, siiski.» Me vaatasime üle sinu teineteisele otsa ja miski ajas üha naerma.

Kas sa nägid siis, kuidas Urmas võttis portfellist kaks valgesse paberisse mähitud pakki? Võib-olla sa ei näinudki, sa hakkasid just siis natukene mossitama. Arvatavasti sulle ei meeldinud hästi see lugu k a'ga. Ma tean, ühelegi vähegi endast lugupidavale tütarlapsele see ei meeldiks. Isegi siis mitte, kui ta on tegelikult alles vähem kui kaks kuud vana!

«Näed, ma tõin sulle meie memme tehtud pühadesaia. See on hiigla hea. Sa maitse ainult. Teil juba niisugust pole».

Saad sa nüüd aru, väikeõde, miks Urmas on mulle maailmas kõige lähedasem olend? Just sellesama saiapooliku pärast, millest õhkus alles Urma kodu soojust! Kes teine terves maailmas oleks iialgi selle peale tulnud, et tuua mulle nääriõhtul oma memme tehtud sooja rosinasaia?! Ma sain aru küll, mida sa, väike kissitaja, mõtled. Sulle tuli nagu kiusu pärast võrdluseks Sven meelde. Niisugune prints! Seal peres arvatavasti polegi laual nii lihtsat asja nagu omatehtud sai. Neil kindlasti o s t e t a k s e pühad, aga Urma juures need t e h a k s e.

«See siin» — Urmas ulatas mulle kohe ka väiksema paki — «on sulle näärikuuse alla panemiseks. Pole küll teab mis, aga tegin selle ise...»

Võib-olla ma polekski seda kohe lahti harutanud, aga sina ju hakkasid nõudma. Ma ei teadnud siiani üldse, et sa ka uudishimulik oled. Kuidas peab sellest siis teisiti aru saama? «Näe-ee! Näe-ee!» Kindlasti tähendab see sinu keeles: näita! näita!

Vähemalt kadekops ma pole. Harutasin paki lahti. Sealt tuli välja Urma enda köidetud valgete lehtedega raamat. Siia kirjutan ma oma esimeste laulude sõnad. Oh, et ma neid ainult leiaksin! Niisama ilusaid nagu see raamat — lihtne hallikas linane köide, väikesed kuldsed tähtad peal. Kuidas ta oskas seda nii ilusti teha? Poes niisuguseid üldse pole. Esilehele on motoks kirjutatud: «Hele täht on laubal tal...»

Aga meil sinuga polnud Urmale midagi nii kaunist vastu anda. Oli ainult mingisugune tühine taskurätik,

äärepiluga. See oli küll ka minu enda tehtud. Hea, et seegi oli, aga sina muudkui protesteerisid. Taskurätikusse ju ainult nuusatakse! Ma saan aru küll, sina oleksid tahtnud Urmale vähemasti mootorratta kinkida, ja nüüd sa nutsid nii kõvasti, sellepärast et ei saanud oma tahtmist.

Kuid Urmas oli viisakam kui sina. Ta pani rätiku rinnataskusse edevalt kohevile ja tänas oma hallide silmade kogu säraga. «Ma pean nüüd minema. Muidu ma ei jõua, aga keskööl...» Ma ei kuulnudki, mis ta edasi ütles, sest ma kummardusin parajasti sinu kohale, kuna sina karjusid, pisike hambutu punane suu pärani, ja olid nii naljakalt inetu, et mul sinust hale hakkas. Sellegipoolest ma tean, mis see oli, mis ta mulle ütles. Südaööl, kui kell lööb kaksteist, mõtleme teineteise peale ja soovime head uut aastat. Vaat mis see oli.

Nagu ma saaksin üldse millelegi muule mõelda!

Aga ma ei saanud teda mitte välja laskmagi minna, sest pidin ju sind lahti harutama. Oi sind küll! Kas sul oli vaja just siis märg olla? Ja kui olidki, kas sa siis ei võinud veel natuke kannatada? Aga ei, sina ei mõista veel viisakat kannatlikkuse kunsti. Nii pisike, nagu sa ise oled, nii pisike on ka sinu kannatus. Alles siis jäid sa vait, kui ma su uuesti kuivalt sisse pakkisin.

Mulle tundus, et sa isegi käskisid mul siis ennast hoolega kinni katta ning minul aknale minna, aken avada ja alla tänavale vaadata. Muidugi, ainult sina oma mõttetarga näoga võisid seda teada, et Urmas seisab tõepoolest laterna valgussõõris ja vaatab üles meie aknasse, mind märgates aga lehvitab, ja midagi valget on tal käes.

Niisiis, päris asjata sa pahandasid ennist minuga taskurätiku pärast.

Oi, väikeõde, sa ei teagi, kui õnnelik sa olid oma esimesel nääriööl! Kui sa kord suureks saad siis ma jutustan sulle sellest. Meie kahe nääriööst ja kõigest, mis siis juhtus ja oli ja mis ei juhtunudki, vaid oli niisama. Oli, nagu on kõik hea maailmas.

Kesknädalal, ...

«Beebi ei taha nii suurt valgust», «Oi, kullakene, keera raadio tasemaks, beebi ei taha seda. See pole ta närvikavale hea», «Beebi tahab natukene sülle. Võta siis», «Beebi tahab aknast välja vaadata, mine temaga akna alla» ja nii edasi, lakkamatult nii edasi samas vaimus. Ikka ja jälle kõik see, mida beebi tahab või mida beebi ei taha. Nagu poleks mul beebiga juba ammu omad saladused ja nagu mina ei teaks beebidest üldse midagi.

Küll on ikka hea, et beebi ei oska veel kuud taevast tahta. Mina ei tea tõesti, kes meist peaks siis sellele järele ronima.

Kuid üldse, miks peaks teda Beebiks hüütama? Beebi pole ju kellegi nimi. Muidugi, ega selle beebi pärisnimegagi kõik korras ole, aga kui see kord pandi, siis minu meelest peaks seda vahel ikka ka tarvitama. Isegi kassi ei kutsuta ainult Kassiks.

Fleur! Panna eesti beebile inglise romaani järgi prantsuse nimi ja seda ise siis mitte kasutadagi! See on nii võõrasema moodi. Kõigele lisaks nimi, mis näeb tunnistusel välja Fleur, kõlab tarvitamisel Flöör ja tähendab lihtsalt lille. Milleks nii palju keerdusid? Kas siis tõesti flöör kõlab paremini kui lill? Mina küll ei leia. See tuleb kõik sellest, kui inimene nii vähe häid raamatuid loeb. Ja kui mu võõrasema nüüd rohkem ei jõuagi, mis ka võimatu pole, siis võib karta, et ma kord ehk saan endale veel näiteks Soamesi-nimelise venna!

Siiski, kõige meelsamini võtaksin ma selle siia äraeksinud lillekese endaga kaasa. Mul jätkus isegi taipamatust võõrasemale niisugune ettepanek teha. Ma ohkasin kuidagi nii:

«Kahju, et meil Fleuriga nii suur vanusevahe on. Kui tema ükskord internaatkooli tuleb, olen mina sealt juba ammu läinud, või...» Võõrasema katkestas mind pahase jahmatusega.

«Hulluks hakkad minema või? M i n u laps internaatkooli! Milleks tal siis sinu arvates mina ja isa oleme?»

Ma ei tea, ta vist ei mõtelnud enne hoolega järele. Ta ei püüdnud seda isegi mitte hiljem parandada ega naljaks ajada. Mina aga hingasin seitse korda sügavalt sisse

ja välja ning pidasin hinge kinni, nii et kops ähvardas lõhkeda, kuid... Oi, kauged joogionud, kui lihtne pidi teie elu olema, kui juba seesugune asi teid aitas!

Aga lõppude lõpuks ei tohi ma unustada, et võõrasema on siiski minu heaks väga palju teinud ja tema tütar on ikkagi mu ainuke õeraasuke.

Kesknädalal, . . .

Sain täna juhuslikult meie poes Likiga kokku. Ta teatas mulle esimese uudisena, et sõidab juba homme internaati tagasi. Minu imestuse peale ütles ta ainult: «Ah, meil on kodus niisugune olukord.»

Olin selle lause peale ette valmistatud millekski hoopis muuks, kui korraga Liki, kes üldse palju endast (veel vähem oma kodust) kõnelnud ei ole, hakkas mulle jutustama oma elulugu. Tal on isa ja ema mõlemad surnud. Tal on kasuvanemad. Olin seda kuuldes vist mingisuguse erilise näoga, sest Liki ruttas kohe selgitama:

«Oh, ära kujuta ette, et sellepärast. Mu kasuvanemad on paremad kui paljude teiste pärisvanemad. Kasuisa on tegelikult mu emapoolne onu. Me kodu sai pommitabamuse. Isa ja ema läksid korraga. Meie olime maal vanaisa ja vanaema juures. Vanaema suri samal aastal. Jäime kõik neljakesi — õde, vend, mina ja vanaisa — onu kaela. Siis onu abielluski meie kasuemaga. Kui sa teaksid, missugune ta on! Kord küsis üks tark temalt, kas ta endale pole ka lapsi tahtnud. Sa oleksid pidanud siis ta nägu nägema. «Kelle need siis sinu arvates on? Või e n d a l e tahtnud? Arvad, et need määrati mulle seadusega? Just neid ma tahtsin endale.» — Oi, tead, see oli niisugune maru jutt, et selle oleks pidanud makile võtma. See kuluks vahel mõnele vagatsejale ette lasta. Ja tead, mis talle kõige rohkem rõõmu teeb? See, kui mõni võõras, kes asjast midagi ei tea, leiab, et keegi meist on tema nägu. Muidugi kutsume teda emaks.

Sa peaksid teda kuulma, kui ta mõnikord tujju satub ja oma elulugu hakkab jutustama. Raamatutest sa juba niisugust ei leia. Kodanlik vangla, põgenemine ja enda varjamine. Kõik see on nii põnev, et sa kuulad söömata.

Sa tule kunagi meile, siis näed ise. Õde kirjutabki tema lugusid üles. Õde on mul teistsugune. Luuletab ja puha. Sina peaksid temaga hästi sobima. Üldse õel pea jagab. Aga kasuema ei tee meil vahet. Võib-olla venda hoiab natuke rohkem, sest vend on mul invaliid. Sattus väiksena miini otsa ja jäi ühe jalaga. Kasuema treenib teda. Ta oli kunagi ise kõva sportlane. Nüüdki veel käib võrku mängimas. Sellepärast minagi ju spordiga... Muidugi, parem oleks, kui mu pea midagi kavalamat jagaks, kuid tema tunneb head meelt nii minu esikohtadest, õe luuletustest kui ka venna valmistatud raadiovastuvõtjast...»

«Mis sa siis ennast nii maha teed, sa ju joonistad haruldaselt hästi,» pistsin kiiruga vahele ja olin kogu sellest toredast perekonnast vaimustuses. Olime juba ammu poest väljas, aga seisime ikka tänavanurgal ja jätkasime. Naljakas — koolis, kus me olime ööd ja päevad koos, et sattunud me kordagi niisugusele jutuajamisele, ja nüüd korraga! Sain teada, et neil kodus on üsna kitsas. Töötegijaid kaks, aga tahtjaid kuus. Liki räägib sellest kõigest nii lihtsalt ja asjalikult, et see tundub peaaegu nagu mingi hüvena. Ta on kodus pere pesu pesnud, nõelunud, paiganud, lappinud kõik, mis vaja, ja nüüd käed lihtsalt sügelevad uue töö järele.

«Tead, ma ei salli üldse niisama vedelemist,» lisab ta otsekoheselt ja teeb mulle sealsamas ettepaneku: «Tule kaasa. Mis sa siin linnas teed. Aitab präänikusöömisest ja lakkevahtimisest. Intris oleks tohutult palju teha. Ma mõtlesin järele. Kaua me ikka seda uue maja valmissaamist ootame. Tegelikult ta meie jaoks ei jõuagi enam valmis saada. Kuulsid, kasvataja arvas sedasama. Võtame parem kätte, teeme ise omade jõududega meie ruumides üks põhjalik puhastus ja kerge remont. Ma mõtlesin järele. Seal saab üsna mitu asja ümber paigutada ja mugavamaks teha. Praegu oleks paras aeg. Vestaga ma juba rääkisin enne äratulekut. See ei lubanud koju minnagi. Marelle saame igal ajal kätte. Mõned tüdrukud veel, ja kaader missugune! Võtame näiteks laed...»

Nüüd juba läks tuliseks aruteluks sanitaar- ja ma-ei-tea-mis-remondi võimaluste kohta, mis meie grupis teha annaks. Vähemalt üldruumis. Meie juttu sigines üks ääretult võluv sõna — k u j u n d u s. Pidasin seda ainult mingiks suureks kunstnike ja näituste ning väljapanekute

sõnaks, kuid õieti on igas tavaliseski elamises nii palju *kujundada*! Likis on ikka kõva annus kunstnikku, kuigi ta seda ise ei usu, ja tema pani minugi fantaasia sealsamas tänavanurgal seistes tööle. Vehklesime nagu kaks tuulikut vastamisi, kätega jaanuaripakasesse õhku joonistades. Endalegi märkamatult olin end sisse mässinud. Korraga tundsin kõige ebatavalisemat, kõige ebaloogilisemat tunnet, mis olla võis, — kojuigatsust internaadi järele! Sealse iseseisvuse, võimaluste, kaaslaste järele.

Reedel, . . .

Poisid, need muidugi, kes vaheajaks siia jäid, on vahepeal liuvälja korda teinud. Kui Entu mind hommikul kooliõuel nägi, kergitas ta imestunult kulme ja isegi *mütsi*!!!

«Ohoo, Nuku ka juba tagasi. Tere hommikust!»

Ta nimelt hüüab mind sellest kunagisest «nukukooslekust» peale ainult Nukuks. Võin muidugi õnne tänada, et mul ei tulnud seekord midagi näiteks põllumajandusest rääkida: võimalik, et ta mind sel juhul hüüaks nüüd Kaalikaks.

Aga uisutada on ikka tore. Ülitore!

Esimest korda jääle pääsedes olin nagu arust ära. Väikesed ka. Nad pidid mu peaaegu pikali rebima. Kellele aita uiske alla, keda hoia käest kinni ja tee «kelku», keda aita üles tõusta ja kellele puhu peale. Isegi väikesed poisid rabelesid millegipärast just meie ümber. Uisutee oli kõik linnas elavad internaatlased kokku meelitanud.

Sassile aga muudkui näita, kuidas sa pöörad, kuidas sa teed ülejala jne. Ega ma selles osas kade ega tagasihoidlik ka ei olnud. Oli ometi midagi, mida ka mina oskasin oma ihuliikmetega teha. Lõikasin niisuguseid poognaid ja kaheksaid üksteise otsa, et isegi Entu mind vahtima jäi. Ma ei ütle, et see mu jalgu raskemaks oleks teinud.

Ilm oli ka nagu eraldi tellitud. Kõik ümberringi, iga oksaraag, kulmukaar ja juuksetutt oli härmasuhkruga üle puistatud. Ootamatult värvis päike üheainsa pika kiiretõmbega koolimaja seinad ja jää meie jalgade all

hõõguvroosaks ning igasse jäljelohku eemal lumes valas midagi sinist. Niisugust sinist, mida üheski värvikarbis ei leidu.

Jalgade küljes polnud mitte uisud, vaid tiivad! Oi, missugune rõõm! Rõõm liikumisest! Võimest! Rõõm vabadusest! Rõõm kõigest. Kuidas küll niisugune rõõm ühe juurest teise juurde ringi kukerpallitab ja kõiki kaasa haarab. Ta teeb pahura lahkeks ja vaenlasegi talutavaks.

Ma koguni võtsin Entu väljakutse vastu. Kui me kaheteistkümnendat ringi lõpetasime, ütles Entu: «Ometi üks tüdruk, kes ei lase ennast kogu aeg nagu kotti taga vedada. Kes sõidab ise.»

Ta unustas Liki. Kuid ega ma uiskudel vist Likist väga palju maha jäägi. Üldse, me hakkame Likiga paljudes asjades sobima, kuigi oleme tegelikult väga erinevad. Ma jutustan, kuidas üks asi temaga oli.

Hakkasime kohe esimesel tagasijõudmise päeval toalagesid pesema. Liki ühte, mina teist. Juba esimese tunniga jäin Likist lootusetult maha. Pidasin siiski lõpuni vastu. Terve öö läbi mind nagu poodi, ja järgmisel hommikul hakkas kael keerdu kiskuma, kui ma ainult mõtlesingi ülespidivaatamisele. Kui me söömast tagasi tulime ja Liki kohe lae alla ronima hakkas, pugesin mina ettevaatlikult voodisse. Hästi vilets tunne oli, kui ma ainult meenutasin seda, kuidas teised kõik on praegu kodus, isade-emade hoida ja hellitada, aga mina olen siin nüüd nagu mingi vabatahtlik galeeriori.

Tõmbasin teki üle pea ja otsustasin ennast korralikult välja magada. Liki tuli ja tõmbas mult teki ära. Vihastasin. Aga ma ei jõudnud veel ühtegi tigedat sõna ütelda, kui tema hakkas minuga riidlema. Nii jah. Tema minuga. Jäin kuulama, mis sealt siis tuleb. Tuli aga üpris palju.

«Mis sa siis hakkasid, kui sa nii vedel oled.» Oi, kui vastik sõna — vedel! Vedel? Aga võib-olla on mul mingisugune kaelanärvi või lihaste põletik — ega siis muidu seal lausa põleks. Liki aga ristis mind edasi. Nina krimpsutada ma oskavat küll, aga kui peab ise midagi oma kätega tegema, siis kohe hakkavad närvid põlema! Kas siis mina olevat ka niisugune, et muudkui teised tehku. Endal on aga kahju ennast natukenegi teiste eest liigutada. *Seda* polevat ta minust küll uskunud. Ja mis kõik veel.

Noh, see oli juba liig mis liig. Kas selles on siis asi? Igaüks pole ju nii treenitud ja tugev kui tema. Näis äkki, nagu häbeneks Liki ise oma ägedust, sest ta ütles ootamatult naeratades:

«Mis sa ajad. See valu läheb ju üle, kui sa jälle liigutama hakkad. Mul on kogemusi. Kui pole tükk aega treeninud, siis on esimesel korral ikka üsna vastik. Aga pärast hakkab seda rohkem meeldima. Usu. Tule tee ainult korraks proovi. Natukenegi. Tee algul hästi aeglaselt. Jõudumööda. Kui ma oma laega valmis saan, tulen sulle appi. Täna peaks igatahes katsuma lagede valgendamisega lõpetada. Muidu ei jõua kuidagi. Homme, kui Vesta tuleb, tahaks tingimata juba seintega alustada.»

Muidugi ajasin end jälle lae alla. Kuid midagi ei läinud k o h e üle. Ainult et ma ei teinud sellest enam välja. Üldse on sihuke kriidilödiga sodimine, ja veel ülespoole, üsna raske asi. Meil käis ju kõik niisuguse «isetegevuse» korras. Ka vahendite hankimisel tuli leidlik olla. Kriidiks kasutasime hambapulbrit ja töökojast norisime natuke liimi sekka. Ei taheta ju niisuguse hädaabi-remondi peale suurt kulutada, kuna kõik elavad siin lootuses uuele, toredale internaadihoonele. Kuid meie eeskuju on ilmselt teisigi nakatanud, sest isegi Entu olevat hakanud oma grupis midagi taolist korraldama nagu meie siin.

Laupäeval, ...

Hurraa! Saime kaks potsikutäit põrandavärvi. Pesuruumi põranda võõpame niisiis üle. Aknaraamidele ja ustele aitab korralikust küürimisestki. Liki ja Vesta otsustasid eile õhtul kindlalt pärast kooli lõpetamist minna kaheks aastaks kuhugi ehitus-remonditöödele ja mina kaalun tõsiselt, kas mitte nendega kampa lüüa. See on niisugune töö, kus tööpäeva lõpuks midagi otsekohe ka n ä h a on. Üldse on kõikidest inimlikest sõnadest vist kõige sisukam sõna e h i t a m a!

Tegelikult on kole palju kohti, kuhu tahaksin kohe pärast kooli lõpetamist minna ja ise käed külge lüüa. Kuigi lõpuni on veel palju aega. Poolteist aastat! Võibolla tehakse kõige huvitavamad tööd vahepeal meie eest

ära. Noh, muidugi mitte kõik, ja pealegi tuleb uusi ning veelgi huvitavamaid kogu aeg juurde.

Ah jaa, mis ma siis veel ühel õhtul tegin! Rääkisin pimedas toas enne magamaminemist ühel südamepuistamise tunnil Likile ära, miks ma tantsuõhtutel ei käi. Liki laskis selle peale ehtsat vahekohtunikuvilet:

«Ei, kas ikka tõsiselt? Selle peale ma poleks iialgi tulnud. Ise oled uiskudel niisugune meister...» Mu pihtimuse otsene tagajärg on see, et igal õhtul veab Liki mind nüüd mööda lubjalaigulist esikupõrandat ringi, ikka üks-kaks-kolm, üks-kaks-kolm vastavalt mingile tantsurütmile. Valssi ma juba foksist eraldan. Kõige lihtsam on minu arust tango. Seal jääb aega jalgade peale mõtlemiseks ka. Sass leiab igatahes, et on äärmine ülekohus lasta tantsuõhtule alles seitsmendast klassist alates. Temal lähevad kõik lipsid, tipsid, sambad, carrambad, rumbad — ja mis kõik veel — niisuguse lihtsuse ja kergusega nagu sündinud tantsumeistril. Ainult partneriks on tal meie praegustes harjutustundides suur lubjapintsel.

Üldse tegin ma aga ühe arstiteadusliku avastuse. Ülepingutatud lihaste valu vastu on kõige parem abinõu — tantsuharjutus. Võib ka uisutamisega proovida. Viimane mõjub eriti hästi tõrksusele kalduva hingeelu puhul.

Nii hea ja lõbus pole mul siin veel olnud kui need päevad ja õhtud. Lobiseme tüdrukutega poole ööni. Magame kõik ühes toas koos. Plaanitseme pööraseid asju! Ainult et vaheaaeg hakkab otsa saama. On jäänud veel kolmkümmend kaks tundi uue poolaasta alguseni. Teha on veel palju, aga tehtud on siiski rohkem.

No ma tahaksin tüdrukute nägusid näha, kui nad muist juba homme tulema hakkavad!

Kesknädalal, ...

Tüdrukud ei tahtnud algul uskudagi, et meie ise kõik tegime. Selge on muidugi, et kui kasvataja poleks meid nõu ja jõuga aidanud, siis poleks siin praegu seda, mis on. Selle kohta võib küll vabalt ütelda k o d u! Esimesel õhtul tegime piduliku grupitunni. Igaüks pani lauale, mis ta kodust kaasa oli toonud või kodust saadud rahadega ost-

nud. Oi neid plaane, mis siin esimesel õhtul peeti! Kõige tähtsam oli otsus võita järgmisel poolaastal gruppidevahelisel võistlusel absoluutne esikoht! Nii et — tulevaks aastaks saaksime klaveri oma gruppi. See on nii kaua poiste seitsmendas olnud, et nad on hakanud seda juba oma isiklikuks varaks pidama. Oleks juba ülim aeg neile meelde tuletada, et klaver on tegelikult ikkagi internaadi rändpreemia, mis on ette nähtud poolaasta kaupa parimale grupile. Meie pole sellest siiani unistamagi hakanud, sest meie ja seitsmenda vahel sibab harilikult üsna võidukalt veel poiste üheksas. Ei tea, mis imeväega need poisid sellega hakkama saavad? Tuleb meeles pidada ka seda, et kasvataja Siimson on olnud siiani seitsmendas grupis. Nüüd on ta aga ka meil. Võib-olla tuleb temaga koos ka esikoht meile.

Igal juhul on vähemalt praegu meie juures nii puhas ja kena, et parem ei saagi enam olla. Kuna me oleme seda kõike ise teinud, siis tunneme ehk selle hoidmise vastu ka rohkem huvi. Meie küll, kes me asjast oma kätega osa võtsime. Kõige rohkem võib seda muidugi Sassist märgata. Tema muud ei teegi, kui hiilib teiste selja taga ja valvab. Niipea kui vähegi midagi märkab, kergitab lõuga ja õiendab:

«Mis paberid sul siia lauale on jäetud? Sa vaata ette, meil on siin k o r d, aga mitte nii kui sinul kodus.» Või jälle: «Miks sa juukseid põrandale kammid? Sinu karvade pärast me võime klaverist ilma ka jääda. Sul on ükskõik, jah?» Või koguni kurjalt: «Kas sina värvisid põrandat? Ah? Ei värvinud! Siis ära roni kingadega teiste värvitud põrandale.»

Üldse on nii, et kui ainult Sassi juttu kuulata, siis võiks mulje jääda, nagu oleks tema kõik siin üksipäini teinudki. Kuid salata ei saa, et oma väikeste sitkete käte ja suure energiaga aitas ta meid tõesti tublisti. Nüüd kaitseb ta sama innuga oma ja meie tööd ning püüab kõigest jõust klaverit meie poole üle tirida. Kui meil ainult tervelt pooleks aastaks seda esimeste päevade indu jätkuks! Siis oleks klaver järgmisel poolaastal tingimata meie. Kohtki on meil tema jaoks valmis. Seadsime siin nüüd hoopis teisiti sisse. Riidekapi tõstsime esikusse. Sellega sai siia rohkem ruumi ja põrandavärv püsib nüüd paremini alles, sest kapi alatise edasi-tagasi nihutamisega oli kulunud mitte üksnes värv, vaid puugi seal all. Toa jagasime omatehtud kerge sõrestikseinaga pooleks. Puitmaterjali saime ehituse juurest ja paberiosa maalisid Liki ning Marelle lihtsaid nägusaid lastetoapilte täis.

Nii jääb meil ettepoole pesuruum ja tahapoole elutuba. Seinakapi uks on vaibaga kaetud.

Loodetavasti aitab see meie hääli summutada enne poiste poole jõudmist. Kõige parem summutaja on siiski teadmine, et võib kosta. See on meie keskel tänuväärse töö ära teinud. Üheks teguriks on kujunenud ka hea käitumise võistlus, mis toimub küll pioneeride ja oktoobrilaste vahel, kuid mille järelevalve ja lõpptulemuste otsustamine on meie käes. Ei saa ju ometi ise ebaviisakalt rääkida või jämedalt käituda, kui pead valvama selle järele, et väikesed viisakalt käituksid.

Üldse hakkab meil siin kõik juba nii ilmet võtma, et klaver otse peaks siia tulema. Pealegi on meil grupis mitu inimest, kes sellega ka midagi teha oskaksid ning tahaksid: Tinka, Aina ja natukene isegi Marelle. Ootamatult ohkas meie seekordse arutluse korral Marjugi:

«Siis hakkan mina ka klaverit õppima. Ma nii kangesti tahan!»

«Sina!» põlastas Aina. «Kes sind siis õpetama hakkab?»

«Aga Sven hakkab, kui ma palun.» Marju põsed lõid õhetama. Sass, kes kõrvalt oma sõbratari jälgis, pöördus nüüd kähku Aina poole:

«Mis sa siis mõtled, et ainult sina võid? Päh!» ning uuesti Marju poole: «Just hakka. Näita sellele plõnnijale! Ainult et poleks miskid ooperid või mis. Võib-olla ma ise hakkan ka. Ma praegu veel ei tea,» kuulutas ta lõpuks tähtsalt kulme kibrutades.

Niisiis pianiste kui palju! Ainult et esialgu pole meil veel klaverit.

Neljapäeval, . . .

Täna hommikul tegi direktor veerandi alguse puhul traditsioonilise üldkoosoleku. Rääkis meile eelmise veerandi õppetööst, parimatest klassidest, eesrindlikumatest õpilastest igas klassis, mahajääjatest jne.

Gruppidest oli endiselt esimesel kohal poiste VII ja

teisel (sellelsamal, millel mõnikord ka meie oleme olnud) jälle poisid IX-st. Ning alles kolmandal kohal olime meie. Kuid ega seegi ole kõige halvem, sest on veel olemas üheksa gruppi peale meie. Kõigele lisaks kiideti meid veel eraldi. Meid seati kõikidele eeskujuks oma isetegevusliku remondibrigaadiga ja kõige rohkem kiideti meie komsomoligrupi suurepärast (see sõna pole minu välja mõeldud, vaid meie direktori enda öeldud!) algatust oktoobrilaste ja pioneeride eest hoolitsemisel ning tööd nendega.

Sealsamas jagati välja ka meie nukunäituse eksponaadid väikestele kuni viienda klassini. Esimese parima käitumisega väikese tüdrukuna nimetati muidugi meie Marjut. Lisati ka kohe tema hooldaja Vesta nimi. Meie grupist sai auhinna veel Liki hoolealune Reet. Poistele jagati auhindadeks lauamänge. Kui Marju oma auhinna järele läks, piilusin salaja Sassi. Too istus näoga, nagu võiks ta iga silmapilk selgest ükskõiksusest vilistama hakata, ja kõigutas kuuldava kolinaga oma rahutuid jalgu tooli all.

Õhtul grupis, kui kõik väikesed (ja suuremadki) ninapidi nukkude ümber koos olid ning iga uue kleidikese, mantlikese või pesutükikese juures valjusti imestust ja kiitust jagasid, istus Sass magamistoas. Kui ma vaatama läksin, oli ta upakil voodis ning joonistas midagi suure hoolega oma vanasse joonistusplokki. Astusin ettevaatlikult lähemale. Nägin, et ta oli parajasti ametis mingisuguse looduses mitteesineva looma saba kallal. Sellel loomal oli kõrvitsataoline kõht, hobuse pea, lehma sarved ja rebase saba, jalad aga olid all igaüks isejämedune. Seda erakordset meistriteost saatis nüüd tõepoolest ulakas vile. Kohe minu järel tuli ka Marju magamistoa uksele ning kutsus Sassi. Sass vastas hooletult, et tal hammas valutab, ja tegi oma elajaloomale suure tiiva keset selga. Kui Marju oma seletamatu poolpaluva-poolvabandava pilguga lähenema hakkas, kägardas Sass lehe kiiresti kokku ja viskus voodisse pikali. Muidugi oli Marju see, kes oma auhinnanuku koos kahekümne nelja riietuseseme ning mööbli ja muu varustusega Sassi voodi peale laiali laotas ja õhinal ning innuga seletusi andma hakkas.

Mul oli Sassist kahju. Hea käitumise eest polnud ta muidugi midagi ära teeninud, aga ometi on ta millegagi ära teeninud vähemalt oma väikese sõbratari ja minu

armastuse. Seal ta nüüd külitas ja piilus vastu tahtmist Marju varandust. Üks tunne takistas teda rõõmu tundmast ja teine tunne takistas põlgust avaldamast ning nii kujuneski välja pimesikumäng kahe sõbra vahel, kus üks oma suures õnnes ja õhinas ei pannud tähele teise «valutavat hammast».

Hiljem pesuruumis oli Sass jälle see, kes kõige agaramalt teistele meelde tuletas, et vesi, eriti seebivesi, kui seda seintele pritsitakse jätab sinna jäljed ja et need, kes ise midagi pole teinud, ei saa niisugusest asjast aru, muudkui pritsivad ja määrivad. Ta toon oli seekord veelgi pahuram. Ei leidunud aga kedagi, kes Sassile mõnda asja tema enda üsna hiljutisest minevikust meelde oleks tuletanud. Ka mitte Aina.

Praegu magab Sass juba hulk aega õiglaseund. Magavad teisedki. Kuid kui ma natukese aja eest öökapi sahtlist tinti toomas käisin, vaatas Marju veel pärani silmi õhku ja ta põsed olid tulipunased. Jõudsin juba kohkudagi. Kui ma ta kohale kummardusin, hakkas ta mu kaelast kahe käega kinni ja hõõrus oma pehmet sooja põske mingi jäljendamatu õrnusega minu oma vastu.

Võin selle peale mürki võtta, et maailmas pole ilusamat valgust kui kaks põlema ununenud laternat õnneliku lapse silmis. Pistsin talle oma viimase järelejäänud kommi suhu ja kohendasin vaipa ta ümber. Ma ei jõudnud veel sulepead täis pumbata, kui uuesti pilku Marjule heites nägin, et ta oli äkki, ühe kõige ilusama mõtte pealt uinunud, käsi tihedalt põse vastu, nagu hoiaks ta mingisugust vallatut õnne oma naerulohukeses kinni.

Esmaspäeval, . . .

Juba teine nädal pärast vaheaega, kuid ma pole ikka veel jõudnud kõiki vahepealseid asju kirja panna. Kõigepealt (see pole küll sündmus, vaid pigem mittesündmus), Sven Purre pole siiamaani vaheajalt tagasi tulnud. Kuulduste järgi olevat ta haige. Esimestel päevadel hakkasin juba kartma, et ta jäägi mind sinna Kunstihoone ette ootama.

Sellest suurem sündmus on muidugi see, et poiste VII

sai endale uue kasvataja. Koguni meesisiku. Soovime õnne! Kasvataja Siimson olevat ise soovi avaldanud lõplikult meie gruppi üle tulla, kuna meie endine kasvataja ei tule enam tagasi. Isegi Tinka näis sellesse üsna heatahtlikult suhtuvat.

Aga häda ja õnnetus tuli meile M e l i t a näol, kes meie gruppi üle toodi. Nagu oleks meie grupp siin mingi kariskoloonia! Juba üksi selle operatsiooni ettevalmistus oli ääretult valuline. Üldkoosolek. Nõupidamine. Keda meilt Melita vastu välja vahetada? Kõik käed tõusid üksmeelselt Aina poolt. See ei läinud aga läbi, sest Aina ema on oma ainsa võsukese eraldi just Siimsoni hoolde usaldanud. Kasvataja ettepanekul otsustati Melita nimelt meie magamistuppa panna. Järelikult pidime meie oma toast vahetusohvri andma. Jäime kõik kaheksakesi vait. Keegi väiksematest nimetas Sassi. Sassi lõug kerkis nagu võitlusrelv.

Ei, siiski mitte. Mitte mingil juhul! Seda ei ütelnud üksi mina. Korraga oli Sassil külluses kaitsjaid. Isegi Vesta! Sassi silmad rändasid sel ajal hoolega mööda seinu ringi.

Kõik see oli ju väga hea, kuid probleem ise seisis meie ees endiselt lahendamata.

Äkki leidus vabatahtlik! Marelle! Ainult Marelle võiski sellega hakkama saada. Ükski hääl ei tõusnud tema keelitamiseks. Ometi on see ebaõiglane, sest ma tean niisama hästi kui teised, et ega Marellegi ise minna ei taha. See on tal ainult niisugune seletamatu headusemaania. Miks see ometi tema juures sellisena tundub? Ta sai veel sellegagi hakkama, et püüdis meid «lohutada»: tema hakkavat nagunii seal grupis ainult magamas käima. Ülejäänud aja kavatsevat ta igal juhul meiega olla.

Selles oli midagi haledat ja piinlikku. Isegi Anne ei paistnud kohast sõna leidvat, ei ühes ega teises suunas. Tegin hilinenud katse pakkuda ennast kui kõige viimast siia gruppi juurdetulijat. Selle peale tõusid protestihääled: «Kuskile sa ei lähe!»

Jah, aga Marelle? Imelik asi on see kollektiiv ikka küll. Mõnikord mõtled, et see on olemas ainult õpetajate ja kasvatajate juttudes ning ajalehes ja raamatuis. Aga siis on ta su ümber ja teeb otsuseid. Ühiseid otsuseid

üksikute kohta! Ning äkki kuulub väike, alati pahandust tekitanud Sass sellesse kollektiivi palju rohkem kui kuni ohvriteni abivalmis Marelle.

Missuguse loogika alusel see küll toimub?

Reedel, . . .

Kui Sass täna õhtul midagi põlle all varjates tuppa hiilis, oli mulle otsekohe selge, et tal on mingi saladus ja midagi erakorralist käsil. Hakkasin teda jälgima.

Sass läks hooga teiste juurde mängunurka. Seal käis parajasti moenäituse mängimine. Näis peaaegu, nagu tahaks Sass seekord kaasa teha. Sellegipoolest seisis ta tükk aega teiste selja taga, vahetpidamatult niheldes ja ennast kehitades, nagu võiks ta paigalseismisest rooste minna. See kestis seni, kuni Marju teda märkas ja enda kõrvale ruumi tehes Sassi mängima kutsus.

Too raputas pead, kuid ütles sealsamas: «Näita mulle, palun, seda roosat volangidega kleiti.» Sassi «palun» ja kogu ilme kõnelesid millestki erakordsest. Marju oli Sassi lähenemisliigutuse üle silmanähtavalt rõõmus ja hakkas kiiruga karbi põhjast oma nuku kõige kaunimat kleidikest otsima. Seda üle õla Sassile ulatades oli ta ilme siiski pisut ebalev, nagu oleks ta tahtnud lisada mõne hoiatuse, kuid taktitunne keelas tal seda teha.

Sass kahmas roosa topsukese pihku ning seda igast küljest silmitsedes tähendas asjalikult:

«See on ju täitsa kortsus. Tahad, ma triigin ära?»

«Aga ei ole ju.» Marju ripsmed pilkusid mitu korda järjest. «See pole pärast näitust tal üldse veel seljas olnud.»

«Noh, kui sul sellest hale on, siis anna mõni teine. Ma tahan triikida.»

Marju heitis kiire kõhkleva pilgu üle oma varanduse ja ulatas siis sõbratarile ühe lihtsa ruudulise kleidikese. Sass haaras selle peaaegu lennult ja sammus seejärel mingi pidulikkuse ning tähtsusega vahekäiku triikimislaua juurde. Nüüd juba jälgisid teda kõikide pilgud. Ilmselt oli just see ta soov.

Ühekorraga oli Sass põlle alt välja toonud ei midagi vähem ega rohkem kui tibatillukese triikmasina! Mis

selle mänguasja juures aga kõige rohkem rabas, oli see, et ta oli kasutatav!

Nagu poleks selles kõiges midagi erilist, nii rahuliku ja asjaliku ilmega lülitas Sass oma «taskutriikmasina» sisse. Muidugi olime seks ajaks juba kõik kobaras koos tema ümber. Me ei saanud esialgu ühelegi küsimusele vastust. Elukutselise triikija žestiga niisutas Sass sõrme suus ja sipsutas sellega alles veel külma triikrauda.

«Mis see on?», «Kust sa selle said?», «Kas see läheb päriselt tuliseks ka?» Viimasele küsimusele saime varsti loomuliku vastuse, sest korraga kuulsime kõik tulisele triikmasinale iseloomulikku tsärtsatust. Sass lükkas peaaegu põlglikul ilmel oma peopesasuuruse masinaga üle kleidi. Me kõik pidime kord tunda saama, et me Sassi kõrval midagi ei ole. Meie kogu oma nukumajandusega oleme ilma Sassita ainult vilets põrm!

«Oi, Sass, luba mina ka! Mina ka!» Selle õnne osaliseks sai ainult Marju. Sass ise polnud aga ikka veel vaevunud vastama, kust ta selle imeasja sai. Küsisin ise ta käest. Enne aga, kui Sass oleks vastata jõudnud, teadis Aina juba:

«Sass võttis selle elektripoest. Minu emal on ka niisugune. See on reisitriikmasin. Alati kui ta ringreisidel käib, võtab ta selle kaasa. Tualettide pärast. Ta ostis selle Leningradist. Ainult seal ongi niisuguseid. Võib-olla nüüd toodi siia poodi ka. Ema lubas mulle ka niisuguse osta, kui need siin müügile tulevad. Nüüd siis ongi. Ainult et Sassile ei ostnud keegi niisugust. Sass võttis muidugi salaja poe riiulilt . . .»

Sass nohises põlgusest: «Võib-olla sina käid poest asju salaja võtmas, mis sa muidu teisele ütled. Aga oma ema masina sa mõtlesid ainult välja. Niisuguseid ei olegi poes. Leningradis ka mitte. Isegi Moskvas ei ole. Eluilmas pole olnudki, sest Enrico pole neid rohkem teinud. Ta tegi selle minu jaoks. Said aru? Ainult minule. Näed, minule tegi, aga sinule ei tee. Palu või põlvili maas.» See kõik tuli ühe hingetõmbega nagu kuulipildujast, ja väikese hingeahmimise järel lisas ta tapva üleolekuga:

«Aga kui sa tahad, ma võin selle masinaga su titeniru üleni ära triikida!»

Enrico tegi väikesele tüdrukule mänguasja!!!

Kõige liigutatum oli sellest faktist muidugi Marelle. Heateod on tema eriala. Aga tõesti, hakka või vägisi uskuma, et imed sünnivad meie oma silma all, meie internaatkoolis.

Ja mingisugune väike salalaegas näib siiski olevat ka kõige paadunuma poisi hinges.

On see võimalik?

VAENUKINNAS

Esmaspäeval, . . .

Täna siis ilmus viimaks ka Sven Purre kooli. Olin juba vahepeal täiesti unustada jõudnud, et mul tuleb veel temaga rääkimist. Ei saa ütelda, et ma ennast eriti hästi oleksin tundnud, kui Sven mulle hommikul riidehoiuruumis täiesti ootamatult teele ette astus ja kohe esimeseks küsis:

«Kadri, kuhu sa seekord jäid?»

Mitte ükski varem valmismõeldud lause ei tulnud mulle pähe. Ainuke, mida ma igas mõeldavas olukorras teha oskan, on punastamine. Nii ka seekord. Punastasin ja tegin siis suuga tühjalt paar korda «mömm-mömm». Arusaadavalt pole see kuigi vaimukas tütarlapse kohta, kes on pannud ennast asjatult ootama kooli esimese kavaleri. Kuid see pole ka esimene kord, kus ma märkan, et kõik mu terasemad mõtted mind just kõige otsustavamal hetkel maha jätavad.

Keegi pidi mu selja tagant tulema. Lugesin seda Sveni näost. Kähku tegi ta mulle sama ettepaneku, mis kord varem. Tulgu ma viimase ettevalmistustunni ajal muusikaklassi . . .

Õieti tahaksin ma muusikast rohkem aru saada, kui ma saan. Täna ei olnud selles minu jaoks midagi haaravat ega õnnetunnet andvat, kui ma seal pimedas eestoas seisin ja Sveni mängu kuulatasin. See tegi kuidagi väga rahutuks, oli mingisugune mulle täiesti võõras maailm, isesuguse müriseva, peaaegu hirmutava kõnekusega. Ootasin ainult, millal muusika lakkaks. Siis Sven lõpetaski ja mina astusin valgusesse.

«Kuidas sulle meeldis?» küsis ta otsekohe.

«Ei meeldinud,» raputasin pead.

«Huvitav, miks? Valisin selle just ekstra sinu jaoks. Olin kindel, et see sulle passib — see on Skrjabini «Pateetiline etüüd» . . .»

Jah, olgu ta mis tahes, aga mina olen selline võhik, et mulle ei ütelnud see nimi ka midagi erilist ja nime pärast ei hakka ju inimesele ometi midagi meeldima. Ei tihanud oma võhiklikkust hästi tunnistada ja seepärast küsisin, et ainult juttu mujale viia:

«Muide, kes see ilus tütarlaps oli, kellega sa teatris olid?»

«Ah see! See oli mu täditütar. Kas sa ei pannud tähele, me oleme veidi ühte nägu?» Sveni silmad naersid kuidagi võidukalt ja kavalalt. Alles nüüd sain aru, mis tema mõtles. Sattusin sellest veel rohkem segadusse. Minu õnneks läks Sven korraga raadio juurde ja hakkas rutakalt selle nuppe kruttima. Vaatasin ta raadio kohale kummarduvat kogu natuke aega üsna imestunult. Kutsus ta mind ehk ainult raadio ühiskuulamiseks siia? Korraga ajas ta enda sirgu, lähenes minule, kummaline pilk silmis, ja tegi kummarduse:

«See on meie tants, Kadri. Sa võlgned selle mulle.»

Sattusin sõna tõsises mõttes lausa paanikasse. Mis ta veel välja ei mõtle!

«Aga keegi võib ju tulla,» kogelesin.

«Ei ole siia sel ajal kunagi keegi tulnud, ära karda. Noh?» Ta sirutas käed minu ümber vastava tantsulevõtmise liigutusega. Oi, püha Terpsichore! (Oli vist nii see vana tantsujumalanna või muusa nimi?) Mis enneolematu rütm sellel tantsul on? Niisugust pole Liki mulle küll veel õpetanud. Mu põlved olid lihtsalt nõrgad. Kogelesin nõutult:

«Aga, Sven . . . mis asi see on?»

Sveni must kulm kerkis: «Kas sa inglise valssi ei tunne? Ma ei saanud praegu midagi muud kätte. Aga proovime. Ma ei oska ise ka rohkem kui põhisammu. Näe nii . . .»

Ta pani käe mu ümber ja mind esialgu endast eemal hoides, et ma näeksin, kuidas ta teeb, hakkas mind juhtima. Kobasin tema järele paar esimest sammu. Siis hakkas kuidagi nagu minema. Üsna asjatu oli mu esialgne hirmuhigi. Poisiga tantsida on tegelikult niisama lihtne kui tüdrukugagi. Võib ütelda, et isegi parem. Õieti palju parem. Vähemalt Sveniga. Ta oskab seda ju nii hästi.

Mõistan nüüd, miks kõik alati nii kangesti tantsida tahavad.

Äkki tundus mulle, nagu oleks midagi hõõguvat puudutanud mu laupa, just juustepiirilt. See oli nii põgus ja nii väga ainult kujutluse moodi, et ma ei julgenud ennast eemale tõmmata. Kui muusika vaikis, ei lasknud Sven mind kohe vabaks. Tõstsin pilgu üles ja sel hetkel veendusin otsekohe, et seda puudutust laubal ma polnud siiski ainult kujutlenud. Sädemed Sveni iirises olid tihenenud ja ühekorraga hakkasid need mulle lähenema!

Just samal hetkel sain millegipärast teadlikuks meie ümbrusest ja otsekohe nägin üle Sveni õla pimedas ukseavas esimesel hetkel tontlikuna tunduvat valget nägu.

Ma vist isegi karjatasin, kui ma Svenist eemale põrkasin ja jooksma pistsin. Jõudsin veel kuulda Entu irvitust: «Huvitav ettevalmistus...», enne kui uks mu järel kinni prantsatas.

Õhtusöögi ajal, mis kõigest hoolimata tuli nagu tavaliselt ja mille lõpu poole ma julgesin isegi pisut ringi vaadata ning silmadega Sveni otsima hakata, panin tähele, et ta meeleheitlikult püüab mulle mingisugust märku anda. Noogutasin. Nähtavasti tahab ta minuga otsekohe pärast sööki rääkida. Kuid nagu ära nõiutud: täna olin lauakoristajaks just mina. Viskasin nõud pooleldi jooksu pealt ja ülepeakaela köögiluugist sisse. Laua tõmbasin lapiga kergelt üle ja panin ajama. Uksel sattusin Sassiga kokku. Tema oli olnud oma lauas koristaja. Näib, et ka kiirmeetodi harrastaja. Kui me tagauksest õue astusime, seisis Sven korraga me ees ja ütles:

«Sass, kas sul külm pole? Jookse natuke, saad sooja.»

«Vaata, et sul endal külm ei hakka. Pianist nihuke!» pahutses Sass vastu ja hakkas koguni mu käest kinni. Asi, mida ta tavaliselt kunagi ei tee.

«Kadri,» alustas Sven tasa, «ma tahtsin sulle ainult ütelda — ole muretu. Ära närveeri. Sundisin ta vaikima. Lärmi sellest ei tule.»

Haarasin Sassi käest tugevamini kinni ja teda kaasa tõmmates pistsin jooksu. Koridoris ütles Sass mulle korraga:

«Ma ei salli Sveni!»

Vaatasin imestunult alla Sassi isemeelsesse, kuid sel hetkel tõsisesse näkku.

«Aga miks siis?»

«Ma ei salli niisukesi, ja kõik,» kordas ta kangekaelselt. «Ja mis ta kleebib ennast sulle külge.»

«Aga, Sass, mis sa ometi räägid!»

«Jüsku ma ei teaks. Aga sina ära tee tast väljagi, eks ju?»

See polnud enam kaheksa-aastane tüdrukutirts, kes ainult tujutseb. See oli keegi, kes maailma asjade üle ilmselt järele mõtelda on jõudnud ning nüüd oma sõbrale head nõu anda tahab.

Ma ei saanud selgusele, milliseid teid kaudu ta niisugusele arusaamisele oli tulnud. Võib-olla olid need mingisugused jäljed tema enda kodu traagikast. Kuid et see minu suhtes kõige paremini oli mõeldud, see paistis ta väikesest, hetkel minu poole pööratud näost selgesti.

Surusin ta kätt. Tahtsin alla kummarduda, et ta ümbert kinni võtta ja midagi sõbralikku ütelda, ent juba lippas ta tagasi vaatamata kaks astet korraga trepist üles.

Minule aga on tänane õhtupoolik ülearu palju mõtlemisainet andnud.

Kesknädalal, . . .

Juba algavadki jandid Melitaga. Ta jäi eile haigeks. Väike palavik ja kange nohu ning köha. Õde määras talle mõneks päevaks voodirežiimi. L o o m u l i k u l t käisid poisid teda kohe vaatamas. Loomulikuks ja isegi hirmus tähtsaks asjaks peab seda muidugi kõigepealt Melita ise.

See on meile kõigile juba ammu selge, et Melita on sõna otseses mõttes poistehaige! See on äärmiselt inetu sõna ja seda ei tohiks ühegi tütarlapse kohta kasutada, kuid Melita juures on see paraku tõde!

Ta võib vahetpidamata ainult poistest vadrata. Ja mida kõike! Me ju kõik räägime muidugi poistest. Nad on meie koolivennad, internaadikaaslased, ja paljudel meist on nende seas sõpru, kuid see, kuidas Melita neisse suhtub, on midagi, mis tõepoolest tuletab meelde haigust. Mingit vastikut palavikku või ma ei tea mis... On täielik õnnetus, kui niisugune kuhugi gruppi satub. Ta ei hooli sellestki, et elame väikestega ühes toas. Kui poleks Vestat,

kes ühel päeval lubas ta lihtsalt pehmeks taguda, kui ta neid jutte ei jäta, siis oleks ta juba väikese Marjugi oma usaldusosaliseks teinud. Nii kange tahtmine on tal oma «seiklustest» kõnelda. Uhkustada!

Täna juhtus nii. Õhtusöögi tõi Melitale üles Entu. Nagu ei oleks võinud seda teha mõni tüdruk nende lauast! Entu sai vaevalt toidunõud Melita öökapile ritta seada, kui kasvataja tuli otsekohe meie magamistuppa. Enrico kadus nagu Vanapagan, kui Kalevipoeg ta maa sisse lõi. Ainult selle vahega, et temast ei jäänud isegi sinist suitsu tuppa hõljuma.

Melita hakkas ruttu oigama, köhima ja lõõtsutades hingama. Selle võttega ta muidugi meie Siimsonit haledaks ei tee. Kasvataja, nii nagu poleks teda näinudki, laskis ainult silmadel ringi käia. Arvasin algul, et ta otsib, kas me pole mõnda poissi veel kuhugi tagavaraks ära peitnud. Aga kui ta siis korraga käratas: «Kuidas teil pilt seinal ripub?!», siis kargasid Vesta ise ja Roosi korraga seda õnnetut pilti õiendama, mis minu meelest juba ennegi täiesti otse oli. Järgmiseks hakkas kasvataja kinni ühest vööotsast, mis kapi ukse vahelt välja paistis, ja tiris kapiukse lahti. Head ei olnud meil nähtavasti oodata. Roosi noppis kiiruga väikese niidiotsakese põrandariidelt üles ja mina kahmasin igaks juhuks laualt vaasi männiokstega, et selles vett vahetada, kuigi korrapidaja seda alles hommikul tegi. Kui ma vaasi tasakesi kasvataja selja taga olevale lauale tagasi sokutasin, tuli juba täie raginaga:

«Toas on teil korratus ja lohakus, aga kutsute südamerahuga poisse külla!»

«Kes neid on kutsunud,» püüdis Vesta protesteerida.

Kasvataja küsis irooniliselt: «Mitmendat aastat sina õige meie koolis käid? Algusest peale, jah? Tähendab neli aastat. Ja selle aja jooksul pole sulle kooli sisekord ikka veel selgeks saanud. Imestan. Imestan tõsiselt. Ütle mulle, kas poisid tohivad kutsumata ilma vastava tarviduse ja loata tütarlaste magamistubades käia? Vasta!»

Vesta kehituse peale reageerimata läks kasvataja korraga seina juurde ja hakkas logisevat lülitit kontrollima, seda energiliselt klõpsutades.

«Nii ma arvasingi. Lüliti on teil juba mitu aega rikkis. See on kõigile ohtlik. Selle parandamiseks te ühtegi

poissi välja ei kutsu. Aga tüdrukutele magamistuppa putru vedama, just sinna oli teile poissi-spetsialisti tarvis!»

«Miks siis m e i e g a riielda, ega meie seda putru söö,» üritas Vesta meid kaitsta ja õigust jalule seada.

«Aga kellega siis? Kõigepealt just sinuga! Nimelt sinuga. Milleks sa grupivanem oled? Sina olid praegu toas. Kas sina ei võinud neile kahele ütelda, mis tarvis?»

«Kas niisugused siis kedagi kuulavad,» vastas Vesta nördinult.

«Ah nii. Tähendab sind ei kuulatagi. Tähendab sa ei sobi oma kohale.»

Pimedale ja kurdilegi pidi selge olema, kui sügavasti see Vestat puudutas:

«Ja pandagugi minu asemele uus grupivanem. Pandagu Melita. Kui ta juba siia gruppi toodi, las siis vastutab kõige eest. Teistel tema eest vastutada on nagunii võimatu. Kellele niisugust siia tarvis oli.» Vesta hääl oli juba iga piiri ületavalt pahur ja tige.

«Vait!» raksatas korraga kasvataja nii kõvasti, et Melita, kes vahepeal südamerahuga sööma oli hakanud, ehmatusega suust piima ja putru purskas.

«Vaata aga vaata!» Kasvataja vangutas pead. «Pudipõlle oleks sulle veel vaja, aga sina jahid juba kavaleridega. Eh sind ja su «austajaid»!»

Melita noppis tekilt pudrutükke ja õiendas:

«Kas mina siis süüdi olen? Ega mina käskinud tal tulla. Ta tuli ju ise.»

«Ah nii. Tähendab sinu juurde magamistuppa võivad poisid igal ajal tulla! Ma loodan, et sa nii rumal ei ole ja saad ise aru, missuguse mulje see sinust loob.»

Kui kasvataja ära läks, olime kõik löödud. Ründasime omakorda Melitat. Kuid tema nähtavasti ei saa arugi, et ta juures midagi viltu on. Vaidleb veel vastu oma madala käriseva-häälega, tuues seesuguseid põhjendusi, millel pole tegelikkusega midagi ühist.

«Mis te kaagutate mu kallal. Vaat kus õnnetus! Poiss tuli magamistuppa! Meie grupis käisid poisid alati, aga keegi ei minestanud ära ega hakanud appi karjuma. Aga no muidugi, teile on see ju nii suur imeasi. Te olete lihtsalt kadedad ja sellepärast karjutegi mu kallal.» Nüüd juba võnksutas ta oma pead ja kaela täie ülbusega. «Mis

mina võin sinna parata, et ma poistele meeldin ja nad mulle alati järele jooksevad. Meeldige teie ka, kes teid keelab!»

«Ei, te tulge kõik siia!» pöördus Vesta vahepeal teistest magamistubadest kisa peale kokkujooksnud ja ukse vahelt piiluvate tüdrukute poole. «Te vaadake, kus meile on iludus gruppi kukkunud! Aga mis sa arvad, kas meie Tinka pole ilus tüdruk, kas ta ei saa ükskõik missugust poissi oma pilli järgi tantsima, kui ta tahab? Kas Liki ei meeldi koolis kõikidele poistele? Kas just seesama sinu Enrico ja Sven ei läinud eile õhtul Kadri pärast kaklema? Aga millal on ükski tüdruk meie grupist poistega nii vabalt käitunud nagu sina! Sa vaata ette, ma ütlen. Niisuguse asja pärast me peapesu saada ei taha!»

Isegi Roosi, kes kogu aeg oma öökapi juures oli kohmitsenud, pöördus korraga toa poole ja tähendas aeglaselt ning vaikselt:

«Sa, Melita, palu direktorit, ehk ta siis viib su kohe poiste gruppi üle.»

Nüüd segas ennast jutu sekka Liki tasakaalukas hääl: «Aitab ehk juba? Kogu see tänane asi pole tõesti eriti Melita süü. Noh, poisid tulid vaatama. Vaatasid ja läksid ära. Entu käis süüa toomas. Ega Melita ei kutsunud. Ja fakt on see, et te ise olite ka toas, kui nad käisid. Miks te siis midagi ei ütelnud? Alles kui kasvatajalt sauna saite, siis.»

Hiljem, kui teised ära olid läinud ja Melita meid nii vihaselt põrnitses, nagu oleksime me talle tõesti suurt ülekohut teinud, tuli mul tahtmine teda natuke vaigistada ja seepärast ma ütlesin talle:

«Sa, Melita, ära ole poiste suhtes nii kergeusklik. Nad pole igakord sugugi niisugused, nagu nad sulle tunduvad. Näiteks Enricogi. Ma tean teda juba vanast ajast. Sa ole temaga ettevaatlikum...»

Melita kergitas pisut oma sasipead:

«Sa võid oma Enrico sisse soolata, kui tahad. Mulle, tead, ta ei meeldigi. Ise ta käib mulle kui must uni peale.»

No nii. Räägi siis veel! Või räägi üldse niisugusel teemal. Mis see Vesta ennist ütleski? Entu ja Sven olevat minu pärast kakelnud? Oi õudust! Ma võin juba arvata, mis see oli, mille pärast. Oleks ainult, et see asi siin enam

kõne alla ei tuleks! Kuid vaevalt sain ma seda mõtelda, kui Marelle küsiski:

«Vesta, kuule, mis sa rääkisid Enricost ja Svenist? Miks nad Kadri pärast kaklema läksid?»

Oh, kuidas ma oleksin tahtnud ise vastata: «Aga mis see sinu asi on?» Kuid ega Vesta ka palju teisiti vastanud: «Ah, kus minagi tean. Ants hakkas päeval meie lauas rääkima, et neil olevat eile õhtul Kadri pärast kisma olnud. Entu olevat juba Svenile äianud, aga siis olevat kasvataja tulnud. Ants ei saanud suurt midagi rääkida, Aadu kõrvaltlauast kuulis ja segas kohe vahele. Ega poistel ole nagu meil, et kui midagi vähegi on, siis kohe lirr-larr ladratakse laiali!»

Oi jaa, mõnikord võiksid inimesed tõesti natuke vähem rääkida!

Neljapäeval, ...

Nüüd ma mõistan täielikult, miks üheksas klass oma klassijuhatajast, õpetaja Vainomäest, nii vaimustatud on. Kui kõik õpetajad säärased oleksid! Kui igaüks oma ainet niimoodi oskaks edasi anda! Ta nimelt asendab meil praegu puuduvat kirjanduse õpetajat.

Ta juba alustas oma tundi hoopis ebatavaliselt. Meie teadsime ainult, et meie eesti keele õpetaja puudub, ja meid muidugi ei huvitanudki, mis sellest tunnist saab. Kära oli enne õpetaja tulekut kõrvulukustav, sest Rein ja Entu demonstreerisid tahvli ees mingit uut tantsusammu, mis tegelikult sarnanes rohkem vabamaadlusega.

Selle seansi keskel avanes uks ja õpetaja Vainomäe astus sisse. Poisid kargasid küll otsekohe teineteisest lahku, aga nad olid mõlemad nii sasitud ja veidra välimusega, et kogu klass naerma pahvatas. Järelturtsatused ja sagin ei tahtnud niipea lõppeda.

Õpetaja Vainomäe kustutas oma näol sinna hetkeks kerkinud muige ja ootas, kuni viimane kihelus järele andis. Siis alustas ta lihtsalt ja tõsiselt:

«Õpilased.» Ta kordas kerge tähendusrikka rõhuga esimesel sõnal: «Kümnenda klassi õpilased. Praegu tuleb meil ümber lülituda uuele meeleolule. Täna alustame teiega eesti kirjanduse üht kõige traagilisemat lehekülge.

See on Juhan Liivi elu ja töö. Kustutage, palun, korraks tuli.»

Vesta tõusis imestunud ilmel ja täitis käsu. Hetkeks vajusime kõik lillakasse pimedusse. Siis ilmusid sellesse sinavad aknaavad ja nende taga langevate lumeräitsakate kuulmatult kerge, hääletu varjudemäng.

Selles hämmeldunud ja ootavas vaikuses hakkas korraga kõlama õpetaja madal, eriliselt kume ja midagi kirglikult sisendav hääl, alanedes vahetevahel kõige väljendusrikkamaks sosinaks, mida iganes olen kuulnud:

Lumehelbeke
tasa, tasa,
liugleb aknale
tasa . . . tasa . . .

Olen veel praegugi kindel, et sel ajal polnud meie klassis ühtegi tõrksat mõtet. Tajusime ebateadlikult selle hommikutunni tavatut, ainulaadset võlu!

Paljudel meist on see luuletus juba algklassidest peas, kuid siiani oli ta meile ainult rida päheõpitud sõnu, ühest-ainsast sõnast koosneva üksluise refrääniga. Nüüd sai see sõna iga lause lõpus uue mõtte, ta kätkes endas korraga nii palju ega kordunud õieti kordagi.

Akende taga aga sadas lund . . . Sadas ja sadas . . .

Sellest luuletusest sai ühtäkki muusika ja inimese loodusesse sulanud, kõige sügavamat kuulatama jäänud unelus. Unelus, millest lihtsamat ega inimlikumat ei saagi olla . . .

«Tuhande üheksasaja kolmeteistkümnendal aastal algas üks hommik detsembrikuus lumesajuga, nii nagu meile tänane päev. Juhan Liivi elus oli see päev viimne. Viimne lumesadu tema elus, viimsed südamelöögid. Esimesel detsembril kolmeteistkümnendal aastal saabus viimaks rahu. Rahu füüsiliselt ja vaimselt lõplikult kurnatud inimesele . . .

Miks nii tuksud, rind?
Tasa, tasa!
Rahu otsib sind —
tasa, tasa . . .»

Hetk sügavat vaikust.

«Süüdake, palun, tuli. Tänan. Vaadake siin seda portreed.» Õpetaja on avanud raamatu esilehe luuletaja noorpõlvepildiga ja hoiab seda meie ees: «Näete — lihtne, meeldiv noor nägu. Eks ole, neid silmi võib elavalt kujutleda ka sel korral, kui Liiv Kodavere kihelkonna koolipoisina läks teistega koos pastori juurde protesteerima, et nende edumeelset õpetajat ei vallandataks . . .»

Kuulan ja imetlen õpetaja Vainomäed. Ah niisugune ta siis ongi. Suurekasvuline, natuke vimmas, hallikirjude juustega ning üldsegi mitte ilus, kuid ta on kirjeldamatult mõjuv ja tal on hääl, mis kõlab rääkideski nagu laul. Ta poetab elulooliste andmete vahele lakkamatult värsse ja värsside vahele eluloolisi andmeid.

Sa, mets, oled must ja tume
ja muremõtetes!
Su üle on hallid pilved
ja sügis taududes.
Siit suveunenägu
on toona läbi käind,
siin helinal hüüdnud kägu,
luht palju õnne näind . . .

Kas ongi selle luuletuse juurde enam mingit elulugu või seletust vaja? Kas ei kõnele selle sugestiivne, ühel pildil põhinev ja kogu aeg vahelduv meeleolu juba kõike olulist ka luuletajast endast?

Mõistan hästi, miks õpetaja alustas seda elulugu just surmapäevaga.

«Teie, õpilased, vabandate tihti: ma ei saanud tänaseks õppida, olin haige. Mõnikord on põhjuseks ainult tühine peavalu. Te jätate sel juhul ka ülesantud luuletused õppimata. Teie vabandust arvestatakse. Keegi ei hakka teilt nõudma nii suurt pingutust, et te haigena peaksite midagi pähe õppima. Olgugi see ainult luuletuste mehhaaniline kordamine meeldejätmiseni. Aga, õpilased, kas te suudate kujutleda, missugust pingutust pidi tegema nende luuletuste l o o j a oma haiguse ajal? Keegi ei sundinud teda selleks. Ta ei saanud oma töö eest nimetamisväärset tasugi. Vähe sellest, isegi seda tasu, mis ta sai, on ta tõrkunud vastu võtmast, pidades ennast vääritukse ja oma tööd väheseks.

Nii arvas inimene, kes kirjutas aastate viisi kohutavas inimlikus üksinduses viibides ja lõi sealjuures niisuguseid ainulaadseid poeesiapärle nagu «Igav liiv ja tühi väli...»»

Ma mitte üksnes et kuulen seda ammu tuttavat ja nüüd täiesti uut laulu — just nimelt laulu! —, vaid näen äkki imeselgesti kogu pilti. Tajun lõpmatu hellusega oma sünnimaa maastiku kõige lihtsamat ning nii liigutavat ilu.

Ja niiviisi pilt pildi järel, ning me ei saa ikka veel küllalt!

See pole algusest peale harilik koolitund aastast aastasse korratud programmi järgi, vaid see oleks nagu mingi vana legendi uuestisünd, hetkeline taaselustumine tema igikulumatus säras ja tundeehtsuses.

Umbes nii vist sündisid meie vanad leelod. Selles siin avaneb meile ühe inimese, ühe meie esivanema saatus tema inimlikus viletsuses ja armetuses ning loomingu suuruses ja kauniduses. Kusjuures saatuse traagika teeb ülevamaks temä loomingu suuruse ja loomingu suurus muudab traagilisemaks tema saatuse.

See on vapustav!

Tule, öö pimedus,
võta mind sülle.

Minu päike ei tunne mind,
öö jäänud mulle.

Ainust tähte sääl pole,
minul on kole.

Varja mu üle.

Meeleheite täius! Inimliku abituse ülemlaul! Kui julm ja kui kaunis. Tahaks ahastusest kummuli heita ja südamest välja nutta kõik mineviku kannatused...

Ja mitte üksnes see traagiline saatus ei avane meile, vaid kogu rahva oma. Aeg ja olud, mille kohta õnnetu luuletaja ütleb:

Must lagi on meie toal
ja meie ajal ka...

Ja kui õpetaja sellest räägib, rusub hetkeks meidki see

must lagi oma masendava madaluse, pimeduse ja lootusetusega!

Kui kuuleme luuletaja proteste selle vastu, ei saa olla mõtlemata: oleks ta ometi hiljem sündinud! Sattunud päriselt meie sajandisse. Meiega ühte! Võimalik, et ta terviski oleks siis rohkem vastu pidanud. Kindlasti. Igal juhul poleks ta pidanud taluma neid alandusi. Mingisuguse vallavaese ja armuleivasööja seisundit. Seda, mille all ta isiklik inimväärikuse tunne kõige valusamini kannatas.

Sealsamas tunneme siirast rõõmu ja tänulikkust nende igapäevaste inimeste vastu, kes teda puhtast inimlikkusest siiski aitasid. Et alati leidus ometigi näljase, rahutu rändaja teel «soe saun... ja soe süda...» ning tasane perenaine, kes jagas ahjust võetud sooja lõhnavat leiba hulkuva teelisega, tundes ta vastu lihtsat inimlikku huvi ja osavõttu.

Ühekorraga on jälle sild kõikide heade inimeste vahel, kes olid, kes on ja kes pärast tulevad. Ja tähed on tõusnud taevapimedusse. Inimvaimu loomishetkede kirkad tuled!

...täht süttib ehk taevas su üle veel,
lill tärkab su haua pinnast,
ja sinu mõte ja sinu meel
kord tuksub su rahva rinnast...

Mina küll ei kuulnudki, millal kell helises. Alles kui koridoris tavaline vaheajakära algas, ärkasime nagu unest.

Ärkasime aga ka hästi põhjalikult. Õpetaja Vainomäe sai vaevalt klassist lahkuda, kui keegi oleks nagu võluliniku raginal pooleks käristanud. Rein haigutas ja sirutas ennast kogu oma vägilaspikkuses. Entu oli püsti tõusnud, ja klassist väljuma hakates, just minuga kohakuti jõudes ütles:

«Jõle kinu, kuidas mutt hasarti läks!»

Kui Entu oleks mind löönud, oleks see mulle vaevalt tugevamini mõjunud. Ennast kähku Entuga vastamisi pöörates ma peaaegu karjusin:

«Sa oled lihtsalt üks vastik tüüp!»

Ütlesin ja ei hakanud ootama tulemusi. Marssisin klassist välja. Marelle ütles pärast, et Entu olevat minu sõnade peale näost punaseks läinud. See on muidugi jälle

üks Marelle «unenägusid» — niisugust asja ei usu ma ilmaski.

Tean, et oleksin pidanud Entule ütlema midagi mõjuvamat. Midagi tõsist, kuid kus mul siis veel aega oli sobivat ütlemist välja mõelda! Vähemalt näitasin ma talle kord selgesti oma põlgust.

Teisipäeval, . . .

Lõpuks siis töötab ka poiste tehtud raadiosõlm! Saadete andmine toimub gruppide viisi, järjekorras. Eile oli esimese grupi saateõhtu. Juhendajaks on õpetaja Vainomäe.

Meie teised istusime kõik oma gruppides ja ootasime «esimest pääsukest».

Meie praegune kodu, õieti ainult väike puhkenurk, tundub nüüd nii hubane ja armas. Oleme kogunenud valgussõõri nagu liblikad tule ümber. Mitmevärviline lambikate on meie enda valmistatud ja heidab igasse nurka eritoonilist kuma.

Nüüd ma tean vastuvaidlematult kindlasti, et kõige suurem mugavus on see, mille loomisest oled ise osa võtnud. See ongi üks põhjusi, miks mulle võõrasema rikas ja kaunis kodu alati kaugeks ning võõraks on jäänud.

Soe puna jookseb vahetevahel üle Vesta põskede, kui ta kummardub meie ühise töö, tikandiga laudlina üle, mida me teeme kasvatajale naistepäevakingiks. Tinka tumedatel juustel helgib sinine tuli, kui ta end oma näitlejaalbumi kohalt, millesse ta üht järjekordset iludust kleebib, sirgu ajab ning iga kord Anne pilku püüab tabada. Anne istub keset valgust ja lappab üht raamatut, heites iga natukese aja tagant ootavaid pilke riiulil seisvale, kuid ikka veel vaikivale reproduktorile. Akna pool, rohekas nurgas, nõelub Liki Reeda sokke.

Teise laua ääres, vahekäigu poolhämaruses, triigib Roosi. Sealtpoolt vaheseina on kuulda pesemishääli ja üksteise kiirustamist. Igal on oma tegevus ja samal ajal meeldiv ootusärevus. Väikesed on juba magamistoas. Sealt on kuulda tagasihoitud naerukihinat ning hullamist. Hoiame vaheukse armulikult lahti, et nemadki võiksid asjast osa saada.

Juba alustab reproduktor kähisemist. Kõikide pead

tõusevad. Magamistoas jääb vaikseks. Lakkavad askeldused. Pesuruumist libisevad puhtaksküüritud ja ööriietes tüdrukud nagu varjud meie juurde.

Nüüd kuuleme selgesti Urve häält:

«Tähelepanu! Tähelepanu! Siin Pukavere Internaatkooli raadiosõlm. Kõigepealt on sõna vastutaval toimetajal . . .» Kuuleme õpetaja Vainomäe selgitavat ülevaadet raadiosõlme saamisloost, kümnenda klassi poisse kiidetakse. Entu kui algataja ja peamehe nimi kordub sageli. Saame teada, millised võimalused meil nüüd raadiosõlme vahendusel avanevad jne.

Järgneb päevauudiste saade. Paar lühikest pioneerifanfaari-tuutu, ja algab:

«Täna keskpäeval esitas üheksas klass oma klassijuhataja kaudu direktorile ettepaneku: loobuda ettevalmistustundide ajal järelevalvekasvatajast. Direktor omalt poolt lubas panna üheksanda klassi ühekuulisele katseajale. Kui selle jooksul õppeedukus pole langenud, kinnitab ta ettepaneku lõplikult.»

Ohoo! Vaata üheksandat! Sellepärast nad vahetasidki siin omavahel pilke ja nihelesid enne saate algust teistest rohkem. Aga kellelegi ei rääkinud varem asjast sõnagi. Nojah, see on ju üheksas! Nemad seal oskavad ühte hoida ja saladust pidada, kui tarvis. Seesugust asja pole vaja neile õpetada. Silmitseme kerge kadedusega Annet, Tinkat ja teisi üheksanda omi. Nemad aga püüavad hoolega muhelust varjata ja teha nägu, nagu poleks midagi, et on suuremaidki asju korda saadetud!

Kuulata on aga ka üsna mitmesugust. Saame näiteks teada, et esimeses grupis on kaduma läinud üks tütarlapse punase-hallikirja kinnas. Ausat leidjat palutakse see aitäh'i eest ära tuua kas gruppi või kooli kantseleisse; kuuleme, et Tiit Lehiste viiendast ja Tiit Raun üheksandast luristasid söögi ajal nii kõrvulukustavalt, et vastasistujal rebenes trumminahk ja kaks väikest tüdrukut kõrvallauast tuli šokiseisundis arsti juurde toimetada, jne. Päevauudiste saade on kirev, mitmekesine ja huvitav.

«Järgmiseks kuulete meie algavast kirjandussaadete sarjast «Kaasaegne kirjandus» lühiülevaadet Uno Lahe loomingust.»

Huvitav. Virve ei jää esitamislaadilt palju Annest maha. Nähtavasti on õpetaja teda kõvasti treeninud.

Korraga hakkavad tulema tõsised asjad. Just enne seda on kasvataja tuppa tulnud, nüüd läheb ta ja suleb tasakesi magamistoa ukse ning istub meie keskele. Vesta näputöö, mis ennegi seisma oli jäänud, libiseb kähku sahtlisse.

Kui Virve valjuhääldajas lõpetab luuletusega «Enne ussimaarjapäeva», läheme meie kohe vaidlema. Kõigepealt tuleb kogu asja sisu Marellele veel kord lihtsas kõneproosas ümber jutustada. Imelikul kombel näib ta oma fantastilistest unenägudest rohkem välja lugeda oskavat kui kirjasõnast, eriti luulest.

«Uh, kui õudne!» väristab Marelle õlgu. «Mis niisugustest asjadest veel luuletada.»

Ka Tinka ühineb seekord Marellega: «Just. Viimane luuletus oleks võinud vabalt ära jääda. Rikkus kogu saate ära. Algul oli ometi nii lõbus ja vaimukas ja siis korraga see jubedus sinna otsa. Milleks?!»

«Nojah,» muigas Vesta. «Mõnele loe aga kogu aeg armastusest ja muud niisugust tiru-liru ette.»

«Aga miks mitte armastusest? On see keelatud?» küsis Tinka otsekoheselt. «Kõik kuulsad luuletajad on armastusest kirjutanud. Oi, pidage!» näis korraga Tinkale midagi head meenuvat. «Anne, sul oli ju üks kõige põnevam koht sellest mustlasloost peas, eks? Mäletad, mis sa mulle ühel õhtul Puškinist ette lugesid. Oi, kanna see siin praegu ette. Las kuulevad.»

Niisuguses asjas pole Annele palju vaja. Üks-kaks on ta kitli seljast lennutanud. Juba kahmab ta triikimislaualt Roosi äsja pestud ja pressitud suure kireva salli, juba on see Annel öösärgi peale ümber puusade seotud, juba on ta jõudnud Vesta käsitöökarbist haarata punase lõngasasi, mille ta endale õiena juustesse torkab, sealsamas on ta ühe osava liigutusega õla öösärgist välja nihutanud ja illusioon mustlastüdrukust on täielik, kui ta nüüd silmi ning hambaid välgutades, puusi õõtsutades ja pead uhkelt püsti hoides deklameerib:

Vana mees, hirmus mees,
põleta, piina mind!
Trotsin nuga ja tuld,

vihkan surreski sind.
Vihkan sind, põlgan sind,
kisu süda mul seest —
siiski armastan teist,
suren armsama eest...

Ja kuidas ta veel viimast salmi loeb! Lihtsalt judinad ajab selga.

...Kuidas suudlesin siis
teda lillede seas!
Kuidas naersime koos
valgeid juukseid su peas!

Me kõik ühineme Tinka marulise aplausiga. Palume Annet seda korrata ja veel kord korrata!

«Kuulsid, Vesta?» küsib Tinka nii uhke häälega, nagu oleks temalgi selle luuletuse juures mingeid teeneid. «Mis sa selle kohta ütled?»

«Einoh, kes siis P u š k i n i vastu on vaielnud,» annab Vesta kuidagimoodi järele. «Aga seda ma ütlen ka, ega igavesti ja alati ainult armastusest saa heietada.»

«No näed,» võidurõõmutseb Tinka, Vesta viimasest väitest välja tegemata. «Isegi s i n u l e meeldis. Tähendab armastusest on ikkagi huvitav, eks ole? Aga meil pole muud kui aina sõjast ja sõjast. See tüütab lihtsalt ära!»

«Kuule, mis sa nüüd vassid,» naeratab Liki vahele. «Ega meil siis ainult sõjast ole. Kõigepealt polnud seegi Lahe luuletus sõjast. Ja teiseks, kuulsid, et tal oli teistsuguseid asju ka.»

«Ükskõik,» on Tinka hetkelises segaduses. «Aga see pole ikka see.»

«Igatahes,» ruttab Anne oma sõbratarile appi. «Kui nii võtta, siis olid ju kõik luuletused ikkagi üks ilmatu sõdimine. Küll igandite vastu võitlemine, küll vaenlase paljastamine ja muidu igasuguste vigade otsimine. Mäletate, sissejuhatuses räägiti sellest.»

«Aga, Tinka,» jõuab viimati Marellegi suure hilinemisega pärale, «see Puškini luuletus oli ju veel hirmsam. Muudkui nuga ja tuli ja piinamine ja vana inimese üle naermine.»

Meie naeru peale püüab ta ennast trotsiga kaitsta:

«Minule küll niisugused asjad ei meeldi, tehke mis tahate. Ja üldse, luuletused peaksid kõik ainult ilusad olema... noh, nii... nii nagu laulud on...»

Marellet ei võeta tõsiselt ja vaidlus läheb omasoodu edasi. Vahepeal on kasvataja kusagil ära käinud ja nüüd on tal käes üks «Loomingu» number. Selle ulatab ta avatult Annele, ise käega ühele kohale osutades:

«Loe, palun, siit see luuletus meile ette.»

Anne laseb pilgu kiiruga üle ridade joosta ning alustab siis:

...Ma oskan laulda lilledest, mu arm,
kuid milleks?
Me aeg on küllalt asjalik ja karm...

«Kuulsid nüüd?» küsib Vesta omakorda ilmse võidurõõmuga Tinkalt.

«Oh, mis asja,» ei anna Tinka veelgi alla. «Kui oskab laulda, siis laulgu! Aga ausõna, mina ei taibanud midagi mis seal oli. Kas on siis lilled või ei ole? Kuidas sina sest aru said, Vesta?» küsib Tinka äkki natuke provotseerivalt.

«Mis sa ilmaasjata norid,» püüan vahele segada, sest märkan, et Vesta kipub juba turri minema. «Sa said ise aru küll. Ja see oli sellesama luuletaja selge vastus meie jutu peale, kas sa ei leia?»

«Ah, sõitke seenele,» lööb Tinka naerdes käega. «Mina neid luuletusi nagunii ei loe. Mina tahan, et oleks lilledest ja mitte mingisugusest karmist ajast, ja...» Siinkohal viskab Tinka pilgu kasvatajale, roosatab küll natuke, kuid lõpetab lause siiski julgelt: «...ja minule meeldib üle kõige armastusest!»

Kasvataja, kes on meid kogu aeg vaikides kuulanud, on jälle kuidagi erilise ilmega. Ta ohkab mõtlikult:

«Oh, lapsed, lapsed!» Midagi ebatavaliselt kauget ja nukrat on ta pilgus ja me muutume tähelepanelikuks.

«Tahate, ma jutustan teile midagi?» Meie vastust ootamata alustab ta: «See juhtus samal ajal, millest «Umbusi vanakestes» juttu on. Teie meelest on see kohutavalt kauge aeg, aga te olite siis kõik juba olemas ja mitte enam väga väikesed tüdrukud. Linnalastel oli sellega muidugi suhteliselt vähem kokkupuutumist, aga... sina, Vesta, näiteks peaksid mäletama...

See on üks episood minu elust, mis õieti tegi minust selle, kes ma praegu olen.

Olin siis märksa noorem ja... rumalam. Töötasin oma esimesel juhuslikul töökohal. Sõja järel oli õpetajatest suur põud ja võeti vastu ka ettevalmistuseta inimesi. Nii ma töötasin mitu head aastat. Alles hiljem hakkasin ennast täiendama.

See oli mu esimene töökoht. Väike neljaklassiline kool metsade ja rabade keskel. Õpilaste arv kõikus keskmiselt kahekümne viie ümber ja õpetajaid oli kaks. Teine õpetaja oli veel noorem kui mina ja vist ka rumalam. Ilus tüdruk oli. Ja midagi oskas ta ikka lastele õpetada ka. Igal juhul oskas ta lastega paremini ümber käia kui mina. Need olid tema järele lausa arust ära. Samuti kõik ümbruskonna noormehed. Ta oskas päid segi ajada, nagu öeldakse. Alati oli tal mitu austajat korraga. See näis tema arust loomulik olevat.

Ja siis juhtus, et ühel päeval tuli mu vend, kes töötas maakonna parteikomitees, minu juurde. Laine, nii oli teise õpetaja nimi, oli parajasti minu toas, kui vend sisse astus. Lapsed, te oleksite pidanud seda kohtumist nägema... Oli, nagu oleks kaks lindu korraga ühte püünisesse sattunud. Te teate, ma olen kommunist ja ei usu mingisse saatusesse ega ettemääratusse, kuid kui ma tagantjärele sellele silmapilgule mõtlen, siis hakkab mul kõhe.

Kaks inimest, kaks absoluutselt erinevat olevust seisid vastamisi ja selgesti oli näha, isegi minusugusele võhikule, nagu oleksid nad ainult selleks oma senise tee käinud, et nüüd ükskord ometi kokku saada.

Ma ei tea, kas te mind mõistategi. Olete veel liiga noored niisuguste asjade lõpunimõistmiseks, kuid te kipute juba kangesti neid probleeme arutama, ja nii ma otsustasingi teiega kord päris tõsist juttu ajada.

Oh jaa, see armastus, armastus!

Laine oli mulle siiani igast oma niinimetatud armastusest jutustanud. Neid oli tal tema ea kohta palju, liiga palju. Kuid imelikul kombel need ei näinud olevat teda tuimaks teinud selle ühe ja suure armastuse vastu, mida ta vist igas uues seikluses jälle leida lootis ning mis talle tingimata ka tulema pidi...

Mu vend oli erakordselt tõsine poiss. Sõja läbi teinud,

aga kuidagiviisi osanud siiski naiivseks jääda, niipalju kui asi puutus tütarlastesse.

Armusid need kaks teineteisesse, nagu ma juba tähendasin, esimesest pilgust, ja siis algas nende erinevate iseloomude, arusaamiste, maailmavaadete ja mõtete ning neid teineteise külge siduvate tunnete hõõrdumine — kokkupõrked ja haigettegemine.

Muidugi kannatas kõigepealt Olev, mu vend. Laine «lohutas» ennast iga uue krahhi puhul oma vanade eluviisidega. Muidugi oskas ta teatavat piiri pidada, sest vastasel korral poleks teda õpetajana peetud. Aga mina, kes ma temaga teine teisel pool seina elasin, kuulsin ta sagedasi hiliseid kojutulekuid ja väljasolemisi, mis mõnikord kestsid peaaegu öö läbi. See oli mulle tol ajal suureks mõistatuseks, kus ta küll niiviisi käib. Ta ise ütles, et armastab lihtsalt hulkuda, ja tema salajast jälgimist ei pidanud ma loomulikult sündsaks. Pealegi uskusin ma teda ja ta sirinaid üldiselt vist niisama lihtsameelselt nagu mu vend.

Kui ma tegingi paaril korral katset oma venda hoiatada ja Lainet noomida, kujunes ikka välja nii, et nemad leppisid ära ja hakkasid just mind oma õnne ja heaolu vaenlaseks pidama.

Vend sai meie juures olla peamiselt ainult laupäeva õhtust esmaspäeva hommikuni.

Siis ühe suurema krahhi ja leppimise järel hakkasid liikuma pulmajutud. Laine muutus minu vastu tähelepanelikumaks kui kunagi varem ja vend oli jälle mu hea vend. Ta tundus nii õnnelikuna ja usaldavana, et ma isegi oma tähelepanekutes kahtlema hakkasin ja lootsin samuti, et Lainel on nüüd ükskord ta suur armastus, mis kõik endised kustutab ja uutel tekkida ei lase. Ja kui Olev armastas Lainet sellisena, nagu ta oli, miks siis mina pidin soovima, et ta oleks teistsugune; et ta nii kergesti ei naerataks ega läheks särama, kui ükskõik missugune võõras mees lähedusse juhtub. Laine ise kinnitas mulle, et ta ei s a a v a t teisiti, see olevat tal veres, aga Olevit ta armastavat üle kõige ja on tema heaks valmis kõik tegema.

Nii läks aeg... Siis ühel õhtul, see oli seekord nädala sees, tuli Olev ootamatult pruudile külla. Nagu viimasel ajal tavaliselt, läks ta kõigepealt tema juurde. Tuli aga

varsti, ähmi täis, minu juurde — Laine olevat haigeks jäänud ja soovivat, et Olev ta rahule jätaks, kohe tagasi koju läheks. Vend palus mind sinna minna. Läksingi. Laine lamas kinnisilmi voodis. Minu pärimise peale, mis tal viga on, hakkas ta ägama ja oigama ning kirjeldas mingisuguseid ebamääraseid valusid sees. Tohterdasin teda oma arusaamise kohaselt, tõin sooja koti, andsin tulist teed, katsin korralikult kinni ja arvasin aru saavat, miks Laine ei taha praegu venda enda eest hoolitsema. Ta käis mulle peale, et ma Olevi hilisõhtuse bussiga tagasi saadaksin, sest Olev peab ju hommikul varakult tööl olema.

Minu meelest oli see Laine kohta väga mõistlik ja ebaisekas ettepanek ja ma läksin omakorda Olevit mõjutama. Lubasin, kui vaja, Lainet kas või kogu öö valvata.

Muidugi ei nõustunud Olev tagasisõitmisega. Ta käis veel kord Laine juures. Tuli tagasi niisama murelikult ja ei läinud kuhugi. Tegin talle, nagu sageli varemgi, aseme diivanile ja läksin ise korraks veel Laine juurest läbi. Too ütles endal juba parem olevat — soojendus oli ilmselt hästi mõjunud —, aga et ta on väga väsinud ja tahab magama jääda. Arvas ise, et hommikuks on kõik möödas...

Ja oligi möödas. Aga kuidas? Oi, lapsed, kuidas!

Leppisime veel kord kokku, et ta kohe hüüab või koputab seinale, kui midagi on, ja ma läksin oma tuppa, et samuti magama heita. Olev jäi diivanile konutama ja suitsetama.

Olin arvatavasti mitu tundi maganud, kui ärkasin millestki. Esimesel pilgul ma ei saanud aru, mis see on. Järgmisel taipasin, et see on Laine hädakisa, aga mitte teispool seina, vaid otse minu toa ukse taga. Kargasin kohkunult voodist välja, kuid Olev oli minust ette jõudnud ja rebis ukse lahti. Ta põrkas tagasi.

Nüüd nägin, et otse ukse taga seisis võõras mees, kelle kaelas rippus Laine. Laine oli täiesti riides, ilmselt väljas käinud, sest tal oli kiiruga pähe visatud rätik ja kasukas üll, ning samas märkasin ka, et ta suust nõrgub väike punane nire mööda lõuga alla. Esiku hämaruses paistis veel kaks meest, ja kõigil olid laskevalmis relvad käes. See, kelle kaelas Laine metsikult hädaldades rippus ning edasiliikumist takistada püüdis, lükkas Laine toore liigu-

tusega kõrvale, astus üle läve ja Olevile sihtides ütles toorelt:

«Ahah, kätte saime selle punase peigmehe! Kolhoosiajaja! Kommude tallalakkuja, kintsukaapija!»

Mul oli kohe selge, kellega meil tegemist on. Ümbruse metsad kubisesid neist sel ajal.

Lapsed, ma ei hakka teile jutustama üksikasju. Ma ei tea siiamaani, kas neil oli algusest peale kavatsus ka mind tappa või jäin ma neile ainult juhuslikult jalgu. Kui ma saadud hoopidest haiglas ärkasin, siis see, mis mulle viimastest sündmustest meenus, pani mind soovima, et ma poleks iialgi ärganud.

Oma venda ma enam ei näinud, kuigi ta lamas samas haiglas. Ta suri kolmandal ööl. Vahepeal olevat ta olnud täie teadvuse juures ja kõiki üksikasju mäletanud, nagu mulle hiljem miilitsas räägiti.

Tal oli kaks ööd ja päeva võimalus mõelda oma armastatu reetlikkusele. Kaks ööd ja päeva võis ta endale korrata sõnu, mis too oli enne oma surma karjunud teisele:

«Helmut, jäta! Ära tee! Kuuled, ma armastan ainult sind! Vannun jumala nimel, et olen alati ainult sind armastanud!»

Nägin ise meeletust ta silmades ja kuulsin sellesama Helmuti rõvedat, aga küllap vist teenitud vastust oma armastajale, enne kui ta tema tappis. Ma ei tea praegugi kinnitada, kas Laine sel viimasel korral tõtt karjus või oli see surmahirmus inimese viimane loodetav päästevahend. Sest nii naiivne oli see laps küll, et arvata, nagu oleks kõik seisnud ainult tema armastuses.

Olev oli alati kaldunud tema armukinnitusi uskuma. Küllap ta õnnetu uskus selgi korral, mida kuulis. Nüüd, kus talle oleks võib-olla mingisugusekski lohutuseks olnud mitte uskuda!

Jaa, lapsed, — sõnad, sõnad! Suured, ilusad sõnad armastusest!»

Kasvataja pilk oli ikka veel kaugel ära, aga kannatused tema hääles on ta meile korraga väga lähedale toonud. Olime vapustatud ja keegi ei julge midagi ütelda. Panen esimest korda tähele, et isegi Vesta ja Tinka näos võib midagi täiesti ühist olla.

Aga Marelle nutab ja minul on suur tahtmine teda selles aidata.

Reedel, . . .

Vesta oli juba mitu päeva niisugune imelik ning vaiksevõitu. Üleeile jäi ta korraga voodisse. Selgus, et ta on juba tükk aega palavikuga üleval käinud. Ta pandi esialgu karantiini.

Keegi ei võinud seekord ette näha, missugused tagajärjed sellel nii iseenesest loomulikul nähtusel võivad olla. Just üleeile, tema haiguse esimesel päeval, oli sanitaarposti kontrollpäev. Kuna Vestat ei olnud, määras õde millegipärast Aadu tema asemele.

Seesama sanitaarpost, muidugi Aadu eestvedamisel kukutas meid üheainsa viipega täiesti ootamatult ja ka teenimatult eelviimasele kohale. Kust ta need miinused meie kohta küll välja võttis kui mitte oma tigedast ja kahjurõõmsast südamest? Seda ei taibanud isegi mitte teiste gruppide vanemad, keda me otsekohe oma tube üle vaatama kutsusime. Ka kasvataja oli seisukohal, et siin peab mingi eksitus olema.

Näiteks 2 miinuspunkti halvasti pestud põranda eest saime selle tõttu, et Aadu oli pesuruumi nurgas kusagilt ahju tagant ning põrandaliistu vahelt leidnud paar sõrmeotsasuurust turbatükki, ja Vilma toa põranda tegi «mustaks» vaevalt märgatav padjasuleebemeke, mille Aadu oli avastanud voodi alt.

Toolidel ja vooditel vedelevate rõivaste kirja oli Aadu märkinud öösärgivöö, mis Melital padja ääre alt välja paistis, ning musta pesu kirja läks Sassi taskurätik, mille see rutuga madratsi ääre alla oli pistnud. Puhastamata jalatseid oli tal muidugi üpris lihtne leida, sest pärast viimast tarvitamist sügisel pole tõepoolest keegi terves internaadis tenniseid enam kriidiga valgeks teinud, vaid nad on garderoobis niisama kõrvale pandud. Kuid millegipärast läks see patt ainult meie grupis kirja. Peab ütlema, et oli aga sellel tänasel sanitaarpostil tööd! Vaadata üksikult läbi kõik voodialused, tuhnida käpuli maas mööda põrandaveeri ja seinakarniise, kergitada kõiki patju ning madratseid . . . Muidugi jõuti nii põhjalikku ning mikroskoopilist tööd teha ainult meie grupis. Me ei räägiks sõnagi, kui sama meetodit oleks kasutatud igal pool, sest siis oleksime nagunii etteotsa jäänud. Kuulsime vaimus

aeglaselt kaugenevat ja kustuvat klaverimängu ning olime tulivihased.

Meile oli kõigile selge, milles asi tegelikult seisab. Loomulikult hakkasime klassis sellest ka Aadu endaga rääkima. See tähendas oma laisa muigega:

«Mis te õiendate. Teile näidati teie õige koht kätte ja klaar. Seekord ei saanud teil Vesta oma mõjusid maksma panna. Selge!»

See ka veel! Pöördusin Aadu poole ja lähenesin talle vihaselt:

«Mis sa sellega ütelda tahad?»

«Kas ei saanud aru või?» küsis Aadu oma muiet veelgi laiemaks venitades. «Ma võin korrata.»

Astusin veelgi sammu lähemale:

«Sa ära pea kõiki omasuguseks. Mis sa räägid asjadest, milleni sinu arusaamine nagunii ei ulatu. Vesta on aus ja õiglane tüdruk, kui sa teada tahad. Võib-olla on seegi sulle uudiseks? Just meie grupis norib Vesta alati kõige rohkem. Küsi õe käest, kui sa ei usu. Sina muidugi kujutasid ette, et kui sina oled suvatsenud temaga paar korda elus tantsida, siis Vesta oleks pidanud korralagedustest teie grupis üle vaatama. Mis sa teed oma lõustu! Ega sa sellega kellestki nagunii üle ei ole. Vestast ammugi mitte. Sa pole Vesta väikest varvastki väärt!»

Viimaste sõnade juures olin jõudnud juba üsna Aadu nina alla. Olin niivõrd põlgust täis laetud ja pingul, et tundsin end sel silmapilgul võitlusvalmina ja tugevana, valmis vastu võtma ükskõik missugust ebavõrdset lahingut. See ei andnud ennast ka sugugi kaua oodata. Enne kui laisk Aadu oleks jõudnud suudki seada, üürgas korraga ta kallis sõber Entu:

«Braavo, Kadri! Kasvata seltsimeest! Lähene poisile individuaalselt!»

Nüüd oli aga minu mõõt täiesti täis. Mind ei jõudnud enam pidurdada ega kohutada poiste üldine räme naerupahvak. Vaatasin Entule otsa. Otsisin ta pilgu prilliklaaside tagant välja ja tõstsin kähku Entu visatud vaenukinda üles.

«Sinul oleks ka juba kord aeg siputupükstest välja kasvada.» Jälle naer. «Kas sa tõesti kujutad ette, et su kahemõttelised naljad ja labasused on kangesti huvitavad?! Võib-olla arvad sa koguni, et need meile, tütarlastele,

meeldivad? Eksid, Enrico Adamson! Eksid kõvasti. Ühelegi korralikule — saad sa sellest aru, korralikule — tüdrukule ei saagi need meeldida. Tead, need on niivõrd vastikud, et kui mul oleks kuidagiviisi võimalik, kui meie vabariigis oleks veel mõni teine internaatkool lõpuklassiga, siis ma läheksin siit sinu ja su kambameeste pärast päevapealt sinna. Ma läheksin sust tuhande kilomeetri kaugusele. Kahjuks ma ei saa seda teha. Mul ei ole ka kuhugi mujale minna. Kui see sulle aga edasi lõbu valmistab, siis palun! Sa oled ju tugevam!»

Kõik mu põlgus ja haiget saanud enesetunne oli mu hääles. Ma oleksin pidanud ja tahtnud talle veel palju rohkem ütelda, kui ma kord ütlema olin hakanud, kuid olin ilmselt kõik oma jõu ära tarvitanud. Ka nägin ma püstitõusvast klassist, et õpetaja oli mu selja taga sisse tulnud. Läksin ning istusin prantsti! oma pinki. Nii ei jõudnudki Entu mulle enam vastata.

Ma juba ei ole nii lihtsameelne, et kujutleda, nagu võiks mu äkiline vihapurse poistele, kõige vähem Aadule või Entule, kuidagiviisi meeldida või koguni kasvatavalt mõjuda. Selleks peavad nad meid tütarlapsi üleüldse, Entu nähtavasti mind eriti, liiga tühiseks nähtuseks inimühiskonnas.

Oleks see ainult nii, siis poleks ehk väga vigagi, kuid seal on vahepeal veel sada tuhat keerulist olukorda ja suhet.

Kuigi Aadu ja Entu on minust nüüd varsti kaks päeva läbi vaadanud nagu ükskõik missugusest kohast lõpmatus ruumis, kus parajasti midagi ei juhtu olema, ja kuigi see moodus on mulle tuhat korda vastuvõetavam kui alatine mõnitav tähelepanu osutamine Entu poolt, siiski olen ma valvel.

Asjata juba Entu nina sel korral, kui ma talle seda ütlesin, mis mul ütelda oli, valgeks ei läinud. Kui ta mulle selle mälestusväärse päeva õhtul üksinda koridoris vastu tuli, siis tegid mu põlved paar imelikku nõrka jõnksu allapoole. Ma suutsin ennast kokku võtta ainult teadmisest, et õnneks ei ela me Entuga kahekesi üksikul saarel. Aga niisugused võimatud silmad olid tal seekord igatahes küll.

Kuid ega mina ka omigi ära pööranud. Või veel! Hakka-

sime teineteisele koridori otstest lähenema nagu madu ja maotaltsutaja. Vastu pidasin!

Ma pole ju ka enam mingi pisike arg plikake. Julgegu ta ainult midagi!

Kuid naljakas on kogu loo juures see, et too, kelle pärast ma seekord esimese sammu tulle astusin, et too ise...

Nojah, kui ma Vestale kui tema ajutine asetäitja aru andma läksin ja rääkisin, kui alatu Aadu meie grupi kontrollimisel oli, ütles Vesta löödult:

«Seda ma kartsin kohe. Kui ennast kohal ei ole, siis... Kas siis keegi ei võinud hommikul korralikult üle kontrollida?!»

See «keegi» oleksin pidanud olema mina. Neelatasin mitu korda klunks-klunks ja vaatasin hoolega Vesta palavikutabelile tema pea kohal seinal. Pealegi tuli mulle ka meelde, mis kasvataja kord Vesta lapsepõlvest oli kõnelnud, ning ma tegin paar sügavat sisse- ning väljahingamist. Jätsin sündmuste edasise käigu talle jutustamata. Niipalju ma tema rahustamiseks muidugi rääkisin, et me põrand oli siiski tegelikult puhas nagu ikka viimasel ajal ja et kasvataja ise oli meie poolt ning tema vahelesegamisel võeti meil üsna mitu miinuspunkti tagantjärele maha.

Sellest ma saan ka natukene aru, miks Vesta Aadule see ei ole, mis ta olla tahaks, kuid seda ma ei taipa, kuidas Vesta ise seda ei mõista või miks ta vähemalt ei märka, et Aadu suhtub temasse umbes niisamuti nagu Entu minusse.

Kesknädalal, ...

Ma ju aimasin kogu aeg, et saan poiste poolt varem või hiljem mingisuguse vastulöögi, kuid et see nii alatuks võiks osutuda, seda ma siiski ei mõistnud arvata.

Nimelt tuli Aadu enne eesti keele tundi Tiidu laua juurde minu ees. Muidugi ei pannud ma tähele, mis või kas tal seal üldse mingit tegemist oli. Korraga hakkas mulle kõrva, et Aadu venitas eriti kõvasti:

Hele täht on laubal tal,
kuusirp kumab patsi all...

Midagi tuttavat ja samal ajal pahaendelist oli selles, kuid ma ei saanud veel aru, mis nimelt. Aadu aga jätkas oma vastiku, irvitava paatosega:

Me saarel on unistuste kuju ja igatsuste värv...

Nüüd polnud enam võimalust kahelda. See oli minu «tähekaustikust». Kui ma surmani ehmunult ringi vaatasin ning peaaegu kõigi poiste nägudelt minule sihitud õelat ootust nägin, ning eriti kui ma veel märkasin, et otse Aadu taga seisis Entu äraootava pilguga, siis tekkis mus kohutav aimdus. Tormasin ülepeakaela klassist välja, jooksin internaati, tõmbasin öökapi sahtli lahti ning veendusin otsekohe, et minu kuldtähekestega kaustikut, sedasama, mille Urmas mulle nääriõhtul kinkis, ei olnud omal kohal. Keegi oli selle salaja võtnud ning nüüd oli see tolle irvitava kamba käes.

Oh, missugune jälkus!

Langesin kummuli voodisse. Tilgutasin kõik oma kibeduse, südamevalu ning häbi padja sisse. Taevas teab, miks ma küll nii hirmus kõrvetavat häbi tundsin!

Siiski just häbi tundsin ma kõige rohkem, kui ma ainult kujutlesin, kuidas Aadu, Entu ja kogu see lõhverdav punt, kes muud ei oska teha kui kõike oma labase naeru ohvriks tuua, luges mu kaustikut. Luges minu kõige salajasemaid mõtteid. Mõtteid, mille kirjutamise ajal ma ise nii õnnelik olin, sest mulle tundus, et ma olin midagi ütelda osanud. Nüüd see mulle enam nii ei tundunud. Hoopiski mitte. Mistahes rea peale ma mõtlesin, et poisid seda lugesid, käis must kohe palav häbihoog üle. Oigasin väljusti ja vist küll kiristasin hambaid!

See oli siis Entu kättemaks. Mille eest ta mulle õieti kätte maksab? Mida ma olen talle teinud? Paaril õnnetul korral olen püüdnud ennast ainult kaitsta otselöökide eest! Oh, kuidas ma jälle ihkan ära siit koolist! Tagasi oma vanasse kooli, Urma kõrvale. Kui ma ainult saaksin praegu Urmaga rääkida! Pean leppima kirjutamisega. Ainult kirjutamisega. Aga see pole see. Tuleb kaua vastust oodata ja kõike ju ei kirjuta... Ega Urmaski saaks

midagi enam olematuks teha, kuid koos temaga oleks seda kergem taluda. Kindlasti oleks.

Lõin rusikaga vastu patja. Arvatavasti võttis Svengi sellest osa. Poisid on ju kohe kole üksmeelsed, kui midagi seesugust korda saadetakse. Lõin veel kord rusikaga, ja samas tundsin, et keegi mind õlast puudutas. Tardusin paigale. Seda veel tarvis, et keegi mu hüsteerikat näeb. Keerasin pea pikkamööda padjast välja. Seal seisis Liki ja kummardus minu üle.

«Oi, Liki, Liki, Liki!» Puurisin oma pea ta sülle. Tema küsis vaikselt: «Mis sul on? Miks sa klassist ära jooksid?»

Ütlesin talle, miks.

«Ah seda nad siis suurel vahetunnil uurisidki, kui ma neist mööda läksin,» valas Liki mulle soolvett peale. «Kas see on su päevik?» küsis ta edasi.

«E-ei, mitte just päriselt, aga peaaegu seesama. Saad aru, ma kogun oma kirjanduslikud katsetused või, noh, sedamoodi asjad sellesse kaustikusse, ja see oli... Oh, see oli palju rohkem kui ainult väljamõeldis. See on midagi niisugust, mida ma ei tahaks, et k e e g i oleks lugenud, või ainult siis näiteks sina või Urmas, aga nüüd nemad! Oh, kui vastik, kui vastik see on!»

«Kuidas nad selle kätte said?» küsis Liki mõtlikult.

«Kui ma seda teaksin. Harilikult on see mul päeviku ja kirjadega koos luku taga. Aga viimati ma unustasin ta öökapi sahtlisse. Ma ei mõtelnud iialgi, et keegi võiks selle vastu huvi tunda ja salaja... Oi ei!»

«Öökapi sahtlis?» imestas Liki. «Aga kuidas see sinu öökapi sahtlist poiste kätte võis sattuda?»

S e l l e l e ma ei olnud veel mõtelnudki. Kuid Likit erutas just see kõige rohkem.

«Seda peab olema teinud keegi teie toast. Või vähemalt meie grupist. Kes see võis olla niisugune põrsas? Pole viga, küll ma selle välja uurin. Nii seda igatahes jätta ei saa. Aga nüüd katsu asjast üle olla. Peame kohe tundi tagasi minema. Vainomäe juba küsis sind. Ütlesin, et sul hakkas halb. Ta saatis mu järele vaatama. Tule, lähme nüüd. Muidu tuleb veel ise, ja seleta siis.»

Alati peab ennast kokku võtma. Pikaajalise harjutamise tulemusena polegi see nii võimatu.

Vainomäe küsis ainult, kas ma arvan, et suudan nüüd

tunnis olla. Kui ma noogutasin, ei pärinud ta enam rohkem.

Tunni lõpu poole, kui ta kontrollima hakkas, käskis ta minulgi mõne õppida antud Liivi luuletuse ette kanda. Alustasin mehhaaniliselt esimese pähetulevaga:

Kes meeldida tahab, peab roomama...

Sealsamas märkasin, kuidas Entu ennast peaaegu ümber oli pööranud ja mind oma klaaside tagant nagu kass tuvi piilus. Mu pea tõusis. Otsekohe said loetavad sõnad mu suus nagu mingisuguse uue sisu. Nad ei vastanud täpselt käesolevale, kuid ka need olid väljakutse kõigele alatule:

...üks peab nüüd kahest sündima:
ta peab nüüd tõusma või langema!

Viskasin need viimased tähendusrikkad read nagu vaenukinda oma klassi pahemale tiivale tagasi. On võimalik, et nad sellest isegi aru said. Entu ja Aadu igatahes pistsid selle järel pead kokku ning hakkasid omavahel midagi sosistama.

Õpetaja võttis mu ettekannet muidugi omalt seisukohalt:

«Nii, kas sa oled kunagi deklameerimist õppinud?»

«Ei,» vastasin natuke meelitatult.

«Loe, palun, veel midagi. Midagi lüürilisemat. Missugune luuletus sulle endale Liivist kõige rohkem meeldib? Võid lugeda raamatust.»

«Ma ei tea. Neid on nii palju, mis meeldivad.»

«Noh, aga mõni näiteks.»

Hakkasin lugema «Sügislille». See oli mul täiesti peas, kuigi pole üldse kohustuslike nimekirjas. Aga ta meeldib mulle ütlemata väga. Ma ei hoolinud sellest, et pahemal tiival olid ka kõik näod minu poole pööratud ja pikad kõrvad näisid olevat virged. Lugesin, julgustatuna õpetaja pilgust, lugesin ainult temale ja iseendale:

...Võõrasemana
võõrast lapsukest —
ise väsind ju —
sind ta ehtinud!

Kasutütart nii
saajal saadeti:
vaevalt ehteski
peiu tulekul.

Vaevalt ehteski
peiu tulekul:
puhas põueke
lihtsa riide all.

Kui hirmus liigutavalt kaunis on see luuletus oma vanamoelistest ja kohati aegunud väljendustest hoolimata. Või just nende tõttu. Kuidas küll vanades lauludes elavad lilledki oma suurt elu, aga meil klassis on mõni noor inimene nagu surnud kivi.

«Ma näen, sa mõistad luulet. Väga hästi. Istu!» Mitte niivõrd see hinne kui õpetaja tunnustav hääl tegi mulle sel korral tõeliselt head. Selle aja jooksul, mis tema meile tunde on andnud, oleme ammu aru saanud, et väga häid hindeid ei pane ta sugugi ainult vastutulelikkusest.

Seda tugevamini tundsin, nagu oleksin saanud väikese hüvituse oma äsjase häbi eest. Peale selle juhtus veel midagi üsna kummalist — või ainult tundus see mulle äkki millegipärast nii. Igatahes küsiti otsekohe pärast mind Entut ja tema luges «Kui tume veel kauaks ka sinu maa...». Ta tegi seda päris lihtsa inimlikkusega. Peaaegu nii, nagu saaks temagi millestki natuke aru. Kui ma oleksin sel hetkel unustada suutnud, et see on Entu, siis ma oleksin võib-olla leidnud ta lugemise isegi siira olevat.

Niigi palju sellel õnnetul päeval.

Nägin, kuidas Liki kohe pärast kella kähku Entu ja Aadu pingi juurde ruttas ja sinna peaaegu pool klassi kokku vajus. Taipasin, et see on minu kaustiku pärast, kuid ma teadsin ka, kui asjatu on nüüd veel ükskõik mistahes vaidlemine selle üle, vähemalt minu jaoks.

Mulle oli selge ainult üks — edaspidi Entust kauges kaares mööda minna. Ta oli ennast l i i g a põhjalikult ja lubamatult minu kõige salajasemasse seganud. Ta oli seda teinud jõhkra sissetungijana. Millegipärast tundsin ja teadsin kogu aeg, et peasüüdlane on selles asjas ainult tema. Ma ei suuda seda talle andestada. Mitte kunagi!

Hiljem, . . .

Kui tüütav oli Marelle vahetunnil mu kõrval käies oma pärimistega! Olen kord juba niisugune narr, et mul on hirmus raske mitte vastata, kui minult küsitakse. Pealegi kui seda tehakse niisugusel kohtu-uurijalikul meetodil. Hingasin tükk maad kergemalt, kui viimaks Liki tuli ja meiega liitus. Tema viis jutu hoopis teistele asjadele. Liki on üks väheseid, kes alati oskab õigel ajal rääkida, ja kui vaja, vaikida. Jõudsime koridoris juba täisringi teha, kui korraga Entu jalutajate vahelt läbi loovis ja meie ette seisma jäi. Ta ulatas mulle mu õnnetu kaustiku. Haarasin selle sõna lausumata ta käest ja tahtsin sellest otsekohe sealsamas need lehed välja rebida ning katki käristada. Tahtsin seda liiga ühe ropsuga teha ja seetõttu ei õnnestunud see mul kohe. Juba pani Liki oma käe keelavalt minu käele.

Entu seisis ikka veel meie ees: «Tõin selle sulle tagasi!» Ma isegi ei vaadanud ta poole. Panin ainult seda tähele, kuidas Liki teda rahulikult pikkamööda ülevalt alla mõõtis, nagu oleks tal kavatsus Entule uut ülikonda õmblema hakata.

Entu seisis seal ja tegi imelikku häält, nagu oleks ta midagi ütelda tahtnud, kuid kuna ma talle just sel hetkel otsa vaatasin, kehitas ta ainult õlgu ja kadus.

»Mis Entul viga on?» küsis seepeale Marelle.

Entul!? Niisuguse tähelepaneku oskab teha ainult Marelle. Kuna ta on ikkagi mu kooliõde ja pealegi pinginaaber, siis ei jäänud lõpuks midagi muud üle kui tedagi asjasse pühendada. Liki võttis selle ülesande enda peale ja tegi seda võimalikult napisõnaliselt. Marelle arendas teemat edasi igasuguse tõenäosuse vastu:

«Ma ei usu, et Enrico seda tegi.»

«Loomulikult mitte tema oma käega, kuid just tema laskis selle kellelgi võtta.»

«Ma siiski ei usu.»

Oh Marelle, Marellekene, unenägude nägija! Millal sa ometi hakkad inimestes märkama seda, mis neis on? Kõigepealt Entus...

Õhtul, . . .

Õhtul tulid mitmed meie klassi tüdrukud teistest gruppidest meile. Loomulikult läks jutt kohe ka sellele teemale. Kes võttis? Kuidas võttis? Miks võttis?

Õieti ei tulnud väga kaua juurelda, et avastada vahelüli minu öökapisahtli ja Entu vahel. Melita püüdis algul ennast vaikimisega päästa. Tüdines siis ilmselt meie rünnakutest, ja pead väljakutsuva žestiga kuklasse heites võttis kõik omaks:

«No võtsin jah. Mis siis? Paras teile. Mis te mulle ikka teha saate.»

«Aga miks sa selle just Enrico kätte viisid?»

«Tahtsin.»

«Miks just selle?»

«Aga kui Enrico just seda mu käest küsis.»

«Kuidas Enrico teadis sinu käest Kadri kaustikut küsida?» Pika arutamise peale saime teada, et Enrico olevat Melitalt küsinud, mis ma pühapäeviti teen, et mind kunagi näha ei ole ja ma tantsimas ei käi. Melita ütelnudki, et ma muudkui kirjutavat midagi. Siis olevat Entu hakanud Melitale peale käima, et too mu päeviku talle näha viiks.

«Kust mina teadsin, et see polegi päevik,» kehitas Melita koguni tigedalt õlgu. «Niisugust rämpsu ma poleks tõesti võtma hakanud. Selle jama peale niisugune kisa! Ärge tehke ennast ikka nii tähtsaks. Keda see huvitabki. Pidage endale, kui tahate.» Pead kuklas hoides ja puusadega ülbelt jõnksutades kadus ta magamistuppa. Tema ainuke voorus meie juures on siiani olnud see, et ta siin peamiselt ainult magab. Kui tal kusagil mujal tegemist pole, siis läheb ta mõnikord isegi enne väikesi voodisse. Teda ei huvita, mida me teeme või millest räägime. Isegi siis mitte, kui jutt on temast endast.

«Hirmus tüdruk!» See tuli seekord koguni meie ligimesearmastajalt Marellelt.

«No ärgu kujutagu ette, et ta ka meil oma vanu vigureid võib jätkata.» Vesta näost oli selgesti näha, et kõige meelsamini tarvitaks ta praegusel juhul ihunuhtlust. Pean õigust ütlema, et kui see asi hääletamisele oleks läinud, siis sel korral oleksin ka mina käe tõstnud, kuigi ma iga-

sugust, kõige pisematki füüsilist karistamisviisi otse jälestan.

«Jaa,» tõendas Liki mõtlikult tagant. «Midagi peab selle tüdruku suhtes nüüd küll ette võtma.»

«Aga mis mina ütlesin,» osatas Anne omalt poolt. «Ainuke karistus, mis talle vähegi mõjuda võiks, on — võrkpallinaiskonnast välja! Tuleval kuul tulevad jälle võistlused II Keskkooliga. Ja kuigi ta võiks meile paar punkti tuua, siis on ikkagi nii, et kui suu lahti teeb, tulevad sealt ainult «präänikud»! Hiljem on jälle kõik linna koolid jutte täis.»

Anne ettepanek võeti vastu. Mis kasu sellest on, eks seda näita tulevik. Minu olukorda see muidugi enam kuidagiviisi heaks teha ei saa.

Korraga pöördus Marelle minu poole: «Aga kuule, Kadri, mis sul siis sinna kaustikusse on kirjutatud?»

«Oi jaa, kas sa ei tahaks seda meile ette lugeda,» tegi Anne omalt poolt ettepaneku. «Loe jah, hiigla huvitav, mis sul seal oli!» Selletaolisi pealekäimisi tuli korraga mitmelt poolt. Seda ette lugeda? Aga kui nemadki siin mind ainult välja naeravad? Kuid ma ei saanud ka keelduda. Esiteks polnud sellel suurt mõtetki, kuna seda oli nagunii loetud, ja teiseks võlgnesin ma oma tüdrukutele nende osavõtu eest mingisuguse selgituse.

Hakkasin pikkamööda lugema. Algul närveerisin, siis rahunesin. Ja oli kuidagi imelik. Lugesin iseenda suuga ja samal ajal jälgisin seda ka nagu oma kuulajate kõrvadega:

Oleme ühel saarel maailmade rannal,
meie, kes me ühte kuulume.
Seisame vee piiril, keset kive ja merevahtu.
Me pea kohal on kaaslast otsiva merelinnu kisa
ja meid ümbritsevad mere imelised tujud.
Sellel saarel on unistuste kuju
ja igatsuste värv.
Harva sõidetakse siia ühe ja sama laevaga.
Igaüks tuleb omas paadis.
Meil kõigil on kaelas konnakarpidest kee,
mis antakse igale vastsündinule kaasa,
et laps ei unustaks oma esivanemate merd.
Juhtub ka, et murdub aer või käriseb puri

ja siis läheb paat teel ümber
ning me leiame rannalt sõudjata paadi.
Paadi, mille käilapuul lipendab üksik ohakaõis,
Meid pole nii palju, et keegi võiks kaduma jääda.
Sest meil on meie ülesanne,
ja üksi ei saa sellega hakkama.
Valvame oma saare varandust...
Ja vahel juhtub, et usaldame tormi merel rohkem
kui surnud tarkust.
Kuigi tähtede leegitsev kiri oli meile sündides selge,
teeme arvutusvigu kuni surmani.
Jagamisel jääb meile ainult jagamisrõõm
ja me ise oleme sellega rahul.
Kuid me satume naeru alla.
Naeravad need, kes kunagi pole olnud väikesel saarel
maailmade rannal,
millel on unistuste kuju
ja igatsuste värv.
Nad räägivad teist keelt.
Selles keeles on palju sõnu, mis väljuvad suust nagu heitekivid,
et tabada südameid.
Mõnikord me püüame õppida seda keelt,
kuid see on ainult naljakas või hale.
Kajakas ei saa lennata varblase tiibadega.
Aga nende meelest on lennata rumal ja kohatu.
Kõige õigem olevat ujuda,
ujuda pärivoolu.
Kui aga kivid ette tulevad
ja vesi kohisema hakkab,
lappavad nad oma uimed targasti kokku,
et säästa jõudu.
Nende ainuke mure on hoida koosi üksteise sabade järele.
Nende rõõm on lõhkuda asju,
sest killud toovat õnne.
Nad on kindlad, et maailma varad on nende käes,
kuid nad ei tea, et võti on meil,
meie metsikul saarel maailmade rannal,
millel on unistuste kuju
ja igatsuste värv
ja mille pinnast,
igitoitvast, iseõitsevast pinnast
seemendub loov mõte,

võrsub tark sõna,
ja sünnivad head teod.

Kui ma lõpetasin, õhkas Marelle kõigepealt: «Sa kirjutad ju nagu Tuglas kohe!» See pani mind muigama. Tean täpselt, et Marelle loeb Tuglase novellikogu sügisest saadik ning pole esimesest kümnest leheküljest kaugemale jõudnud. Kuid mõtles ta selle võrdlusega ülimalt hästi nagu alati, sest ta aukartus on seda suurem, mida vähem ta mõistab. Mitte ainult tema. Ka teised kiitsid. Tundus, nagu oleks keegi mulle hella sõrmega ettevaatlikult põlendhaava salvi peale määrinud.

Ainult Tinka tunnistas avameelselt: «Mina küll ei saanud sellest suurt midagi aru. Kuidas sulle meeldis, Anne?»

Anne pilutas silmi ja vastas küsimusest mööda: «Noh, kullake, arusaamine ei ole ka igaühe asi.»

Korraga lõin kartma, et keegi hakkab täpselt aru pärima, mis miski mu loos tähendab. Kui peaksin seda veel «ümber tõlkima», siis ei oskaks ma seda teha. See on, nagu alati tunnetega.

Hommikul, . . .

Pimedas magamistoas, kui arvasin, et kõik on juba ammu uinunud ja ainult mina jändan oma mõtetega ning pööran linu enda all palavaks, kostis korraga ootamatult Vesta voodist: «Kadri, sa ei maga?»

«Hmh? Ei maga.»

«Ma ei saa aru, mis niisugust asja sedaviisi südamesse võtta. Mis sest, et nad lugesid. Las lugesid. Seal polnud midagi valesti öeldud. Mina ei saanud küll kõigest aru, aga mu meelest see just selle asja kohta käiski. Kas pole nii? Just poisid ise ongi niisugused, nagu sa seal kirjutad. Aga kirjutad sa hästi ja väga ilusasti. Kui mina niimoodi oskaksin! Ja ega siis poisid sellepärast. See on ju kõigile teada, et poisid sinust palju peavad. Sven sinu tõttu enam teisi tüdrukuid ei näegi. Kuulsid ise, sinu pärast oli kaklus. Neid ainult ärritab, et sa niisugune oled...»

«Missugune siis?» küsisin kohkunult.

«Noh, niisugune ligipääsmatu ja tark ja uhke. Ei lase endale kõiki asju meeldida ega tee neist välja.»

Kuulasin lausa jahmatusega Vesta juttu. Kas see kõik näib nii? Kui nad ainult teaksid, missugune argpüks ma tegelikult olen. Aga et kõike endale meeldida lasta ja koguni poiste poolt, seda ei või ju. Ja kui ma neist natuke nagu eemale hoian, siis tuleb see küllap vist juba mu lapsepõlvest.

Kuid mis nüüd puutub Vesta muusse jutusse, siis nii tark olen ma küll, et taibata — suurem osa oli seal selleks räägitud, et mind praegu natuke lohutada. Aga just see panigi mind mõtlema. Ma pole meie grupis ammu enam üksik. Kui ma seda üldse olen olnudki? Pigem on seda küll Vesta ise. Nüüd aga just tema muretseb minu olukorra pärast. Ivakese vaikuse järel sosistas Vesta uuesti:

«Kadri!»

«Jah?»

«Miks sa ise mulle kohe ei rääkinud, kuidas see lugu tookord Aaduga oli?»

Ma ei tahtnud sellest nüüdki kõnelda. Sellepärast teesklesin kergelt juhmi: «Mis asi?»

«Et sa poistega minu pärast riidu läksid. Eks nad ikka selle pärast ka tegid sulle selle tembu.»

«Hea küll, Vesta. Ei maksa sellest parem rääkida.»

«Ma ei saa enam. Pean sulle midagi ütlema. Tead, ma arvasin algul, et sa oled samasugune nagu Tinka. Hellitatud ja pirtsakas. Ma ei seedi hästi selliseid. Ja siis mõtlesin, et ka sina minusse vaenulikult ning üleolevalt suhtud. Ma tean, arvatakse, et mul on kerge, aga... Noh, sa saad isegi aru, mis kerge mul saab siin olla, kui kõik on minu vastu, tahetakse minust lahti saada ja...» Vesta sosinas oli mulle hästi tuntud, kuid tema kohta väga võõras heli.

«Oh sind küll. Mis sa kõike kohe nii mustast küljest võtad. Kas sa ise vähe teiste kohta oled ütelnud? Noh, ja nii öeldakse sinu kohta ka, mis vastuolemist siin sellepärast siis nii kangesti on? Noh, seekord oli küll... Aga sa tead, millest see tuli? Tinka on mõnikord tõesti niisugune kapriisne, ja kui hakkab oma jonni ajama, siis läheb äärmustesse välja, aga ta ise unustab selle kõige rutem, sa tead küll...»

«Ah, miks ma ei tea. Ta ei kannata, et peab minusuguse alluma. Olen tema meelest vääritu. Tead, ega ta selle Aadugagi muidu kui ainult minu kiuste. Ta ei saanud millegi muuga mulle oma võimu näidata.»

«Ah, ära räägi ometi nii palju rumalusi ühekorraga kokku. Tinka ei ole ju paha tüdruk. Üldse polegi meil ühtegi kehva tüdrukut grupis. Mina küll ei tahaks ühegi hinna eest mujal olla kui ainult selles grupis.»

«Mina ka mitte,» tuli Vesta poolt selgesti ja rõhuga.

«Eks ole,» kinnitasin õhinal. «Tuleval aastal muutub meil siin veelgi mõnusamaks. Tingimata võidame klaveri endale. Muidugi, see oleneb paljudest asjaoludest, aga niikaua kui sina grupivanem oled, on meil selleks kõige rohkem väljavaateid. Ei, ausõna. Ma ei tee praegu nalja.»

«Tänan, Kadri!»

«Mis sa ütlesid?» Ma ei uskunud oma kõrvu.

«Tänan sind, Kadri,» kordas Vesta ja lisas: «Kõige eest.»

Me olime teineteist vastastikku lohutada püüdnud. Mina ja Vesta. Midagi väga liigutavat oli selles. Midagi niisugust, millest ühelgi tingimusel rääkida ei saaks, sest et see on nii iseäralik ja mõjub palju sügavamalt kui sel juhul, kui me oleksime juba ammu südamesõbrad olnud.

Naistepäeval, ...

Alles eile otsustasin viimaste sündmuste järgi surmkindlalt meestevihkajaks hakata. Igal juhul mitte ühegi oma klassi poisiga enam eluilmas mitte ühtegi sõna rääkida. Kuid juba täna ma ei tea, kas seda maksabki nii täht-tähelt võtta. Mõni erand tuleb mul ikkagi teha.

Täna on nimelt naistepäev. Isegi sellel päeval ei loobunud meie klassi poisid oma irooniast meie suhtes. Nad õnnitlesid meid hommikul sõnadega, mille ümber olid meetripikkused jutumärgid. Nende märkused meie naiselikkuse arvel olid mõnelgi korral leidlikud, kuid mitte heatahtlikud, ja paraku mitmel puhul isegi üsna ebaviisakad ning siivutud.

Muidugi, me saame isegi aru, et tänane päev pole mõeldud meile, kümnenda klassi tüdrukutele, kuid nad võiksid meile kas või selle teene osutada, et nad meid selle päeva auks rahule jätaksid.

Sealjuures võivad nad ometi kõike väga kenasti teha. Naistepäeva piduliku kõne pidas Andres üheksandast klassist. Missugune kõne! Uskumatu kohe. Olen siiani ainult Urmast niisugusteks mõteteks võimeliseks pidanud. Tuleb välja, et on teisigi.

Eeskavas oli muidugi Sven väga hea, kuid ka meie väike mudilaskoor tegi oma asja ilusasti. Üldse kõik. Külla oli meile tulnud enamik lähemal elavaid emasid ja mõned kaugemaltki. Vahepeal nagu läheb meelest ära, et meil on kusagil oma päriskodud olemas. Aga siis tulevad emad ja istuvad meie keskel ja tunnevad meist rõõmu ja meie neist samuti. Mõne ema on juba vana ja väsinud ning väga tagasihoidlik, teisel on ta veel noor ja energiline, kuid kõik nad tunnevad meie siinse elu vastu huvi ja muretsevad meie käekäigu pärast. Nad küsivad meie kohta ja tahavad meist ainult head kuulda ja siis me ise tahame, et oleks ainult head. Imelik, aga siin kipub tulema niisugune tunne, nagu oleksid vanemadki meil natuke ühised. Küllap sellest, et kõik muu on meil ühine. Ja siis on kangesti hea kuulda, kui kasvataja ütleb ühele või teisele emale tema lapse kohta midagi meeldivat. Sassi vanaemal värisevad natukene käed ja pea, ja kui kasvataja talle ütles, et Sass on meil tubli ja et ta on paremaks muutunud, siis hakkas ta hall peake veel rohkem tudisema ja siis ma rääkisin omalt poolt veel palju Sassi kohta.

Kõige toredam oli siiski Roosi ema. Temast olen varem kuulnud, kuid ta ise jätab veel parema mulje. Ta on elukutselt geoloog. See ise on juba midagi. Ja kui kaasakiskuvalt ja paeluvalt ta oskab sellest ka rääkida.

Terve me grupp uhkustab väikselt Roosi emaga. Igal juhul üheski teises grupis taolist pole. Kui ta jutustas oma tööst, väga mitmesugustest uurimustest meie maa mitmetes paikades, sidus ta seda kõike väga osavalt meie igapäevase eluga ning meie kõikide ühise eesmärgiga. Üldse, kui palju teadmisi tal on ja kuidas ta ise on oma tööst vaimustatud! Terve aulatäis rahvast oli teda kuulates hiirvaikne, nii ebatavaliselt vaikne, et märkasin, kuidas isegi Entu ei julgenud kõvasti köhida, vaid püüdis tasakesi oma taskurätikusse puksuda, kui köha peale tuli.

Roosi ema tuli pärast aktust veel meiega gruppi. Noh, seda pilti oleks tasunud küll filmida, kuidas kõik tema

ümber tunglesid. Sass muidugi kõige julgemalt. Kui ema istus, siis puges Sass ta kaenla alt läbi ega lasknud ennast sealt enam ära tõrjuda. Ka Roosi poolt mitte. Ega Roosi teinud selleks õieti katsetki. Ta seisis ema tooli taga püsti, tihedalt selle vastu surutud, ja hoidis vaikse naeratusega oma käsi ema õlgadel. Ema aga, kes hoidis üht kätt ümber Sassi kleenukese kuju, silitas vaba käega vahetevahel Roosi kätt oma õlal. See kõik oli midagi niisugust, mis üheks vapustavaks hetkeks äratas minus mu igipõlise vana igatsuse ja kustumatu valu, kuid ma sain sellest ka kohe jagu. Ma pole ju enam väike ja pealegi olin ma seal ja sain kõigest osa.

Muidugi huvitas Roosi ema ka kõik meie elusse puutuv. Ta näis meie kõigi kohta väga palju teadvat. Isegi mind tundis ta, kuigi nägime teineteist esmakordselt. Kindlasti on Roosi talle kõigist kirjutanud. Kuid mind paneb imestama tema ebatavaline mälu ja huvi kõige ning kõigi vastu. Me muutusime oma väikeste rõõmude ja muredega isegi endi silmis kuidagi tähtsamaks, meie väike kollektiiv ja kogu see elu siin, kuna selle vastu tundis huvi niisugune inimene. Loomulikult tahadki kohe säärasele kõigest kõnelda. Iga tema küsimuse peale tuli korraga mitu vastust. Muidugi ei tahtnud me teda kuidagi ära lasta ning lõpuks läksime terve grupiga teda saatma. Ega see meist kõige peenetundelisem olnud. Kasvataja ütles meile otse välja, et me peaksime ometi nii arusaajad olema ja Roosi natukesekski oma emaga kahekesi jätma. Kuid pettumuspaus oli selle peale nii üldine ja Sassi nägu niisugune, nagu oleks teda kõigi silme all täiesti paljaks röövitud, nii et Roosi ise kutsus kõiki kaasa, kes aga soovivad. Soovisid kõik. See õhtu jääb mulle kahtlemata terveks eluks meelde ühe ilusama elamusena mu internaatkooli ajajärgust.

Pärast õhtusööki, kui me kasvataja Siimsoniga omavahele jäime, andsime talle pidulikult üle meie omatikitud laudlina. Kahtlemata ei olnud see uni, mis pani teda korraks käega üle silmade äigama.

Ta korraldas meile omalt poolt väikese teeõhtu. Meil oli just kuklikuhi laual ja teeklaasid täis kallatud, kui uks avanes ja VII grupi poisid koos oma kasvatajaga sisse astusid. Svenil oli tohutu lillekimp käes ja ta andis selle oma endisele kasvatajale üle nii elegantse kummardusega,

et sinna palju sõnu enam tarviski polnud. Andres lisas siiski omalt poolt kõige olulisema. Tänusõnad.

Palusime oma ootamatuid külalisi tunda ennast nagu kodus. Meil oli kitsas, kuid ülimalt lõbus. Isegi minul, värskel meestevihkajal. Noh, õnneks ei kuulu Entu ega Aadu kumbki seitsmendasse gruppi.

Poisid aitasid meil üks-kaks magamistoas kraami kokku tõsta, nii et meil sai tantsuruumigi. Kuklikuhja poolitasime ja maiustused jagasime hõredamalt välja, kuid seeest oli nende kasvatajal terve kastitäis vahvleid kaasas.

Nii tuli minu jaoks üks õige tantsuõhtu nii-öelda koju kätte. Ma ei saanudki müürilille mängida. Kaks tantsu tantsisin Andresega ja kõik ülejäänud Sveniga. Temaga läheb tants küll nagu iseenesest. Ei tea, mis kursusi sinna veel vaja on. Tema jälle leidis minu sulgkerge olevat. Võib-olla. Kaalun oma pikkuse juures ainult nelikümmend üheksa kilo. Seda on kooliarsti arvates ka liiga vähe.

Viimase tantsu ajal ütles Sven:

«Sind peaks kerge olema süles kanda.»

Mul hakkas nii palav, nagu oleks keegi mu silmini soojaveetünni pistnud. Suures segaduses läksin muidugi rütmist välja ja komistasin omaenda jalgade otsa. Sven hoidis mind ninali kukkumast ja palus vabandust. Hea käitumine on igatahes võrratu asi. Svenil istub see sees nagu suur ja väike vereringe.

Praegu olen kindel, et Sven küll ei saanud sellest minu kaustiku varastamise kampaaniast osa võtta. Sealjuures just tema oleks ehk ainuke poiss peale Urma, kellele ma võiksin seda lugeda anda. Tema ehk mõistaks sellest natukene midagi.

Kuna ta mõistab sääraseidki asju korraldada, mis pärast oli. Kindlasti oli see tema, kes seda tegi...

Nimelt kui hakkasime pärast külaliste äraminekut heas tujus ennast korraldama ja magamaminekuks ehtima, tabas meid, s. t. peamiselt mind, üllatus.

Minu padja peal lebas üksik valge õis.

«Kust see siia sai?»

Kui poisid meie voodeid paigale aitasid tõsta, siis seda kindlasti ei olnud, aga nüüd korraga oli. Kusagilt pidi ta ometi siia sattunud olema. Enne kui ma oleksin ise jõudnud oma mõtet lõpuni mõelda, ütles Melita:

«Muidugi Sven. See teeb sulle ju kogu aeg vasikasilmi!»

Teised ühinesid tema arvamusega, mina ise nende hulgas. Ainult kunas ja kuidas oskas ta selle mu padjale sokutada, nii et ükski hing ei näinud?

Küsisin Sassilt: «Kuule, sina ju jäid magamistuppa, kui me poisse trepile saatma läksime. Kas sina siis ei märganud midagi?»

Sass kehitas pahuralt õlgu: «Õige mul tarvis su Sveni passida.»

Sassi jaoks ei ole maailmas nähtavasti ühtegi vahepealset olukorda olemas. Kui talle kord juba keegi ei meeldi, siis see ka ei meeldi.

Teada on siiski, et padjad iseenesest õitsema ei hakka, ka mitte naistepäeval, ja keegi pidi õie sinna panema. See on Svenist hirmus kena ja aitab mul raasuke unustada, millise tembuga mu armsad koolivennad minu suhtes hakkama said.

Omapärane valge õis nagu tuutu, mis on ainult selleks kokku keeratud, et varjata oma kuldset südant ning hoida nõrka, kergesti hajuvat, aga nii meeldivat aroomi, seisab mu öökapil purgis ja jutustab mulle midagi, millest ma veel päriselt aru ei saa.

Pühapäeval, ...

Nii see asi tõepoolest enam jääda ei või! Vaene Vesta! Täna oli tantsuõhtu. Sinna ma siiski ei läinud. Väikeste pärast ja üldse. Mõtlesin kohe, et lase ennast viimati mõnel Aadu või Entu taolisel tantsima kutsuda. Need võivad kiusu pärast niisuguse asjaga küll hakkama saada, ja mina juba oleksin nii loll, et ei julgeks korvi anda.

Lugu oli nii. Meie väikestega pesime end parajasti, kui korraga uks lahti läks ning Vesta sisse astus. Jäime ammuli sui vaatama. Mitte niivõrd sellepärast, et ta nii vara tantsimast tagasi tuli, vaid palju rohkem tema erilise ilme ja isegi kõnnaku pärast. Ta ei paistnud meid märkavatki. Läks meist otsekohe mööda magamistuppa ja isegi ta seljast oli näha, et talle on liiga tehtud.

Läksin talle järele. Vesta lebas täies pikkuses kõigi

riietega voodis, otse päevateki peal. Melita või mõnikord ka mõne teise juures oleks see harilik olnud, kuid Vesta pidi kas rängalt haige olema või midagi veel hullemat.

«Vesta, kas sul on halb?»

Ei mingit vastust.

«Kas süda läks pahaks?» Seisin ta voodi ees. Vesta heledad ripsmed pilkusid ja silmad põgenesid, nagu kardaksid nad valgust.

«Juhtus sinuga midagi?» Kuid enne kui ma oleksin jõudnud näha, kas Vesta sellelegi küsimusele kavatseb vastuse võlgu jääda või mitte, tuli Liki.

Mis siis tänase tantsuõhtuga lahti on?

Liki istus Vesta voodi äärele:

«Ära tee sellest väljagi. Praegu jäid poisid kõik õiendama. Aulas on niisugune möll, et hoidku!»

«Milles siis asi seisab?»

Lühidalt kokku võttes selles: Aadu on viimasel ajal enamasti ainult Tinkaga tantsinud. Tütarlaste valsi ajal olevat aga Tinka millegipärast läinud ja võtnud oma endise partneri tantsima. Vesta oli siis omakorda läinud oma kunagist endist partnerit Aadut tantsule kutsuma. Aadu aga oli lösutanud endiselt poolseljakil toolil ning vastanud:

«E i v i i t s i!»

Oi, vaene, vaene Vesta! See ületab igasugused piirid! Ma ei jõudnud omalt poolt veel midagi ütelda, kui juba tulid teisedki. Meie grupist jäi tulemata ainult Melita, aga muidu olid peaaegu kõik üheksanda ja kümnenda klassi tüdrukud kohal.

Algas suur pahameele väljapuistamine. Igaüks pani oma nördimuse sõnadesse, meenutades mõnd juhtu, kus poisid olid halvasti käitunud või mõne muu inetusega hakkama saanud. Kiruti neidki, kellega muidu ise hästi läbi saadi.

Ei, aga seda enam lihtsalt niimoodi jätta ei või. Esialgu näpatakse meie päevikuid, naerdakse ja irvitatakse meie üle, siis solvatakse tütarlapsi kõige jämedamal kombel. Kes teab, mis nad veel edaspidi välja mõtlevad. Muidugi, mitte kõik pole seesugused, kuid piisab üksikutest ninameestest ja eestvedamisest ning kohe on poisid kobaras koos. Ükshaaval saaks nendega juba hakkama.

Kas me peame niisugust asja kaua endale meeldida

laskma? Kas me siis midagi enda kaitseks ette ei saa võtta? Aga mida teha? Ütled neile midagi, saad kohe hullemini vastu. Võib-olla on parem nendest üldse mitte välja teha. Lõppude lõpuks, ega siis nemad meie koolivennad rohkem ole kui meie nende koolioed, ja ega meie neid rohkem vaja kui nemad meid.

Aga tõesti! Minust käis mingi sähvatus läbi!

«Tüdrukud, teate, mis me teeme. Paneme poisid boikoti alla. Ärgem tehkem neist väljagi. Ignoreerime kõiki. Ei räägi ühegagi neist ühtegi sõna. Kui me kõik sedasi teeme, siis see mõjub ka. Mis te arvate?»

«Ultra-geniaalne idee!» vaimustus Anne.

Enam-vähem kõik tüdrukud jäid sellega nõusse. Igatahes. Õpetame neid natuke. Näitame, et ka meie oskame üksteise eest seista, kui vaja.

«Aga kuidas jääb tantsuga? Kas me üldse enam tantsima lähemegi?» küsis üks tüdruk üheksandast kahtlevalt.

«Loomulikult mitte. Seda just nimelt. Las tantsivad omavahel, kui v i i t s i v a d. Ükski tüdruk meist ei lähe enne tantsima, kui Vestalt on vabandust palutud. Mitte ükskõik kuidas, vaid avalikult. Täpselt niisamuti aulas kõigi ees, nagu tehti see tegugi. Ja tuleb ka Kadrilt vabandust paluda.» Juba oli Anne oma täies sõiduvees. Õige pea oli selge, kuidas ja kuhu selles asjas piir tõmmata. Loomulikult ei saa ega pole ka mõtet niisugust asja väiksemate klasside osavõtul teha. Nii et jäävad tüdrukud vanematest klassidest ja peamiselt just kommunistlikud noored. Seitsmendast vahest mitte. Jääb liiga kaugeks ja seal on neid ka ainult mõned. Meie klassist langeks siis ainult Marelle välja. Parem ongi. Tema nagunii ei riskiks niisuguse ettevõttega ja süda tal ka arvatavasti ei lubaks. Meie koosolekust ta ise osa ei võtnud, kuna oli alles kodunt tulemata.

«Aga kuidas sinuga jääb, Tinka?» küsis Liki otsekoheselt.

«Miks siis minuga?» imestas Tinka solvunult.

«Pole midagi,» rahustas Anne. «Las kannab Aadu pärast paar nädalat leina.»

«Mis leina. Küll aga kujutavad ette. Te üldse ei teagi, missugune see Aadu tegelikult on. Ma võiksin teile rääkida. Aga minu poolest hapnegu!»

Huvitav, kuidas me selle kõik läbi viia suudame?

Esmaspäeval, . . .

Missugune ebatavaline päev! Kerge meil polnud, meil tütarlastel-vandeseltslastel. Kuidas see poistele mõjub, pole esialgu teada.

Hommikul tundus klassis algul olevat tavaline tundide-eelne kära ja sumin. Korraga hakkas sellest midagi iseäralikku läbi lööma.

«Kas sa ei kuule või?» Maie kõrvalestad olid tulipunased, kuid ta keeras Tiidule otsustavalt selja.

Peaaegu samal ajal kostis eestpoolt Aadu räme hääl: «Hööh! Mis sul viga on? Magasid kõrvad ära või?»

Vesta ei pööranud selga, kuid temast võib juba meie tagumisse pinkigi näha, et üleöö oli Aadu muutunud tema jaoks õhust lahjemaks aineks.

Kui siis ka Liki mingisugusele Entu küsimusele oma tavalise naeratuse, kuid täieliku vaikimisega vastas, näis poistele midagi selguma hakkavat.

Oleksid nad selle peale teisiti käitunud, kui nad käitusid, siis arvatavasti oleks asi meile palju keerulisem olnud. Nemad aga, just nimelt ninamehed, kasutasid oma relvi.

Entu kehitas õlgu: «Plikad on vist magades segaseks läinud.» Kusagilt tagantpoolt tuli: «Soe puder lõi pähe.» Ja ikka samas vaimus. Mida halvustavamaid tähendusi poiste poolt sadama hakkas, seda paremini mina ennast meie otsuses tundsin. Nagu me pärast rääkisime, oli see kõigiga nii. Miski näitas korraga meile, tüdrukutele, et kõigest hoolimata on meilgi jõudu. Ja nimelt sellepärast, et meil oli õigus. Nüüd oli veel ainult vaja vastu pidada!

Kõige raskem on muidugi tundides. Meie vaikimistöötus haarab endasse paratamatult ka etteütlemise. See on aga harjumus, mis istub õpilases vist kindlamini kui ükski teine. Ilma et ise aru saadki, läheb suu nagu iseenesest lahti, kui teine ei tea ja sina parajasti tead ning istud vastaja suhtes soodsal kohal või asendis.

Pidin täna äärepealt Tiiduga sisse kukkuma, kui Sirge teda algebras küsis. Igal juhul oleme tänase päevaga jõudnud juba tõmmata selge joone läbi klassi. Poisid ise astusid õige kärmesti sinnapoole joont. Päeva lõpuks võis märgata, et nad enam meiega kõnelust ei otsi. Eriti aga hoiduvad nemadki ette ütlemast. Võimalik, et nad mõtlevad meid sellega hätta jätta. Noh, ettevalmistuse osas oleme me alati tugevamad olnud.

Veel pole õpetajad midagi märganud. Üheksandas olevat olukord umbes sama.

Kõige keerulisemad on muidugi üksikjuhtumid. Sven tuli mulle koridoris vastu ja kõnetas mind niisuguse hääle ning näoga, nagu oleks täiesti iseenesestmõistetav, et ma t e m a g a erandi teen. Tal võis ju omalt seisukohalt õiguski olla, kui ainult meelde tuletada, kuidas ta mulle rääkis sellest seinakapi läbilaskevõimest. Eriti aga kallaõiele mõeldes polnud mul põrmugi kerge, kui ta küsis:

«Kuule, ütle, mis see teil tähendab? Mida te sellega taotlete?»

Seisin tummalt nagu seitsmes merineitsi Anderseni muinasjutus. Sveni tumedad kulmud kerkisid:

«Oo, kas sina ka ei räägi? Minuga ka mitte?»

Pidin juba pead raputama, kuid samas meenus mulle, et seegi on õieti kõnelemine, ning mu ainukeseks vastuseks oli silmade mahalöömine.

«Ütle ainult, kas te teete seda selle eileõhtuse jama pärast? Aadu pärast, jah?»

Kui ma oleksin noogutanud, mis sellest kasu oleks olnud. Me ei teinud seda tegelikult ainult Aadu pärast. Oleks tulnud palju pikemalt seletada. Olin häbematult raskes olukorras. Mu suu avanes juba, et karistusalusele selgeks teha süü, mille pärast teda karistatakse koos teistega, kuid tegin siiski ainult paar tühja liigutust suuga. Sest õnneks meenus mulle samal hetkel, et näiteks Annel on oma klassis Andresega veel palju vähem põhjust vaikimiseks, kuid ometi teeb ta kaasa. Teeb kõige agaramalt kaasa. Ainult solidaarsusest meiega, kõigi tütarlastega üldse.

Siis tuli Liki parajal ajal, haaras mu käe ja tiris mu endaga treeningule kaasa.

Jätsime Sveni sinnapaika. Vihastagu! Eks püüdku teistele selgeks teha, mida need ise ei näi taipavat!

Reedel, . . .

Juba viis päeva oleme vastu pidanud. Ka seesuguse asjaga võib ära harjuda. Meie klassis on vahetalitajaks Marelle. Kui kellelgi on midagi vastaspoolelt tingimata vaja, siis teeb ta seda Marelle vahendusel. Too võtab oma osa muidugi hiigla tõsiselt ja püüab iga kord vastaseid lepitada, südant pehmeks rääkida. Aga seda viimast taotleb ta küll ainult meie poolel. Poistega käitub ja räägib ta nii, nagu oleks tal midagi nende ees vaja vabandada. Ei tea, mis teda sunnib nii tegema, kas kaastunne võidetute vastu või lihtsalt lipitsemistarvidus. Mina igatahes ja paljud meist pole Marelle vahendust kasutanud. Saab hakkama niigi. Üheksandal pole näiteks ühtegi neutraalset punkti ja pole midagi katki. Seal on aga ka Anne valvas silm peal.

Tore oli täna Sassi vaadata. Kui Entu sööklas korraga tema juurde tuli ja küsis: «Noh, kuidas su triikmasin töötab? Rikkis ei ole veel?», ahmis Sass enda õhku täis, vaatas, silmad punnis, minule otsa ja purskas siis:

«Kui sa tahad, ma toon ta sulle tagasi, aga sinuga ma sellegipoolest ei räägi!»

Oleksin teda selle eest meelsasti sealsamas kallistanud, kuid temaga tuleb neis asjus äärmiselt ettevaatlik olla.

Üldiselt olen ma hirmsasti väsinud. Muidugi mitte valkimisest, vaid treeningutest. Kuulun nüüd varunaiskonda. Liki aga pressib oma treeningutega peale nagu hull. Igal on muidugi oma seisukoht. Liki oma on selline: kui me tahame oma poistele mingit muljet avaldada, siis peame nagu nemadki esikohale jõudma. Ka see on õigus. Meie poisid on korvis ja võrgus mõlemas üle linna koolide kõige kibedamad.

Melita tundub iseenese rasvas praadivat. Ta käis juba Liki käest nurumas, et laseksime ta vähemasti treeningule. Liki keeras selja. Kui kehalise kasvatuse õpetaja Melita eile treeningutunnis platsile pani, mängisime kõik temast nii osavasti mööda, et Melita varsti ise väljakult ära kadus.

Minust muidugi iial mingisugust spordisuurust ega pallilõvi ei saa, kuid midagi ma püüan siiski ära teha, kui asi tõsiseks läheb. Me peame ju II Keskkooli ees mingi hüvituse saama.

Laupäeval, . . .

Küll võib ikka keerulisi olukordi ette tulla! Täna olid meil koolis järjekordsed külalised. Üldse käiakse meid igast ilmakaarest külastamas, nagu oleksime me mõni näidiseksemplar internaatkoolide alal. Seekordne rahvas oli ministeeriumist. Käisid magamistubades, sööklas, klassides ja igal pool. Üldise kiituse teenis ära meie grupi puhkenurk. Just täna juhtusin olema koos Entuga köögitoimkonnas. Külalised tulid sisse. Vaatasid igasse nurka ja potti ja panni ja kappi ja siis hakkasid meie käest kõiksugu asju pärima. Muuseas küsis siis üks mees Entult:

«Kuidas on, noormees, kas köögitöö ei tundu teile ebameeldiv?»

Vaatasin õige uudishimulikult Entule otsa. Teadsin üsna täpselt, mis ta näiteks kartulikoorimisest arvab, sest alles äsja oli ta selles suhtes ennast võrdlemisi ilmekalt ja trükimusta mittekannatavalt avaldanud. Entu tõusis kartulikorvi tagant püsti, teeskles kergelt lihtsameelset ja lausus:

«Aga ei. Miks peaks see mulle ebameeldivam olema kui näiteks tütarlastele. Meie, poisid, sööme ju ka kartuleid.» Ning alatult hetke kasutades pöördus ta otse sealsamas minu poole:

«Eks ole, Kadri? Sinule samuti pole kartulikoorimine raske?»

Kõige meelsamini oleksin ma ühe pooleldi kooritud kartuli ta teesklevasse suhu pistnud, kuid ma seisin seal võõraste ees, tumm nagu teeviit, ja minu punetavalt näolt võis arvatavasti ainult ühte lugeda. Loodan väga, et külalised kirjutasid minu kangekaelse vaikimise häbelikkuse arvele.

Õnneks märkas üks võõrastest küsimust korrata:

«Noh, tütarlaps, kas teile on siis köögitoimkond raske?»

«Mitte väga.»

Olgugi direktor ja vanemkasvataja sealsamas juures, oli mul praegusel hetkel absoluutselt võimatu Entu moodi tembutama hakata.

«Nii et siiski. Aga kas te ei tahaks mulle öelda, kuidas teile siin koolis üldse meeldib?»

Leiavad ka küsimuse! Miks mitte juba kohe küsida, kuidas mulle üldse maailmas elamine meeldib! Niisiis,

olin täpselt tähelepanu keskpunktis. Mulle pole see kunagi sobinud. Õnneks on maailmas olemas ka lihtsad viisakusvormelid. Märkasin minagi neist ühe ära kasutada:

«Tänan, hästi.»

«Aga kas te võiksite öelda, mis teile just nimelt siinses koolis meeldib? Varem te käisite mujal, eks ole? Mis on siin teisiti või mis teile rohkem sobib kui endises?»

Kui mu käest oleks pigem küsitud, mis *ei* meeldi! Selle üle olen juba palju järele mõelda jõudnud ja sellele oleksin ma osanud otsekohe vastata. Aga nii...

«Ma ei tea.»

Pidin tingimata väga lootusetu mulje jätma. Kuulsin, kuidas direktor hakkas juba oma kõrvalseisjale selgitama, et mina olen selle õppeaasta uustulnuk.

«Siiski.» Juba ärapöördunud näod keerasid jälle minu poole tagasi. «Kõigepealt võrdsus. Ma mõtlen seda, et kõik peavad kõike tegema. Näete, isegi poisid peavad kartuleid koorima. Kodus nad seda ei teeks. Üldse paljudel meist ei lastaks nii mõndagi kodus teha, mis me siin teeme, aga tegelikult on see ainult kasuks. Õpime niiviisi palju iseseisvamaks ja mitte igas asjas vanematele lootma. Ja noh, see just, et meil on siin kõik võrdne. Ma arvan, et oleme siinses koolis kommunismile palju lähemal kui mujal. Jõuame sinna tingimata natuke varem kui teistest koolidest tulnud. Ma mõtlen nii... kuidas seda ütelda... noh, muidugi mitte tegelikult, see tähendab tegelikult küll, aga...» Kok-kok, mök-mök. Viimaks kargas mulle siiski enam-vähem õige sõna pähe: «Moraalselt!»

«Nii. Nii...» Ministeeriumi-onu hõõrus lõuga. «Kuidas te õpite? Missugune oli näiteks teie poolaasta-tunnistus? Ahah — viied ja mõned neljad. Nii. Nii.»

Jajah, seltsimees Nii-nii. Neljad ja viied on mul kunagi isegi seitsmenda klassi tunnistusel olnud. Kuid üldse ei seisa asi selles. Ma olen kord juba säärane, et kui mu käest midagi nii prauh! küsitakse, siis tuleb mulle kõige õigem vastus alles kakskümmend neli tundi hiljem meelde. Üldse peaksite meile enne järelemõtlemiseks aega andma, kui esitate niisuguseid üliammendavaid küsimusi. Aga ega ma seda kommunismist õigust-öelda pahasti ei ütelnudki. Ma ei tea isegi, kust see mulle korraga pähe kargas. Ma pole sellele õieti varem üldse niimoodi mõtelnud. Ma loodan, et nad mu kokutamisest hoolimata siiski

aru said, kuidas ma seda mõtlesin. Ainult et eks ma oleksin pidanud rääkima rohkem konkreetsetest asjadest. Meie tööpraktikast, kogemustest, mida meil siinses koolis palju laiemalt on võimalik saada, ja selle ma unustasin ka täiesti ära, kuidas meil on vahekord väikestega. Et me endalegi märkamatult õpime olema vanemaks õeks-vennaks, mis on väga tähtis. Ma oleksin võinud rääkida näiteks kas või sedasama Entu triikmasina tegemise lugugi. Aga see Entu!? Igaüks sai ju ometi aru, et ta selle kartulikoorimisega ainult tembutas.

Aga mis ma tühja muretsen. Nad nägid meie elu ise igal pool küllalt konkreetselt. Töökojas, käsitööklassis, aiandis jne. Ainult seda ma oleksin võinud neile küll ütelda, et nad katsuksid kuidagi kiirustada meie ehitusmehi, kes meie uue internaadihoonega nii aeglaselt edasi jõuavad.

Hiljem korraldati külaliste auks kohapeal improviseeritud eeskavaga õhtu. Poistetrio, Sveni mängu, Anne ja minu deklamatsioonidega jne.

Kuna me sauna nagunii hiljaks olime jäänud — ja vist ka vastutasuks meie õnnestunud eeskava eest —, andis direktor meile pärast eeskava tantsuloa. Just nüüd! Nii on see tihti elus. Igal muul ajal oleks niisugune ootamatu lisatantsuõhtu hurraaga vastu võetud, aga täna...? Ja sealjuures on meil külalised!

Saali koristamise ajal olime meie, suured tüdrukud, kõik peadpidi kobaras koos ja sumisesime nagu peret heitev mesilaspesa. Mis nüüd saab? Kuidas edasi käituda? Kõige rumalam on see, et külalised on siin. Ühed jäid kohe kindlaks ja olid äramineku poolt. Teised arvasid, et täna peaks külaliste pärast erandi tegema. Muidu tuleb sellest piinlik lugu välja. Vaidlus läks nii ägedaks, et kasvataja Siimson juba tähelepanelikuks muutus ja meile lähemale tulema hakkas.

«Tüdrukud, lähme koridori!»

Panime üksteise sabas uksest välja. Siin jätkus ikka veel see äge «ei» ja «jaa» vastastikune võitlus. Minule näis, et üsna mitmele tüdrukule olid külalised ainult ettekäändeks. Püüdsin agiteerida, nagu oskasin, kuid minu sõnad selles asjas on ju kerge kaaluga. Ise ma nagunii pole tantsulkäija. Ühekorraga astus Vesta, kes mitte ühte-

gi sõna polnud vahele ütelnud, otsustava sammu. Ta hakkas lihtsalt trepist alla minema.

«Vesta, oota, kuhu sa lähed?» hõikas Liki.

Vesta vaatas trepiotsalt tagasi niisuguse näoga, et see peamiselt otsustaski asja. Olgu! On see siis mingi kuritegu, kui korraga ühel õhtul tütarlapsed millegipärast eelistavad sauna tantsule.

Meie grupp lahkus täies koosseisus, muidugi välja arvatud Melita. Omalt poolt jätsime Roosi asjade käiku jälgima. Meile järgnesid teised grupid. Kõigepealt esimene ja ikka nii edasi. Nüüd, kus me olime otsustanud, tegi see veel ainult nalja.

Nii maru saunapäeva pole meil varem küll olnud. Väikesed olid päeval ära käinud ja personal ka. Olime täiesti omaette ja poiste pärast polnud meil ka vaja kiirustada.

Võtsime keriselt, mis võtta andis. Laval rütmiliselt vihtadega sopsutades tundsime ennast peoperemeestena. Võitjatena! All pesemispingil alustasid Urve ja Anne laulu. Varsti rõkkas kogu saun mitmekümnest võiduröömsast kõrist. Kui Roosi sisse tuli, kisasime parajasti improviseeritud sõnu tuntud viisil:

Noormees tantsib luuaga, luuaga!
Pinki kaenlas keerutab, keerutab!
Ära otsa komista, komista.
Nina võid nii lõhkuda, lõhkuda!
Tralla-lalla . . . jne.

Roosilt saime teada, et külalised olid koos direktoriga õige kohe ära läinud, nii et nemad polevat vist midagi erilist märganud. Nüüd hakkas Roosile küsimusi sadama: «Mis Rein tegi?», «Kas Tiit läks kohe ära?», «Kellega Peedu tantsis?» jne., jne., jne. Igaüht huvitas peamiselt tema sõbra või tavalise tantsupartneri saatus ning käitumine. Oli näha, kuidas kordamööda libises igaühe näost üle väike rahulolunaeratus, kui Roosi vastas peaaegu üht ning sama: «Ei tantsinud. Läks kohe ära. Tantsis ainult ühe tantsu seitsmenda klassi tüdrukuga ja kadus. Istus natuke seina ääres ja lonkis minema.» Kui Roosile ikka ja jälle üksikasjadega peale käidi ja usutleti, ägenes ta natukene ja vastas:

«Ma ju ütlesin. Suured poisid kadusid peaaegu kohe

ära. Praegu keerutavad seal ainult seitsmenda omad ja mõned kaheksandast. Isegi Melitat ei võetud tantsima.»

«Kas sina käisid tantsimas?» Roosi oli parajasti pea sisse seebitanud ja võis arvata, et ta ei vastagi enam, kuid jupikese aja pärast ütles ta siiski:

«Andsin isegi Svenile korvi.»

«Isegi Svenile!» kordas Anne häälega, millest läbi paistis, et tallegi on Roosi suur saladus teada.

Näis, millega see asi ükskord lõpeb. Homme igatahes jääb tantsuõhtu surmkindlalt ära, kui seda meile ametlikult antaksegi. Poisid juba sinna teist korda ennast narriks tegema ei lähe.

Teisipäeval, . . .

Enne kui hakata kirjeldama tänast grupiõhtut, peaksin vist küll kirja panema ühe väikese vahejuhtumi natuke enne seda. Olime juhuslikult ainult kolmekesi toas — Vesta, Sass ja mina.

Vesta istus, selg meie poole, ja vaatas ainiti aknapimedusse. Näha ei võinud ta sealt küll midagi muud kui oma peegelpilti aknaklaasil. Sass oli põlvili toolil ja küünarnukkidega lauale toetudes uuris mingisugust raamaturäbalat enda ees. Märkasin, kuidas ta mitu korda altkulmu Vestat piidles. Korraga küsis ta:

«Vesta, kas biljon on kõige suurem arv?»

Vesta jaoks ei olnud sel hetkel ilmselt ühtegi arvu maailmas, olid ainult mingisugused tihedad raskevõitu mõtted tema sees.

«Vesta!» Seda häält mitte kuulda oli võimatu. Vesta mühatas midagi, pead pööramata.

«Ma küsin ju sinu käest, Vesta. Kas biljon on kõige suurem arv? Kas sa tead?» Sass oli otsustanud nähtavasti omast mitte loobuda.

«Jah.» Vesta oleks vist ka siis jah ütelnud, kui Sass oleks ainult kümnest kõnelnud. Nii kaugel oli ta ikka veel sellest ruumist ja meist.

Sellest sai Sasski aru. Ta ronis toolilt alla, läks üsna Vesta juurde, nii lähedale, et ta külg pidi Vesta vastu puutuma, ja poolviltu alt üles Vesta näkku piiludes küsis:

«Aga mis siis tuleb, kui biljon on olnud?»

Vesta heledatest ripsmetest käis äkiline tuulehooke läbi:

«Biljon üks.»

«Aga kui biljon üks on olnud, mis siis tuleb?»

«Biljon kaks.» Arvatavasti niisugune hääl oleks arvutusmasinal, kui see häält teeks.

«Aga kui biljon kaks ka on olnud, mis siis?»

«Biljon kolm.»

«Aga kui biljon kolm on olnud?»

«Biljon neli.»

«Aga kui...» Arv tõusis juba biljon kahekümne kolmeni ja Sassi pinevus silmanähtavalt veelgi kõrgemale. Ta juba hingeldas:

«Aga mis pärast biljon kahekümne kolme tuleb?»

Vesta hääl oli endiselt kiretu ja monotoonne, nagu tuleks see ikka veel Vesta-nimelisest kõnemasinast:

«Biljon kakskümmend neli.»

«Vesta!» karjatas Sass vapustatult. «Millal sa ütled: aitab küll, jäta mind rahule!?»

See oli esimene kord pärast toda kurikuulsat pühapäevaõhtut, kus Vesta natuke naeratas, kuigi üsna hajameelselt ja nagu vastu tahtmist.

Aga Sassist ei saa kunagi aru, kui vana ta õieti on.

Kesknädalal, ...

Meie eilse grupiõhtu teemaks oli vana plaani järgi «Kuidas kirjutada kirju». Kuid see asendus nagu iseenesest uue teemaga — «Minu koolivend». Loomulikult oli selle algatajaks kasvataja. Meie boikoti lugu on otsapidi juba õpetajate tuppa jõudnud ning seal vist ka õige mitmesugust vastukaja tekitanud, nagu kasvataja jutust võib oletada. Nüüd hakkas ta meilt üksikasju pärima.

Vähehaaval tuli kõik ilmsiks. Fakte, s. t. kohutavaid fakte oli iseenesest vähe. Minu kaustiku lugu, Aadu ebaõiglus kontrollkäigul ja Vestale korviandmine. Kuid see polegi peamine. On mingi üldine, mis meievahelises suhtlemises ennast ühtelugu tunda annab. Mingisugune targemaks pidamine, üleolek, kiuslikud kahemõttelisused ja labasused, kõik see, millest on raske ja sageli väga piinlik rääkida. Kasvataja kuulas ja aina noogutas:

«Ah siis nii? Sedaviisi on lood?»

Kui me jälle tagasi tulime selle viimase tilga juurde, mis karika üle voolama pani, nimelt Vestale korviandmise koha peale, kargas see korraga püsti:

«Tüdrukud, ei ole tarvis. Minu pärast pole tarvis. Asjata tegite seda. Asi pole seda väärt. Mõtlesin järele — laske mind grupivanema kohalt lahti. Valige uus. Just täna, praegu valigegi. Kadri või Liki või ükskõik kes. Mina ei ole enam. Ma ei saa olla. Ei maksa sellest rohkem rääkida. Valitagu kohe uus.»

«Mis sa nüüd ajad!?» Liki oli ühtaegu pahane ja kaastundlik.

«Ma räägin tõsiselt. Ma olen veel haige ka, ja... Sellest on juba varem juttu olnud. Ise te tahtsite. Nüüd ma palun omalt poolt, valige uus. Seda asja pole mõtet edasi lükata. Kadri on nagunii asetäitja või Liki...»

«Las olla Kadri.» See lipsas kähku Tinkalt, ja niisama ruttu tuli ka Melitalt: «Ei, siis juba parem Liki!»

Pidage!

«Mis teil arus on? Mina igatahes ei nõustu. Liki samuti mitte.» (Jõudsin silmanurgast näha, kuidas Liki mulle noogutas.) «Likil on endalgi sada ülesannet. Minust ei maksa rääkidagi. Ma ei saaks hakkama. Te teate ise kõik, et Vesta on meile kõige sobivam grupivanem. Ja kui sa haige oled,» pöördusin Vesta poole, «siis mine arsti juurde ja ravi ennast terveks. Niikaua on igaüks valmis sind asendama, aga muidu...? Ära hakka midagi märtrit mängima. Nagunii ei lase sind keegi ära. Nüüd, kus meil hakkab grupis juba kõik minema, kus oleme saavutanud üksmeele ja puha ja kus isegi klaveripedaalid paistavad, nüüd siis sina tahad ära minna! Ei lähe läbi. Ja üldse, kelleks sa meid õige pead? Kes on selle poolt, et Vesta jääb edasi grupivanemaks? Tõstke käed!»

Kõige esimestena tõusid Sassi ja Marju käed ja kõige viimasena Melita oma. Kuid vahemaa oli seal väga lühike. Püsti olid igatahes kõik käed, kasvataja oma kaasa arvatud.

Kasvataja keelas meil Vestale magamistuppa järele joosta. Sellest peab aru saama. Kui Vesta-taoline inimene nutma puhkeb ja teiste keskelt ära jookseb, siis on tal arvatavasti oma põhjus...

Hiljem, . . .

Kuid ega see grupitund siis veel sellega lõppenud. Kasvataja andis meile hirmus hea idee. Miks me ei võiks oma asju avalikult ajada. Näiteks korraldada komsomoli liinis seltsimehelik kohus poiste üle. Ütleme nii: tänapäeva tütarlapse nõudmised oma koolivenna vastu, või midagi taolist.

See mõte paelus meid otsekohe. Muidugi. Teeme seda. Lasksime kasvatajal endale selgeks teha, kuidas see käib. Mõtlesime ühel päeval ka päriskohtusse minna, et õppida kohtu asjaajamise korda.

Kaebealustena kutsuksime kohtu ette kaks poistepoole esindajat — Aadu ja Entu.

Kohtunikuks sobiks kõige paremini Liki. Prokuröri osa andis natuke vaielda. Kolmest kandidaadist (Anne, Vesta ja mina) kaks viimast loobusid. Kuigi üks, s. t. mina, nii väga hea meelega polekski loobunud. Arvan küll, et mulle oleks üsna huvi pakkunud kord ka avalikult poistele selgeks teha, mis nad meile, oma kooliõdedele ja sõpradele, siiski võlgnevad. Kuid tõepoolest, ma võin seda ehk paremini teha Anne suu kaudu. Süüdistuskõne koostame nagunii kõik koos ja sinna ma võin juba üsna palju punkte sisse panna. Peatunnistajateks oleme meie Vestaga. Kuna oleme ka kõige suuremad kahjukannatajad.

Keda kaitsjateks panna? Iseloomu poolest sobiks selleks ehk kõige paremini Marelle. Kuid muud võimed pole kõige kohasemad. Kasvataja aga soovitas meil kaitsjad lasta kaebealustel enestel valida. Nagu harilikus kohtus. Parem ongi. Missugune tütarlaps üldse tahaks neid kaitsma hakata? Ka kaasistujateks otsustasime kutsuda poisid, et mitte rikkuda erapooletuse võimalust otsuse tegemisel. Pigem olgu see 2 : 1 poiste kasuks.

Juba eile õhtul panime süüdistuskõne olulisemad punktid paberile. Seekord me peame võitma! Peame panema neid mõtlema asjade üle, mille üle nad siiani nähtavasti järele mõtelnud pole.

Muuseas, täna päeval juhtus veel midagi, mis meie leerile nagu lisatrumbid kätte mängis. Nimelt tekitab praegu meil ja üldse kogu maailmas üldist imetlust nelja nõukogude noormehe kangelastegu, kes 49 päeva merel triivisid ja kes seni millegi erilisega silma paistnud ei

olnud, nüüd aga korraga kangelasteks osutusid, kui elu neid suure katse ette seadis. Meie, tütarlapsed, oleme kõik eranditult nendest vaimustuses.

Sirge andis millegipärast just minule klassijuhatajatunnis selle kohta sõnavõtu ette valmistada. Rääkisin nii, nagu tundsin. Ma ei oska paraku kõnelda nii, nagu tuleks kõik otse minu isiklikust väikesest taskust. Minu jaoks on suur tõepoolest suur, ja ma vaatan imetlusega nende poole üles, kes midagi suudavad, sest et ma ise nii vähe suudan. Arvatavasti paistis see kõik minust ka välja. Märkasin mitmel korral, kuidas vasak tiib muigas ja nägu virildas. Panin tähele sedagi, et Aadu Entu kõrva juurde kummardus ja midagi pikalt sosistas. Sain vaevalt lõpetada, kui juba Entu sõna võttis:

«Ettekanne oli väga sisukas ja mahukas. Ainult et minule jäi üks asi ebaselgeks. Nimelt, kus kohas täpselt on siin see suur kangelaslikkus? Mina isiklikult näen selles loos ainult ühte kindlat fakti. Inimene, kes on sattunud täbarasse olukorda, noh, sel juhul surmaohtu, püüab endal iga hinna eest hinge sees hoida. Nii nagu me oleme õppinud ja teame, on see kõikide elusolendite loomulik instinkt. Seda nimetataksegi eluinstinktiks. Ja esineb ta nii inimestel kui loomadel. Miks me siis ühekorraga seda kõigile loodusest kaasaantud instinkti kangelaslikkuseks peame? Kas kangelaseks teeb antud juhul see, et inimene õgis hädaga oma püksirihma ja pistis pintslisse bajaani?»

Oh, kui vaimukas! Muidugi naersid poisid tunnustavalt ja võidukalt. Mul polnud enam võimalik oma vaikimistõotust pidada ja pealegi oli see meile meie eelolevate kavatsuste tõttu ülearuseks muutunud. Jooksin mürinal peaga vastu seda kiusliku, teeseldud külmaverelisuse kaitsevalli, mille poisid on endale ette tõmmanud. Ründasin nagu oskasin:

«. . . Ja lõpuks ütles Enrico Adamson ise selle kõige olulisema erinevuse välja. Iga inimene, kes satub hädaohtu, püüab *endal* hinge sees hoida. Just nimelt endal. Siin seisabki see vahe. Kas te teate, mis need noormehed need nelikümmend üheksa päeva tegid? Kas nad astuvad seal ühtegi sammu, mis näitaks, et igaüks järgneb oma loomulikule eluinstinktile ja püüab ainult *endal* hinge sees hoida? Miks lugesid nad kohe esimesel päeval oma kartulid üle ja jagasid võrdselt võrdsetesse osadesse? Ja

miks säilitasid nad selle võrdsuse kuni lõpuni? Ka nendel päevadel, kus lootus hakkas kustuma ja surm oli käegakatsutavas kauguses. Ükski neist ei löönud surma ees araks, ühegi loomulik eluinstinkt ei ajanud teda teise arvel elu säilitama. Olen kindel, et mõni teine noormees oleks oma püksirihma selles olukorras mõneks teiseks otstarbeks kasutanud. Võib-olla oleks ta hirmust ja lootusetusest värisevate kätega tõmmanud selle endale kaela ümber, aga võib-olla oleks mõni tugevam kasutanud oma tugevama-õigust ja tõuganud teised üle parda, et ainult omada rohkem seda, mis hinge sees hoiab. See poleks olnud nii väga võimatu. Oleme taolisi asju kirjandusestki lugenud. Ja minul näiteks oli kunagi koolivend, kes lihtsalt lõbu pärast tõukas endast väiksema järsust mäest alla, mis siis veel muust rääkida.»

Kui ma selle välja olin ütelnud ja seejärel selgesti nägin, kuidas algul Entu ninaots ning pikkamööda kogu nägu verest tühjaks valgus, hakkas mul äkki kahju. Hakkas iseenda pärast häbi. Oleksin nii väga tahtnud selle viimase tagasi võtta, kuid oli juba hilja. Praegu võin ennast ainult sellega lohutada, et keegi teine ei saanud minu vihjest aru ja kellelegi teisele ma seda kunagi rääkinud pole ega kavatsegi rääkida. Kuid ausõna, see alatine mõnitamine kõige kallal, mis vähegi parem või ilusam on, selle naeruvääristamine, mille poole me kõik ühiselt püüdma peaksime, see teeb ka südame täis. Sealjuures on mul mõnikord isegi niisugune tunne, nagu nad ise ka ei usuks seda, mida või õigemini kuidas nad räägivad. Ei või ju olla, et ühe ja sama maa noored, ühe ja sama kommunistliku noorsooühingu liikmed võiksid nii erinevaid ideaale omada ja nii isemoodi aru saada, kas või näiteks sellestki juhtumist. Paneks neid endid kord niimoodi merel lootusetult triivima, ei tea, mis nad siis küll asja kohta ütleksid!

Ei aita, peab siiski selget vahet tegema, mida võib ja mida ei või. Mina küll ootan sellelt eelolevalt kohtult väga palju. Las seal tõesti igaüks räägib suu tühjaks ja südamelt ära, mis ta kõigist niisugustest küsimustest arvab. Anne treenib ennast ka ebatavalise hoolikusega. Meie kõik kanname talle igasugust «faktilist materjali» kokku, nagu selle kohta öeldakse.

Pühapäeval, . . .

Nüüd ta siis on olnud, see kuulus ja kauaoodatud kohus. Juba üksnes see oli hästi pidulik ja isegi tõsine silmapilk, kui kohtuteener (kõige jämedama häälega poiss, kelle leidsime, kaheksanda klassi organisaator) teatas:

«Kohus tuleb. Püsti tõusta!»

Uks avanes ning kohtu koosseis eesotsas Likiga marssis asjakohaselt väärika ning tähtsa näoga sisse. Sel ajal seisis suur saalitäis rahvast (õpetajad, kasvatajad ja direktor kaasa arvatud) püsti ning oli kohe päris ehtsa kohtu tunne.

Kohus istus laua taha nii: Liki kui eesistuja keskel, kaasistujatena temast vasemal pool Tiit meie klassist ja paremal Rein üheksandast. Laua otsas istus kohtusekretär, Anne prokuröriна ja Andres kaitsjana istusid eraldi väikeste laudade ääres. Kaebealused — Enrico ja Aadu — ühel pool pingil ja meie, tunnistajad, teisel pool, just kohtulaua ning publiku vahel.

Kohtunik teatas kohtu koosseisu, viis läbi muud tseremoniaalsused ja luges ette süüdistuse sisu:

«Kaebealust Enrico Jaani poeg Adamsoni süüdistatakse vääritus käitumises, mis ei ole kooskõlas kommunistliku noore moraaliga. Esiteks ahvatles ta seitsmenda klassi tütarlast Melita Valmari tütar Krääsi lubamatule teole, sundides teda salaja võtma võõrast kaustikut; teiseks käis ta isikliku saladusega alatult ümber: luges seda ise ning andis ka teistele lugeda. Kolmandaks süüdistatakse kaebealust, samuti nagu kõiki tema mõtteosalisi, keda ta käesoleval juhul kehastab ja esindab, sagedastes sündmatutes ning ebakultuursetes väljendustes, kahemõttelistes juttudes ja vääritus käitumises.

Kaebealust Aadu Aadu poeg Adomäge süüdistatakse kui kaasosalist eespool nimetatud kuriteos, samuti ebakultuurses käitumises ning väljendustes, millele lisandub veel ühe tütarlapse, Vesta Elmari tütar Paju kõige jämedam solvamine . . .»

Muidugi ei jõua ma siin praegu kogu kohtuprotokolli ära kirjutada, sest seda sai tervelt kaks vihikutäit ja vaheajal määras kohus täiesti närtsinud sekretärile asetäitja. Pealegi on ta mul suures osas endal olemas, kuna suurem osa süüdistuskõnest ja enamik sõnavõtte on minu koos-

tatud. Kuid nii üldjoontes ja selle, mida mul pole, mis tekkis kohapealses vaidluses, püüan kõik kirja panna.

Oi, kuidas me tüdrukud kõik närveerisime! Olla oma õiguses veendunud ja kindel on üks asi, aga seda ka teistele, eriti meie poistele, selgeks teha on ikkagi sootuks midagi muud.

Nemad olid endale targu kaitsjaks valinud Andrese. Kõige arukama poisi, pealegi Anne tantsupartneri ja sõbra. Küll neil ehk oli sellegagi oma tagamõte.

Andsin oma tunnistuse põhjalikult. Vestal oli muidugi minust palju raskem. Motiiv oli nii-öelda delikaatsem, nagu Andres leidis. Kuid see oli ka ainus kord, mil Vestal tema tavalisest umbisikulisest kõneviisist kasu oli. See tegi ta tunnistuse kuidagi ebaisiklikuks ja asjalikuks.

Anne pidas oma süüdistuskõne see-eest maha niisuguse kire ja lõõmaga, et minu ja ka teiste arusaamise järgi oleks pidanud kogu poiste maailm tükkis täiega kokku varisema ning nad oleksid pidanud meilt mitte ainult et avalikult ja kohe sealsamas andeks paluma, vaid seda isegi põlvili maas tegema.

Üks tütarlaps teise järel tõusis tunnistajakohale ja rääkis oma isiklike kogemuste põhjal, kuidas poisid olid kõige algelisemate viisakusreeglite vastu eksinud või siis oma kooliõde-tütarlast sügavalt solvanud või alandanud.

Direktori õetütar Maarika kaheksandast klassist jutustas, et kui tema oli linnast Aaduga koos juhtunud tulema ning temale tulnud vastu üks tema sugulane, kellega nad vastastikku teineteist tervitasid, siis olevat Aadu sel ajal südamerahuga, käed püksitaskus, seal kõrval seisnud ja võõrast jultunult tunnistanud, kuid polevat mõtelnudki kaasa tervitada, nagu seda viisakus nõuab. Selle peale tuli kaebealuste pingilt Aadu kohta võrdlemisi kiirelt:

«Mis? Kas te kavatsete meist tsirkuseartiste teha või?»

Anne omakorda aga ladus kogu aeg harali sõrmi painutades: «Esiteks, teiseks, kolmandaks.» Kahe käe ring sai täis. Tõepoolest, see on veel küsitav, kuhu Anne paremini sobib, kas kohtusse prokuröriks või lavale näitlejaks.

Kuigi Anne kõnet katkestas mitmel korral maruline aplaus, ei mõtelnudki poisid sellest veel põlvili laskuda. Nad isegi ei kummardanud pead. Pigem vastupidi. Kui Andres pulti astus ja ringi vaatas, siis oli ta küll rohkem

inimese nägu, kes oma õiguses veendunud ja kellel midagi olulist ütelda on.

Oi, kui südantliigutavalt puhtad on tema kaitsekõne järgi kõik meie sajandi teise poole koolipoisid! Eriti aga meie internaatkooli kasvandikud. Millise irooniaga ütles ta näiteks:

«Teie järgi, armsad kooliõed, ei tohiks ühtegi asja tema õige nimega nimetada. Kindlasti ei tohi teie kuuldes öelda näiteks, et hais on hais, vaid tuleks ehk öelda: halvaks läinud aroom. Teile sobiks arvatavasti papa Kreutzwaldi aegne kõnestiil. Kui keegi on alasti, siis peaksime selle kohta ütlema viisakalt: kaelast saadik paljajalu. Kas nii, jah?»

Isegi sellele kõige vastikumale punktile — Aadu korviandmine Vestale — leidis Andres, see meie kooli üks tarkpeadest ja kuldsuudest, midagi vabanduseks:

«Järgmiseks. Kui me hakkame lähemalt analüüsima tolle kõige raskema süüdistuse eellugu, leiame mitu pehmendavat asjaolu. Me teame, et viimasel ajal tantsib Aadu kogu aeg Valentiinaga. Nad sobivad hästi. Mõlemad on head tantsijad jne. Me ei hakka siin kõiki nende sobimise põhjusi analüüsima, kuid selle kohta ütleme tavaliselt: nad on head sõbrad.

Nüüd aga, ei tea miks, tütarlaps järsku kapriisitab. Kui Aadu on kutsunud kogu õhtu jooksul a i n u l t teda tantsima, kui ta on seda teinud juba kaks veerandit järjest igal tantsuõhtul, siis on loomulik, et ta eeldab tütarlaste valsi ajal vastuväljakutset, kas pole nii?

Kuid, nagu me teame, tütarlaps ei tee seda. Ta kapriisitab. Ta on edev ja tujukas. Temale pole teise tunded tähtsad. Tema tahab demonstreerida oma võimu. Kujutledes, et ta on vastupandamatu iludus, mõtleb ta, et võib endale kõike lubada, nagu see on tütarlaste juures üldse tavaline. Nad armastavad vahetevahel tunda anda oma tütarlapselikku võimu ja üleolekut. Nii ka kõnesolev tütarlaps: ta haavab sihilikult oma alatist tantsupartnerit ning sõpra ja läheb võtab vastu ootusi, ning ma ütleksin, teatava määral isegi vastu kirjutamata viisakusreegleid, teise poisi tantsima.

Öelge ise, on see kõige kenam tegu? Võime me sellest välja lugeda seda kuulsat t ü t a r l a p s e l i k k u õrna

hinge ja taktitunnet ning ausust jne., jne., jne.» (Kerge iroonilise naeratusega karikeeris ta kõik need omadused.)

Panen tähele, kuidas Anne Andrese kõnet jälgides midagi kiiresti oma märkmikku kirjutab. Vahepeal jätkub Andrese meistriteos.

«Neil asjaoludel,» jätkab ta väikese mõjuka pausi järel, «kas võime me neil asjaoludel nii väga pahaks panna, nii kohutavalt nördinud olla, et minu kaitsealune Aadu Adomägi, kes iseenesestmõistetavalt ootab ü h t tütarlast, kõige kenamat ja endale sobivamat,» (oi sa rebane, rebasekene!), «nähes enda ees korraga t e i s t, — et ta siis hetkelise impulsi mõjul, solvatud uhkusest ja kibedast enesetundest ajendatuna, kannab oma pahameele edasi k õ i k i d e l e tütarlastele. Muuseas ka sellele, kes juhuslikult sel hetkel just tema ees seisab. Nii teebki ta selle järelemõtlematu eksisammu ning keeldub ka järgmise tütarlapsega tantsima minemast. Kordan veel kord. Ma ei pea seda tegu ei õigeks ega ilusaks, niisamuti nagu praegu ei pea ka kaebealune ise, kuid me palume arvesse võtta p e h m e n d a v a i d asjaolusid...»

Aadu viskas Andrese sõnade ajal pilgu koos laia muigega üle saali nagu kunagi võidukate vägede esindaja ja lipukandja.

Oi, sina solvatud uhkus ja enesetunne!

Kui ega Annet nii kergesti nurka suruda saanud. Kui kord jälle tema käes oli, alustas ta tagasihoidlikult, kuid ilmse seesmise erutusega:

«Meil oli praegu meeldiv juhus ja võimalus kuulata ühte väga andekalt koostatud kaitsekõnet. Võis märgata, kuidas paljud kuulajatest selle mõju alla langesid. Enne lõpliku otsuse tegemist lubatagu mul veel lisada mõned omapoolsed mõtted.

Kõigepealt üks väike vastulause kaitsja üldisele väitele, nagu oleks väga loomulik anda tantsulekutsujale korv, kui too ei osutu juhuslikult selleks, keda momendil oodatakse või südames tahetakse. Lubage mul tütarlaste nimel, kes väljakujunenud kombe kohaselt on peamiselt valitavad, aga mitte valijad, — lubage mul kui ühel nendest ütelda: kui ka meie järgiksime seda «impulssi» ja hakkaksime poisse vastavalt üle põranda tagasi saatma, siis teie, mu kallid koolivennad, kohkuksite ehk koguni ära. Siis võib-olla hakkaksite aru saama, et v i i s a k u s e l g i on

oma väärtus.» (Märkasin, kuidas Andrese kõrvalehed kergelt hõõguma hakkasid.) «Pealegi lubage ühele asjale tähelepanu juhtida, mis mulle kaitsja kõnes vastu hakkas: meil pole siin mingisugune perekonnaseisuaktide büroo eelasutus või teab mis, kus paarid on juba kirja pandud ning kõrvalekaldumised seadusevastased. Esialgu oleme siin ikkagi ainult tavaline kooliõdede-vendade pere, kus kõik peavad omavahel hästi läbi saama.

Aga edasi. Kui nüüd üks tütarlaps valmistaski oma tavalisele partnerile niisugust ebainimlikku meelehärmi, kas peab siis selle tõesti kätte maksma t e i s e l e? Lugupeetud kohus ja saalisviibijad, ma palun teid eriti tähele panna selle moraali mõtet! Arvan, mul pole tarvis sellel enam pikemalt peatuda.

Kuid mis kõige tähtsam: kui seda noormeest, praegust kaebealust, nii rängalt solvati, kui ta vaesele südamele ühe kena ja kapriisse tütarlapse poolt niisugune auk löödi, miks jäi ta siis veel edasi toolile lösutama? Kas poleks nii solvatud südamele kui ka uhkele enesetundele sobivam olnud seekord saalist lahkuda, kui ta enam nagunii ühegi tütarlapsega tantsida ei tahtnud.

Loodan, et kohus on õiglane ja näeb, et siin ei ole ü h t e g i pehmendavat asjaolu. Tegu on inetu, absoluutselt inetu. Seda inetum, et solvati tütarlast, kes on aus, korralik ja igati lugupidamist vääriv, et see on pealegi tütarlaps, kellega seesama kaebealune alles möödunud aastal kõige rohkem tantsis ja kes oli temale, kui teha kaitsja kõnest järeldusi, hea sõber.»

Aplaus saalis. Kohtunik rikub erapooletuse seadusi ja plaksutab kaasa! Anne tõstab käe. Saal vaikib.

«Kuid see on alles asja ü k s külg. Palun tõe huvides üle kuulata ka kolmas asjaosaline. Nimelt Valentiina Peetri tütar Klein. Võib-olla on sellelgi kapriisitseval ja edeval tütarlapsel, nagu me siin tema kohta kaitsja isetoomustust kuulsime, oma «südametu» teo kaitseks midagi ütelda. Palun.»

Anne teeb kohtu suunas mingisuguse elukutselise kohtuinimese žesti.

Tinka astub uudishimulikus vaikuses kõps-kõps vahekäiku pidi ja jääb kohtulaua ette seisma. Ei ole midagi imestada, kui nii kena tüdruk paneb isegi Aadu-suguse poisi südame kripeldama. See pisut trotslik ilme sobib

Tinkale selles olukorras eriti hästi. Kui ta on vastanud tavakohastele küsimustele, järgneb kohtunikult kõige tähtsam:

«Tunnistaja Valentiina Peetri tütar Klein, kommunistlik noor!» (Mulle meeldib kangesti, kuidas Liki just seda viimast asjaolu igal juhul eraldi rõhutab. Kord ta tahab sellega nagu tõsta tunnistaja ja tunnistuse väärtust, teine kord nagu eriti toonitades kaebealuse teo sündsusetust.) «Mida on teil antud asja kohta tunnistada? Palun teid rääkida kogu tõde, mida teate.»

«Kahjuks ei saa ma *kogu* tõde sõna-sõnalt edasi anda. Kuid ma palun lugupeetud kohust ja kõiki, kes siin praegu on, uskuda minu kui kommunistliku noore ausõna, kui ma kinnitan, et Aadu, s.t. kaebealune, ütles mulle meie viimase tantsu ajal midagi nii sündsusetut, et ma pärast seda ei võinud enam mingil tingimusel teda tantsima kutsuma minna. Ma ei saa seda siin korrata, mis ta ütles, kuid et te mind usuksite, selleks kinnitan ma, et ma ei lähe temaga enam kunagi, ühelgi juhul tantsima, olgu siinne kohtuotsus missugune tahes. Ta pole seda väärt. Ta pole väärt, et ükski endast lugupidav tütarlaps temaga tantsiks või tegemist teeks.»

Ohoo! Sõnad on talle suhu pandud arvatavasti Annelt, kuid tõsiasjad ja viis, kuidas ta sellest rääkis, on muidugi ta enda käest. Ilus, uhke tütarlaps, ise oma väärtuses teadlik, pea püsti, seisis ta seal ning süüdistas ja karistas ise, sealsamas kohtulaua ees. See oli midagi haruldaselt mõjuvat.

Nägin, kuidas Aadugi esimest korda pilkudega midagi oma jalge eest põrandalt otsima hakkas. Andres omakorda jälgis Aadut niisuguse näoga, millest oli selgesti näha, et see intsident (nii vist kõlbab selle kohta öelda) oli temale samasuguseks uudiseks nagu meile teistele. Ent kuigi Andres oli sunnitud pisut taanduma ühel rindelõigul, hakkas ta seda visamalt kaitsma teist.

«Kuna me oleme tulnud kokku *avalikule* kohtuistungile, siis lubage tähendada, et üksi vihjetest ja sõnadest, olgu nad kinnitatud mistahes *auga*, ei piisa. Tunnetele apelleerimine on kaval asi ja tütarlaste juures peamine relv, kuid on vaja fakte. Muidu muutub kogu kohtu asjaajamine mõttetuks.

Meid on siin juba tund aega iseloomustatud kui jämedaid, tooreid, ülbeid, rumalaid jne. olevusi. Kuid välja arvatud üks erandlik juhus, on need siiski kõik ainult sõnad. Fakte, fakte, rohkem fakte oleks vaja, kallid kooliõed!

Mina omalt poolt, kui lubate, toon mõningad. Need on faktid, mille tunnistajaks võib kutsuda kõiki kümnenda klassi õpilasi. Üks tütarlastest, kellest me kuulsime, et teda on alatult solvatud, tema paremaid tundeid riivatud sellega, et loeti tema mingisugust poeetilist vaimusünnitust, nimelt Kadri Ülo tütar Jalakas, on ise näidanud, et ta pole sugugi mingisugune kõrgem eriklass, nagu ta oma «unistusteudu saarel» näib endast arvavat. Ta ründas alles hiljuti avalikult, kõikide kuuldes ühte oma koolivenda, minu praegust kaitsealust, nimetades teda lihtsalt vastikuks tüübiks, ja teisele ütles sõna-sõnalt nii: «Mis sa teed oma lõustu!»» (Ma vist oiatasin kõvasti.) «Lubage, lugupeetud kohus ja saalisviibijad, endalt küsida, kas need on *kultuursed* väljendid? Kuidas te üldiselt arvate? Kas need sobivad ühele õrnale, hästikasvatatud ja taktitundelisele tütarlapsele, kommunistlikule noorele pealegi? Sealjuures aga kirjutab seesama tütarlaps oma päevikusse, või mis asi see tal on, niisuguse eleegia, millest võiks teha järelduse, et ta kuulub mingisse väljavalitute klassi... Teeksin ettepaneku lugeda kogu see palju pahandust tekitanud vaimusünnitus siinsamas kohtusaalis ette ja kõrvutada neid tema enda äsja tsiteeritud sõnadega.»

Taevane arm, *see* ka veel! Mu näol pidi vist kõik mu nördimus ja hirm näha olema, sest Liki kasutas oma ametiõigust ja keeldus tunnistusmaterjalile lisamast minu «poeetilist vaimusünnitust», kuna arutusel on just sellesama asja vägivaldselt avalikuks tegemise küsimus.

«Hästi. Kui ei, siis mitte! Kuid sellestki te võite näha, kui kavalad on tütarlapsed ja missuguste vahenditega nad ennast kaitsevad,» tähendas Andres irooniliselt, mille peale tõusis saalis üldine kära ja alles Liki ägeda kellahelistamise peale sai enam-vähem rahu majja.

«Kuid ma *pean* veel kord tagasi tulema sellesama poeesia juurde. Mulle on jäänud meelde midagi umbes taolist: tähtede leegitsev kiri oli meile juba sündides selge! Hästi. Kui mingisugune ülev tähtede kiri oli talle selge juba sündides, miks siis, ma küsin praegu lihtsameelse üheksanda klassi poisina, miks siis ei kasuta ta

seda ka seitseteist aastat pärast sündimist? Miks kasutab ta, ma jällegi tsiteerin tema enda sõnu, väljendeid, mis väljuvad suust nagu h e i t e k i v i d, et tabada südameid!?

Pean ütlema, mind paneb tõsiselt imestama kohtuniku keeldumine tuua see «tähtede leegitsev kiri» kohtusse asitõendiks. Meie vaidlus on põhimõttelist laadi, ja kuna just selles poeesias on ühed põhimõtted kirja pandud ning tegelik elu näitab mõneti teist, siis oleks tõe huvides vajalik neid sõna-sõnalt kõrvutada. Minul on meeles ainult mõned juhuslikud read, kuid sellestki jätkub järelduste tegemiseks. On olemas üldmulje. Kui soovitakse, ma võin siinkohal seda üldmuljet kõikidega jagada.» (Mina küll ei soovi!) «Ma riskin isegi jälle välja kutsuda kõikide tütarlaste ja teistegi siinviibijate nördimuse ning pahameele, kui ma toon selle kohta omapoolse võrdluse. Seda eleegiat lugedes jääb kõlama umbes taoline mõte (veel kord vabandage väljenduse robustsust): «Maailm on kui üks pasameri ja mina kui üks lilleke seal sees!»»

Andres naudib rahuloleva ilmega saali täitvat naerumürinat.

«Kui ma ei teaks, et tegu on tänapäeva tütarlapsega, kahekümnenda sajandi internaatkooli õpilasega, tõelise kommunistliku noorega, siis peaksin seda lugu mingisuguseks eelmise formatsiooni preilikese sonimiseks. Kas selle pärast ehk häbenebki autor nii väga oma vaimusünnituse paljastamist, kas...»

Nii. Nüüd ma siis istun alles süüpingis ja häbipostis. Panin vahepeal isegi käed kõrvadele kaitseks ette. Kuid mis aitas seegi. Teiste kõrvad olid avatud. Pärani avatud. Tükil ajal ei kuulnud ma midagi. Hakkasin tähelepanelikuks muutuma alles siis, kui järg oli jälle Anne käes, õigemini, kui ta selle ägedalt enda kätte haaras.

«Mind paneb imestama kaitsja võte. Selle asemel et täita oma otsest ülesannet, s. t. kaitsta süüdistatavaid, hakkab ta süüdistama süüdistajaid. Hiilides sealjuures osavalt kõrvale peafaktist, et igasugune teiste saladuste varastamine on alatu! Nagu nähtub kaitsja jutust, on ka tema ise sellest osa võtnud, muidu ei oskaks ta sealt midagi tsiteerida. Kõige veidram on aga sel juhul veel see, et ta pole sellestki, mis ta lugenud on, aru saanud, või pole ta lõpuni lugenud.» (Andrese vahelehüüe: «Ei ole jah.») «Kuid jätame selle. Kui kaitsja soovib kirjanduslikkudel teemadel diskuteerida» (näib, et Annel on ta võõrsõnade õppimisest tõesti kasu olnud) «ja kui kõne all oleva teose autor nõustub, siis võime lähemas tulevikus korraldada kirjandusliku kohtu või vaidluse selle töö üle. Igal juhul langeb ta praegusest kohtuasjast sisuliselt välja.

Edasi. Rääkimata neist absurdseist vihjeist, mis käivad juba Kadri Jalaka kui kommunistliku noore pihta ja mis on seda alatumad, et kaitsja neid ise niisama vähe usub kui mina või ükski teine meist, — rääkimata sellest, pean tagasi tõrjuma süüdistuse, mille tõestamiseks ta lubab vajaduse korral tuua terve klassitäie tunnistajaid.

Imestan tõsiselt, kuidas kaitsja julgeb tänase kohtu tähelepanu nendele sündmustele juhtida. Kas ta ei karda sellega ise oma kaitsealuseid lõplikult kompromiteerida?»

Anne kutsub ette tunnistajad meie klassist. Mõlemad sündmused hargnevad kuulajate ees lahti võrdlemisi nii, nagu nad olid.

«Nii. Kuulsite nüüd isegi. Kas on mingi ime, kui niisugusel korral ka kõige taktitundelisem inimene enesevalitsemise kaotab. Ütelge, miks ükski tüdruk pole Kadri Jalakalt kunagi ühtegi inetut väljendit ega vihast sõna kuulnud? Kas sellest ei tuleks ehk teha niisugune järeldus, et meie kallitele koolivendadele, eriti kümnendas klassis, tuleb mõnikord siiski vastata nende eneste keeles. Ilmselt ainukeses, millest nad aru saavad ja isegi meeles suudavad pidada...»

Oh, ja siis rääkis Anne midagi veel mu läbisaamisest väikestega ja üldse hakkas mind suures vaidlustuhinas nii kiitma, et see juba peaaegu niisama piinlikuks muutus kui Andrese «paljastused».

Aga üldiselt on lugu nii, et kui võõrasema peaks nõus olema, siis ma kingin oma roosa kleidi päris lõplikult Annele!

«Kuid mis nüüd puutub sellesse nõndanimetatud faktilisse materjali, siis pole meil seda sugugi vähe.» Siinkohal võttis Anne paberilehe, millele olime mitme päeva jooksul kogunud statistilisi andmeid. «Kuulake ainult. Andres Ojasson: tarvitanud üksnes esmaspäevase päeva jooksul 23 korda «kurat», 2 korda «keri põrgu», peale selle väljendusi, nagu «aura ära», «ära jama» jne. Kogunud ja kirja pannud Anne Undla. Oleme teinud möödunud nädala jooksul hulgaliselt selliseid ja veel hullemaid-

ki tähelepanekuid oma klassist, niisamuti nagu kümnenda klassi tütarlapsed on teinud seda kümnendas klassis. Seal on pilt veelgi halvem.» Järgnevad tõepoolest hämmastavad andmed pop-poiste sõnavarast.

«Loomulikult pole siin ära toodud kõike. Eriti mitte neid sõnu ja sõnavärdjaid, mis trükimusta ega kordamist ei kannata. Samuti igasuguseid anekdoote ning kahemõttelisi nalju, mille poolest jälle eriti kümnenda klassi meessugu silma torkab.»

Meie lootus, et Andres ennast viimaks ometi lööduks tunnistab, osutus muidugi enneaegseks.

«Nagu me kuulsime, kandis prokurör ette terve leksikoni õpilaste žargooni. See pole õieti mingisugune avastus. Seda on isegi ajaleheveergudel tehtud, ja mis peaasi, see ei kuulu kaugeltki a i n u l t poiste sõnavarasse. Kahjuks mul ei tulnud ette teha samasugust statistikat tütarlaste kohta. Kuid seda viga võib edaspidi parandada. Mina igatahes ei usu, et vahe oleks väga suur. Võib-olla erinevad nii-öelda lemmiksõnad, kuid tarvitamissagedus on kindlasti ühesugune.

Näiteks mina isiklikult, ja usun, et kõik kohalviibijad niisamuti, on kuulnud nii prokuröri ennast kui ka k õ i k i teisi tütarlapsi kasutavat peaaegu igas lauses sõnu «oh issand», «oi jumal», «jessas» jne. Ega siin, kommunistlike noorte seltsimehelikus kohtus, ei taheta ometi väita, et kuradi nimetamine oleks suurem patt kui jumala nime kurjasti pruukimine?» Jälle naerab saal üksmeelselt.

See polnud kahjuks ainus punkt, kust välja paistis, et õigupoolest oleme oma kohtuprotsessi teema valinud liiga kitsa. Andres tõesti ainult ei kaitsnud poisse, seda tegi ta isegi suhteliselt vähe, vaid rohkem ründas tüdrukuid ja paljud ta argumendid olid vägagi veenvad. Kui ta ütles näiteks, et üks otsene kuriteo sooritaja oli siiski t ü t a r l a p s, nimelt Melita, ja et see ei istu sugugi süüpingis, siis käis saalist jälle heakskiidukahin läbi.

«Hästi,» kargas Anne uuesti püsti, ning seekord oli ta palju oma prokuröriosast ja ametlikust väärikusest kaotanud. Ta hääles kõlas kirglik, isiklik tunne: «Te viskate meile nina peale Melitat. Sihite tema halvale käitumisele, kergemeelsusele. Aga mina jälle küsin teilt, poistelt, k e s on selles süüdi? Kes aitab sellele kaasa? Kes on Melitat selleks mõjutanud? Kas meie ässitasime teda varastama

teise tüdruku päevikut? Ei! Mitte meie, eks ole. Meie ei kiida tema tegusid heaks. Aga just teie olete need, kes teda kõigile neile tegudele ahvatlete. Teie kasutate tema rumalust ja nõrkust.

Nagu ma aru saan, ei pea teie isegi tast lugu, aga ometi tantsitate kõik teda, jooksete talle koguni magamistuppa järele ja sosistate temaga ebasündsalt igal pool pimedates nurgatagustes ja . . .» (Siinkohal Anne takerdus ning punastas sügavasti. Nähtus, mis tema juures väga harva ette tuleb.) «Ja üldse teete temast mingisuguse... mingisuguse ajaviitepruudi!

Me mõistame ta käitumise hukka ja ütleme talle seda. Meie karistame teda teiega võrdselt. Võtke teadmiseks, et ükski meist, igal juhul m e i e grupist, ei taha küll milleski temataoline olla.

Aga kuidas teie? Teie peate oma poiste vääritud tegusid kangelastegudeks! Kaitsete ja varjate üksteist kuni ebaaususeni välja. Kas te olete karistanud Aadut selle eest, et ta tütarlast põhjuseta ja jämedalt solvas? Kas ükski teist tuli mõttele käskida Enricot Kadri päevik tagasi viia? Vastupidi, te võtsite sellest kõik osa. Varastasite tütarlapse saladuse, et selle üle koos irvitada. Ainult sellepärast, et teis üheski ei ole julgust hea ja ausa eest välja astuda, kui te kord kambas olete!

Kaitsja ütles, et süüpingis pole kõik, kes siin olema peaksid. Ei olegi. Kõik ei mahugi siia. Kõik poisid, kellel on rinnas kommunistliku noore märk, peaksid praegu ühiste vastutajatena nende tegude eest siin istuma, seda ma ütlen teile!»

«Lubage! Lubage!» Andres oli juba poole Anne jutu ajal püsti tõusnud. «Te räägite siiski asjadest nii, nagu te arvate, et nad on. Kahjuks pean ma tähendama, et see just ongi väga tütarlapselik. Ikka jälle jätta lihtsad faktid ukse taha ja hiilata oma temperamendiga!

Kui te lubate ja kui teid huvitaks teada saada, siis pole meist mitte keegi Aadu tegu vägiteoks pidanud. Ei omavahel ega ka siin, tänasel avalikul kohtuistungil. Esimene, kes soovitas Aadul otsekohe vabandama minna, oli, kui te lubate, käesoleval juhul teie vastane — Andres Ojasson, ja delegatsiooni koosseisu, kes pidi tulema veel samal õhtul vabandust paluma, kuulus pool kümnendat klassi. Kahjuks ei pääsenud me sel õhtul enam teie juurde

sisse, ja järgmisel päeval karistasite te meid oma põlgusega ning ei võtnud enam ühtegi meie soo esindajat jutule. Aga veel kord tagasi tulles selle tütarlapsesaladuse juurde, mis nii häbitult avalikuks tehti, lubage küsida: kas teie, kui teie kätte satuks mõni poiste niisugune või natuke teistsugune saladus, kas teie ei loeks seda? Ei tunneks selle vastu huvi? Kui tohin paluda, siis *ausat* vastust.»

Mulle meenus millegipärast sel hetkel üks väga kauge pühapäev mu enda lapsepõlvest, kus ma värisevate kätega avan oma vanaema nimele tulnud kirja.

Annele ilmselt ei meenunud midagi taolist, sest ka tema oli sel hetkel jälle irooniline:

«Alles äsja kuulsime meie tütarlapselike tunnete ja faktilise materjali hülgamise osavat väljanaermist. Ometi pöördutakse meie poole sama võttega, apelleerides aususele ja tunnetele. Ma ei hakka vastutama kõikide tütarlaste võimalike eksimuste eest. See poleks arvatavasti õiglane. Kuid ma toetun ainsale tõsiasjale, mis mul selles küsimuses esitada on, — *meie ei ole* siiani näpanud ega lasknud näpata midagi poiste poolelt. Te ei saa meid ometi olematutes kuritegudes süüdistama hakata, eks ole? Ja meie omalt poolt ei palugi teilt muud, kui et te meile samaga vastaksite, s.o. jätaksite meid ja meie saladused rahule.

Kaitsja ei lasknud mul enne oma mõtet lõpuni arendada. Ma väitsin nimelt, et teie peate oma poiste ebakohast käitumist ja eksimusi auasjaks. Võib-olla on teil õigus, et see pole igal juhul nii. Püüame teid uskuda selle «patukahetsuskomisjoni» suhtes ainult teie sõnade põhjal. Kuid mingem tõsisemate asjade juurde. Kas ei pea teie näiteks suitsetamist ja isegi *joomist* auasjaks? Täismehe teoks?»

Andrese poolt oli ägedat vastuköhatust kuulda, kuid seekord ei lasknud Anne ennast segada. Ta rohekad silmad olid korraga kissis ja pildusid sädemeid:

«Sul, Andres, pole vaja muretseda. Võin ka *faktide* nimetamisega välja tulla. Ütle mulle ise, ausalt ja puhtast südamest, kas ei lõhna poiste riidehoiuruum igal peoõhtul suitsu järele? Võib-olla on see jälle ainult meie, tütarlaste ninade *emotsioon*? Mis? Ma lähen kaugemale. Kas te võiksite mulle ütelda, kuhu kadus Sven Purre nääripeo õhtul?» (Oi issand! Ah, õigus, issand ei

tohi ju ütelda!) «Ja kui siin kord on juba avalik arvete klaarimine, kas te võiksite mulle ütelda, kes oli see laaberdav ning iseenda jalgade otsa komistav noormees, kes samal õhtul internaadi ukse taga mürglit tegi? Kes oli see, kes sedasama purjus ja lällavat noormeest uksest sisse tiris ja kussitas ning vaigistada püüdis, et keegi *teada* ei saaks. Minule ja Tinkale, kes me sel hetkel magamistuba õhutasime ja just akna all seisime, tundus selle kuriteo kaasosalises — sest me teame ju, et varjaja on alati kaasosaline — väga palju sarnasust Andres Ojassooniga, üheksanda klassi õpilasega, kommunistliku noorega ja muidu iseenesest väga ausa ning targa poisiga.»

Vaikus!

Ülimalt hämmastunud ja pinev vaikus.

Kohtunik palub Andreselt selgitust. Andres keeldub. Pöördutakse Anne poole: kes oli see purjus poiss? Ja siis paiskab Anne nagu viimase peotäie lõhkeainet plahvatusvalmisse materjali... Sven Purre nime.

Mõtlen praegugi — miks tõi Anne kõigi taoliste seast esile just selle juhtumi, millest meil siiani aimu polnud? Ometi on meile kõigile peaaegu avalikuks saladuseks mitu sellesarnast juhtumit teiste poistega meie internaadist. Miks ta siis nendest vaikis ja selle ühe välja tõi? Võib-olla sellepärast, et see on üks, mida ta oma silmaga nägi?

Aga samas meenub mulle Anne kunagine ütlus iseenda kohta: «Ma ei unusta iialgi ühtegi teenet, mis mulle tehakse, kuid ma ei unusta ka ühtegi solvamist.»

Võib olla kindel, et ongi hirmus raske unustada, kui sind ei peeta ilusaks teiste tütarlaste juuresolekul. Samuti nagu seisab väga kaua meeles see, et sind peetakse «kullakeseks» ja kutsutakse tantsule, ning kui sa ei lähe, minnakse välja ja tehakse «mehetegusid».

Kui see ainult sellega piirduks, kuid Sveni juhtum läheb kindlasti juba kõrgematesse instantsidesse arutamiseks.

Kohtuotsuse põhjal esitas Entu mulle oma vormilise vabanduse. Pean ütlema, et see ei valmistanud mulle mingisugust rõõmu. Mitte kübetki. Õigupoolest oleksin pidanud minagi tagasi võtma oma «vastiku tüübi» ning «lõustad»! Rääkimata aga sellest täiesti südametust vihjest Entu kunagisele eksimusele. Kuid ilma kohtuotsuseta,

avaliku surveta, on seda veelgi raskem teha. Üldse pole vabandamine mingi lõbus asi. Seda oli Entugi näost näha. Ainult Aadu tegi endale asja lihtsaks. Ta seisis seal, poolküljetsi Vesta poole, nagu mees, kes on otsustanud laste mängu kaasa teha...

Mis siis ikka. Vaherahu tundub olevat ajutine.

Kesknädalal, ...

Millegipärast ma aimasin kohe, et selles asjas võita pole sugugi nii kasulik. Ei, kasulik muidugi. Terve vahepealne poolteist nädalat pole olnud muud kui aina vaidlused, vaidlused, vaidlused. Märkasime kohe esmaspäeval, et poisid midagi meie suhtes plaanitsevad. Nüüd käivad nemad ringi pliiatsite ja märkmikega, ja nende kõrvad on meie suunas pikaks veninud ning valvsad. Meie aga räägime nüüd nii valitud keelt, et kutsu või üksteisest arusaamiseks tõlk kohale. Ega me siis ometi iseenda poolt kasutatud püünistesse ei mõtle minna! Ühes on igatahes kõik üksmeelsed, õpetajad kaasa arvatud, — n i i huvitavat komsomoliüritust pole meil veel kogu kooli ajaloos olnud!

Peaaegu näib nii, et vist Sveni asigi jääb esialgu, nagu öeldakse, «kalevi alla», või saab ta siis midagi tingimisi karistuse taolist.

Jah, kõik on väga hea, ometi istun ma siin, endal silmad nutust ligunud, ja südant kraabib kogu aeg nagu kaheharuliseks kukkunud sulg. Ma ei taha sellest kohe kirjutama hakatagi. Tahaks mõelda millelegi muule, kuid ei saa. Mõtted keerlevad kogu aeg ainult ühe punkti ümber. Parem ma siis kirjutan selle juba üles. Mõnikord on varemgi nii olnud, et kui süda kangesti valutab või muidu millestki üle ajab, siis hakkab kergem, kui olen kõik üles kirjutanud. Ka siis, kui kirjutan Urmale. Ainult et kui ma talle selle oma «poeetilise vaimusünnituse» saatsin, nagu Andres mu kirjandusliku katsetuse kohtus ristis, siis ta küll kirjutas vastu nii, nagu poleks temagi kõigest aru saanud. Jah, on ikka väga suur kunst teha luulet ja kirjutada tõde samal ajal. Kohe selgesti arusaadavat tõde ja ilusaid poeetilisi sõnu! Selleks peab midagi palju rohke-

mat olema, kui minul on. Noh, ja kõigepealt peab muidugi ise need oma tõed vist hästi põhjalikult läbi mõtlema.

Aga sellest, mis nüüd juhtus, ei julge ma Urmale mitte viiksatadagi. Oi ei! Kuigi ma ise pole siin põrmugi süüdi, on see ikkagi midagi niisugust, et ma ei tea, mis Urmas võiks selle peale minust arvata. Sest mida rohkem ma ise sellele mõtlen, seda hullemaks asi mu endagi meelest muutub.

Täna oli meie grupi raadiosaate õhtu. Olime seda väga põhjalikult ette valmistanud. Ei kõlba meil ometi oma saatega teiste sabasse jääda! Päevauudiste osas oli kõige tähtsamal kohal teadaanne, et ometi kord võitsime II Keskkooli naiskonna võrkpallis. Ärgu mõtelgu keegi, et meie tüdrukud ei saa palli korralikult üle võrgu või et me ei oska seda suruda vastaspoole tühjale kohale! Tõelise üleolekutunde andis meile sel päeval asjaolu, et me mitte millegagi ei meenutanud meie sügisest kokkupõrget ega nende käitumist tookord. Isegi Sass piirdus ainult jalalt jalale kekslemisega ja kommenteerimisega: «Aga meie omad olid täna vormis! Kui Liki pani... ja Anne tõstis...» jne.

Saate muu osa olime teinud humoreskide õhtuna. Anne kandis ette Mark Twaini «Jalgratta taltsutuse» ja siis järgnes terve hulk humoreske ning epigramme meie luuletajatelt ja kirjanikelt. Paar epigrammi moodi asja pusisime ise oma jõududega valmis. Lõpuks oli meie pisike veste teemal «Uuema aja uurimised koolilaste keelest üheksandas ja kümnendas klassis meie internaadi territooriumil», kus ma püüdsin näidata neid koomilisi momente, mis nüüd tekivad meie püüdest valitud sõnadega kõnelda. See kõik meeldis ja oleks võinud olla väga hea, kuid...

Jah, teistele lõppeski see õhtu hea tuju ning naeru ja särtsaka muusikaga, mis me lõpetuseks tulla laskisime, kuid minul... Eks oli nii, et meie jäime Entuga kahekesi viimastena raadiosõlme ruumi koristama. Entu on nimelt iga saate juures tehniliseks juhiks ja mina vastutasin selle saate sisulise kordamineku eest.

Upitasin parajasti meie saate käsikirja ülemisele «arhiiviriiulile», kui korraga tundsin, kuidas keegi oma käed mu selja tagant niimoodi teine teisele poole mind asetas, et ma riiuli ja nende käte vahele kitsasse vangi jäin. Keerasin enda tugeva rapsatusega ringi, ja enne kui ma mil-

lestki õieti arugi sain, tundsin korraga ennast vastu riiulit surutuna, metsikute käte haardes, ja midagi lämmatavalt kuuma libises üle mu põse, midagi meeletut riivas hetkeks mu suud. Olin lämbumas hirmust ja rabelesin, nagu võib rabelda inimene ainult oma elu eest.

Püüan ennast kogu aeg lohutada, et see polnud päris suudlus, et ta ei jõudnud, et... aga mis see aitab! Nagu ei aita seegi, et olen pool õhtut küürinud oma põske ja suunurka pesupulbri ja lõhnaseebiga. Seda jälge sealt maha ei pese.

Kuidas ta julges?! Kuidas ta tohtis?! Miks? Miks? Miks? Ma pole talle selleks põhjust andnud. Ta peaks sellest aru saama. Miks siis? Miks? Kas ainult selleks, et mind järjekordselt solvata? Kuidas võib olla nii alatu?!

Esimese ehmatusega jooksin kolmandale korrusele. Tundsin ainult üht — et ma pean ennast kõigi eest ära peitma, et ma ei taha praegu gruppi ega kuhugi mujale teiste silma alla minna. Imelikul kombel leidsin saaliukse irvakil olevat. Sinna ma siis tormasingi, istusin pimedasse nurka lava äärele ja nuuksusin oma häbi ja viha tolmusse eesriide voltidesse. Oi, kuidas ta julges! Ta nägi, et millegi muuga ei saa ta mind küllaldaselt endast välja lüüa, ja nüüd siis... Oi, kuidas ta tohtis! Tagusin rusikaga eesriidesse.

Äkki tundsin, et keegi on veel siin. Püüdsin oma nuuksatusi eesriidega summutada. Kui nüüd ainult pääseks siit märkamatult minema. Hakka veel viimati kellelegi aru andma, miks ma siin lavanurgas omaette märatsen. Piilusin ettevaatlikult ringi. Avali jäänud saaliuksest immitses koridorist nõrka valgust. Ja selles valguses — oi õudust! — nägin Entut seisvat ning kuulatavat. Tegin juba suu lahti, et kisendama pista, sest ta hakkas mulle nii samm-sammult, kuidagi kobamisi lähenema. Kuid tema jõudis minust ette:

«Ära siis ulu nii lollisti! Mis ma sulle tegin?» Sõnad ise olid küll ehtentulikult jämedad, kuid midagi ta hääles oli nagu inimlikkugi, mingisugune väga nõrk ja kauge paluv noot või natuke sedamoodi. Mu hirm küll kadus, aga nutt muutus sellest veel hullemaks. Kuulsin ainult niipalju, kuidas Entu mütsti mu kõrvale poodiumi äärele istus. Mina aga nutsin edasi. Korraga ütles Entu poolpahasel ja poolnõutul häälel järgmised sõnad:

«Ausõna, naised on ikka ühed igavesed tatitorud!» Kas ma kuulsin õigesti? Mu pisaravool lõigati nagu noaga pooleks. Püüdsin Entule oma nutust ligunud silmadega läbi hämaruse otsa vaadata: kas ta on tõesti ikka ligi kakskümmend aastat vana ja tükib vägisi tüdrukuid suudlema?

«Missugustest naistest sa siin räägid?» püüdsin minagi olla võimalikult irooniline.

Entu kehitas ennast kuidagi: «Noh, kurat teiega. Ühesugused olete kõik! Sina pole sugugi parem kui teised.»

Ei tea, kas ma siis kujutlesin, et Entu oleks pidanud mind tingimata teistest paremaks pidama (vähemalt Melitast küll!) või mis, kuid nüüd ma alles tundsin endas tõelist viha tõusmas ning ütlesin võimalikult mürgise häälega:

«Kas sellepärast sa tulidki mulle kallale?»

Kuid Entut juba palja häälekõlaga ei kohuta. Ta kehitas ennast jälle ning vastas samaga:

«Arvatavasti!»

See ületas juba igasuguse piiri.

«Mis sa sellega ütelda tahad?» Mu hääl sooritas koloratuurpartii.

«Umbes seda, mis ma ütlesin. Kõik olete ühesugused. Hirmus viisakad ja vooruslikud. Jäta mõne plikapõnni ees müts kergitamata, siis minestatakse kambaviisi ära, kutsutakse koosoleku ette aru andma. Muud ei olegi kui «Käitu minuga viisakalt! Kommunistliku noore moraal! Ai jumal, ma olen peenikesest portselanist!»

Viisakad ja vooruslikud kuni särgini teiste ees, aga pimedas nurgas olete kõik ühesugused, valmis igale poisile kaela langema.»

Tundsin, kuidas ma tulises vihas ja solvumises kõik muu unustasin ning Entule ainult samaga vastata tahtsin, kuna ta minust veel nähtavasti aru polnud saanud. Sellepärast küsisin temalt peaaegu sisinal:

«Tahad sa, Entu, et ma sulle ühe vastu kõrvu virutan?!»

«No näed, mis ma ütlesin,» võidurõõmutses Entu. «Teiesuguste suurt viisakust, voorust ja ilukõnet jätkub parajasti ainult õpetajate ning kasvatajate ees ja komsomoli koosolekul. Aga minusuguse jaoks — vastu vahtimist ja asi klaar!»

Olin löödud. Olin jälle ise ennast löönud. See on nii hirmus, kuidas ta kohe nagu kisub minu sees midagi pahupidi, ja siis peab see tingimata ka välja voolama. Kuid nii pole õige. Kusagil peab ka temas vähe õhem koht olema, mille kaudu talle lähemale pääseb ilma temale või endale liiga tegemata.

Natukese vaikimise järel, mille jooksul olin püüdnud seitse korda sügavasti sisse ja välja hingata, alustasin tasasemalt:

«Kuule, Entu, ma pole sulle kunagi midagi halba teinud. Miks sa mind siis alati kiusad? Miks sa mind täna . . .» hakkasin kogelema. «Miks sa mind täna nii hirmsasti solvasid? Ma pole sulle selleks põhjust andnud, ega?»

«No muidugi!» Tundsin kohe, et Entule sissepoole pääseda või temas millelegi koputada pole võimalik. «Kui mina korraks sõrme külge panen, siis on pisarad ja hüsteerika, nagu oleksin ma sind tappa tahtnud, aga kui Sven sind limpsib, siis on allerait ja sihuke taevamanna, et lase olla!»

«Entu!» karjatasin nii võika häälega, et Entugi kohkunult ringi vaatama hakkas.

«Mis sa kisendad? Kas sa tahad mulle selgeks teha, et te seekord muusikaklassis, kui ma teile peale sattusin, et te kahekesi Sveniga andsite siis pioneeritõotust või? Alati valmis! — eks ole? Poleks sa mind märganud, kuidas see lugu siis oleks olnud? Ah? Pühak! Madonna! Ära-puutu-mind! Ronin teiesuguste eest udusaarele, jah? Aga mis kirjavahetust sa Urmaga pead? Ah? Kes see Urmas sul veel on? Ah?»

Entu iga sõna tabas mind nagu kivi kuklasse. Just nimelt kuklasse, sest need oleksid nagu selja tagant tulnud, et otsida üles mu varjupool, see, mida ma ise pole õieti vaatama ulatunud. Istusin täiesti löödult ning tummana seal Entu seatud peegli ees. See oli halastamatu nagu tõde ning ma nägin iseennast nii, nagu ma veel kunagi polnud vaadata osanud.

Jah, miks pidigi Entu minust paremini mõtlema, kui ta mõtles, sest kui ma olin tema meelest valmis mängima, natuke kaasa mängima ühel pool, miks ei pidanud ma siis Entu arvates võima seda teha ka teisal? Ta teadis isegi mu kirjavahetusest Urmaga. Kes teab, mis ta kõik veel minust teab. Jah, muidugi, kui tütarlaps on nii kahepalgeline ja teine palgepool polegi nii kangesti aus ega õilis, kui välja näidata püütakse, miks siis mitte kahekesi jäädes ka oma õnne proovida, et pärast teiste seltsis naerda!

Olin masendatud. Seal ta istus, minu meelest kõige halvem poiss maailmas, ja tal oli tõesti õigus ning põhjust mind halvaks pidada.

«Kas sa seda juba kõigile oled rääkinud?» küsisin viimaks ohates. Nüüd aga vastas Entu kõige veidrama küsimusega, mida üldse oleks osanud välja mõtelda. Ta küsis minult samuti ohates:

«Ütle, Kadri, miks sa mind vihkad?»

«Mina — sind?! Aga sina ju vihkad mind,» vastasin ülimas arusaamatuses ja segaduses.

«Arvad?» Ma ei saanud aru, mis selles sõnas oli, aga midagi väga kummalist ja hoopiski mitte Entu moodi. Korraga hakkasin jälle kartma. Tõusin püsti ja rääkisin kiiresti:

«Keegi vist tuleb. Peame siit kaduma. Muidu mõeldakse jälle kes teab mida. Altuksed pannakse ka kinni. Mina igatahes lähen ära.»

Olin juba saali uksel, kui kuulsin Entut ennast hõikavat. Ei! Ei! Ma ei taha täna midagi rohkem kuulda. Mul on niigi liiga palju mõtelda. Jooksin läbi koridori ja tagatrepist alla.

Siin olen ma nüüd istunud, kirjutanud ja sulepeaotsa närinud. Olen pesnud oma põske ja suud, kuid pole endast kaugeltki kõike maha pesta saanud.

Sven ja Urmas? Kas ma siis tõepoolest olen nii alatu olnud ja kahte mängu mänginud?

Kuid see on ju ülim lollus. Mis ma siin kujutlen mingisugust m ä n g u! Urmaga pole ma eluilmaski mänginud ega kavatse seda iialgi teha. Ent miks mulle siis meeldis Svenile vastu naerda ja temaga tantsida? Miks mulle meeldis talle meeldida? Kas see ongi mäng?

Aga elu? Elu on ju tõsine asi!

SÕNAJALAÕIS

Esmaspäeval, ...

Vana sõber, võtan su kord pika aja tagant jälle kätte. On olnud paus. Rasked vaikimispäevad. Rõhuvad, valusad liikumatud mõtted ja... Oh, kuidas see küll võib nii olla? Elad oma muretut, õnnelikku elu. Õnnelikku just selle pärast, et on olemas igapäevased, väikesed mured. Nii väikesed, et nad lakkavad otsekohe olemast mured ning muutuvad tagantjärele isegi õnnemärkideks, niipea kui nende voolu katkestab tõeline mure, suur paratamatu õnnetus.

Ah, kui ometi Sven poleks sel korral tulnud oma kontserdipiletiga! Kui kasvatajagi poleks mind seekord nii kergesti lubanud. Ta pole mind üldse kuhugi keelanud, aga seekord oleks siiski võinud keelata. Ta ainult küsis: «Kellega sa lähed?», ja kui vastasin ausalt: «Sveniga», raputas ta natuke pead ning ütles siis: «Aga mitte mingisugust ringikolamist. Kontserdilt otse koju. Arvesta seda, et istun niikaua internaadis, kuni te tulete.»

Kui mu seekordne kontserdileminek oleks ometi ära jäänud! Kui ometi! Kui palju muudki oleks siis ära jäänud. Kui ometi Sven ise poleks päeval treeningul oma jalga nii rumalasti välja väänanud, et ta enam sugugi liikuda ei saanud. Kui ta siis vähemalt poleks oma pääsmet Tiidule edasi andnud. Just nimelt Tiidule, kes muusikast absoluutselt midagi ei tea ega pea. Kui siis Tiit poleks seda piletit omakorda oma grupi poistele välja pakkunud ja kui ometi keegi oleks takistanud Enricot seda endale saamast. Kui seda viimast poleks olnud! Ainult mitte seda.

Kui ja kui ja kui! Kui saatuslikult rumalasti need kui'd praegu mulle endalegi kõlavad. N ü ü d olen ma targem. Mõnikord tunnen, et olen l i i g a tark. Olen maksnud oma

tarkuse eest rasket hinda. Vahetaksin selle ükskõik millise lapsiku rumaluse vastu, kui see ainult veel võimalik oleks. Kuidas elada n i i s u g u s e võlakoormaga elu lõpuni?

Ma ei saa selles kedagi süüdistada. Ainult iseennast ja oma lolli plikalikku isekust ning uhkust ka võib-olla. Just sellega tegingi tee lahti nendele õnnetutele sündmustele. Kuid ma ei võinud ette aimata saatust, see tähendab nii hirmsat j u h u s t!

Sel korral, kui ma kontserdil äkki avastasin enda kõrval toolil Enrico, oli mu esimeseks loomulikuks ajeks tõusta ja ära minna. Ainult trots naelutas mu paigale.

Algul trots, aga pärast juba muusika ja laul. See oli maailma kõige kaunimate laulude õhtu. Üks teisest ilusam! Nad võtsid mu täiesti oma võimusesse, nagu oleksin ma kaua, kaua nende järele nälga tundnud. Armastus oli igas laulus. Kord oli see ainult kõige tagasihoidlikum lillede ja lindude kõne, kord jälle kirglik pihtimus või surmamineja traagiline karjatus... Nagu selleks, et ma kunagi enam ei tohiks muusikat kuulates õnnelik olla, hakkas kõlama kord juba tuttavaks saanud aaria. Algul poollauldes öeldud sõnad: «Helkjalt hiilgasid tähed...» Olin äkitselt jälle helide mõistatuslikus, kirglikus maailmas, läinud tuhandeks aastaks Udumäe kuningale külla... Ma ei julgenud pisaraid pühkima hakata, et Enrico tähelepanu mitte nendele juhtida. Kas võib elu eales tunduda ülevam, ihaldusväärsem kui sellel hetkel: «... nüüd mahajäetult suren. Kuid ometi ma nõnda ihkan elu, kuis ihkan elu!»

Iialgi enam ei saa ükski heli, ükski fraas muusikast minu jaoks suuremat ja valusamat sisu. Oh, kui ma siis oleksin teadnud! Aga mu elu järgmisi tunde varjas aimatuse eesriie ja ma elasin liiga intensiivselt käesolevale ning ei suutnud unustada hiljuti olnut! Kaitsesin end kadedalt ja isekalt kõikvõimalike võõraste puudutuste eest. Ei tahtnud midagi jagada, vähemalt mitte sellega, keda ma väärituks pidasin.

Seepärast kasutasin aplausi kiiresti selleks, et äiata pisarate jäljed näolt ning otsekohe Enrico silmist kaduda. Esimesel võimalusel kaduda. Pugesin kähku inimeste vahele. Kaotasin enda saalist väljavoolava rahva sekka. Nägin eemalt, et Enrico minu järele ringi vaatas. Oleksin

ma sel hetkelgi mõistnud ta otsiva pilgu mõtet! Oleksin ma seda vaevaks võtnud! Aga mina tõmbasin enda kähku ühe lahtise ukse varju.

Mu manööver õnnestus. Veel uksel vaatasin siia- ja sinnapoole ringi. Hingasin kergemalt. Ta oli läinud. Kindlasti läks ta vasemat kätt, lühemat teed pidi. Mina aga tahtsin oma muusikast äratatud lennukate mõtetega üksi olla. Võib-olla isegi mitte päris üksi, ei! Oleksin neid meelsasti jaganud, ainult mitte Enricoga. Kuigi ta oli mulle terve selle vahepealse nädala jooksul oma käitumisega püüdnud tõestada, nagu poleks meie vahel midagi olnud ja nagu poleks mul tema poolt enam midagi karta. Umbusaldasin teda edasi.

Kõigepealt heidutas mind aga paljas mõtegi võimalusele temaga kahekesi pikka koduteed tagasi minna. Siis oleksid minus nagunii jälle ärganud vastakad tunded ja mõtted tollest hirmus ebameeldivast ja piinlikust vahejuhtumist. Minu mõtted aga kippusid igatsuste ning unistuste puhtasse kõrgusesse, kus poleks ühtegi ebakõla, kus puuduks igasugune vastuolu...

Sellepärast valisin ka igaks juhuks suure ringiga tagasitee, et Enricoga mitte juhuslikultki kokku sattuda. Mind ahvatles pealegi varakevadise õhtu kauge kume taevas oma vilkuvate tähtedega ja tänavate vaikus ning mu enda näiline üksiolek. See andis mulle võimaluse ennast veidikenegi sõltumatuna tunda, iseseisva inimesena, kes läheb koju, kunas tahab ja kustkaudu tahab ning nii aeglaselt või kiirelt, nagu see talle parajasti sobib.

Mu sammud kõpsusid tühjal sillutisel ühe sisemise laulu taktis. Entu pärast olin jäänud teatrist hiliseks lahkujaks ja sel tunnil polnud sealkandis enam kuigi palju rahvast liikvel. Jõudsin juba varemetest mööda, kui korraga tundsin mingit seletamatut kõhedust. Mulle on need varemed alati sisendanud ängistava, rusuva tunde. Arvan, et keegi ei või ennast varemete lähedal hästi tunda. Eriti nii hilisel õhtutunnil. Hakkasin juba kergelt kahetsema, et olin valinud nii pika ringi. Enrico on kindlasti ammu tagasi, kuni mina ükskord jõuan. Meenus kasvataja korraldus ja samas tegin otsuse parandada, mis veel parandada annab. Hakkasin üle mäeseljandiku ronima, et teed natukene õgvendada ja lühendada.

Äkki seisis mu ees tihenenud hämaruses mingi mehe-

kogu. Ühe hetkega oli minust kõik äsjane ilus haihtunud. Hirm, tuline, kõrvetav hirm tõstis mu südame kurku ja jäätas mu liikmed. Hoobilt meenusid mulle kaks hirmu ning õuduse lugu, mida räägiti meie linnas möödunud nädalal toimunud kuritegudest. Kogust hoovas talumatut kõrtsilehka. Tahtsin temast kõrvale põigates mööduda, kuid ta seadis end mulle ette ja sulges mul tee. Otsekohe pöördusin ringi, et tuldud teed tagasi kihutada, kuid peaaegu põrkasin kokku teise tüübiga. Ma ei tea praegugi, kas ma küsisin häälega või ainult karjatasin mõttes: «Mis te minust soovite?»

Hirm, üha kasvav loomalik hirm jäigastas mind üleni. Nüüd seisid nad minust teine teisel pool. Üks neist kähistas: «Ootasime sind, tibukene,» ning haaras mu käerandmest kinni. Mu mõte lakkas töötamast. Ainult mingisugune vaist hoiatas mind mitte rabelda, teeselda midagi, kuidagiviisi aega võita, sest siinsamas all, teisel pool teed on majad ja majades inimesed. Kogu linn ei saa ju olla sel kellaajal välja surnud. Üleinimliku pingutusega hammaste plagisemist alla surudes küsisin:

«Te ju ei tunnegi mind, kuidas te teadsite oodata?»

«Ära karda, tibukene, küll me tuttavaks saame,» kähises teine tüüp võikalt, nii et ma üleni värisema hakkasin, ja siis haaras ta ka mu teisest randmest kinni. Karjatasin ülimas õuduses.

Just samal hetkel kuulsin oma nime. Keegi hüüdis meeletult:

«Kadri!» ning otsekohe selle järel vabanesid mu käed kohutavast, jälgist haardest. Oimasin kuidagi, et Enrico on mu kõrval. Kõik toimus erakordse kiirusega. Nägin, kuidas üks tüüpidest Enrico hoobist selili lendas, kuidas teine lurjus Enricole kallale tormas ja kuidas esimene ennast toorelt vandudes maast üles ajas. Ma ei tea, kas on võimalik, et inimene püstijalu minestab, kuid mul on tagantjärele mõeldes tunne, et ma siis üheks hetkeks seda nähes teadvuse kaotasin. Mind raputas ellu tagasi Enrico metsik karjatus:

«Jookse ära, Kadri! Jookse! Ruttu!»

Nüüd on mul olnud palju aega sellele kõigele mõtelda ja ma mõtlen igasuguseid lapsikusi kokku. Miks ei võinud ma sel korral poiss olla või Liki-taoline tugev, julge ja

karastatud tüdruk. Tuhat korda olen mõttes maast kivi kahmanud ja ühele neist pähe virutanud.

Aga tegelikult allusin seal midagi mõtlemata kõige algelisemale hirmule, hirmule iseenda pärast, ning loomusunniliselt kuuletusin Enrico südamepõhjast pursanud karjatusele. Jooksin ja kisendasin, suu pärani, ning alles uus, ebainimlik karjatus mu selja taga tarretas mu seisma ning tõi mu arutusse põgenemisse esimese inimliku küsimuse:

«Aga Enrico?»

Pöörasin ringi sel hetkel, kui üks roimaritest ennast maas lebava kogu kohalt sirgu ajas ja teine oli juba hämarusse kadunud. Samal hetkel märkasin ka mäeveerult ülesjooksvaid inimesi.

Mis sellele järgnes, on mu mälus ainult üksikute jubedate katkenditena püsinud. Enrico lamab täiesti liikumatult kummuli, sügav haav seljas. Mäletan end karjuvat midagi mõttetut ühe täiesti võõra vanainimese käte vahel, kes mu pead silitab ja üha kordab:

«Vaesed lapsed! Vaesed lapsed!»

Siis korraga on seal inimesi valgetes kitlites ja keegi raputab mind: «Kas sa siis ei kuule? Tal on hing alles sees. On lootust.»

L o o t u s t? Tõstan pea. Kas maailmas on siiski veel lootust?

Sellele järgnevad küsimused, küsimused, küsimused. Korraga on mu kõrval kasvataja Siimson. Ta häält kuuldes tunnen, kuidas mu liikmete vabisemine järele annab ja ma ennast tema käte vahele surun ning nutan. Ma ei tea, mis oleks küll saanud, kui kasvataja Siimson poleks neil päevil ja veel rohkem öil mu kõrval olnud. Ta viis mu enda juurde koju. Oleme lühikesed kevadööd läbi temaga kõnelnud, kõnelnud, kõnelnud, ja me oleme kõigest hoolimata leidnud elule mõtte ka siis, kui surma lähedus ja mõttetus meid maadligi masendas...

Enrico lebas haiglas ja mitmel hirmsal päeval ei julgustatud meid järelepärimisel millegagi. See oli arvatavasti kolmandal või neljandal päeval, kui õde mu käest küsis:

«Kas teie nimi on Kadri Jalakas?»

Minu jaatamise peale lausus ta: «Arst andis teile loa temaga iga päev kokku saada. Ta seisukord on väga raske.

Arvestage seda. Võin teile lubada esialgu ainult viis minutit korraga. Püüdke temaga rääkida rõõmsatest ja kergetest asjadest. Teda ei tohi erutada, saate aru?»

R õ õ m s a t e s t ja k e r g e t e s t asjadest? «E-ei, ma siis ehk tulen parem homme.»

«See ei sobi. Haige ainuke soov on siiamaani olnud teid näha. Ta on seal teadvusetult lamades ainult teist soninud. Noor inimene, kas te ei suuda ennast siis selleks viieks minutiks kokku võtta? Tema pärast.»

Ma ei kõlba sõduriks. Minus pole tilkagi vaprust. Vajun alati kohe lössi ja olen valmis jooksu pistma. Istusin ukse taga ja hurjutasin iseennast, kuni arvasin, et saan hakkama.

Õde kinnitas mulle, et on lootust, kuna haige on «noor ja tugev». Esimesel hetkel ma ei tundnud seda «noort ja tugevat» äragi. Ta vaatas minu sisse astudes akna poole, ja niisugune piiritu väsimus oli ta läbipaistval vahakarva näol, et see tundus rauga omana: nii vähe oli selles elu, ja see vähenegi oli nagu iga hetk minema libisemas.

Alles kui ma päris tema voodi äärde jõudsin, pöördus ta vaatama, nägi mind, ja üheks vapustavaks hetkeks tuli värv ning elu ta võõraks jäänud näkku tagasi.

Ukse taga olin kõik kenasti valmis mõtelnud. Kuidas ma jutustan talle lustaka loo sellest, mis täna hommikul Sassiga juhtus, et ta jooksis kapsasupikausiga Sirgele kõhtu ja... Seal, Enrico voodi ees seistes tundsin niisugust kirjeldamatut, rasket vastuolu igapäevase, õnneliku koolielu ning siin lebava Enrico vahel, et oli absoluutselt võimatu hakata midagi teesklevalt lõbusat vadistama. Need silmad vaatasid mind oma sügavatest koobastest mingisuguse nii piinava küsimusega, et ma kaelusest kinni haarasin ning ühtegi sõna ei suutnud lausuda.

«Istu, Kadri!»

Ta hääl ja jõuetu-jõuetu žest tabureti suunas jahmatasid ning masendasid mind veel enam. Ei ole ometi võimalik, et inimene, noor jõuline inimene, kes alles mõne päeva eest oli oma võistkonna parim ja tugevaim, kes lõunalauas sõi mitmekordse portsjoni, kes nagu mängides kahmas väiksemaid poisse kummagi käega ning tõstis neid üles, võis niiviisi muutuda.

Vajusin istmele. Hammustasin nii kõvasti huulde, et

mulle vere maik suhu tuli, kuid sellest polnud mingit kasu.

«Nukukene, kas sa jälle minu pärast nutad? Anna andeks. Alati ajan ma su nutma.»

Oh, et keegi elus ei peaks enam niisuguseid pisaraid valama! Nukukene, ütles ta mulle. See oli tema lohutusnaeratus minule. Tema lohutas mind! Palus andeks! Enrico palus andeks minult?!

Mäletan liiga hästi, mida niisugune muudatus inimese juures tähendab. Ma polnud veel suutnud unustada oma ranget ja karmisõnalist vanaema, kes iga päevaga, mis teda surmale lähemale viis, ikka vaiksemaks ja leebemaks muutus. Millega elu hakkama ei saa, sellega saab hakkama lähenev surm.

Andeks palus Enrico minult! Minult, kes ma oleksin pidanud põlvili ta voodi ette laskuma, et teda tänada!

Kui ma siis jälle haigla trepil seisin ja pisarate tõttu kuhugi minna ei näinud, hakkas korraga keegi mu küünarnukist kinni:

«Noh, mis sa siin seisad. Liigume edasi.»

See oli Aadu. Niisiis oli tedagi rahutus siia ajanud. Ta valutas südant oma ainsa sõbra saatuse pärast ja mul ei olnud talle midagi lohutuseks ütelda.

«Kas sa nägid teda? Kuidas tal on?» küsis Aadu nii, et ma ainult ägedamalt nutma hakkasin. Astusime temaga kõrvuti mööda tänavaid. Mina nuuksusin ja Aadu vaikis. Alles tüki aja pärast, kui ma enesest jagu sain, jutustasin talle, mis ma olin näinud.

«Kuradi raisad!» Aadu lõi jalaga teel olevat lahtist kivi. «Käisin praegu miilitsast küsimas. Neid pole veel kätte saadud. Võib-olla ei saadagi. Täna öösel olevat tahetud ühte kooperatiivi sisse murda. Kindel, et nende töö. Jälle pääsesid minema.» Aadu vandus rängalt ja mulle tundus, et kiristas hambaid. Ja oli nii, et mida raskemaid sõnu Aadu tarvitas, seda paremini see mulle mõjus. Tundsin, kuidas ma Aadu, selle alati loiu ja külmaverelise Aadu äkilisest raevust nagu tuge sain.

«Kurat, seda ei saa niisama jätta. Peab midagi ette võtma. Kas sa oled kuulnud, kuidas ühes suuremas linnas tehti? Seal olevat ka mingisugused ärakaranud vangid terroriseerima hakanud. Tead, kogu komsomol oli tänaval. Mitmekümnemehelised grupid, ja linn oli paari nädalaga puhas. Meil aitaks mõnest ööst. Kui kõik poisid kokku saaks. Üle linna, tead. Peab saama!»

Vaatasin teda. Oli see ikka tõepoolest Aadu Adomägi, minu klassivend, kelle ainsaks seni teadaolevaks vägiteoks oli olnud tütarlapsele korviandmine? Vaatasin ja kuulatasin. Seisin hämmastunult. Kuidas oli sattunud tunne Aadu näkku? Suur, inimlik, kirglik tunne.

Ja see oli tõesti meie Aadu, kes tollel õhtul erakorralise koosoleku kokku ajas ja kogu kümnenda ning üheksanda poisid üheainsa võimsa ropsuga kaasa tõmbas! Ainult Sven oma haige jala tõttu, mida ta ikka veel vaevaliselt järele vedas, langes välja.

Meie esimene töö oli kõik linna noored, kõigepealt muidugi koolinoored, kaasa haarata. Käisime Aaduga isegi komsomolikomitees ja miilitsas. Igalt poolt saime toetust. Ma ei tea, millal me neil päevil õppisime, millal magasime, kuid väsimust me ei tundnud.

Juba teisel ööl olid esimesed koolinoorte patrullid koos tehase omadega liikvel. Meie õpilased võtsid endale vabatahtlikult tihendatud valve.

Olime ka ainuke kool, kus tüdrukudki osa võtsid. Nimelt Liki, Vesta, mina ja isegi Marelle. Oma hirmu toppisin teiste tunnete alla. Raskustega küll, kuid ma teadsin, et ainult nii suudan veel edasi elada. Mul oli ainult üks mõte, nagu meil teistelgi, — püüda kinni ja hävitada see kohutav, mis luurab meie linna rahulikus kevadöös, ümber meie rahuliku nooruse päevade, et neid segi paisata. Ei tea tagantjärele enam isegi, kust võtsime jõu hulkuda tundide viisi öistel tänavatel, mina peibutisena ees ja poisid kõik kuulde- ning nägemiskaugusesse seatud, nii et nad esimesel hetkel silma ei hakkaks.

Kui palju tugevamaks muutusin ma nendel ebatavalistel rännakutel. Ma relvastusin mitte ainult nendeks lühikesteks kevadöödeks, vaid terveks eluks. Seda tean ma praegu ja seda tundsin selgesti ka siis. Just see teadmine aitaski mind mu kõige suuremast nõrkusest, argusest, jagu saada. Vile mu suus plagises algul iga eemal liikuva varju puhul vastu hambaid, iga hetk uuenes minus hiljuti läbielatu kohutavus ja hirm, ja iga järgmine hetk surusin selle maha . . . Ma sain sellega hakkama. See on võib-olla ainuke, millele ma praegu natuke toetuda võin.

Tahaksin väga seda ajajärku unustada. Kuid kas siis

niisugused asjad ununevad! Nad ainult tungivad nii sügavale meie sisse, et me lakkame neid tundmast kui midagi väljastpoolt tulnut ja neist kasvab aja jooksul meie alati uueneva mina üks või teine omadus...

Pühapäeval, ...

Vapustav kevad oli see. Liiga vapustav. Õppisin tundma ahastust ja hirmu. Õppisin sellest vihaga üle saama. Vihaga inimvihkamise vastu. Vihaga kõige ebainimliku vastu, ja keset neid kõige julmemaid sündmusi ning mõtteid avastasin midagi, mis võttis kuju ühes ja teises silmapaaris mu lähedal; midagi, millest olen tohutult palju lugenud ja kuulnud, mis on minu jaoks olnud kusagil kaugel ees, aga sel kevadel muutus millekski selgesti tajutavaks, hämmastavaks ning liigutavaks mu enda lähedal...

Armastus!

Olen peljanud seda sõna tarvitada oma päeviku lehekülgedel, sest et ma ennast nooreks ja rumalaks pidasin ja seda ka olin... Ainult väga ebamääraselt olen kuulnud su kauget kaja äralendava luigeparve kummalises sõnatus laulus ja kõiges ilusas ning heas, mis on olnud. Ka sõpruse puhtas ja heledas soojuses. Aga sa oled teistsugune. Sa võid olla mõnikord hoopis teistsugune kui üheski raamatus või üheski elus...

Sa oled mõnikord nagu sõnajalg, mis õitseb ainult legendides ja kasvab varjus. Ühe säärase legendi, kummalise, ebatavalise ja ootamatu, võin jutustada minagi.

*

Rasked olid need päevad, kus ma haiglast tulin ja iga vastutulija koolis minult aina päris, ja mul oli ainult üks vastus anda: lootust on väga vähe. Veel raskemad olid need päevad Marelle unenägude tõttu.

Jah, siis algas ta nendega. Igal hommikul jutustas ta mulle midagi piinavat, mingit košmaari, mõttetut ja hullu, kuni ma ise hakkasin nägema veel hullemaid. Hakkasin Marellet kartma nagu mingisugust surmakuulutajat või halba unenägu ennast. Kuni ma ühel päeval enam

vastu ei pidanud ja talle peale käratasin. Tegin seda arvatavasti jõhkralt, sest Marelle hakkas nutma. Imelik, mul oli küll otsekohe südamest kahju ja piinlik oma käitumise pärast, kuid ma ei saanud tagasi tõrjuda mõtet, et näen Marellet esimest korda nutmas, ja sedagi märkasin, et ta nutab kuidagi iseäralikult ning muutub nuttes otse ärritavalt inetuks.

Palusin talt vabandust. Püüdsin talle selgeks teha, et see tuli mul ainult sellest, et mul on praegu niisugune mure ja et ma olen lihtsalt üks enesevalitsemise kaotanud tige olevus, kuid see kõik ei lohutanud ega pidurdanud teda. Ärritusin sellest aina rohkem. Mäletan selgesti, et mul oli peaaegu võitmatu, ebaloomulik kiusatus teda ta mustadest patsidest sakutada, et ta kord ometi lakkaks. Hirmsa jõupingutusega surusin endas maha nii selle tunde kui ka ülekohtuse vastumeelsuse, istusin ta kõrvale, haarasin ta ümbert kinni, silitasin teda ja kogelesin igasugu lollust kokku.

Siis see korraga algas. Marelle pihtimus. See oli, aga veel fantastilisem kui ta lõputud unenäod. Nendel minutitel lakkasin ometi kord omaenese murele mõtlemast ning mind haaras kaastunne. Sain teada seda, mida ma oleksin ise pidanud juba ammu taipama. Marelle kiindumusest Enricosse. Juba esimesest päevast peale olevat ta temasse armunud. Kui palju oleme meie teised kõik armastusest ja armumisest lobisenud, kuid alati on see piirdunud sõnade ja muidu lõõpimisega. Marelle pole seda ialgi kaasa teinud. Pidasime teda lihtsalt liiga vooruslikuks, ja see omakorda oli midagi, mis tema ja meie vahele nagu tõkkepuud üles seadis. Ikka peetakse naeruväärseks seda, mis on meist erinev. Nüüd korraga selgus mulle, et midagi tõesti tõelist ja sügavat on takistanud Marellet meiega nalja kaasa tegemast ning on sundinud teda ettevaatusabinõudele ja varjamisele, et mitte veel rohkem meie naeru ja pilamise alla sattuda.

Kuid see, mis lõpuks tuli, ehmatas mu üsna ära.

«Ja kui sina meile tulid, hakkasin sind kadestama,» pihtis Marelle minust mööda vaadates. «Ma nägin kohe, et Enrico on sinusse armunud. Ta ei vaadanud kunagi ühtegi tüdrukut niisuguste silmadega. Mind mitte iialgi. Ta ei näinudki mind. Ära vaidle vastu. Ma tean. Ma tunnen. Hingega tunnen. Mõnikord ma vihkasin sind. Siis

ma katsusin sellest võitu saada. Palusin igal õhtul teki all jumalat, et...»

Oh taevas, jumal ka veel! Ja seesama jumal ajas Marelle käes niigi keerulise olukorra veel keerulisemaks. Mõnikord Marelle suutis minu vastu hea olla, mõnikord ta ei suutnud. Ja sealjuures ei märganud mina kunagi mingit vahet, kui ma järele mõtlen! Ta olevat meid Enricoga alati jälginud ja piilunud, ning seegi kord olevat ta oodanud koridoris trepi nurga taga, kui meie Enricoga jäime kahekesi raadiosõlme ruumi koristama ja kui mina sealt välja jooksin ning trepist üles tormasin ja Enrico mulle järele tuli.

Ma ei jõudnud Marelle enesepaljastusi pidurdada, nii kiiresti voolas see kõik temast välja, ja mul puudus jõud. Kuulasin kõike, nagu poleks selles üldse juttu minust. Ja õieti polnudki praegu küsimus minus. Kuigi Marelle ütles, ta olevat mind vihanud neil päevil nii hirmsasti, et oli mulle jumala nuhtlust kaela soovinud ja palunud mind karistada. Nüüd värises ta ise meeletus hirmus, et jumal oligi nuhelnud. Nuhelnud mitte üksi mind, vaid just nimelt teda, nagu tema sellest aru sai, ja et nüüd võtab ta Enrico temalt ära, enda juurde.

Nii metsik ja hullumeelne kui see jutt oligi, ma ei suutnud hoiduda väikesest sisemisest muigest viimase mõtte juures. Mulle viirastus mingisugune vana inglitega klantspilt ja...

«Sina veel naerad!» paiskas Marelle korraga hüsteeriliselt. «Sa julged naerda, kui tema on... Südametu!» Kas nägi ta tõesti minu mõtteid? Olin ju väliselt ikkagi naerust väga kaugel.

«Anna andeks! Palun anna andeks!» Ta rippus mu kaelas. «Oh, sa pole sugugi südametu. Sa oled kõige parem tüdruk. Seda teavad kõik. Sellepärast Enricogi sind... Ainult mina olen ülekohtune ja nüüd jumal karistab mind.»

Ma ei saanud teda takistada, isegi kui ma väga oleksin tahtnud. Kuid ma olin selleks ka liiga väsinud ja vapustustest tuimaks muutunud. Ainult seisin seal ja vaatasin midagi uskumatut. Olen alati pidanud seda liiki asju millekski, mis kuulub ajalukku ja väga vanade ning nõdrukeste inimeste maailma. Nüüd korraga rabeles mu enda pinginaaber, kaheksateistkümneaastane tütarlaps, jumalaga ja mingisuguse müstilise karistussüsteemiga. Ja seda kõige tõsisema näoga! Mis veel tõsiselt, otse meeleheitlikult!

Vähe sellest, et ta ise oli sellesse üleni uppunud, ta haaras minust kinni ja tahtis kaasa tõmmata. Ma pidavat temaga koos kirikusse minema ja paluma. Ainult nii võivat me veel Enricot päästa. Just nimelt mina pidavat oma südame pehmeks tegema ja Enrico elu eest jumalat paluma. Jumal kuulvat minusuguse palveid. Ei tea, millest ta seda järeldas? Kas sellest, et tema alatine anumine on jumala juba nähtavasti ära tüüdanud — eks jumalgi vaja vaheldust. Muidugi ei saanud ma talle niisuguseid mõtteid välja ütelda. Ta nagu sattus ikka rohkem ja rohkem hasarti.

«Sa pead midagi jumalale lubama. Mis see sulle maksab. Luba, et sa hakkad kirikus käima. Kui sa igal pühapäeval ei taha, siis ütleme näiteks üks kord kuus. Mõtle järele. Ainult üks kord kuus peaksid sa selle ohvri tooma ja Enrico pääseb. Su südametunnistus käsib sind seda teha, eks? Kas jah? Ütle jah! Pärast, kui Enrico terveks saab, on sul endal ka hea meel. Siis viime temagi kord tänujumalateenistusele. Minuga ta ei tuleks, aga sinuga kindlasti. Ma lubasin seda jumalale. Kadri, aita mind!...»

Mul kippus pea ringi käima ja süda pahaks minema. Olin viimastel öödel nii vähe maganud. Ma ei saanud enam millestki aru. Ma kahtlesin Marelle normaalsuses. Siinsamas tõeline meeleliigutus ja ahastus ja otsekohe mingisugune pentsik arvestus ja nagu vahetuskaubandus!

Tundsin ennast mitmes mõttes süüdlasena. Olen ju terve aasta selle tüdruku kõrval istunud, ja ma ei teadnud õieti sedagi, et ta kirikus või palvemajas käib. Või ei, mis ma räägin. Teadsin küll, sest mõnikord tuli see tal jutu sees välja, kuid alati on mulle jäänud mulje, nagu oleks ta seda teinud ainult vanematega koos ja nende pärast. Üldse aga polnud ma vaevunud sellele pikemalt mõtlemagi. Me keegi polnud. Olime kõik Marellest mööda käinud ja väikeste pilgete ning üleolekuga teda endast ikka kaugemale ning kaugemale tõuganud. Mis ime siis, kui ta sattus ebatõelisse maailma ning hakkas alandlikult endale natuke paremat saatust kauplema juba aastatuhandete eest väljamõeldud viisil...

Nüüd, kus ma seda kõike teadsin, hakkas mul Marel-

lest hoopis teisiti kahju. Tahtsin teda tõsiselt aidata. Kuid kõige tähtsamas, selles, mille pärast Marelle oli valmis kõik, isegi oma elu ohverdama, nagu ta kinnitas, kui ainult jumal oleks nõus, olin ma niisama võimetu nagu ta jumalgi...

Hiljem, ...

Kui ma järgmisel päeval Enrico voodi juures istusin, püüdsin natukenegi Marelle jumalast parem olla ja alustasin ääri-veeri:

«Võib-olla sa tahaksid nüüd mõnda teist meie klassist näha? Kõik tahavad tulla. Kuidas sa arvad, las homme näiteks tuleb mõni teine...»

Enrico ei lasknud mul lauset korralikult lõpetada, vaid haaras mu käe oma tulisesse pihku ja küsis rahutult:

«Kas sa ei taha enam tulla?»

«Aga ei. Ära siis hakka kohe rumalusi välja mõtlema. Loomulikult ma tahan. Ma istuksin siin sinu voodi juures kogu aja. Aga teised tahavad ka. Nad muud ei teegi kui pärivad su järele. Sa tead, praegu ei lubata veel kõiki su juurde. Aga võib-olla sa homme või mõnel teisel päeval tahaksid vahelduse mõttes kedagi teist näha. Ütleme näiteks Marellet...»

«Marellet? Mispärast Marellet?» Enrico siiras imestus pani mind kohmetuma. Mul ei olnud õigust talle rohkem ütelda, kui ma ütlesin:

«Kas sa siis ise ei tea, missugune ta on. Tead, hea ja haleda südamega ja muretseb nüüd sinu pärast nii väga...»

«Oh, Marelle muretsemine!» Entu lõi isegi jõuetult käega. Oli selgesti näha, et mingit jumalikku vahetalitust neis asjus pole olnud. «Kui lubatakse rohkem kui üks, siis ütle Aadule. Las tuleb, kui aega saab. Mõni teine poiss võiks ka edaspidi tulla. Kui lubatakse, siis võta mõnikord Sass kaasa. Ainult keegi ei tohi sinu asemel tulla. Said aru? Sina pead tulema iga päev. Kuuled!» Jälle oli midagi m e e l e t u t ta näos. «Anna sõna, et sa tuled. Iga päev! Tead,» ta näos vilksatas kerge naeratusevari, «surija soovile ei tohi vastu hakata. Nüüd oled sa mul peos. Kui sa ühelgi päeval tulemata jätad, viskan

vedru välja. Pärast surma aga hakkan sul kummitamas käima. See jääb siis sinu hingele!»

Oh jaa, see jääb küll ainuüksi minu hingele!

Aga Marelle! Jah, armastus on mõnikord nagu pime muusik, kes mängib oma kõige kirglikumad viisid kurtidele...

Kesknädalal, ...

Niipalju sain ma siiski olla Marellele tema südametu jumala asemikuks, et võisin talle juba pisut lootusi viima hakata. Algul panin natuke juurde, kui rääkisin Enrico paranemisest. Kuid tõepoolest hakkas Enrico silmadesse iga päevaga ikka rohkem ja rohkem elu kusagilt tohutust kaugusest tagasi voolama. Ka õde kinnitas mu tähelepanekuid ning ütles, et lootused paranemisele on juba käegakatsutavad.

Istusin kõik oma vabad hetked, nii kaua kui mul lubati, tema voodi ääres. Mõnel korral lubati ka juba Aadut. Meile näis, et õige pea toimub kõige loomulikum ning Enrico istub jälle klassis aknaaluse rea esimeses pingis ja täidab oma kohta meie keskel.

Neil haiguspäevil õppisin teda alles õieti tundma. Kuigi ta sai iga päevaga natukene tagasi ka oma toonist koos harjumuspäraste sõnadega, ei muutunud need kordagi päris endisteks. Märkasin selgesti tema pingutust nendest üle saada ja olla. Meie juttudesse sigines ebatavaline avameelsus.

Imelik, kui paljude asjade kohta oli meil äkki täiesti üks arvamine. Ainult ühes asjas ei olnud ta minuga sugugi nõus. Aadu oli talle jutustanud, kuidas me nüüd patrullime, nii et tüdrukud on ka kaasas. Millegipärast oli Aadu liialdanud minu agaruse ja julgusega. Küllap ta tahtis Enricole sellega nagu head meelt teha või nii. Enrico aga näis sellest hirmus rahutuks muutuvat. Lõpuks mangus ta minult välja tõotuse, et tohin ainult Aadu grupis olla ja Aadust kõige rohkem kümne sammu kaugusel ning et pean vilet kogu aeg suus hoidma. (Nagu ma julgeksingi midagi rohkemat!)

Tema järgmine tingimus oli, et ma ei tohi mitte ühelgi

juhul Sveniga ühes grupis olla. Mul oli teda selles osas kerge rahustada, sest Sven oli meie koolist ainuke üle kuueteistkümnene poiss, kes patrullimisest osa ei võtnud, kuna ta oma väljaväänatud jalga ikka alles järel lohistas. Üldse oleks olnud parem, kui me jutt poleks seekordki Sveni peale läinud, sest see tekitas esimese ebakõla meie uues läbisaamises:

«Ma ütlen sulle, Nuku, sa ei tunne Sveni. Sa tead ainult, et ta teeb muusikat ja on sinust sisse võetud, aga... Ah, mis, küll sa ükskord ise näed.»

Tõsi see ju oli. Ma ei tundnud Sveni, nii nagu ma polnud siiani tundnud Entut ja kas või ta sõpra Aadutki. Tundsin neid kõiki ainult natukene väljastpoolt ja Svenil oli juhuslikult just see pool neist kõigist kõige kenam.

Siis saabus päev, kus Enrico tundus mulle juba nii palju paranenuna ning rõõmsana, et otsustasin teha seda, mida oleksin pidanud ammu-ammu tegema.

«Enrico,» alustasin mahalöödud silmil. «Ma tahtsin sinult juba varem andeks paluda üht asja... Sa tead, ma poleks tohtinud sulle seekord ütelda seda...» Oi, kui kahe otsaga asi on mõnikord andekspalumine. Pead paratamatult jälle vanu haavu osatama. Kuid ma olin alustanud ja Enrico vaatas mulle niisuguse põnevil ootusega näkku, et mul tuli jätkata: «Minust oli äärmiselt alatu sulle seda vana õnnetut lugu meie endise kooli ajast ette heita. Kas sa saad mulle andeks anda?»

«Ah see!» Enrico näos oli nagu mingi pettumus ning ilmne piinlikkus. «Mis sellest enam jagada. Ja üldse — Urmas andis mulle tookord õige asja eest. Tead, ükskord ma teen talle selle eest veel kõvasti välja. Ausõna.

Aga need igavesed andekspalumised, tead, ja tagantjärele jorutamised on tegelikult jama. Tähendab, et löö teine mees maha, palu andeks — ja asi kombes. Kas nii, jah? No tead...» Enrico kehitas ennast põlglikult. «Ja eks ole, kord sa sundisid mind kohtu korras endalt andeks paluma,» ta näole ilmus seda öeldes nõrk muie, «aga mis see asja kohendas, ütle? Kas ma sellest muutusin või kas hakkasid sina minust rohkem pidama, mis?»

«Ma... muidugi, ma...» püüan meeleheitlikult tõe sabast kinni hoida ja samal ajal mitte unustada, et mul pole mingit õigust ega põhjust teist inimest, eriti veel

praegust Enricot, solvata, «see tähendab, kuidas seda võtta... ma olen kindel, et... nojah...»

«Ah, mis sa kokutad!» Enrico muie süveneb avalikuks naeruks. «Ega ma nii loll olegi, kui sina näid must arvavat. Ja tead mis, Nuku.» Korraga on ta jälle tõsine, üsna tõsiselt tõsine. «Ma vabandasin küll. Raputasin terve koguduse ees tuhka pähe ja nii edasi. Aga ausalt öelda olin jõle pettunud, kui leidsin, et see kaustik polegi su päevik. Tead, annaksin palju, et kordki su päevikut lugeda. Muidugi ainult sinu oma. Ära arva, teiste tüdrukute asjad mind ei huvita. Pole kunagi huvitanud ega hakka iialgi huvitama. Ainult sinust tahan ma kõik teada. Saad aru? Kõik!»

Ta oli haaranud mu käe ja ma ei julgenud seda ära tõmmata, samuti nagu ei söandanud küsida, miks ta siis minu kaustiku ka teistele lugeda andis, sest tundsin kohkudes, et Enricol on jälle palavik tõusnud. Ta käsi oli põletavalt kuum ja mind haaras jäägitu kaastunne. Ta lamab haiglas ju ainuüksi minu pärast. Mina olen see, keda kaitstes ta oma elu kaalule pani. Seda mõeldes silitasin korraks tasakesi, ime-ettevaatlikult ta kätt, mis nii kramplikult minu oma hoidis. Samas aga ehmusin ise oma teost hirmsasti, sest Enrico ilmes toimus sel hetkel midagi niisugust, et ma juba kartma hakkasin, kas mitte ta haav pole äkki uuesti lahti löönud.

Siis sosistas ta: «Kadri!» ja veel kord: «Kadri!» ning ta silmades oli äkki nii palju valgust, et ma seda enam taluda ei suutnud, püsti tõusin ja akna alla läksin. Seal, seljaga Enrico poole seistes, aknast välja vaadates ja mitte midagi nähes sain ma äkki kõigest aru. Ja pika vaikimise jooksul palusin temalt mõttes kõik andeks, kõik! Kui ma ringi pöörasin, et talle hüvasti ütelda ja minema hakata, nägin, et ta seda teab.

Ta oli leppinud...

Olin neil päevil üldse nii Enricoga seotud, et ma kõik muu peaaegu unustasin. Kuid mida rohkem Enrico paranes, seda lootusrikkamaks kõik muutus, ja mina hakkasin juba natukene ka teiste inimeste ning ümbruse vastu huvi tundma.

Tollest kohutavast õhtust saadik polnud ma Sveniga rohkem kõnelnud kui see üks kord, mil ta mind koridoris kinni pidas ja kuidagi väga imeliku näoga küsis, kui-

das see kõik juhtus ja mis seal oli. See oli nii algusest alles, ja siis ma ei teadnud Enricost muud, kui et ta oli meelemärkusele tulemata, ning olin juba pidanud nii palju küll arstidele, küll miilitsale, küll õpetajatele ja kõigile teistele sellest rääkima, et ma ainult väsinult õlgu kehitasin ja ütlesin:

«Teine kord.»

Nüüd meenus see mulle. Nagu seegi, et Sven minust viimasel ajal justkui kõrvale hoiab. Võib-olla ta solvus mu vastusest. Kui inimene läheneb teisele kaastundlikult, siis tõesti ei tarvitseks teda kohe eemale lükata. Pealegi on tal ka alles jalg haige ja ma pole sellegi vastu huvi tundnud. See kõik ja üldse mingi ebamäärane vajadus mingisuguse selgituse järele ajas mind Sveniga kokkusaamist otsima. Läksin teda ühel õhtupoolikul meie kord juba tuttavas kohtumispaigas otsima. Ruttasin kohe ettevalmistustunni järel sinna. Kuulsin, et ta parajasti harjutab. Mõtlesin teda mitte segada, vaid siinsamas trepiotsal ta tulekut oodata. Tõmbusin igaks juhuks trepikäänu varju, et mitte mõnele juhuslikule tulijale silma hakata. Tegelikult olid koridorid sel ajal juba tühjad. Ainult alumiselt korruselt kostis õhtusöögile minejate ebamäärast suminat. Läbi seinte võis väga nõrgalt kuulda Sveni mängu. Ta pidi iga hetk lõpetama, kui ta ei tahtnud õhtusöögita jääda. Ootasin kannatlikult.

Mu süda hakkas millegipärast ebatavaliselt kõvasti põksuma. Ma ei tea, kas see on kõigiga nii, kes salaja ootavad. Ka meenusid mulle mu mõtted sellest õhtust, kui meil see kokkupõrge Enricoga oli, ja ma tundsin, et midagi otsustavat peaks nagu tulema.

Kui mäng lakkas, mõistsin, et see tähendab Sveni peatset ilmumist koridori, ning ronisin millegipärast veel paar astet kõrgemale. Piilusin ettevaatlikult üle käsipuude alla.

Uks avanes. Ei tea, kas alati salakuulajale ja piilujale niisuguseid asju osaks langeb, aga kui ma sealt üle ääre alla vaatasin ja Sveni tulemas nägin, andis see mulle põhjust täielikult trepikäänu varju tõmbuda. Kui ta trepist möödus, mind märkamata, libisesin kähku allapoole ja vaatasin talle selja tagant järele. Jah, ma polnud eksinud. Seal ta läks, meie klassi iludus, kogu kooli tütarlaste salajane või avalik unistus, poiss, kes juba teises klassis mängis printsi, — püstipäi ja sirgena oma kergelt nõtkuva kõnnakuga. Oli, nagu oleks keegi eesriide mu eest üles tõmmanud, ja ma tegin peaaegu valjusti:

«Ah!»

Ta oli juba jõudnud tagumise trepi kohale. Hüüatasin talle järele:

«Sven!»

Temast käis läbi nõksatus, nagu oleks ta näoli vastu seina joksnud. Jõudsin ta juurde:

«Sa siis enam ei veagi jalga järel?»

Arvatavasti tal polnud mulle midagi vastata. Mulle tundus, et ta tõmmu jume siiski kõvasti tõmmumaks muutus. Nüüd oli mul endal halb, et ma ta üldse olin peatanud. Tal oli niisugune koerapilk silmades, ja lõpuks ma ei tea, kas minul ongi õigus kellelegi a r g u s t ette heita. Olgugi et tema on poiss. Mul oli seal seistes nii ebameeldiv tunne, nagu oleksin ma näinud nülitud inimest. Mulle meenus ka kuningatütre ja kuningapoja lugu ning meie esimene tants, ja ma oleksin tahtnud ära joosta, kuid ütlesin:

«Minu poolest võid sa seda jätkata. Sa tead, ma pole suur lobiseja. Ma ei luuranud sind, ära arva, ma ainult tahtsin sinuga rääkida, aga nüüd pole sellel enam mõtet...»

Ta nägu elustus mingis virilas naeratuses:

«Saa aru, Kadri. Mul pole mingit tahtmist nende kõrilõikajatega jagama hakata. Mul on oma kutsumus. Seda ei saa keegi minu eest teha, eks ole? Aga teised võivad minu eest... Ühesõnaga, mul tuleb raske eksam klaveris ja ma pean esinema.»

Jätsin ta koos kogu ta kutsumusega sinnapaika ning vuhisesin temast mööda.

Kõigest kõige jahmatamapanevam järgnes alles. Kui ma juba söögilauas istusin, siis see inimene oma kutsumusega ilmus õige varsti pärast mind söögisaali ja tõepoolest vedas jälle jalga järel!!!

Kui kuningatütar printsi arguse pärast häbenema peab, olgugi see ainult mänguprints, siis on küll parem igaveseks klaaskirstu lebama jääda, mürgitatud õun kurgus. Kuid õnneks on see ainult näidend ja tõsine elu on kusagil mujal.....

Neljapäeval, . . .

Kui palju ma kõikidest suurtest ja väikestest sündmustest mõeldes või kirjutades ka vahele ei jätaks, on üks päev, millest ma mööda minna ei saa. Kogu oma eeloleva elu jooksul ei saa...

Päike paistis sel päeval mõõtmatu heledusega. Kevad oli kaugele jõudnud. Julgesin temast juba täit rõõmu tunda. Korjasin kooliaia tagant metsast suure kimbu sinililli ja läksin haiglasse. Peas oli mul Enrico jaoks mitu koolist varutud lõbusat lookest ja mõni hea uudis. Muu jutu seas tahtsin talle kuidagiviisi mõista anda, et nüüd saan ma aru, miks ta mind Sveni eest hoiatas, ja üldse, et ma tollest printsist midagi ei pea. Arvasin, et see võiks Enricole meeldida.

Kui ma riidehoius endale kitlit selga palusin, öeldi mulle, et Adamsonil olevat juba külaline. Temal külaline? Ma teadsin päris kindlasti, et täna ei pidanud keegi teine enne mind tulema.

«Kes tal seal siis on?» küsisin imestunult.

«Tema ema.»

Tema ema! Olin sellise võimaluse üsna ära unustanud. Õigus. Enricolgi on vanemad. Ta isast olin juba varem üht-teist kuulnud ja nüüd Enrico haiguse ajal mõnda täiendust saanud. Ema aga olime mõlemad ära unustanud.

Mis ka ei oleks, see on tore uudis. Leida ükskõik millisel teel jälle oma ema! Mõtlesin juba tagasi internaati minna, kuid mind sidus Enricole antud lubadus mitte ühtegi päeva vahele jätta, ja teiseks huvitas mind ennast see asi ka natukene. Kuidas Enrico nüüd on? Mis ta oma emast räägib, ja üldse... ?

Astusin vaiksele päikesepaistelisele tänavale ja hakkasin edasi-tagasi jalutama. Natukese aja pärast kuulsin, kuidas keegi mu selja taga kedagi hõikas: «Preili! Kuulge, preili!»

Seda korrati nii mitu korda ja see tundus mulle nii naljakas, et ma uudishimulikult tagasi vaatama pöördusin, kes see preili on, keda nii kärarikkalt kutsuma peab.

Haigla uksel seisis üks naine ning hakkas kätega vehkides minule lähenema: «Teie jah. Kas teie nimi on Kadri?»

«Jah.»

See oli kõige iseäralikum inimene, kellega mul on iialgi tegemist tulnud teha. Tugevad mustad kulmud, ma ei tea, mis värvi silmad, suur tugev nina ja üldse kõik selles näos liikus lakkamatult, välja arvatud silmad. Ma mõtlen, kui keegi kunagi tahaks joonistada palavikku, siis peaks ta seda tegema selle naise järgi. Ta alustas igasuguse sissejuhatuseta mingisugust hüplevat, pingutatud juttu:

«Näete, ta ajas mu ära. Oma lihane poeg viskas välja. Oh, ma ei ela seda üle! See tapab mu. See on viimane tilk karikas. Ka mina olen inimene. Ma lähen hulluks!»

Loomulikult oli mulle nüüd kohe selge, kellega mul on tegemist. Ka hakkas mulle silma mingisugune kauge sarnasus Enricoga. Ma ei osanud sõnagi öelda. Seisin ainult ülimas hämmelduses ja jälgisin selle kummalise näo veidraid pingutusi. Ma ei tea, kuidas see võimalik on, et keegi räägib millestki nii hirmsast nagu hulluksminemine ja kõik muu sinna juurde, kuid mina seisan kõrval ja minus pole kaastunde raasugi. Ainult seisan ja vahin.

Mul tekkis iseäralik tunne: nagu vaataksin ma tühjale näitelavale, kus on ainult üks näitleja — üks halb näitleja, kes kogu aeg ja kõigest väest tahab endast meeleheitlikku inimest kujutada. Nägin, et ta mitte ei püüa nagu tõeliselt täiskasvanud inimene oma pisaraid tagasi hoida, vaid, nagu lapsed mõnikord, teeb kõik, et endale pisaraid silmi saada.

See õnnestus tal ootamatult äkki. Pisarad hakkasid ta paksult puuderdatud põski mööda alla pudenema.

«Ärge ometi nutke. Inimesed näevad.» See oli kõik, mis ma oskasin ütelda, ja mul hakkas Enricost lõikavalt kahju. «Ta on väga haige. Püüdke temast aru saada.»

Niisama äkki, nagu need pisarad olid ilmunud, niisama äkki polnud neid enam olemas. Olid ainult pikad triibud mööda värviseguseid põski. Hetkeks kadusid ta silmad kuhugi ülemiste laugude taha. Selles kõiges tundus mulle midagi ääretult sündsusetut. Oleksin tahtnud kõike muud teha, aga mitte seal seista ja seda pealt vaadata. Mul oli kindel tunne, et kui ma ainult saaksin ära minna, muutuks see nägu rahulikuks ja ei tahaks enam nutta ega silmi pööritada. Kuid ma ei söandanud teda ka sinnapaika jätta. Pealegi hoidsid ta sõnad mind kogu aeg kinni.

«Haige! Haige!» osatas ta jõhkralt. «Aga kas mina

tegin ta haigeks? Ütle? Kas mina ajasin talle pätid kal-
lale? Räägi!»
Vaatasin, silmad pärani, enda ees kramplevasse näkku.
«Miks te mulle seda ütlete?»
Ta ei kuulnudki vist mind. Inetu grimassiga hakkas ta
järsku oma poja juttu osatama: «Mamma, ma ootan ühte
kooliõde. Mamma, ta peaks iga silmapilk siin olema.
Mamma, kahte korraga ei lubata. Nii et, mammakene,
korista ennast ära! Aga mammakene sõitis teisest ilma
otsast oma haiget poega vaatama. Kas mamma on mõni
puutükk? Ah? Nüüd korraga on mamma ees, kui poja-
kene tahab plikaga kudrutada...»
«Mõtelge ometi, palun, mis te räägite!» katkestasin
teda heitunult.
Ta naeris korraga kõvasti:
«Ah nii! See veel puudus! Nii et preilikese meelest
ma-ei oska temaga rääkida? Pole ehk küllalt peen ämma-
mammaks? Võib-olla on preilil koguni piinlik siin seista
ja minusuguse vanaeidega rääkida? Preili ehk siiski
vabandab, et ma teda näha tahtsin. Seda imelooma, seda
inglikest, kelle pärast mu ainuke poeg ennast tappa
laseb.» See kõik oli öeldud madala, mõnitava tooniga.
Siis korraga hakkas ta kriiskama. Tulid sõnad, mida ma
korrata ei suuda. Taganesin temast eemale, keerasin siis
järsku ümber ning pistsin kõigest jõust jooksu. Jooksin
nagu uputuse eest.
Veel internaadi trepil, kus ma peadpidi kasvatajale
sülle tormasin, hingeldasin jooksust ja hirmust. Tahtsin
seekord kasvatajast sõna lausumata mööda minna, kuid
tema kahmas mu õlast kinni ja küsis karmilt:
«Kuhu nüüd? Mis sa tormad? Mis lahti?»
Ma ei tahtnud rääkida. Mitte praegu. Kasvataja aga viis
mu peaaegu vägisi enda juurde ja hakkas kohe uurima:
«Kust sa tuled? Enrico juurest? Mis temaga on? Räägi
ometi! Vasta, kui sult küsitakse. On tal jälle halvem?»
Siis ma ei saanud teisiti, kui pidin vähemalt selle osa
juhtunust ära rääkima, miks ma Enricot polnud näinud.
«Kas sa nägid ta ema?»
«Jah.»
Sedamööda tuli kõik.
«Oi, kasvataja, kui te teaksite,» peitsin oma pea ta
sülle. «Aga tal oli õigus. Ma olen tõesti süüdi. Ma... Oh,

te ju ei tea kõike. Ma... ma ju teadsin, et Entu tahab minuga koos koju tulla. Ma nägin, kuidas ta minu järele ringi vaatas. Aga, noh... te ei tea ja kõiki asju ma ei saa rääkida. Aga ma kartsin teda ja põlgasin nii kangesti, ja sellepärast ma ronisingi tema eest ära sinna varemete juurde. Oh, kõik oleks olemata olnud, kui ma poleks olnud sihuke loll ja lihtsalt... Noh, kui ma poleks ainult endale mõtelnud. Me oleksime koos koju tulnud ja midagi poleks juhtunud. Oh, kui ma ainult sellele mõtlen, et ta oleks võinud seal surma saada! Ja üldse, ta on selle pärast nii palju kannatada saanud ja võib-olla jääb talle midagi veel eluks ajaks külge ja siis olen mina süüdi. Ma o l e n...»

«Rahustu nüüd, rumaluke, rahustu! Kõigepealt on Enrico elus. Teiseks, ta on nii noor ja tugev küll, et saab sellest ilusasti terveks. Jäta järele. Mis sa ennast piinad. Iga sõna, mis sa kusagilt kuuled, ei saa kohe nii süda-messe võtta. Peab natuke tugevam olema.

Tead mis, Kadri. Kuula nüüd. Vaata, mina elan teie keskel ja kuulen ja näen mõnikord rohkem, kui te arvate. Tean teie vahekordadest, teie väikestest kiindumustest ja omavahelistest sõprustest üsna palju. Tunnen Enricot ja tean sind. Mõistan väga hästi, mis Enrico juures sind eemale tõukas. Tema ülalpidamine. Kes selles süüdi on? Kas sina? Ei, kulla laps. Kui siin üldse kedagi süüdistada, siis ainult niisuguseid vanemaid, kes moonutavad ja lõhes-tavad oma eluviisidega oma väikeste laste hinge juba kõige õrnemas eas.

Ma tunnen Enrico elulugu. Ema mõtles ainult endale ja oma tujude ning ihade rahuldamisele. Laps oli juhus-lik ja tülikas nähtus. Kas sa arvad, et need asjad lastest jälgi jätmata mööda lähevad? Või kas on need pool tosinat võõrasema, keda Enrico isa talle hiljem juhuslikult ning ajutiseks koju tõi, mõnda ainult paariks ööks, — kas on need Enrico hinges usaldust kasvatanud ema või üldse naise vastu? Mäletan hästi, missugusena ta meile tuli. Hakipoeg. Rusikad, toorus, sõim! Algul oli ta minu grup-pis. Siis ükskord, kui ta Sveni vaeseomaks peksis, pani direktor ta teise gruppi. Mulle on see poiss alati meeldi-nud. Nägin teda algusest peale läbi. Sina aga ei oska veel seda kunsti küllaldaselt. Pealegi olid sul tema suhtes, nagu sa rääkisid, vanad eelarvamused. Muide, pane tähele,

eelarvamused on kõige halvem asi inimestevahelistes suhetes.»

«Ei, te ei tea, ja ma ei oska seda seletada ka, kuidas see on, aga ma siiski kuidagi teadsin... Mitte ma ei teadnud, aga mõnikord mulle tundus, et ta ainult nagu t e e k s ennast niisuguseks, ja siis... Aga just see ärritaski mind hirmsasti... Kui inimene endaga midagi teeb, miks ta siis ei tee paremaks, või ma ei tea. Miks üldse teeselda? Pealegi halba? Ma ei oska seda täpselt seletada. Kuid kui ta tegi Sassile triikmasina, ja varem juba... Ma kuskil oma sisemuses t u n d s i n, et ta ei ole niisugune, nagu ta näida tahab. Aga see tegigi viha. Ma ei tea... ma pole sellele varem niimoodi mõtelnud. Aga tegelikult... kui ma seda tundsin, siis ma ise oleksin pidanud teistsugune olema. Ma käitusin ise ka valesti, polnud samuti päris aus, eks ole ju? Ma... Oh, ma ei saa sellest isegi aru. Miks see nii on? Miks tehakse halba kergemini kui head? Ütelge, kasvataja, teie olete vanem ja teil on kogemusi, miks see siis nii on?»

Kasvataja vaatas mind pika pilguga:

«Kadri, sa küsid asju, millele pole kerge vastata. Meie ajame selle kõik veel hiljutise ebainimliku ja ebaõiglase korra kaela. Kirjutame juurdunud igandite arvele. Püüame neid jõudumööda likvideerida. Teie, noored, peate asja edasi viima. Meie tegime, mida suutsime. Näed, Enricostki tegime inimese, kes tütarlapse kaitseks kõhklematult oma elu kaalule pani.

Oleks ta koju jäänud, siis oleks ta praegu võib-olla ise nende killas olnud, kelle vastu ta sind seekord kaitses. Halva kodu asemel uus, normaalne ja hea kollektiiv. See on, mida paljud noored ikka veel hädasti vajavad. Ega siis Enrico juhtum ole ainuke. Kui paljudest kodudest voolab alles vigase hingeeluga, muserdatud, kõveraid inimesi ellu ja ühiskonda. Seesama ühiskond peab nendega hakkama saama ning enamikul juhtudel saabki.

Aga mida kujutab endast õieti kollektiiv? Praegusel juhul mitte üksi meid, õpetajaid-kasvatajaid. Niisama palju, kui mitte rohkemgi, teid, õpilasi-kasvandikke endid. Igaüks, kes kollektiivis tõe eest välja astub, ilu ja puhtuse poole püüab, uut, paremat elu ehitada tahab, on see positiivne tegur, mis annab kollektiivile õige suuna ja õiged omadused. Kindlasti oled sina, küll enda teadmata, üks

Enrico kasvatajatest-mõjutajatest olnud. Tema omakorda mingil määral ka sinu. Kuidas sa ise arvad? On nii?»

Mulle meenus korraga midagi, mis mind hirmsasti punastama pani. Kuid just nimelt see episood, mis tookord nii häbematult ülekohtune tundus, pani mind mitmele asjale tõsiselt mõtlema. Rääkimata juba Enrico hilisemast käitumisest.

Kui ma kasvataja juurest ära tulin, hakkas maailm mulle endises, s. t. hommikuses ilus paistma ja ma ruttasin kiiresti haiglasse, et seda Enricoga jagada.

Hiljem, ...

Kui ma uuesti haigla riidehoius seisin ja kitlit palusin, kohtasin õde, kellega ma tavaliselt olen Enrico üle rääkinud. Ta ütles:

«Enricol oli täna juba külaline. See erutas teda väga. Ta vajab praegu rahu. Ärge muretsege. Ma teatan teile kohe, kui ta teid küsib. Teile saab ju kooli helistada?»

Ta ütles küll, et ärge muretsege, kuid ise näis millegi üle väga mures olevat, ja minugi süda nakatus sellest. Vaene Enrico, arvasin ma kohe, kindlasti mõjus ema külaskäik sulle halvasti. Hakkasin tänavatel hulkuma.

Õhtul ei andnud süda ikka rahu. Kuna kooli polnud helistatud, otsustasin igaks juhuks veel kord haiglast läbi minna ja küsida, kas tal tervis viimati halvemaks pole läinud.

Sel korral oli uus valveõde, keda ma varem polnud näinud. See tõstis prillid üles ja küsis mulle teraselt otsa vaadates:

«Kes teie talle olete?»

«Kooliõde,» vastasin lihtsalt.

Siis ütleski ta mulle kõige võimatuma ja hirmsama lause, mida ma seal seistes oodata võisin:

«T a s u r i j u b a p a a r i t u n n i e e s t!»

See ei ole tõsi! See ei saa olla tõsi! See pole võimalik! Palun, palun, see ei ole ju tõsi?!

See oli siiski tõsi.

...

See on siiski tõsi. Enrico on surnud.
Surnud.
Surnud. Me kõik oleme olemas, aga tema on surnud. Teda ei ole. Ei ole kusagil. Ei teises ruumis, ei teises klassis, ei teises koolis, ei teises linnaski. Teda ei ole kusagil. Ta on surnud.
Põrkasime kõik selle vastu hingetuks.
See ei läinud meist ühestki mööda. Minust kõige vähem. See läks meist kõigist läbi! Läks läbi nagu tuli elavast kehast. Meist igaühest viis ta midagi kaasa ja jättis midagi maha. Nüüd, kus ma sellele tagantjärele mõtlen, näib, nagu oleks see põletanud ühest välja seda ülearust, mis teisel puudu oli, et seda sinna sisse põletada. Liitusime nendes sündmustes üheks, palju ühtlasemaks sulamiks, kui olime olnud seni, ja vanade kujutluste klaassein varises meie vahel kildudeks.
Kuid — see toimus ühe elu hinnaga ja me ei olnud varem kuigi karastatud...
Arvatavasti peaksin siinkohal kirjutama ka sellest, mida ma tegelikult alles hulk aega hiljem tolle haigete jalgadega mehe kaudu, kes Enricoga sel ajal ühes palatis lamas, teada sain ning õe käest kuulsin.
Sel ajal kui mina all tänaval Enrico emaga vastamisi seisin, toimus üleval see julm ja paratamatu.
Õde süüdistab ennast, et ta oleks pidanud takistama seda ema poja juurde minemast või vähemalt oleks pidanud emaga enne rääkima. Mees palatist heidab endale ette, et ta juba kohe ema sealoleku ajal või siis äramineku järel sanitari või õde välja ei kutsunud...
Esimene, mida ema pojale rääkima hakkas, oli see, kui raske temal vaesekesel on. Oli pikk kaebe- ja kirumislaul inimeste hoolimatusest ja südametusest tema suhtes. Ning lõpuks traagiline, otse etteheitena kõlav karjatus: «Nagu oleks mul elus õnnetusi ja pahandusi veel vähe, et sina pead mulle ka niisugust häda kaela tooma!» Tema närvid ei suutnud enam vastu pidada, see viivat ta veel enneaegu hauda. Enrico oli kogu selle ahastuse kõrval vaikselt lamanud, ainult ta käed sõudnud rahutult mööda tekki. Kuni ema jõudis selleni välja: «Ütle, oli sul vaja ühe võõra plika pärast nende pättidega kaklema hakata!»
Selle peale olevat Enrico erutatult ütelnud:
«Mamma, mis sa räägid. Esiteks polnud see mingisugune võõras plika, vaid Kadri. Saad aru? Minu kooliõde ja... üldse, kui ta olekski olnud võõras, kas ma oleksin siis sinu arvates pidanud ise plehku pistma ja tüdruku sinna nende tüüpide kätte jätma?»
Kui aga ema Enrico käest kuulis, et seesama tüdruk on iga silmapilk sinna tulemas, olevat ta irooniliselt ja kahemõtteliselt muiates tähendanud:
«Noh, kena. Istume siis siin ja ootame, kuni see «k o o l i õ d e» tuleb. Tahan seda imelooma, kelle eest mu poeg on valmis ennast tappa laskma, oma silmaga näha.» Ning hakanud ise seejärel närviliselt suitsu tõmbama.
«Minul ei kõlvanud ennast vahele segama hakata,» rääkis mees, kes mulle seda kõike kirjeldas. «Tahtsin küll juba kord ütelda, et visaku ikka vähemalt suits ära. Mul oli poisist kahju. See oli nagu tulistel sütel.»
Ema heietanud veel tükike aega endast rääkida, kuidas keegi teda ei mõistvat, isegi ta oma poeg mitte, et mehed olevat kõik nagu ühe vitsaga löödud, ka tema poeg kaasa arvatud, ja tegevat temale õnnetule ülekohut. Tema aga kannatavat nii hirmsasti. Selle nahka ta närvid läinud olevatki. Kui Enrico enam midagi vastu ega kaasa ei rääkinud, olevat ema korraga püsti tõusnud:
«Ma näen, sa tahad minust lahti saada. Sul pole mulle midagi ütelda. Mind pole sul tarvis. Ootad ainult seda võõrast plikat, kelle pärast sa juba ühe mantli said. Noh, õnn kaasa. Mina ei hakka teid segama. Palun väga, ma võin ka minna. Olen oma elus ennegi läinud ja lähen jälle. Mind pole kellelegi tarvis. Jumalaga. See jääb meie viimaseks kokkusaamiseks. Küll sa ükskord veel oma ema, oma vaese õnnetu mamma peale mõtled, aga siis on hilja.»
Läks ära see vaene õnnetu mamma, ainult kibedat suitsupilve ja veel kibedamaid mõtteid endast maha jättes. Läks ja polnudki tal aega küsida olnud, üks kordki küsida, kuidas ta poeg ennast tunneb, kas ta ka midagi vajaks või kas teda kuidagi aidata saaks.
Kui uks ema taga sulgus, tõstnud Enrico korraks pea padjalt ja hüüatanud:
«Mamma!»
Laskus siis padjale tagasi ning jäi niiviisi kinnisilmi tükiks ajaks vaikselt lebama, nii et ta naaber mõtelnud juba teda magama jäänud olevat. Siis aga märganud

ta, kuidas Enrico tasakesi ninaga õhku tõmbama hakanud ning seejärel silmad avanud.

Naaber pakkunud küll, et ta helistab sanitari välja ja laseb akna avada, kuid Enrico olevat teda ägedalt, peaaegu kurjalt keelanud. Kui järele mõtelda, siis saab sellestki aru. Kindlasti ei tahtnud ta, et teised märkaksid, et ta ema oli seal suitsetanud.

Ka mind ei usaldanud ta ära oodata. Kardan, et just mind mitte. Kuigi ma olin sageli varemgi neil seal akent avanud ja sulgenud. Kas ma poleks siis seegi kord seda teha võinud? Mu vaene, vaene sõber! Kui ma ainult sellele mõtlen: terve klassitäis sõpru, terve internaaditäis omasid, terve haiglatäis inimesi, kes on ainult selleks seal, et hädas aidata, ja ometi olid sa sel momendil niisuguses ummikus, nii üksi. Arvasid olevat. Kui hirmus see on!

Ja siis — mingi uskumatult julm ükskõiksus iseenese vastu, või mis see küll oli. Arvatavasti, kui ma ise oleksin seal sinu asemel olnud, ma ehk oleksin samuti toiminud. Kindlasti. Ükski alla kahekümneaastane inimene ei suuda ometi uskuda, et surm on ka tema jaoks olemas! Meile on olemas kõik muu, suured ja väikesed ja õige väikesed asjad, ainult mitte seda. Sa ajasid enda hiiglapingutusega üles. Sina, kes sa ei tohtinud veel ühelt küljelt teisele pööratagi, tuikusid kuidagiviisi aknani, haarasid selle käepidemest, rebisid, ja kuna see nii kergesti järele ei andnud, tõmbasid kõva rapsatusega ning varisesid sinnasamasse kokku. Enam ei olnud sinu jaoks kevadet akna taga, ei su ema minemas ega mind tulemas. Ei midagi enam.

Teadvusele tulemata surid sa mõni tund hiljem.

Et ka su naaber pidi sel ajal liikumisvõimetult lamama, et ka õde ei jõudnud tema ägeda helistamise peale mõni hetk varem, et ka mina olin sinna tänavale naelutatud kuulama ühe südametu südant, samal ajal kui...

Imelik, kõige selle kirjeldamiseks tuleb kasutada ikka neidsamu sõnu, igapäevaseid, harilikke sõnu, mida paljudel kordadel varemgi — kohutav, vapustav, metsik, meeleheitlik — ja mis kõik on tarvitusel olnud igasuguste hädade ja murede puhul. On jäänud needsamad sõnad, aga sellele kõigele mõeldes poleks neil nagu enam sisu.

Päevad ja nädalad ja kuudki on möödunud. Me oleme nutnud ja jälle naernud, rohkem kui üks kord ja väga

mitmesugustel põhjustel juba, aga kui s e e vaid meelde tuleb, tekib hinges nii sügav leinaseisak, et homne päev kaotab hetkeks oma särava värvi...

Tollel ööl hulkusime kõik meie omad koos mööda tänavaid. Me ei lasknud ennast välja vahetada, meile näis taoti, nagu tahaks meie noorus sellel lühikesel jahedal kevadööl meist lahkuda...

Koidiku karge tuul leidis meid linnapargis. Seisime seal vanade tammede all, nii nagu me olime — oma ühise murega, oma leina ja oma vihaga. Me ei häbenenud üksteise ees oma tundeid.

Ma ei mäleta, kes seda alustas, aga siis me andsime seal seistes igaüks oma tõotuse. Ma ei hakka siin neid kõiki kordama. Võib-olla tänases, juba kaines päevas tunduks mõnigi neist lapsik, nagu kunagi Marelle palved ja lubadused, kui ta Enrico elu pärast oma jumalaga kauples. Kuid need tõotused olid meist igaühest parim ja selle väljendus, mille nimel me keegi elada tahame.

Jäädvustasime lahkunud sõbra mälestuse oma eelolevasse ellu igaüks omal viisil, ja olen kindel, et päriselt kustuda ei saa see üheski meis...

Kui me algava päeva hahetuses koolimaja poole sammusime, astus korraga Aadu mu kõrvale:

«Kadri, ma pean sulle midagi rääkima.»

Ta hääl oli nii ebatavaline, et ma ütlesin:

«Ära räägi, Aadu, kui see haiget teeb.»

«Ei, ma pean. Sa pead teadma — mina võtsin tookord Enrico käest vägisi sinu kaustiku ja andsin ka poistele lugeda. Ma sain aru, et ta seda ei tahtnud, aga... Ma... Mul on sellest praegu kahju. Kadri, saad sa aru? Enrico pidas sinust kõige rohkem. Rohkem kui minust ja... Võib-olla just sellepärast ma... Noh, mõistad? Sa ei tohi temast...»

«Pole vaja, Aadu, pole vaja. See on nüüd kõik möödas, eks? Me kõik oleme üksteisele natuke liiga teinud, eks ole. Aga nüüd on see kõik möödas. Ära karda, m i n a ei saa ometi Enricost midagi halba mõelda. Sa tead ju. Mis oli, on nii tühine kõige selle kõrval. Nüüd...» Võitlesin pisaratega. Tundsin, nagu oleks keegi kohustanud mind tugevam olema ja nendest jagu saama, aga kui vaatasin Aadu viimase ööga eriti muutunud poisikesenäkku,

millelt oli korraga kõik endine maha pühitud ja mis nüüd niisuguses abitus mures mulle otsa vaatas, siis ei suutnud ma ometi enam pidada.

Aadu aga kordas: «Mis sa nüüd, Kadri. Pole vaja. Pole ju enam midagi parata.»

Läksime tagasi ja alustasime uut koolipäeva, ja me mõlemad tundsime valusa selgusega, et pole tõesti enam midagi parata!

On uskumatu, kuidas inimene pärast surma meie keskel ringi käib ja ennast üha uuesti ning uuesti avaldab. Nüüd korraga on ta meile see, kes ta päriselt oli. Kas me siis tõesti varem seda kõike ei märganud? Või me ainult oleme liiga isekad selle märkamiseks? Miks me ei vaevu? Ja miks me nii sageli näime teised kui oleme? Miks?

Mu vaene, vaene sõber. Sa tuled ikka ja jälle mu juurde Aadu kaudu, Marelle kaudu, Sassi kaudu, iga ukse ja akna kaudu meie koolimajas, ja muutud üha paremini nähtavaks nüüd, kus sind enam ei ole.

Võlgnen sinule rohkem kui ühelegi teisele olevusele maailmas, ja iialgi pole mul võimalik oma võlga tasuda. Pean seda püüdma hüvitada oma eluga. Sinu surma ööl andsin sulle tõotuse. Me kõik andsime. Tahan võidelda õnne eest ja mitte ainult enda oma eest. Tahan võidelda nii, et ei oleks enam nii palju pimedaid juhuseid ja et keegi ei teeks lapsele liiga.

Minu meelest, kui ma järele mõtlen, ei algagi õnnetute õnnetus iga kord sellest hetkest, kui õnnetus toimub, vaid selle juured on kusagil kaugel meie eluloos. Kuid esimesi lehekülgi meie elulugudes ei kirjutata mitte lapse enda käega. Peab olema valvel, hoolega valvel, et kõigepealt vanemate käekiri, mis nii selgesti nähtavaks jääb terve elu läbi, oleks puhas. Ma ei tea, kuidas seda tegelikult teha. Veel ma ei tea, aga ma tahan oma elu sellele pühendada. Üldse aga tohib minu meelest inimest kasvatada ainult see, kes teda armastab, ja inimest armastab kõigepealt see, kes teda kasvatada oskab!

Seda oskust tuleb õppida. Kõigil. Armastuse andis loodus kaasa. Kuid ka loodus teeb vigu, ja kui armastust ei ole, siis tuleb sellelt õnnetult inimeselt vanemaõigus ära võtta. Ma mõtlen seda päris tõsiselt. Kui ma neid asju kasvatajaga rääkisin, siis naeratas ta natuke ja ütles, et

see tulevat mul ainult nooruse tormakusest. See resoluutsus nimelt. Võib-olla. Aga asjaolu, et neid mõtteid olevat juba ammu mõeldud, näitab, et mul on ju õigus. Võib-olla mu peas ei hakkagi sündima päris uusi mõtteid, kuid ma tahan kõik teha, et head mõtted teoks saaksid. Ega ma asjatult ela uue ajastu loomisjärgul. Kes seda siis looma peaks. Mina ju ka! Mina kõigepealt, sest mul on tasuda oma võlg. Aga k u i d a s täpselt, seda hakkan ma alles uurima.

Peaasi, ei tohi oma tõotust unustada!

Kui ma seekord Aadust lahku läksin ja tasakesi magamistuppa pugesin, magasid teised kõik alles, sest oli veel väga vara. Astusin Sassi voodi juurde, et talle mahalibisenud vaipa peale kohendada.

Seal ta magas oma tavalises asendis kägaras ja ta roosa lapsepõsk oli lotsis vastu väikest triikmasinat. Olin liiga väsinud, et veel midagi tunda. Tahtsin masinat ettevaatlikult ära võtta, kuna see oli ta põsele juba tugeva punase lohu vajutanud ja ma pealegi aimasin, et Sass ise kindlasti ei tahaks, et teda hommikul ärgates nii avastatakse. Püüdsin küll olla hästi ettevaatlik, kuid äkki avas Sass oma veidi tursunud laud ning ühe hetke vaatasid kaks unemusta lapsesilma mind tumma küsimusega. Siis tegi ta liigutuse, nagu tahaks masinat varjata, ulatas selle aga järgmisel hetkel minule ja hakkas teise käega põske hõõruma. Panin masina sõna lausumata ära ning sirutasin talle mõlemad käed vastu. Ta viskus ootamatu ägedusega mulle sülle, nagu see, kes tormi eest varju otsib:

«Miks sa nii kauaks jäid?»

Silitasin vaikides ta pead.

«Sa ei tohi enam kunagi nii kauaks jääda, eks ju?»

«Jaa-jaa, ma ei jää enam kunagi nii kauaks.»

«Kadri, eks ju, kui keegi on surnud, siis see sõna, mis talle elusast peast on antud, et ühte asja kellelegi ei räägi, siis see enam ei loe?»

«Ei, kallikene, miks sa nii arvad? Surnu vastu tuleb just nimelt sõna pidada. On parem, kui sa selle ainult enda teada pead, mis sulle on usaldatud. Muidugi kui sa sellega kellelegi teisele halba ei tee.»

Sass painutas ennast mu süles tahapoole, nii et ta mulle parajasti silma vaatama ulatus:

«Aga kui ma tahan rääkida? See pole üldse niimoodi,

nagu sina mõtled. Sa ise tahaksidki seda teada saada. Ma räägin ju ainult sulle. Aga sina ära kellelegi teisele räägi. Ma tean, et nüüd võib rääkida. Sinule võib. Ainult sinule.»

Arvasin mõistvat, et Sass tahab millestki vabaneda, ja siis pidin ma teda küll natukene aitama, kui asi just nii oli.

«Noh, kuidas sa arvad. Räägi siis. Vaatame kahekesi, mis sellega on.»

«Tead, Kadri, seekord naistepäeval ei pannud üldse Sven seda õit su padjale, vaid hoopis Enrico. Või mitte päriselt Enrico, aga ta andis selle mulle ja ütles, kas ma ei tahaks seda sulle anda, ja siis me mõlemad mõtlesime kahekesi välja, kuidas seda teha, ja otsustasime, et me ei räägi sellest kellelegi. Aga siis tuli see Sven ja... eks ole ju, Kadri, ma pidin selle sulle ära rääkima, eks ju?»

«Jaa-jaa, Sass, sa pidid selle mulle ära rääkima... Aga kas sa ei tahaks veel natukene magada?»

«Ei taha.» Ta näpib nööpe mu pluusil ja näib veel midagi tähtsat mõtlevat: «Kadri!»

«Jah?»

«Anna mulle ausõna, et sina ilmaski ära ei sure.»

Ja niisuguse lapse jättis tema ema maha!

Surusin ta kõvasti, kõvasti enda vastu. Midagi naeratusetaolist virvendas sellel hommikul minust läbi, kuigi ma oleksin valust ulguda tahtnud. Armastus äratas selle minus, ja ma tajusin selgesti, kuidas elu hakkas mulle juba oma esimesi teadlikke ülesandeid andma...

AUTORI JÄRELSÕNA

Kasutan siinkohal juhust, et vastata paarile küsimusele, milliseid «Kadri» ja «Kasuema» lugejad mulle kõige rohkem on esitanud. Kõige sagedamini küsitakse tegelaste prototüüpide kohta. Pean aga otsekoheselt tunnistama, et just sellele ongi mul alati kõige raskem vastata.

Üldiselt võin niipalju öelda, et enamik tegelasi on ja ei ole ka «päriselt olemas». Nad on olemas niivõrd, kuivõrd nad kehastavad teatavaid elus kohatud inimtüüpe, nende iseloomulikke jooni.

Umbes sedasama võib ütelda ka nende välise kuju kohta. Kirjutades ühest või teisest tegelasest, liigub ja tegutseb mu kujutluses loomulikult elav olend ja tal on tavaliselt mõne kunagi kusagil kohatud inimese nägu, miimika, liigutused, mõnikord isegi hääl jne. Kuid igakord ei lange need kaks külge (väline ja sisemine) ühe tegelase juures kokku, rääkimata juba tema eluloolistest andmetest.

Osalt sellepärast ongi nii raske vastata küsimusele, kes on kes. Võiksin teile ju anda mõne nime ja aadressi, aga teie hakkaksite tingimata võrdlema ja leiaksite kohe, et väga palju ei klapi, et seda või teist pole selle või tollega elus hoopiski juhtunud, ning see hakkaks teid häirima. Veel rohkem aga seda, keda ma prototüübina reedaksin.

Nii et püüdke siiski leppida sellega, mida te raamatust loete.

Võtame näiteks Kadri vanaema. Püüdsin selles kujus rõhutada tema ääretut kohusetundlikkust, tema välist, näilist karmust ja sisemist hellust. Püüdsin esile tuua tema väikest, aga visa uhkust — alati kõigega ise hakkama saada, igas olukorras ainult iseendale loota — ja sellest tulenevat nõudlikkust enda vastu ning teatavat umbusku teiste inimeste suhtes, mida temas on süvendanud eluraskused ja halvad kogemused. Sealjuures on tal siiski ka võime teisi inimesi koos nende nõrkustega mõista.

Selliseid jooni olen elus kohanud kõige rohkem oma ema juures. Mõistagi pole sealjuures Kadri vanaema ja minu ema elulood

kaugeltki sarnased. Vastasel korral peaks ju minugi elulugu sarnanema Kadri omaga. Nii see aga pole. Ma ei ole iialgi elus üksi ega mahajäetud olnud. Otse vastupidi, mul on alati olnud häid, väga häid sõpru ja just see ongi õieti moodustanud mu lapsepõlve ja nooruse, üldse kogu mu elu suurima rikkuse.

Ent kuigi selles raamatus ei leidu ei minu ega kellegi mulle teada oleva inimese eluloo täpset koopiat, isegi mitte ligikaudset ümberjutustust, on enamik seiku tõeliselt olnud, kellegagi juhtunud ja mõnikord mu enda poolt kogetud. Ainult et vastavalt süžee nõudeile on raamatu üksikasjad mõneti muutunud ja mis peaasi — seosed on hoopis uued. Just need uued seosed ongi fantaasia vili ja loovad lõppkokkuvõttes raamatu kui terviku.

Mõned tütarlapsed on mulle usaldanud, et neil on väga palju Kadriga ühist. Paljudel juhtudel see kindlasti ongi nii, mõnel juhul aga võib-olla ainult tundub nii. Ka mina loen raamatuid tavaliselt niisuguse kaasaelamisega, et olen ennast tihti tundnud parajasti loetava raamatu mõne tegelasena (tavaliselt ikka peategelasena). Pean aga ütlema, et ma pole peaaegu kunagi pead murdnud, kas mõni neist tegelastest kusagil ka tõepoolest eksisteerib. Kui ma loen, on iga tegelane minu jaoks olemas, ja kui ma juba tegelaste olemasolu võimalikkuses kahtlema hakkan, siis on kogu lugu minu jaoks kahtlane ja ma ei taha seesugust raamatut lõpuni lugedagi.

Lugejatega kohtumistel on mult veel sageli küsitud, miks ma lasksin Enricol surra. Olen siis harilikult ikka vastu küsinud, kas neil on tast kahju. Iga kord olen saanud jaatava vastuse ning iga kord olen sellest rõõmu tundnud. Tähendab mu kavatsus on õnnestunud. Inimesest peabki kahju olema! See oli selle surma peamine mõte.

Me elame ju sageli nii, nagu oleks meil üksteise tundmaõppimiseks tuhat aastat aega. Me raiskame seda, mida peaksime hoidma. Igast tühisest asjast solvume. Iga pisimagi kokkupõrke puhul — mõnikord pole sedagi vaja — laseme teele, mis meid kaaslase juurde viiks, eelarvamuste raske tõkkepuu ette. Me astume üksteise poole sisse nagu poodi või kohvikusse ja oleme siiralt imestunud, kui meid sellele vastavalt koheldakse.

Me unustame liiga kergesti, et «igavikust» meie jaoks jäetud jupike on täiesti juhusliku pikkusega ning et me võime üksteist kaotada igal viisil, ka nii, et enam midagi hüvitada ei saa. Eriti vähe mõtlevad sellele noored. Kuid ka nemad pole kaitstud ja neilgi tuleb elus vahel raskeid kaotusi läbi elada.

Mida tõsisemalt me aga suhtume peamisse elus, seda rohkem on meil õigust ja põhjust naerda ja õnnelik olla!

SISUKORD

Kadri — 3
I. Inetu pardipoeg — 5
II. Võluprillid — 37
Kasuema — 123
Härmalõngad — 125
Vaheuksel — 148
Riiuveski — 162
Salalaegas — 201
Vaenukinnas —276
Sõnajalaõis — 350
Autori järelsõna — 381

Rannamaa, S.

R15 Kadri. Kasuema. — III tr. — Tln.: Eesti Raamat, 1990. — 384 lk.: ill.

ISBN 5—450—00962—3

Silvia Rannamaa suure südamesoojusega kirjutatud Kadri-lood ei vaja enam tutvustamist — need on niigi võitnud, eriti tüdrukute hulgas, suure populaarsuse. Lugegem neid siis jälle.

Kaane kujundanud Regina Lukk ja Heiki Puzanov.

84.3E

R $\frac{\textbf{4702770201—222}}{\textbf{901(15)—90}}$ **TL—11—31—89**

Издание для юношеского читателя. Noorsoole.
Раннамаа Сильвия. КАДРИ. ПРИЕМНАЯ МАТЬ. 3-ее издание. На эстон-
ском языке. Художник-оформитель Хейки Пузанов. Художник-иллюстра-
тор Регина Лукк. Таллинн, изд-во «Ээсти раамат». Toimetaja R. Veerits. Kuns-
tiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja M. Vahtre. Korrektorid
K. Suisalu ja Ü. Kiivet. ИБ № 7745. Laduda antud 27. 10. 89. Trükkida antud
16. 03. 90. Formaat 84×108/32. Trükipaber nr. 2. Kiri: žurnalnaja. Trükipoog-
naid 12,0. Tingtrükipoognaid 20,16. Tingvärvitõmmiseid 20,56. Arvestuspoognaid
21,98. Trükiarv 40 000. Tellimus nr. 4020. Hind rbl. 3.—. Kirjastus «Eesti
Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tartu Trükikoda, 202400 Tartu,
Ülikooli 17/19. III.